

MUKHTASAR LATA-IF ALMA'ARIF

Kani Al-imam Al-hafizh Ibn Rajab Alhanbalie

Pinakakempet nandu tinambilan ni:

Mohammad Bin Sulaiman Bin Abdullah Almohanna

Sinulatan sa muqaddimah ni:

Shaykh Abdulaziz Bin Marzooq At-turayfie

Inimbasa Maguindanaon ni:

Shaykh Norsamin Guialil Ebrahim

Shaykh Ammar Ebrahim Alimoden

مختصر
لطائف المعارف

بِجَمْعِ الرُّقُوقِ مَحْفُوظَةٌ

١٤٤١هـ / ٢٠٢٠م

الطبعة الأولى

دار الميمنة

للنشر والتوزيع

تركيا - اسطنبول

جوال: 00905367419483

daralmimna@gmail.com

دار الميمنة

للنشر والتوزيع

سورية - دمشق

هاتف: 00963115827281

جوال: 00963933119455

daralmimna@gmail.com

مكتبة الميمنة الملائكية

المملكة العربية السعودية

الرياض - حيّزة - جامعة الإمام الإسلامية

هاتف: 00966148473148

جوال: 00966558343947

مُخْتَصَرٌ
لَطَائِفِ الْمُحَافِظِ

لِلْإِمَامِ الْحَافِظِ بْنِ رَجَبٍ الْحَنْبَلِيِّ

اُخْتَصَرَهُ وَعَلَّنَ عَلَيْهِ

مُحَمَّدُ بْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُهَنْنِيَّ

قَدَّمَ لَهُ

السَّيِّحُ الْمُحَدِّثُ

عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنِ مَرْزُوقِ الطَّرِيفِيِّ

MUKHTASAR
LATA-IF ALMA'ARIF

Kani Al-imam Al-hafizh Ibn Rajab Alhanbali

Pinakakempet nandu tinambilan ni:

MOHAMMAD BIN SULAIMAN BIN ABDULLAH AL-MOHANNA

Sinulatan sa muqaddimah ni:

SHAYKH ABDULAZIZ BIN MARZOOQ AT-TURAYFIE

Inimbasa Maguindanaon ni:

SHAYKH NORSAMIN GUIALIL EBRAHIM

SHAYKH AMMAR EBRAHIM ALIMODEN

❁ Muqaddimah ❁

ni Shaykh Abdulaziz At-turayfie

Su langun a pugi a kanu Allah, a patut lun i talutup a kapebpugi, su salawat nandu sajahatra na kanu Nabi a tidtu a kasaligan, lagkes den nu pamilya nin nandu mga sahabatin langun langun.

Uliyan nu entu:

Saben-sabenal kanu mga inisulat ni Imam ibn Rajab -rahimahullah- na kaped kanu mapya salangun nandu masla salangun i alaga nin a nakasulat nu nangawli a mga ulama, sabap sa makalagid abenal i ukitin kanu ukit nu nangawna a mga ulama, nandu sabap kanu inidalemin lun a na-ayak nandu tidtu a makangguna a ilmu, nandu sekanin (ibn Rajab) na isa a badtug, ka isa sekanin a Imam, a mawlad i ilmu nandu matindep i kakenal.

Kaped ku mga kitabin a mapya, na su "*Latā'if al-ma'ārif*", linimudin syaba i mga hukuman, mga adat nandu mga ukit-ukit (palangayan), a nasisita nu taw a muslim sya ku uman gay, sya ku uman ulanulan, nandu sya ku uman lagun. Nyaba a kitab na isa a lutu nu taw a balasimba, ka katawan nin syaba su iniwagib nandu inisugu lun nu Allah, ka endu nin masimba su Allah sa ukit a paka-ustu.

Benal a si Shaykh ((**Mohammad bin Sulaiman Almohanna**)) na tinanes nin su nyaba a kitab, ka pinakakempetin (su bityala lun), sa ukit a dala nin mabinasa su kahanda nu *mu-allif* kanu kinasulatin sa kitabin, nandu tidtu a pinagkalmu nin kanu taw a pembatya, ka endu nin matun su kahanda nin lun sa diden kawgetan, labi den sa saguna a timpu, a tidtu den a malubay i kabamikal nu mga taw sa kitab, nandu sangat a paydu abenal i pembatya, nandu tidtu den a migkadakel i paka-kakat nandu pamaka-angga kanu mga makambalapantag, labi-labi den su kabatya ku mangasla a kitab.

Su pinggalbek ni Shaykh ((**Mohammad Almohanna**)) anya, na masla a kadshukuran, nandu ya ko singanay kanu Allah na taliman nin inya, nandu balasan nin sekanin kanu nya a pinggalbekin.

Bangenin ko kanu Allah, i makangguna su nya a kitab, sa mana kinangguna nu asal (andang) nin, nandu baluyin nin su nyaba sa lutu, nandu kamapyanan nu *mu-allif*, lagkes den nu *mukhtasir* (napakakempet lun), nandu su entayn i makabatya lun.

Su salawat nandu sajahatra nu Allah na nanget kanu Nabi tanu a Muhammad, lagkes den nu pamilya nin.

Inisulat ni:

Abdulaziz At-turayfie

❁ Muqaddimah ❁

nu napakakempet kanu nya a kitab

Su langun a pugi na kanu Allah, a pedtiyagal kanu mga ka-aden, su salawat nandu sajahatra na kanu Nabi tanu a si Muhammad, lagkes den su pamilya nin, nandu su mga sahabatin langun langun.

Uliyan nu entu:

Nadalem sya kanu nangawalisan tanu a sangat a madakel, nandu nadalem sya kanu talsilan nu Islam a dala magetas, su madakel a mga ingalan nu mga taw a mangasla i nakangguna, tidtu i nakagkapyu, ka nakagos su nakangguna nilan sa mawatan a mga dalpa, sya kanu minukit a pilangibu lagun, sa dala mapinda su kapegkangguna nandu kapyanan nin, taman den sa timpu tanu sa saguna.

Kaped kanu entuba a mga ingala: na mga ingala na mangasla a mga ulama, nandu mga kitab, a tidtu i kasla nandu kadakel a nakangguna nin kanu kinapagkataw, kinapasabut, nandu kinaptidtu kanu mga taw.

Uman den malabit su mga ulama a nakangguna, nandu su mga kitab a pinambarakat nu Allah, na maped den malabit ebpun ku mga nangawli a mga ulama i pila kataw kanu mga *salihīn* (mangapya a taw) a *muslihīn* (makaumpiya), silan bantu na taman sa saguna na pedsageb tanu pamun ku mga ilmu, kawngangen nandu kangasutti nilan, mana upama nya: Imam Yahya bin Sharaf An-nawawī Ash-shafi'ī, minatay sya sa Damascus kanu lagun a 676h. Sekanin i kigkuwan sa badtug salangun a kitab sa hadith, yamaytu na su kitab a *Riyādh as-salihīn*. Namba a kitab na tidtu a nakilala, nandu mawatan i nawma nin, ka - alhamdulillah- na sampay sa saguna na lalayun pamun i kapegkalilini lun nu mga taw a malini sa mapya nandu su mga bamanuntut ku ilmu.

Su kinalini kanu *Riyādh as-salihīn* na dikena nakambagu-bagu, sa ya maytu na [aden antu na ma-antap i] syabu nanggula kanu uliyan a kinapayapat nandu kinagkalemu na kapebprint sa mga kitab, ka andangan den sa nawget den a timpu, sa mana bun kinawget u nya a kitab, ka yaden kaped a nakapayag sa nyaba ebpun ku mangasla a ulama na su Imam sa dunya sya ku timpu nin sa kinagkataw ku mga *rijāl* (namanudtul sa hadith): si Imam Adh-dhahabī -*rahimahullah*-, ka pidtalu nin sya ku kabangindaw nin kanu mga mulit: (Nasisita salka suled ko i kapamikil nengka kanu kitab nu Allah, nandu katatap nengka mamatya ku

Sahīhayn (*Sahīh Al-bukharī* nandu *Sahīh Muslim*), nandu su sunan ni An-nasa'ie, nandu *Riyādh* ni An-nawawie ka san kaba makauntung).

Dikena bu *Riyādh as-salihīn* i nabadtug kanu mga kitab ni Imam An-nawawīe, ka madakel pan ku mga kitabin i nabadtug, mana su *Al-minhāj*, *Al-majmu'*, *Al-adhkār*, *At-tibyān*, *Tah-dhīb al-asmā wa al-lughāt*, nandu salakaw pan san a mga mapya a kitab, a mapakay a makagos sa pila pulu ka *mujallad* (volumes), inunta na yanin bu umul sa kinapatay nin na (45) lagun bu.

Endaw den i kalabit sa tudtulan nu mga namakangguna a mga taw a mga muslim, na maka-amung den malabit su ingala ni Imam ibn Al-qayyim - *rahimahullah*-. Masla salangun nandu mategel salangun a mulit sa madrasah ni Imam ibn Taymiyah. Sekanin i minayapat sa kanu ilmu ni ibn Taymiyah, nandu sekanin i naka-ayak nandu naka-impit lun, pidtuntul-tuntulin i ukitin nandu inidsabekin su *aqīdah* nin, a namba su *aqīdah* nu mga imam sa Islam, a namedtuntul kanu ukit nu *As-salaf As-sālih* ﷺ.

Dikena bu lu nataman i kinapanamal ni ibn Al-qayyim. Ka sekanin na isa bun a imam nu mga muslim, sya ku kabangambiyat ku agama nu Allah a matidtu, magidsan su mga unayan (*aqīdah*) nin nandu su mga sapakin (*fiqh*), sekanin i tinemunggul sa pandi na kaunut ku kitab nandu sunnah. Ka nangabadtug su mga inisulatin a kitab pantag sa nyaba, sa entuba i ya labi a makangguna, ya labi a mapya, nandu ya labi a dayt a batyan, pangagiyan nandu enggan sa alaga.

Sya menem nakabpun sa madrasah nya ibn taymiyyah nandu ibn al-qayyim i isa a masla a Imam, sekanin si Imam ibn Rajab, nang-guru nin si ibn al-qayyim lu sa Damascus, na yanin den nasusu kanu madrasah ni ibn taymiyyah nandu ibn al-qayyim na su kalilini kanu kitab nandu sunnah. Na yanin pibpasadan na isa a taw a kemurmat kanu mga *nusūs* (*ayatan nandu hadith*), ka bagenggan nin sa alaga su mga *āthār* (nalabit a kadtalu nu mga salaf) a mapulu i sanadin, masla sa ginawa nin su kinasabut nu *as-salaf as-sālih* - mana su mga sahabat nandu mga *tabi'in* -, yanin *aqīdah* na su *aqīdah* nilan, yanin pedtuntulen na su ukit nilan, magidsan i sya sa kabagilmu, kapenggalbek, nandu sa ukit-ukit (palangayan). Tembu nabaluy su lekanin a napagukit-ukitan a entuba i bagunutan u bamanuntut sa ilmu sya ku uliyan nin, sa luba silan pedsageb, sa namakapitu gatos lagon den.

Su mga kitab ni ibn Rajab na tidtu a bahagiyan, ka langun a nakasulatin na ukulan abenal nandu mapulu i pangkatan, ka u uman i isa na nabaluy a masla a *marji'* (Reference) sya kanu ilmu a nadalem lun. Kaped kanu entuba a mga kitab

na: *Fath Al-bārī sharh sahīh al-Bukhārī*, yapan nawna sa *Fath Al-bārī* ni al-hafidh ibn Hajar. Yabu aden salkitanu sa saguna na sapulu ka *mujallad*.

Kaped pan kanu mga kitabin *-rahimahullah-* na: *Taqrīr al-qawā'id wa tahrīr al-fawā'id*, ya kilala a ngalan nin na (*Qawā'id ibn Rajab*), pat ka *mujallad*, isa inyaba a makagep a kitab, a makipantag sa *fiqh* (hukuman).

Kaped pan: *Jami' al'ulūm wa al-hikam*, usayan na *Arba'ūn an-nawawiyah*, duwa ka *mujallad*, isa bun inyaba a masla salangun i katagan nin a kitab a Islam nandu badtug.

Kaped lun: *Latā'if al-ma'ārif*, nyaden ba i paganayan a *marji'* (reference) pantag sa bityala kanu mga timpu nandu mga galbekan kanu uman i kutika.

Nyaba a kitab (*Latā'if al-ma'ārif*) na masla benal i katagan, ka mapya ged i pimbityala nin, mapya i ukit a kinambityala, madakel i makangguna, nabensek na mga *nusūs* ebpun sa Qur'an nandu sunnah nandu *āthār* nu mga salaf, napenu na mga tudtulan, mga ungangen nandu mga bayuk, napenu bun na mga indawan, tarbiya nandu mamakasutti ku mga pusung. Nandu mapia bun abenal i na kina-atul sa kinasulat, dili masemu su pembatya, ka mana sekanin pakasanggyup sa mapya a sambel. Tembu dili makagep su nasampay nin a kapulu na pangkatan nandu kasla na alaga sya kanu pusung nu mga taw.⁽¹⁾

Kaped sa inipangalimuwan nu Allah salaki: na pinakalinyan nin salaki i nyaba a kitab, sya kanu timpu nu kanguda kupan ((naka duwa pulu lagun den i kogetin)), ka lalayun ko pembatyan, nandu sya kuba pegkuwa sa mga mapya a bityala a pembityalan ko sya kanu jama'ah sa masjid a bagimaman ko, na luba nakapangengetu i kinalini ko sa kanu nya a kitab, na makin pan nagiseg kanu kabagiseg u lagun.

(1) Ya ingala na kitab na: *Latā'if al-ma'ārif fī mā li mawāsīm al-'ām min al-wadhā'if*.

Ya nin pimbityala na: Su nadalem kanu lagun a mga bahagiyan, magidsan i sya sa gay, ulanulan, timpu. Apeg bun nu nganin a patut i kakepit, kataw nandu kanggalbek lun kanu entuba a mga timpu. Iganat sa kanu ulanulan u Allah a Al-muharram, yanin kulimpusan na su ulanulan na Dhul hijjah. Napanagadan na bityala bun su timpu na *Rabī'* (kabangengetu nu pamulan) nandu su *shitā'* (timpu na balat). Nyaba a kitab na dala kapedin a mayaba i kinasulat lun, ka binensek nu mu'allif sa *'uqad* (unud nu ilmu) nandu *mulah* (dikena unud nu ilmu, uged na pakauman kanu kapya nin), taman sa nabadtug salangun a kitab sa: *targhīb* nandu *tarhīb*, sya sa kabangindaw nandu kabagunu kanu ginawa, sya sa tarbiya nandu *tazkiya* (kapedsutti kanu pusung).

Na pinakakempet ko inyaba a kitab, ka inawa ko den su subla i kadakelin a mga *riwāyah*, a yalun bu pakanasisita na su taw a *mutakhassis*, nandu inawa ko pan i kaped kanu kinapadsapakin/kinapapanalkayu nin kanu mga bityala, a aden antu na makin makabulibug kanu pembatya. Pinapapagayun ko su langun a inisama ko sa kanu pakaasalan nu kitab, ka endu su pembatya na yanin bun magedam na mana bun su kitab a *Latā'if* i pembatiyan nin dikena su *mukhtasar*, su kinasampay santu na pagelin a kalbihan nu Allah subhanah.

Guna makaliyu su kitab ko a ((*Mukhtasar Jami' al-'ulūm wa al-hikam*)) - kani ibn Rajab bun - kanu lagun a 1434h, na ini-adu salaki nu kaped ku mga ulama nandu mangapya a mga taw, i semulat ako sa *mukhtasar* (makempet) na kitab a *Latā'if al-ma'ārif*, yanin sabap na su *Latā'if* na malendu nandu pakanasisita sa ma-atul. Na nangenin ako sa dtabang kanu Allah, taman sa binatang ko sa mapya nandu malanat su kitab, tupan ka pinakakempet ko, sa yako lun banganganen na dala ko mabinasa su kitab, nandu dala egkababa su pangkatan nin, nandu dala natagak ko kanu mamakangguna lun, nandu dala salakaw a magedam nu pembatya lun yatabya na mana nin bun ya pembatiyan su kitab a *Latā'if*. Kaped inya kanu mga limu nu Allah nandu mga kalbihan nin a sangat a mangasla.

Kagina ka maytu ... Saben-sabenal na mana bun su kinapanginsukul ko kanu minadu salaki sa kapakakempet ko kanu *Latā'if al-ma'ārif*, na banginsukulan ko bun su sabapan a kinatalus nu nya a galbek -su kapapegkakempet kanu mga kitab nandu kapapegkalemu lun ku mga taw-, ya maytu na su silan a mga pembatya sa kitab, ka ya naka-akat salaki sa katundugan su ((*Mukhtasar Jami' al-'ulūm wa al-hikam*)) na su kabamedta nilan lun, nandu su kapegkalini nilan sa aden itundug ko lun. Pedtumpungen ko kanilan su entayn i minatya lun sya kanu jama'ah nin sa masjid, atawa sya kanu mga tagapeda nin, nandu su binaluy nin a *muqarrar* (ibamandu) kanu mga mulitin sya kanu kabamandu nin, atawa sya kanu babelangagan nin, atawa sya sa ma'ahad, atawa sya sa jami'ah. Balasan silan langun nu Allah sa mapya.

Saka-maytu bun a banginsukulan ko su kigkuwan sa kalbihan a si : Shaykh Abdulaziz bin Marzooq At-turayfie, a inilabi ako nin, sabap sa kinasulatin sa *muqaddimah* kanu duwa banya a kitab. Ka su ingala nin sya ku ampis nu nya a kitab, na mana kapantag na tumbuk (seal) sya kanu surat atawa kitab.

Itundug ko manginsukul si Shaykh 'Ijlan bin Abdulaziz Al-'ijlan nandu su duwa a suledin si Shaykh Muhammad nandu si Shaykh Fahd, ka silan i masla a nakadtabang sa kinatuganul kanu nya a kitab, taman sa migkalemu i kakuwa lun, ka yalun kapebpasa na mababa kanu nanggastu lun, sabap sa lilini nilan sa kapayapat nu nya a kitab, nandu endu kalemuwan su mga kulit a bamedtuntut.

Hu kadnan nami, talima ka salkami, ka saben-sabenal na seka i labi a pakakineg a labi a mataw. Nandu tawbat kami, ka saben-sabenal na seka i labi balatawbat a labi a malimu. Nandu ampun kami lagkes kanu mga lukes nami nandu langun u mga pagali nami a mga muslim.

Ya Allah, salawati ka nandu sajahatra ka nandu pambarakat ka su Nabi nami a si Muhammad, lagkes den su pamilya nin nandu su mga sahabatin langun langun.

Mohammad bin Sulaiman bin Abdullah Al-mohanna

🌸 Talasilan ni Imam ibn Rajab 🌸

Sekanin na Imam, *hafidh*, *faqīh*, *mutafannin* (embalang-balang i katawan nin a ilmu) Yanin ingala na Abdulrahman bin Ahmad bin Rajab Al-baghdadī (pendalpa sa Baghdad) tupan ka Ad-dimashqī (pendalpa sa Damascus) Al-hanbalī (Hanbali i madh-hab). Isa kanu mga imam a nangabadtug sa kabagel a ilmu, kalangag, kapagadidi sa dunya, kapangindaw, nandu kapy na kasulat sa kitab.

Pimbata sekanin *-rahimahullah-* sya sa Baghdad, kanu lagun a 736h. Manot pan sekanin na minangay silan kani ama nin lu sa Damascus. Nanggumulit sekanin ni Imam ibn Al-qayyim *-rahimahullah-* nandu su isa nin sa pangkatan ku mga ulama, yanin *aqīdah* na salafī, yanin pedsageban (sa ilmu) na su mga *āthār* (bityala/kadtalu nu mga salaf), yanin madh-hab na hanbalie, isa sekanin a *faqīh* (masla i sabot sa mga hukuman), patatafsir, mategel sa *nahwu* (bitikan a kadtalu sa basa Arab), patatalsilan, isa sekanin a badtug sa kategel kanu mga tila nu hadith nandu su mga sanadin nandu su *rijāl* nin (namakapanudtul lun).

Madakel a kitab i nakasulatin, langun nabaluy a *marji'* (reference) sya ku nadalem lun.

Kaped den a mapayag salangun na su *Fath Al-bārī sharh sahīh al-Bukhārī*, a yapan nawna sa *Fath Al-bārī* ni al-hafidh ibn Hajar *-rahimahullah-*, taman sa *kitāb al-janā'iz* i nawma nin luba. Yabu nakasampay salkitanu sa saguna na sapulu bu ka *mujallad*, na sangat den i kapy nin.

Kaped pan sa nakasulatin *-rahimahullah-* na: *Sharh sunan At-tirmidhī*, duwapulu ka *mujallad*, nalabit ni al-hafidh ibn Hajar *-rahimahullah-* i dala nakasampay salkitanu yatabya na duwa bu ka *mujallad*, namba su *Sharh 'ilal At-tirmidhī*.

Kaped pan na: *Taqrīr al-qawā'id wa tahrīr al-fawā'id*, ya kilala a ngalan nin na (*Qawā'id ibn Rajab*), pat ka *mujallad*, isa inyaba a makagep a kitab a makipantag sa *fiqh* (hukuman).

Kaped pan: *Latā'if al-ma'ārif*, nyaden ba i paganayan a *marji'* (reference) pantag sa bityala kanu mga timpu nandu mga galbekan kanu uman i kutika.

Kaped pan na: *Jami' al'ulūm wa al-hikam*, usayan na usayan na *Arba'ūn an-nawawiyah*, duwa ka *mujallad*, isa bun inyaba a masla salangun i katagan nin a kitab a Islam, nandu badtug.

Minatay si Imam ibn Rajab sya sa Damascus, kanu lagun a 795h, sa yanin umul na 59 lagun.

Pidtalun ni **Allāmah ibn Nāsiruddīn Ad-dimashqī** -rahimahullah-: Pinamanudtul salaki nu isa kanu kinemalut sa lebeng ni Shaykh ibn Rajab, i unan a kinapatay nin sa namakapila gay, na nakawma salkanin si Shaykh ibn Rajab ka yanin lun pidtalun: Kaluti ako pan sa lebeng syabay. Na initutulu nin i lugal bantu a nalebengan lun. Tigu kinemalut: Na kinalutan ko, na guna ko mapasad i kapegkalut ko lun, na tinemibpu si Shaykh kanu kalut nu lebeng, nandu miniga lun, na nalinyan nin, nandu yanin pidtalun: Mapya inya a lebeng. Tupan ka linemiyu sekanin. Tigu kinemalut: Wallahi (Idsapa ko kanu ingala nu Allah), na dala kaidtugi na pila gay, na nabantiyal su bangkay nin ka luba nadtanggit, na lu ko ba sekanin inibetad kanu entuba a lingkab, *rahimahullah*.

Langun a pugi na kanu Allah, sekanin i tidtu a Datu, nandu sekanin i tidtu a Paka-umis, sekanin i Mapulu, sekanin i Pakapeges. Lawan i kakalimu nin nandu kapanawbatin. Sekanin i pedsalin-salin kanu pusung nandu kanu akal (kapangingilayan). Sekanin i pegkiyug-kiyug sa kabagukul kanu langun u enggagaisa. Sekanin i papedsaliyu-saliyu kanu magabi nandu malamag. Pinagkalibutengin su magabi ka endu makandadalenek nandu mabaluy a dalinding, nandu pinagkalinawagin su malemag ka endu makanggagalbek nandu makandadalakaw. Binaluy nin i duwa banan (magabi nandu malemag) a mga kutika a ibagamal, nandu mga talangedan nu agyal. Nakuwinta nandu na-ukulin sa mapya su kabagiseg nu senang nandu ulanulan, sa naatul sa mapya i kapedsaliyu nilan pedtataliyung sa kawang-kawangan, su duwa banan (senang nandu ulanulan) i ukit a kataw ku magabi, mga gay, mga ulanulan nandu mga lagun sya ku nya a dalpa (dunya), nandu sanbunba gatukawan i kapegkawma na timpu na kadsambayang, kadzakat, kapanihadji, kabpuasa nandu kambuka. Namba na mapayag a tanda na kalalatalay nin, a makabatal ku langun a tindeg a sulanga lun, nandu nangengelut a ungangen a nakabpun ku pinakamataw a pinakamaungangen a labi a pakagaga. Pebpugin ko sekanin; ka su kabpapaluman kanu kapugi lun na gatakepin su kamisin, nandu banginsukulen ako salkanin; ka pedsisinggumanan nin i bahagiyan nu taw a manginsukul salkanin.

Pedsaksi ako sa dala kadnan a patut i kasimba lun yatabya na su Allah, isa-isa nin, dala tumpukin, saksi na taw a tidtu a nangimbenal. Nyaba a kapedsaksi i makalidas ku taw ebpun ku kapanakutu, nandu makapadtakena lun sya ku inged a pedtakenan (sulga).

Nandu pedsaksi ako sa si Muhammad na ulipen nu Allah nandu sinugu nin. Sekanin i Nabi a amengka nagalaw na mana ulanulan i kapedsigay nu pamenengan nin, amengka minenggay na lagat i kakalimu nin. Inipadtapik lun i agama a lamig sya ku matidtu. Sabap kanu kinasugu lun na linepas nu Allah su mga ummatin ebpun kanu kadengki nandu kasiksan. Sabap kanu da'wah nin na napunasan su mga maledsik kanu mata a pakaungen ku kailay sa bantang. Sabap kanu shari'ah nin na nakambidaya su mga taw a magilek salkanin a Allah nandu su mga dupang, taman sa nakasenggay su mga taw a *ahl al-yamīn* ebpun kanu *ahl al-*

yasār, nandu natayawan nu kataw nandu katulanged su mga pamusungan, nandu nalimpiyuwan su tangila ebpun kanu mga pamakaungen lun sa kapakikineg ku benal. Salawatan sekanin u Allah, lagkes den nu mga pamilya nin, a silan i kigkuwan ku mapulu a pangkatan sabap ku kinauna nilan ku mapya, apeg nu mga sahabatin a silan i nabaluy a mga tumideng kanu mga dalpa, salawat a entuba i makapasampay kanilan lu sa inged a entu den ba i tadtaban nu singanin, nandu sajahatran nu Allah silan sa talutup a kasajahatra.

Uliyan nu entu:

Pidtalun nu Allah:

﴿وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ آيَاتٍ فَمَحَوْنَا آيَةَ اللَّيْلِ وَجَعَلْنَا آيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً لِّتَبْتَغُوا فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابِ﴾ [الإسراء: ١٢]

“Nandu binaluy nami su magabi nandu su malamag a duwa a tanda, na pinunas nami su liwanag nu magabi, nandu binaluy nami su liwanag nu malamag sa mapayag, ka endu nu mapangedeg i kalbihan a ganat kanu kadnan nu, nandu endu nu katawan su bilangan nu lagun nandu (endu nu) makwinta (su mga gay nandu ulanulan)”

Nandu pidtalun nin pan:

﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسُ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَرَهُ مَنَازِلَ لِّتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابِ﴾ [يونس: ٥]

“Sekanin i namaluy ku senang sa salindaw nandu ku ulanulan sa sigay nandu inukulin lun i mga talitayan, ka endu nu katawan su bilangan nu lagun nandu (endu nu) makwinta (su mga gay nandu ulanulan)”

Pinasabutan nu Allah i ya ukit a kataw kanu bilangan nu mga lagun nandu ya ukit a kakwinta ku mga gay nandu ulanulan, na sya sabap sa kinaukul kanu talitayan u ulanulan. Ya nalabit nu kaped (a mga ulama) na: sya sabap sa kinabaluy nin ku senang a salindaw nandu su ulanulan menem sa sigay. Kagina su kapedtalikup na sawlan nandu lagun na yalun kataw na sya sabap kanu ulanulan, su gay menem nandu padiyan na sya sabap kanu senang. Tembu su duwa banan (senang nandu ulanulan) i bagusalen sa kapegkuwinta.

Su mga hukuman nu galbekan sa uman gay, mana upama na sambayang nandu puasa, na sya initalpik u Allah kanu senang, kagina su senang na tidtu a mapayag: ka su waktu na sambayang na salta kanu kasebang nu fajr, nandu

kasebang nu senang, apeg a kapulid nandu kasedep nin, madsalepeng nu enggaisa su alungalungin, nandu su kasedep nu lawag sa langit ku uliyan a kasedep nu senang. Su kabpuasa menem na yanin koget na su tilenduwan u malamag, iganat sa kasebang nu fajr taman sa kasedep nu senang.

Su Allah a mahasutti, na aden mga galbekan a binaluy nin a simba salkanin, sya kanu magabi-malamag, ka endu entuba i manggalbek nu mga ulipen nin a mga mu'min: su kaped lun na inibpalyugat, mana su lima a sambayang. Su kaped menem na sunnat, dikena palyugat, mana su mga sambayang a sunnat nandu katadem (*dhikr*) nandu salakaw pan san.

Nandu aden bun mambu binaluy nin a mga simba salkanin sya kanu ulanulan: mana su kabpuasa, kadzakat, kapanihadji. Su kaped lun na inibpalyugat, mana su kabpuasa ku Ramadhan nandu su paganayan a kapanihadji. Su kaped menem na sunnat, mana su kabpuasa sya sa Sha'aban, Shawwal, nandu *Ash-hur al-hurum*.

Su Allah a mahasutti, na inibida nin i kalbihan nu kaped a ulanulan, mana su kinadtalu nin: [التوبة: ٣٦] ﴿ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرْمٌ ذَلِكَ الَّذِينَ الْقَيْمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ ﴾ “*kaped lun i pat ulan a pegkulmaten (Ash-hur al-hurum), entuba i agama a matidtu, na dili nu pelalima (pedsalimbuta) syaba su mga ginawa nu*”.

Nandu pidtalu nin pan: [البقرة: ١٩٧] ﴿ الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ ﴾ “*Su kabanihadji na sya ku natantu a mga ulanulan*”.

Sakamaytubun a inilabi nin su kaped kanu mga malamag nandu mga magabi. Ka binaluy nin su laylatul qadr, sa ya labi i kopya nin kumin ku sangibu ulan. Nandu pidsapan nin su sapulu gay, sa ya paka-ustu a bityala nu mga ulama na namba su paganayan a sapulu gay nu Dhul hijjah, mawma bun i kambityala tanu lun insha Allah.

Langun nu nyaba a mga mapya a timpu na aden mga galbekan a binaluy nu Allah a simba salkanin, a makapagkasiken ku ulipen lu salkanin. Nandu aden lun i mga kalbihan a ibagenggay nu Allah kanu entayn i mangedeg lun salkanin. Na yaden taw a bara-bahagiyan na entayn i mamakut enggula sa mapya sya kanu nyaba a mga timpu, nandu entayn i semiken lu sa kanu kadanang nin, sa yanin ukit na kanggalbekin ku edtibalangan a simba. Ka kalu-kalu masampay nin su kalbihan nu Allah, na tidtu den a mapya i ginawa nin, kanu kalepas nin ebpun ku apuy nu naraka nandu ebpun ku mga siksa a napadalem lun.

Napanudtul ni ibn Abi Ad-dunya, su sanadin na nakabpun kani Mujahid, yanin pidtalu: Dala isa bu a gay yatabya na yanin pedtalun: Oh tupu ni Adam, nakawma ako saguna salka, na uliyan na nyaba na dyakuden makambalingan salka, na ingati ka u ngin i enggalbeken nengka sya ku timpu ko. Na amengka makalikud den su gay, na tikupen nin den, entupan ka kandaduwana, uliyan nin na diden intu mabekal yatabya na su Allah pan i mekal lun, lupan sa gay a mawli.

Nakabpun kani Al-hasan, yanin pidtalu: Dala isa a gay a pakatingguma sya sa dunya yatabya na yanin pedtalun: Oh sekanu a mga taw, saki na bagu ako a gay, saki i saksi ku nginganin a ganggula-ula sya ku timpu ko, upama ka makasedep su senang ko na dala den kambalingan ko salkanu taman den sa gay a mawli.

Nakabpun kani Umar bin Dharr, yanin pedtalun: Enggalbek kanu sa mapya - ikalimu kanu nu Allah- para kanu mga ginawa nu sya kanu timpu a kalibuteng nu magabi, kagina yaden taw a nalugi, na entayn i nalugi sya ku kapyanan nu magabi nandu malamag, na ya menem taw a napulawanan, na entayn i napulawanan ebpun kanu kapyanan nilan duwa. Saben-sabenal na yaman kinapamaluy sa duwanan na endu mabaluy a lalan nu mga mu'min kanu kabaginugut nilan ku kadnan nilan, nandu endu mabaluy a sukna ku salakaw kanilan, sabap ku kapedtalipenda nilan kanu ginawa nilan. Na edsasagipa nu su Allah sa makauit ku kapanadem-tadem nu salkanin, ka yabuman uyag-uyag nu pamusungan na su katadem ku Allah. Dibu ebpila-pila i taw a tidtu i kinapya na ginawa nin sya ku lingkab u pakuburan nin, sabap ku kapedsasambayangin sya ku magabi. Dibu ebpila-pila i taw a nakadsendit sabap ku kalendu na kinatulugin, guna nin den mailay su kapegkurmat nu Allah kanu mga pasisimba lun. Na pamakuti nu su kapedasagad nu mga kutika, magabi, mga gay, ikalimu kanu nu Allah.

Nakabpun kani Qatādah: Sabenal-benal na su mu'min na aden antu na malipat sya kanu magabi, uged na makatadem sya kanu malamag, udi menem na sya malipat ku malamag, sya menem makatadem kanu magabi. Tigin: Nakawma su isa a mama kani Salmān Al-fārisie, na yanin pidtalu: Saki na diaku abenal pakagaga pedtahajjud. Yanin pidtalu lun: Na pagapas ka sya sa malamag.

Sabena-sabenal na nangenin ako sa Allah sa *tawfiq* sa malimud ko kanu nya a kitab, su mga galbekan sya kanu mga ulanulan, nandu su mga natantu a mga simba ku Allah sya kanu entu, mana upama na sambayang, puasa, tadem, kapanginsukul, kapakan, kapayapat kanu salam ... nandu su salakaw pan san a mga ula-ula nu mangapya a mga taw; ka endu makadtabang intu kanu ginawa ko

nandu ku mga suled ko, sya ku kapedtapik nilan sa lutu ku ka-uli lu salkanin a Allah, nandu sya ku kabpagangapa sa kauma nu kapatay, sa lu ko ipendedsa su ginawa ko kanu Allah, kagina sekanin i saben-sabenal a pakailay ku ulipen. Mapakay a kanggunan inya nu silan a malini mangindaw, kagina kaped den a mapya salangun a galbek lu salkanin a Allah, na su kapukaw kanu bamedtulug nandu su kapatadem kanu gangalipat, pidtalun nu Allah:

﴿وَذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرَى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ﴾ [الذاريات: ٥٥]

“Nandu patadem ka (Muhammad), ka saben-sabenal na su kapatadem na makangguna ku mga mu'min”.

Nandu pibpasadan nin sa masla a balas su entayn i semugu sa kapanadaka atawaka kamapyanan, sa panunuwatin intu salkanin, nandu pinasabutan u Nabi ﷺ i ((**entayn i nangambiyat sya kanu tutulu (mapya), na aden lun i mana balas nu entayn i minunut lun**)), na migkapy-pya inutu a bahagiyan.

Ya ko kinapakayd kanu nyaba a mga galbek, sya kanu uman i ulanulan, na pimbagi-bagi ko sa pila ka ayanan (*majālis*). Yanin kinadtutundug na mana bun kapedtutundug na ulanulan. Iniganat ku sa Muharram taman sa Dhulhijjah. Uman i ulanulan na belabiten ko i nadalem lun a mga simba, su dala natantu lun a galbek na dala belabiten ko lun. Uliyan nu entu na linabit ko bun i mga galbek a simba sya kanu uman mawma i timpu na *rabī'e* (*tiimpu na kabangengetu/kabagunga nu mga pamulan*), timpu na balat nandu panenang. Sya ko pinupus su nya a kitab sa kinambityala ko sa kang-gagan edtawbat sa unan a dipan gapupus su umul, kagina su kadtawbat na taman bu a bibiyag pan su taw. Bagu ko pembityalan i mga galbekan sya ku ulanulan na bagebpunan ko sa bityala makipantag sa kalbihan a kapatadem ku Allah, salta den luba su kabelabit kanu mga kalbihan nu katadem salkanin. Sa ya ko inibedtu ku nya a kitab na ***“Latā'if al-ma'ārif fī mā li mawāsim al-‘ām min al-wadhā'if”***.

Lu ako bangeni-ngeni sa Allah sa mabaluy inya a ikhlas, panunuwat bu salkanin, nandu makapagkasiken salkanin nandu ku dalpa nin a sajahatra a dalpa a tatap lun su limu, nandu makambalaguna inya salaki nandu ku mga ulipen nin a mga mu'min, nandu tawfiqan tanu nin ku nganin a kalilinyan nandu kasuwatan nin, nandu ya tanu kabpulitas sa dunya na mga mapya tanu langun, kagina sekanin a Allah i lawan a malimu, lawan a malemu malat i nanam, Ameen.

Nya den ba i kabeledsu kanu nagkahanda tanu embtiyala, sa ya tanu beledsuwan na su nakabpasad tanu a paganayan a majlis, ***Lā hawla walā quwwata illā billāh.***

Kalbihan a kapatadem kanu Allah

nandu kapangindaw

Su Nabi ﷺ na yaden katatapan a sebungan nin ku mga sahabatin, na kapapedtadem ku Allah, kabamanudtul sa kapyanan (balas) u galbek nandu kabamanudtul sa kawagan (kasiksan) u galbek, sa yanin ukit na kapembatya sa Qur'an, aden antu na kabamandu nin kanu inipamandu lun u Allah a ka-ungangen, kananaw na kapangindaw, nandu nganin a makambarapantag ku agama. Ka mambunba i inisugu salkanin u Allah sya ku kitabin, ya maytu na mapatadem, mangindaw, mamanudtul, nandu mangenggat ku agama nu kadnan nin sa makaukit sa ka-ungangen, kananaw na kapangindaw, nandu isampay nin su kapyanan u galbek a mapya nandu kawagan u galbek a mawag.

Binedtuwan sekanin u Allah sa *Mubash-shir*, *Nadhīr*, nandu isa a bangambiyat kanu agama nu Allah. Ya ma'na na *Mubash-shir* na bamanudtul sa kapyanan (balas) u galbek, ya ma'na na *Nadhīr* na bamanudtul sa kawagan (kasiksan) u galbek. Na ya padsa nu entuba a mga sebungan ku mga sahabat, na su kinagkalemek a pamusungan, kinagkataw magadidi sya sa dunya, nandu kinapagapas kanu akhirat.

Su kalemek u pamusungan, na yanin sabapan na kapedtadem kanu Allah, kagina su kapedtadem ku Allah na namba i makapatana, makagkapy nandu makapagkalemek ku pusung, nandu ga-awa nin pan su kapegkalimpang ku Allah, pidtalu nu Allah: [الرعد: ٢٨] ﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ﴾ *“Su silan a namangimbenal na pebpalitana su mga pusung nilan u malabit su Allah, ka sabap ku katadem ku Allah na ebpamakataw su mga pusung”*

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَّتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ﴾ [الأنفال: ٢]

“Yabu man lut a mu'min na su silan a amengka malabit su Allah na egkelep su mga pamusungan nilan, nandu amengka mabatya kanilan su mga ayatan nin na kadsisinggumanan su palityala nilan, nandu lu bu silan pedsalakan ku kadnan nilan”

﴿وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِّيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِّنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَإِنَّهُمْ إِلَىٰ اللَّهِ يَرْجِعُونَ وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ﴾ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَّتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلَىٰ مَا أَصَابَهُمْ وَالْمُقِيمِي الصَّلَاةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ﴾ [الحج: ٣٤-٣٥]

“Nandu uman i ummat na binaluy nami lun i panunumbaliyan, ka endu nilan malabit su ingalan nu Allah ku nganin a iniridzki nin kanilan a ped ku binatang a mga pangangayamen, na su kadnan nu na kadnan a isa-isa bu na lu kanu salkanin sangkup, nandu pamanudtul ka su kapyanan nu galbek kanu mga taw a bangalintana ﴿﴾ Silan su mga taw a endaw i kalabit kanu Allah na egkelep su mga pamusungan nilan, nandu su mga bamedtigkel ku nganin a pakasugat kanilan, nandu su silan a bamedtindeg ku sambayang, nandu kaped ku nganin a iniridzki nami kanilan na penggastun nilan”

﴿﴾ أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ ﴿﴾ [الحديد: ١٦]

“Ngintu dala pon mawma i timpu a makaluntana su mga pamusungan nu silan a namangimbenal sya ku kalabit ku Allah nandu ku nakatulun a bantang (Qur’an)? Nandu dili nilan ilingan (sa kategas a pusung) i mana su nangawna kanilan a mga pinanalingguman sa kitab (ahl al-kitāb), na guna su migkalendu sa kanilan su timpu (a kadala na nabi nilan) na mibpened (midtegas) su mga pamusungan nilan”

﴿﴾ اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ ﴿﴾ [الزمر: ٢٣]

“Su Allah na initulun nin su mapya salangun a sebungan, namba su kitab a mindalagida, a kabpa-palumanan, a belitigen lun su mga lanitan nu mga gangagilekan ku kadnan nilan, entupan a egkakalemek su mga lanitan nilan nandu su mga pusung nilan ku tadem kanu Allah”

Pidtalun ni Al-‘irbādh bin Sāriyah: Pinangindaw kami nu Rasulullah ﷺ sa mawgat a indawan, ka nakapagkelep ku mga pamusungan nandu nakapatulu ku mga lu nu mga mata.

Pidtalun ni ibn Mas‘ūd: Ngin den a kapyana na bamagagayanan su ya lun pakapayapat na ungangen, nandu ya lun gapangingalap na limu, namba su bamagagayanan a tadem ku Allah.

Nakabpanun nu isa a mama kani Al-hasan su kategas u pamusungan nin, na yanin lun pidtalun: isiken nengka sya sa tadem ku Allah.

Nandu pidtalun nin pan: Su bamagagayanan a tadem ku Allah na luba miseg su ilmu (kataw), nandu makapatana kanu pamusungan.

Su pusung a minatay, na yalun makauyag na katadem ku Allah, makalagid kanu minatay a lupa, a yalun makauyag na ulan.

بِذِكْرِ اللَّهِ تَرْتَأَخُ الْقُؤُوبُ وَذُنْيَانَا بِذِكْرِهِ تَطْيِبُ

Sabap ku katadem kanu Allah na makatana su mga pamusungan, nandu egkapyay su uyag-uyag tanu sa dunya sabap bun sa katadem salkanin

Su kapagadidi sya sa dunya nandu su kapagapas ku akhirat, na yanin ukit na su: kabamuliyas kanu dunya, kabelabit kanu kawagan nandu kadala na alaga nin. Makauman lun i kabangayag kanu surga, nandu kabamedta kanu kapyanan nin. Apeg den na kababagingat ku naraka, nandu kabelabit ku kapasangin.

Su limu na pedtulun-tulun sya kanu gangabuligan a tadem kanu Allah, pakapayapat lun su kalilintad, pakadaliket lun su mga malaykat, nandu pendadalabiten silan nu Allah lu sa hadapan nin.

Silan i mga taw a diden kapulawanan i madtagapeda nilan: ka apya su baladusa na aden antu na malangkum nu limu, nandu upama ka aden isa kanilan a makauliyang sabap ku gilekin ku Allah, na sya sa kurmaten den na makaamung makurmat su langun u natabu kanu entuba a kutika.⁽¹⁾

Su mga taw a makabpun kanu bagagayanan a ipedtadem ku Allah, na pila-bagi i embalangan nin:

Yaden mawag salangun kanilan na entayn i embalingan paluman kanu kabangungunutan nin kanu kiyug-kiyug u ginawa nin. Ya maytu na dala makangguna lun su nangakinegin, dala iseg i tutulu nin, nandu dala nin makumpen su ginawa nin ebpun ku mamakabinasa lun. Silan banan a mga taw, na makagkayd kanilan su nangakinegin nilan, ka makin egkapasang i siksa kanilan, silan banan su mga taw a nangalalim (nangadtalimbut) nilan su ginawa nilan,

﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَسَمِعِهِمْ وَأَبْصَرِهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ﴾ [النحل: ١٠٨]

(1) Yanin inan ma'na na: su bamagagayanan a ipedtadem ku Allah na pakangguna lun su mga mapya a taw apeg den nu mga baladusa, kagina aden antu na sabap kanu kinatalima nu Allah ku galbegan nu isa kanilan na pakamung ga-ampun su mga baladusa a mga taw, mana namba su du'a a: (*wa hab al-musī'in minna li al-muhsinīn*). Pidtalun ni Shaikh Bin Baz –*rahimahullah*– : Yanin inan ma'na na bangenin kanu Allah i ma-ampun su mga muslim a baladusa sabap kanu mangapya a taw kanilan, namba na dikena malegen, kagina su kadtagapeda sa mangapya a taw nandu su kapagigyamung kanilan na kaped a sabap a ka-ampun kanu baladusa a mga taw, ka silan i mga taw a diden kapulawanan i madtagapeda nilan. Samba napasad i kadtalu ni Shaykh.

“Silan su mga taw a tinutupan u Allah su pamusungan, pakikinegan, nandu pangangilayan nilan, nandu silan banan i mga taw a talipenda”

Su sabad menem salkanilan na pakangguna lun su nangakinegilan, na silan banan na pila ka klasi bun: Aden salkanilan i gaungen nu nangakinegin sa kanggula nin sa haram nandu pakanggulalan nin su mga inibpalyugat, na silan banan su mga *muqtasid a as-hāb al-yamīn*. Aden menem salkanilan i lawan pan lu i kapulu na pangkatan, ka apya su mga sunnat (dikena palyugat) na ibelagkes nilan penggulalan, apya su mga *makrūh* na bananggilan nilan sa tidtu, nandu ya nilan pedtuntulen na su mga ukit-ukit nu mga salaf, silan banan su mga *as-sābiqūn al-muqarrabūn*.

Su kadakelan ku mga salaf na u ebpipitas silan ebpun kanu galimudan a ipedtadem ku Allah, na yanilan ula-ula na mangatana benal.

Yaden labi kapyu nin a sadaka, na su kapamandu kanu taw a dala sabutin, atawaka kapatekaw kanu taw a limpang.

Pidtalun nu kaped kanu mga salaf: Dili makangguna su indawan yatabya na amengka ganat sa pamusungan, ka namba i ukit a katangenin ku pusung, kagina amengka syabu ganat ku dila, na lemudep ku isa a tangila na maninggalus bun lemiyu kanu isa.

Pidtalun nu kaped kanu mga salaf: Saben-sabenal na su taw a mataw na amengka dikena nin ya kahanda su lilini nu Allah (sya ku kabangindaw nin), na su indawan nin na pakapesik ebpun kanu pusung sa mana kapegkapesik nu ulan u makasugat sa watu.

Si Yahya bin Mu'ādh na pakambayuk-bayukin:

مَوَاعِظُ الْمَوَاعِظِ لَنْ تُقْبَلَا حَتَّى يَعِيَ هَذَا قَلْبُهُ أَوْلَا

Su mga indawan u taw a bangindaw na diden abenal matalima, yatabya na u kasabutan muna nu pamusungan nin.

يَا قَوْمَ مَنْ أَظْلَمُ مِنْ وَاِعِظِ خَالَفَ مَا قَدْ قَالَهُ فِي الْمَلَا

Oh sekanu a maginged, entayn den ba i labi i katalimbutin kanu taw a bangindaw, a sekanin bun i pedsupak ku langun a pidtalun nin ku mga taw.

أَظْهَرَ رَبِّينَ النَّاسِ إِحْسَانَهُ وَبَارَزَ الرَّحْمَنَ لَمَّا خَالَ

Yanin inipa-ilay ku mga taw na su kabangumpya nin, inunta na u sya sa gatalabisa na pedsupaken nin su kadnan a malimu

Su taw a mataw a di nin ipenggulalan su natawan nin, na mana upama na sulu, a gatayawan nin su mga taw uged na gatutungin i ginawa nin.

Pidtalun ni Abu Al-'atāhiyah:

وَوَجَّحْتَ غَيْرَكَ بِالْعَمَى فَأَقْدَرْتَهُ
بَصَرًا وَأَنْتَ مُحَسَّرٌ لِعَمَّاكَ

Pidsumput nengka i salakaw salka sa pisek (dili pakailay), na nakapailay (nakapatidtu) nengka mambu sekanin, uged na seka na mapya den salka i kapisek nengka.

وَفَتِيْلَةُ الْمِصْبَاحِ تُحْرِقُ نَفْسَهَا
وَتَضِيءُ لِلْأَعْمَى وَأَنْتَ كَذَاكَ

Ya nengka pagidsan na mana sumbu na palitan, a gatutungin i ginawa nin, uged na gatayawan nin su taw a bangalung (malubay i kailay).

Su kapangindaw na namba i makagamut kanu kadusan, na yaden mapya a mangamut na su bangamut a dala sakit nin nandu su benal a taligamut. Kagina upama ka sekanin na di nin bun gakumpen su kiyug-kiyug u ginawa nin, na sekanin pan i labi a dayt a enggamut ku entuba a gamut kumin ku salakaw salkanin.

Napadalem sya ku nangawna a mga kitab i: Amengka nagkahanda nengka i kapangindaw ku mga taw, na indaw ka muna i ginawa nengka, ka u di bun mataw temalima sa indawan, na yaden nanget na mataw ka kayan.

وَعَيْرُ تَقِيٍّ يَأْمُرُ النَّاسَ بِالتُّقَى
طَبِيبٌ يُدَاوِي النَّاسَ وَهُوَ سَاقِيمٌ

Su taw a dikena magilek sa kadnan na yanin ipedsugu ku mga taw na kagilek sa kadnan, mana taligamut a bangamut ku mga taw inunta na sekanin na sakiten

يَا أَيُّهَا الرَّجُلُ الْمُقْوَمُ غَيْرَهُ
هَلَّا لِنَفْسِكَ كَانَ ذَا التَّقْوِيمِ

Oh seka a mama a papedtidtu ku salakaw lun, namba ka su ginawa nengka i papedtidtun nengka

فَأَبْدَأُ بِنَفْسِكَ فَأَنْهَى عَنْ غَيْرِهَا
فَإِنْ أَنْهَيْتَ عَنْهُ فَأَنْتَ حَكِيمٌ

Ebpuni ka muna i ginawa nengka, ka sapali ka kanu katilan nin, ka u katelenan nin na seka den i taw a mawngangen

فَهَذَاكَ يُقْبَلُ مَا تَقُولُ وَيُقْتَدَى بِالْقَوْلِ مِنْكَ وَيَنْقَعُ التَّغْلِيمُ

Na tupan ba a matalima i bityala nengka, nandu kaunutan su kadtalu nengka nandu makanggula su kabamandu.

لَا تَنْهَ عَنِ خُلُقِي وَتَأْتِي مِثْلَهُ عَازٌّ عَلَيْكَ إِذَا فَعَلْتَ عَظِيمُ

Daka pedsapal sa palangayan a seka bun i panggula lun, ka masla benal intuba a katilan salka upama ka enggulan nengka.

Dalem ka maytu, na nasisita benal i kasugu nu mga taw sa kanu mapya nandu kasapal sa mawag, kapangindaw nandu kapatadem, kagina upama ka dala den mangindaw ku mga taw yatabya na su entayn i dala benal katilan nin, na dala den kapakayan a makapangindaw pan sya ku uliyan u Rasulullah ﷺ, kagina dala den salakaw salkanin a dala katilan nin.

لَيْنٌ لَمْ يَعِظِ الْعَاصِينَ مَنْ هُوَ مُذْنِبٌ فَمَنْ يَعِظُ الْعَاصِينَ بَعْدَ مُحَمَّدٍ

Upama bu ka dili pangindawn nu taw a baradusa su mga taw a mga sangkang, na entayn pan i makapangindaw kanilan ku uliyan u Muhammad ﷺ

Aden isa a midtalu kani Al-hasan sa: Saben-sabenal kani kwana na dili bangindaw, ka yanin pedtalun na: bangandam ako sa makadtalu ako sa dikena ko bun penggulan. Na ya tigi Al-hasan: Na entayn besen salkitanu i panggula ku langun a pedtalun nin? Kalinyan ged ni shaytan i makatun sa manamba a mga taw, ka endu dala den isa bu a makasugu sa mapya nandu makasapal sa malat.

Pidtalun ni Mālik: Nakabpun kani Rabī'ah, pidtalun ni Saīd bin Jubair: Upama bu ka su taw na dili semugu sa mapya nandu dili semapal sa mawag yatabya na endu bu u dala benal tila nin, na dala den isa bu a makasugu pan sa mapya nandu makasapal sa mawag. Tigi Mālik: Nakabenal sekanin, ka entayn besen i taw a dala tila nin?

مَنْ ذَا الَّذِي مَأْسَاءَ قَطُّ وَمَنْ لَهُ الْحُسْنَى فَقَطُّ

Entayn besen inamba dala benal makanggula sa mawag, nandu entayn besen i langun bu mapya i galbekin

Hu kadnan ko! Seka i labi a malimu, seka i labi a malemu malat i nanamin, entayn i sya nin inisalig salka su mga singanin nin, sya salka linemamig, nandu yanin inenggatan kanu ulipen nengka na kapananangul salka, na bangenin ko i

talima ka su pangenin nin, sa apya pan yanin ka-aden i mana pakadsalinggagaw kanu limu nengka, sa ya maytu na sekanin na dikena pakadayt a madtitayan u ulipen nengka ebpawang salka, uged na yanin gadseled-seled na su kawlad u kalimu nengka, ka seka bu man i tidtu a malimu, na su malimu na ikaya nin i sapalan nin su entayn i edsalinggagaw kanu ibangenggay nin.

إِنْ كُنْتُمْ لَا أَرْضُ لِقُورِ رَبِّ فَشَأْنُكُمْ صَفْحٌ عَنِ الدُّنْيَا

U diyaku den kapakayan a makasiken pan, na apya bu su ka-ampun nu kanu kabaradusan

Fasl

Kapedsinantal kanu kadtalu nu Nabi ﷺ

((Entayn i taw a makaludep sa surga, na mapya i ginawa nin sa diden mawma na lidu, nandu matatap sa diden matay, dili pegkalabing i mga banggala nilan, nandu dili pedtaman i kanguda nilan (dili pegkatuwa))): namba na patekaw sa su sulga na tatap apeg den nu langun a nadalem lun a limu, nandu pasabot kanu ula-ula nu mga taw luba, yamaytu na silan na banasangan i kanguda, sa diden abenal intu masalin, nandu su mga balegkas nilan na dili den malabing.

Inipamandu bun na Qur'an i makalagid sa namba, mana su kadtalu nu Allah: ﴿وَجَنَّتْ لَهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُّقِيمٌ﴾ [التوبة: ٢١] *“Nandu mga kasurgan a patut salkanilan luba i limu a tatap”*. Nandu su: ﴿الرعد: ٣٥﴾ [الرعد: ٣٥] *“Su mga unga nin na lalayun nandu su mga masilungin”*. Nandu su kadtalu nin: ﴿النساء: ٥٧﴾ [النساء: ٥٧] *“Sa lalayun silan luba taman sa taman”* madakel i manamba a mga ayatan sya sa Qur'an.

Sya sa ((Sahīh Muslim)): nakabpun kani Abu Hurayrah, nakabpun kanu Nabi ﷺ, pidtalu nin: **((Entayn i makaludep sa sulga, na mapya i ginawa nin sa diden mawma na lidu, dili malabing i balegkas, dili edtaman i kanguda nin))**⁽¹⁾

Nandu: nakabpun pan kanu Nabi ﷺ: pidtalu nin: **((Apabila ka makaludep den su pamakasurga sa surga, na aden mananawag sa: saben-sabenal na kawagib nu i kagkagalini sa di kanu den malidu taman sa taman, saben-sabenal na kawagib nu i kapy na lawas sa di kanu den edsakit sa taman sa taman, saben-sabenal na kawagib nu i kagkanguda sa di kanu den egkatuwa taman sa taman, [الأعراف: ٤٣]﴾ *“Nandu pinanawag silan sa entuba a surga na pinawalisan sakanu sabap ku andang a pinggula-ula nu”*⁽²⁾.**

Su kinalabit nu Nabi ﷺ sa ula-ula nu pamakasurga, na sindil sa dala katagan na dunya anya a pedsagad, kagina sya sa dunya na apya ngin den i kapegkapy na ginawa na makawma bun i kalidu na ginawa, nandu apya ngin den i kalendu na umul na makawma bun su kapatay ka dili sya matatap, nandu pegkakatuwa, nandu pegkalabing su mga balegkas, taman sa apya su lawas na galedak.

(1) Muslim (2836).

(2) Muslim (2837).

Aden inamba makadsulagida nin sya sa Qur'an, ya maytu na su sindil sa kadala na katagan na dunya nandu matag bu pedsagad, salta na kinapamedta kanu akhirat nandu kapegkatatapin:

﴿رُزِقَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذَلِكَ مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَقَابِلِ ﴿١٥﴾ قُلْ أُوْتِيتُكُمْ بِخَيْرٍ مِّنْ ذَلِكَ لِّدِينٍ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَأَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ﴿١٦﴾﴾ [ال عمران: ١٤-١٥]

“Inibparihayasan ku mga taw su lilini ku mga egkalilinyan a mga babay, nandu mga wata, nandu begked mamegked a bulawan nandu pilak, nandu mga kuda a pinanandan, nandu mga pangangayamen, nandu mga inawidan, su entuba na parahayasan ku uyag-uyag sa dunya, na lu bun kanu Allah i labi kapyo nin a pedsawliyan ✨ Edtalu ka (Muhammad) edsabandingen ko salkanu i labi i kapyo nin kumin sa entuba? Patut kanu silan a nangagilek (kanu Allah) lu sa kanu kadnan nilan i mga sulga a belagilay ku kababan nin i mga lawas a ig, sa lalayun silan luba, nandu mga kaluma a suttu, nandu kasuwat-suwat nu Allah, sa su Allah i labi a pakailay ku mga ulipen”

﴿وَاللَّهُ يَدْعُوا إِلَىٰ دَارِ السَّلَامِ وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٥٠﴾ لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٥١﴾﴾ [يونس: ٢٥-٢٦]

“Su Allah na bangenggat lu sa inged a sajahatra, nandu pedtutulun nin su entayn i magkahanda nin kanu lalan a matidtu ✨ Patut kanu silan a namebpya-pya su mapya (sulga) nandu aden pan ibpanguman, sa dili malumig su mga beneng nilan na libubuk nandu dili bun i kalundang, silan bantu su mga taw na sulga, silan na lalayun den luba”

﴿وَأَضْرَبَ لَهُم مَّثَلًا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا كَمَا أَنزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ فَأَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ الرِّيحُ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ مُّقْتَدِرًا ﴿٥١﴾ الْأَمْوَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِندَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا ﴿٥٢﴾﴾ [الكهف: ٤٥-٤٦]

“Nandu ilagiyawan nengka kanilan i pagidsan nu uyag-uyag sa dunya, sa mana ig a initulun nami ganat ku langit, na nadsimbulin su mga pangenetu sa lupa, uliyan nin na nalanes (minggepek) a ibamayambeg nu mga sambel, sa andang den nu Allah i pakabanting (pakagaga) ku uman ni enggagaisa ✨ Su tamuk nandu su mga wata na papalasan bu ku uyag-uyag sa dunya, na su mga galbekan a mga mapya na ya temu i balasin lu ku Allah nandu ya labi a mapya a pedsinganin”

﴿وَمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهُوٌّ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٦٤﴾﴾ [العنكبوت: ٦٤]

“Su uyag-uyag sa dunya na kasimpangan nandu dalemetan bu, ka saben-sabenal na su inged a mawli (sa akhirat) na talanged a entuba i lut a baguyagan, u mana bu ka gangatawan nilan”

﴿بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ خَيْرٌ وَأَبْقَى﴾ [الأعلى: ١٦-١٧]

“Kena man, ka ya nu belamigen na su uyag-uyag sa dunya ❀ Inunta na su akhirat i temu (labi a mapya) nandu ya tatap”

﴿أَرْضَيْتُمْ بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الْآخِرَةِ فَمَا مَتَّعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ﴾ [التوبة: ٣٨]

“Ngintu nangasuwatan nu su uyag-uyag sa dunya kumin ku akhirat? Na dala man (katagan) nu langun a parahayasan sa uyag-uyag ku dunya (u ilagid nengka) sya ku akhirat yatabya na paydu (bu gayd)”

Nandu pidtalu nu Allah pantag kanu isa a mu'min ku pamilya ni Fir'awn, pidtalu nin sya kanu qawmin: [غافر: ٣٩] ﴿يَقَوْمِ إِنَّمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا مَتَّعٌ وَإِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ﴾ *“Oh qawm ko! Ya bu man a nya uyag-uyag ku dunya na parahayasan bu, ka saben-sabenal i su akhirat na entuba su inged nu kadtakenan”*. Ya edtalun a parahayasan na: su pegkalinayan nu kigkuwan lun sa mangagan, uliyan nin na matebped bun nandu mapupus.

Dala kapanila-tilay su dunya a lemawan pan sa kanu kinalabit sa kapegkapupusin nandu kapedsalin-salin nin. Namba na mapayag salangun a tanda sa mawma i timpu a kageba nin nandu kabinasa nin. Ka mangasalin su kapya na lawas sa kadsakit, su kakawasa sa kamiskin, su kanguda sa kapegkatuwa, su kapya na ginawa sa kalidu, su uyag-uyag sa kapatay, su kapembalay lun sa kageba, su kadtatagapeda sa kabpipitas nu namegkakilimuwa, nandu langun man a natagu sa liyawaw nu lupa na yanin bun ebpawangan na sa didalem na lupa.

Pidtalu ni Al-hasan: Saben-sabenal na su kapatay i nakapunsyaw ku kawagan na dunya, na dala den sabap a kagalaw pan syaba nu taw a bali-akalen.

Pidtalu ni Mutarrif: Saben-sabenal na su kapatay i naka-awa sa kamis a gagedam nu mga taw a madakel i limu nilan sya sa dunya, kagina ka maytu na yanu pangilay na su limu a dala kapatay lun.

Pidtalu pan nu kaped (kanu mga salaf): Su kabelabit/kapegkalendem kanu kapegkapatay na pakatebped kanu kapegkapya na ginawa nandu kapegkagalaw.

Ulyan nin na nakauliyang, ka yanin nadталu: Ngin den a kapyā na dalpa su dalpa a dala kapatay lun!

Pidталu ni Yunus bin Ubayd: Su kapamikil kanu kapegkapatay na dala ipedsama nin a kapyā pan na ginawa kanu pamilya nandu tamuk.

Pidталu ni Yazīd Ar-raqāshie: Nasigulu nu mga taw sa surga i dili den silan matay, na entuba i sabap a kinagkapyā na uyag-uyag nilan, nandu nasigulu nilan bun i dili den silan mamedsakit, na kalini-lini i koget a kabagubay nilan ku Allah.

Mga ulipen u Allah! Bangenggaten ko sekanu sa kanu dalpa a dili pebpatay i mga taw nin, dili silan pegkatuwa, dili egkageba i mga walay nin, dili gasalin i kapyā nin, su sambelin na *nasīm*, su ig nin na *tasnīm*, pedsasalunanamen nu mga taw nin su limu nu pinaka malimu salangun, nandu pebpya-pya silan pedtulik kanu kadnan nilan a malimu.

﴿دَعْوُهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ وَأَخْرَجُوا دَعْوَتَهُمْ أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ [يونس: ١٠]

“Sa ya nilan duwanga sya ba na: mahasutti ka a kadnan nami, nandu ya nilan ipedsa-sakawa sya ba na: salam, sa ya kulimpusan nu duwanga nilan na alhamdu lillahi rabbil ‘ālamīn”.

***Mga galbek sya ku
Ulanulan u Allah a Muharram***

Jka-isa a majlis

Mga kalbihan na ulanulan u Allah a Muharram nandu su paganayan a sapulu gay nin

Napanudtul ni Muslim, hadith a ebpun kani Abu Hurayrah ؓ, nakabpun ku Nabi ؐ yanin pidtalu: ((Yaden mapya salangun a kabpuasa, temundog kanu Ramadhan na su kabpuasa sya ku ulanulan u Allah a pembedtuwan nu sa Muharram, nandu yaden mapya salangun a sambayang, temundog kanu mga palyugat a sambayang na su sambayang sa magabi (tahajjud)).

Su bityala kanu nyaba a hadith na nambad su duwa ka-*fasl*: Su mapya salangun a puasa a sunnat, nandu su mapya salangun a sambayang a sunnat.

Jka-isa a fasl

Kalbihan na kabpuasa sa sunnat

Mapayag abenal i kinambityala na hadith antu sa yaden mapya salangun i kabpuasa lun a sunnat temundug kanu Ramadhan na su kabpuasa ku ulanulan u Allah a Muharram.

Ya nin pakatutulu na: Nyaba a ulanulan i mapya den salangun a ebpuasan sa sunnat su langun a mga gay nin. Kagina su kabpuasa sya ku kaped bu kanu mga gay nin, na aden pan salakaw a mga gay sya ku salakawa a ulanulan a yapan labi i kapyang nin i kabpuasa lun sa sunnat: mana su kabpuasa sa gay na Arafah, atawa su paganayan a sapulu gay na Dhul hijjah, atawa su mga gay na Shawwal ... nandu su kaped pan.

Yaden mapya salangun a pedsunnatan sa puasa na sya kanu mga *ash-hur al-hurum*, ka napanudtul i su Nabi ؐ na sinugu nin su isa a mama sa ebpuasan nin su ash *ash-hur al-hurum*, malabit tanubu sya sa seged nu nya a kitab insha Allah.

Mimbida-bida su mga ulama, u ngin i labi a mapya (i kabpuasa lun sa sunnat sya) ebpun kanu mga *ash-hur al-hurum*:

Ya pidtalu ni Al-hasan nandu salakaw lun: Yaden mapya salangun na su ulanulan u Allah a Muharram. Syaba linemamig su kadakelan ku mga nangawli a mga ulama.

Napanudtul ni: Wahb bin Jarīr, nakabpun kani Qurrah bin Khālid, nakabpun kani Al-hasan, yanin pidtalu: Saben-sabenal a su Allah na yanin inipangukat kanu lagun na isa a ulanulan a haram, nandu pinupusin bun sa isa a ulanulan a haram, na ya ulanulan a labi i kasla nin lu sa Allah temundog sa ku Ramadhan na su Muharram, ka nabedtuwan pan sa ulanulan u Allah a *al-asamm* sabap ku kasla na kapegkurmat lun.

Su nabi ﷺ na yanin inibedtu ku Muharram na *shahrullah (Ulanulan nu Allah)*, su kinatapik lun na ingala nu Allah na pakatutulo sa kapulu na pangkatan nin nandu kalbihan nin, kagina su Allah na dili nin ipedtapik su ingala nin yatabya na sya kanu mga papedtayanin a pinamaluy nin, mana su kinatapik u ingala nin sa kanya: Muhammad, Ibrāhīm, Ishāk, Ya'aqūb, nandu salakaw pan a mga Nabi, su salawat u Allah na nanget salkanilan langun nandu su sajahatra nin, langun silan na mga ulipen nin. Nandu nakatapik pan sa ingala nu Allah su walay nin (*baytullah*) nandu su unta nin (*nāqatullah*).

شَهْرُ الْحَرَامِ مُبَارَكٌ مِّمَّوْنُ وَالصَّوْمُ فِيهِ مُضَاعَفٌ مَسْنُونُ

Su ulanulan a haram (Muharram) na barakat nandu bahagiyan, su kabpuasa lun na sunnat nandu gadtakep-takep su balasin.

وَأَبْصَارُ صَائِمِهِ لَوَجْهِهِ إِلَيْهِ فِي الْخُلْدِ عِنْدَ مَلِيكِهِ مَخْرُونُ

Su balas nu pepuasa lun sa panunuwatin ku kadnan nin, na nakatagu den lu sa kanu Datu nin (kadnan nin) sya kanu (inged a) lalayun.

Su kabpuasa na namba i pageletan nu Allah nandu ulipen, ka tembu ya pedtalun nu Allah: ((**Su langun a galbekan na tupu ni Adam na patut salkanin, yatabya na su kapepuasa, kagina saben-sabenal na laki intu, nandu saki i bamalas (pedtumbas) lun, sabap sa yanin kinakumpen ku shahwa, kabangankan, nandu kabaginum nin na sabap salaki, nandu aden sya sa sulga i bungawan a yalun ipembedtu na *Ar-rayyān*, dala den pakaludep lun yatabya na su mga balappuasa, ka endaw den i kaludep nilan na ebpintu, na dala den bantu makaludep pan a salakaw salkanilan**))⁽¹⁾

Kaped pan: na pidtalu ni Abu umāmah kanu Nabi ﷺ: Pangindaw ako!, tigu Nabi: ((**Epuasa ka, ka namba i dala makalepeng lun**))⁽²⁾. Na ya ka-aden ni Abu

(1) Makawma bun i *takhrīj* nin, nandu su mga lapal nin na nadalem sya sa Sahīhayn.

(2) Ahmad (22149), An-nasa'ī (3426), Sahīh sya kani ibn Khuzaimah nandu ibn Hibban, pidtalu ni ibn Hajar sya sa kitab a *Al-fath Al-bārī* (4/104): Sahīh i sanadin.

umāmah apeg nu pamilya nin, na yanilan bu penggulan na kapebpuasa, u aden mailay a bel kanu dapulan nilan na yanin intu pakatutulu na aden nakawma salkanilan a ana (bisita).

Aden kanu taw a pebpuasa i duwa a kagalawan: su kagalaw nin sya ku timpu a kapembuka nin, nandu su kagalaw nin sya ku timpu a kapagadapa nin ku kadnan nin, ka makuwa nin den su balas a inidतालंगan lun sabap ku puasa nin.

Pidtalun nu Allah:

﴿وَالصَّامِينَ وَالصَّامَاتِ وَالْحَنِيفِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَنَفِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا﴾
[الأحزاب: ٣٥]

“Nandu su mga mama nandu mga babay a mga talippuasa, nandu su mga mama nandu mga babay a pedtiyakapan nilan su mga sangulan nilan, nandu su mga mama nandu mga babay a bamedtadem ku Allah sa madakel, na inadil nu Allah kanilan i ampun nandu balas a tagena (masela)”

﴿كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ﴾ [الحاقة: ٢٤]

“(Sa edtalun kanilan i) pamamegkan kanu den nandu pamamanginum kanu sa daya-daya sa lalaw nu nganin a pinangipus (pinggula) nu sya ku mga gay a nakalipus (gay sa dunya)”

Pidtalun ni Mujahid nandu salakaw lun: sya inyaba nakatulun kanu mga taw a balappuasa.

Entayn i yanin dili kapegkan, dili kabaginum nandu yanin kapegkumpen ku shahwah nin na sabap ku Allah, na sambiyang intuba salkanin u Allah sa labi pan lu i kapyang nin, a pegken nandu baginumen a dili ebpapas, nandu mga kaluma a dala lun i kapatay.

Sabap sa su puasa i pageletan nu ulipen nandu su kadnan, na pinagapas abenal nu mga taw a mga ikhlas i kapagena nilan lun, ka endu dala salakaw a makatukaw lun.

Ya nadtalun nu isa kanu mga salihin: Nakawma salkami a tudtulan i su Eisa ﷺ na pidtalun nin: Amengka su isa salkanu na sya kanu gay a kapebpuasa nin, na taguwan nin sa lana su bungus nandu bibil nin, ka endu ya maantap nu entayn i makailay lun na dikena sekanin pebpuasa.

Nakabpun kani ibn Mas'ūd, yanin pidtalu: Amengka mibpuasa su isa salkanu, na manalday nandu temagu sa lana. Nandu amengka manadaka sa kanu kawanan nin na ipagena nin kanu biwangin. Nandu amengka edsambayang sa sunnat na lu sekanin edsambayang ku ludep nu walay nin.

Pidtalu ni Abu tayyāh: Nagaws ko a penggulan ni ama, apeg nu mga matuwa na dalpa, i amengka mibpuasa su isa kanilan na tinemagu sa lana nandu yanin pimbalegkas na su bagu a banggala nin.

Isa kanu mga salaf na mibpuasa sa naka pat-pulu gay a dala benal nakatukaw lun, sekanin na aden pendaganganan nin, na uman gay na pembalutu sa duwa timan a pan, u mangay ku pendaganganan nin, na ibagenggay nin intu sya sa lalan, na ya katig nu pamilya nin na lu nin pegkanen sa padiyan, ya menem katig nu mga taw sa padiyan na nakadtilagad den muna lu sa walay nin.

Jkaduwa a fase

Kalbihan a kadsambayang sya sa magabi (tahajjud)

Nakapamandu na hadith ni Abu Hurayrah ﷺ i ya makatundug sa kasla na balas kanu mga palyugat a sambayang na su sambayang sya sa magabi (tahajjud).

Ngintu sekanin pan i labi a mapya kumin ku mga sunnat a *rātibah*? Nakambida-bida i kanailay lun nu mga ulama.

Nya i mga sabap a kinalabi na sambayang sya sa magabi kanu sambayang sa malamag:

- Kagina ya labi a pakapagema, labi a masiken sa kapag-ikhlas.

Su mga salaf na banamalan nilan i kapagena nilan ku tahajjud nilan, pidtalu ni Al-hasan: Su isa a mama a aden mga bisita nin, na amengka edsambayang sya ku magabi na di gatukawan nu mga bisita nin. Nandu tidtu i kabanamal nilan pendu'a, uged na dala makineg kanilan a uni.

Si Muhammad bin Wāsi'e na kalmagan na pedsambayang sya sa lalan sya ku ludep nu bagedan nin ebpawang sa Makkah, yanin penggulan na pedsugun nin su pedtundan ku unta nin sa pakatanugen nin i suwara nin ku kabamanidtu nin ku unta, ka endu dili katukawan u mga taw i sekanin a pedsambayang.

Su kaped menem na ya nilan penggulan, na kalamigan den su magabi na penggedam den ka pedsambayang sa dala pakatukaw lun, na amengka mangagan

den mawma su fajr na tupan ka pakatanugen nin i kapembatya nin sa Qur'an, ka endu ya katig nu makakineg lun na entupan ba a kutika i kinagedamin.

- Kagina su kadsambayang sya sa magabi na ya labi a malegen kumin sa sya sa malamag, kagina su magabi na timpu a ipedtulug nandu ibangintelenen sabap kanu kinalugat sya ku malamag, na su kapenggedam sa maytuba i ula-ula nin na masla a pedtigkelan, ya kadtalu nu kaped ku mga ulama: yaden mapya salangun a galbek na su gapanegel lun su ginawa.
- Kagina ya malemu i kabamikil ku ma'na nu ayatan sya ku magabi, sabap sa dala galbek kanu magabi, penggedam su pamusungan, na pakadtabanga silan ku dila sa kapedsabut ku ayatan, mana su kinadtalu nu Allah:

﴿إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْأًا وَأَقْوَمُ قِيْلًا﴾ [المزمل: ٦]

“Sabem-sabem na su kambangun (kadsambayang) sya ku magabi na sekanin i labi i kabagayun (nu dila nandu pusung) nandu labi i kadayun nin a kadtalu”. Namba i sabap a kinasugu sa kapakalendu/kabpipya matya ku Qur'an sya ku sambayang sa magabi.

- Kagina su kutika a ipedtahajjud ku magabi na nanden ba i mapya salangun a kutika a ipedsunnat, nandu namba i kutika a masiken salangun su ulipen kanu kadnan nin, ka namba a kutika i kabanguka ku pintuwan u langit, kutika a kabanalima ku mga pangeni, nandu kutika a kabamakikineg kanu mga nasisita na uman i isa.

Napamedta nu Allah su mga taw a penggedam sya ku magabi, sa yanin atag na endu nin katademan su Allah, endu makandu'a, endu makapangeni sa ampun, nandu endu nin makalakit ku Allah su mga nasisita nin, pidtalu nu Allah:

﴿تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ﴾ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُمْ مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً
بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾ [السجدة: ١٦-١٧]

“Sa ebpamakatulag su mga takilidan nilan ebpun ku mga ebpagigan (bamembangun) sa bamendu'a silan kanu kadnan nilan, sa andam (kanu kasiksan) nandu panginam (kanu balas) nandu ped ku nganin a iberidzki nami kanilan na penggastun nilan ﴿﴾ Na dili katawan na ginawa su nganin a nakapagena kanilan a muntiya (kalilinyan) nu mga mata, a tumbas ku nganin a andang a bamameng-galbeken nilan”

﴿وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ﴾ [إل عمران: ١٧]

“Nandu su mga bamag-istigfar (banganen sa ampun) sya ku mga katibuwas”

﴿كَانُوا قَلِيلًا مِّنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ ﴿٣٧﴾ وَإِلَّا سَحَارٍ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿٣٨﴾﴾ [الذاريات: ١٧-١٨]

“Andang silan a paydu kanu magabi i ibamangiga nilan ✨ Nandu sya ku katibuwas na silan na babangampun (bag-istigfar)”

﴿وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَمًا ﴿٦٥﴾﴾ [الفرقان: ٦٤]

“Nandu su silan a pegkalmagan bamedsujud nandu bamedtindeg kanu kadnan nilan”

﴿أَمَّنْ هُوَ قَلْبُكَ عِندَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٩﴾﴾ [الزمر: ٩]

“Ngintu su taw a baginuntulan ku tilenduan nu magabi ka pedsujud nandu pedtindeg (sa simba ku Allah) bangandamen nin su akhirat nandu bagingalapan nin su limu nu kadnan nin (na ya temu kumin ku sekanin a kapil a pedsimba ku salakaw ku Allah?), edtalu ka (Muhammad) i ngintu makandalepenga su silan a pamakataw nandu su silan a dili pamakataw?”

﴿مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ يَتْلُونَ آيَاتِ اللَّهِ عِندَ اللَّيْلِ هُمْ يَسْجُدُونَ ﴿١١٣﴾﴾ [آل عمران: ١١٣]

“Aden ebpun ku mga ahl al-kitāb (mga Yahudi nandu mga kristyan) i lumpukan a bamedtindeg (bamedsambayang) ka bamembatyan nilan su mga ayatan nu Allah sya ku katilenduan nu magabi sa silan na bamedsujud”

﴿وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدُ بِهِ نَافِلَةً لَّكَ عَسَىٰ أَن يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا ﴿٧٩﴾﴾ [الإسراء: ٧٩]

“Nandu kaped sya ku magabi na panamal ka lun (edtahajjud) sa buwang intu salka (Muhammad), ka kalu-kalu pambuwaten ka nu kadnan nengka sa pedtindegan (pangkatan) a balapugi (ya maytu na makashafa-at sekanin)”

﴿وَمِنَ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا ﴿٢٦﴾﴾ [الإنسان: ٢٦]

“Nandu kaped sya ku magabi na sujud ka salkanin, nandu tasbīh ka salkanin sya ku magabi a malendu”

﴿يَتَأْتِيهَا الْمُرْقِلُ ﴿١﴾ فَمِ اللَّيْلِ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٢﴾ تَضَفَّهُ أَوْ أَنْقَضَ مِنْهُ قَلِيلًا ﴿٣﴾ أَوْ زِدَ عَلَيْهِ وَرَتَّلَ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا ﴿٤﴾﴾ [المزمل: ١-٤]

“Oh Seka a midtalikubung (Muhammad) ✨ Embangun ka (edsambayang ka) ku magabi luwal sa paydu (lun) ✨ Ku tenga nin udi na kulangi ka intu sa paydu ✨

Udi na umani ka intu nandu tartil ka (batya ka sa mapya) su Qur'an sa sampulna a ka-tartil (kapy na kabatya)".

Pidtalun ni A'isha –*radhiyallahu 'anhā*- kanu isa a mama: Daka pedtelen pedtahajjud, kagina su Rasulullah ﷺ na dala nin teloni, nandu amengka di gapya i ginawa nin (atawa yanin nadtalu na: gapok) na pedsambayang sa bagagayan⁽¹⁾.

Sya sa kaped a riwāyah lun, na yanin pidtalun: Nakawma salaki i bityala nu kaped, sa yanilan pedtalun na: Upama ka nanggalbek nami den su mga faradhu na padtadayn nami den i salakaw lun sa apya di nami den intu umanan. Na idsapa ko, i yabu man isumalya nu Allah kanilan na su inibpalyugat nin. Uged na silan a mga taw na magabi sa malamag na pembaradusa, na sekanu nandu su Nabi nu na isa kanubu sa nabpunan (ka langun kanubun manusya), *wallāhi*, dala teloni nu Rasulullah ﷺ i kapedambayang sya sa magabi (kapedtahajjud).

Nakapamandu ni A'isha –*radhiyallahu 'anhā*- i su tahajjud na duwa i katagan nin:

- Kabagiling nandu kabagunut kanu ukit-ukit nu Rasulullah ﷺ. Pidtalun nu Allah: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا﴾ [الأحزاب: ٢١] “*Saben-sabenal a su sinugu nu Allah i bayanan (sunggilingan) a mapya nu entayn i bagingalapen nin su Allah nandu su gay a mawli nandu tinemadem ku Allah sa madakel*”.
- Kapegkapanas nu mga kadusan nandu kalimbanan. Kagina su tupu ni Adam na yaden kadsalidan na gangalimban sa magabi-malamag, tuba i kapegkanasisita nilan sa kadakel a makapunas kanu mga kalimbanan nilan. Na su tahajjud na kaped a masla salangun a makapunas kanu mga kadusan, mana su nadtalu nu Nabi ﷺ kani Mu'ādh bin Jabal: **((Su kadsambayang nu taw sya ku luk a magabi na makapenas kanu kalimbanan))** tupan ka binatya nin su: ﴿تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ﴾ [السجدة: ١٦] “*Sa ebpamakatulag su mga takilidan nilan ebpun ku mga ebpagigan (bamembangun)*” Napanudtul ni Imam Ahmad nandu su salakaw lun⁽²⁾.

Aden pan nakapanudtul sa, su mga taw a bala-tahajjud na makaludep silan sa sulga sa dala den sumalya lun.

(1) Ahmad (26114), Abu Dawūd (1307), Pidtalun ni Al-hakim: Sahīh sya sa shart ni Muslim.

(2) Ahmad (22016), At-tirmidhī (2616), Pidtalun nin: hadith a hasan Sahīh, nandu Sahīh sya kani Shaykh Albani sya kanu kitabin a: *irwā al-ghalīl* (2/138).

Pidtalu nu kaped kanu mga salaf: Su koget a kapedtindeg sya kanu kapedtahajjud na pakakulang kanu koget u katindeg lu sa gay a mawli.

Sya sa hadith ni Abu Umāmah nandu Bilāl, a *Marfū'* (nakasampay a hadith kanu nabi ﷺ): **((Edsambayang kanu sa tahajjud, ka namba i tabiyat nu nangawna salkanu a mga salihīn, nandu su kadtahajjud na makapagkasiken ku Allah, nandu makapenas ku mga kalimbanan, nandu maka-ungen ku kambaradusa, nandu makabugaw sa sakit na lawas))** Napanudtul ni At-tirmidhī⁽¹⁾.

Su kadtahajjud na makapenas kanu mga kalimbanan, nandu makagkapulu pan sa ebpangkatan. Nawna den i kinalabit tanu sa su mga patatahajjud na silan i gangawna lu sa sulga sa dala den sumalya nin.

Nalabit sya kanu nabandtug a hadith a mimbityala makipantag kanu taginepen a napanudtul ni Imam Ahmad nandu si At-tirmidhī i: Su mga malaykat sa sulga na pendadalawanan nilan u ngin den ba i mapulu salangun i pangkatan nin a galbek a makapenas kanu kadusan? Kaped sa nalabit luba na: Su kapakan, kapayapat ku salam, nandu kadsambayang sya sa magabi kanu timpu a bamedtulug su mga taw⁽²⁾.

Sya menem sa nabandtug a hadith ni Abdullah bin Salam, a nakasulat sya sa "As-sunan": Nakineg su Nabi ﷺ a pedtalun nin sya kanu kutika a kapegkawma nin sa Madinah: **((Oh sekanu a mga taw! Pakan kanu, ipayapat nu su salam, iluti nu su kabpapagaliya, edsambayang kanu sya ku magabi kanu timpu a pedtulug su mga taw, ka makaludep kanu ku sulga sa mapya))**⁽³⁾.

Kaped pan a kalbihan a kadtahajjud na: Su Allah na tidtu a gasuwatan nin su panggula lun, ka ibangandagin silan lu ku hadapan nu mga malaykat, nandu pedtaliman nu Allah i mga pangni nilan.

Sya sa kitab a "Al-musnad": Hadith a nakabpun kani ibn Mas'ūd, nakabpun kanu Nabi ﷺ, yanin pidtalun: **((Nagalawan nu kadnan tanu su isa a mama a mimbalikuwas ku tilam nandu tanggubin ka tinagakin su pamilya nandu mga papedtayan nin ka midsambayang. Ka ya pedtalun nu kadnan tanu a balakat a nangimpuluwan: Hay sekanu a mga malaykat ko! Ilay nu ba i ulipen ko anan,**

(1) At-tirmidhī (3549), Ibn Khuzaymah (1135), Al-hakim (1/451), su riwāyah ni Abu umāmah i labi a Sahīh, na dala malabit lu i **((nandu makabugaw sa sakit na lawas))**.

(2) Ahmad (3484), At-tirmidhī (3233), Pidtalun ni At-tirmidhī: inidsa ko inyaba kani Muhammad bin Ismail Al-bukharī, na tigin: Namba na hadith a hasan Sahīh. Su mu'allif na aden kitabin a nakasenggay a pidsinantalin i nyaba a hadith, yanin ingala na: *ikhtiyār al'awlā fī sharh ikhtisām al-mala' al-a'alā* .

(3) At-tirmidhī (2485), Ibn Mājah (1334), Pidtalun ni At-tirmidhī: namba a hadith na Sahīh .

tinagakin i tilamin nandu tanggubin apeg u pamilya nandu papedtayan nin ka midsambayang, sabap sa lilini nin kanu balas ko, nandu andamin ku kasiksan ko...)) linabitin i taman sa kapupusan u nya a hadith⁽¹⁾.

Su kinadtalu nin sa: ((mimbalikuwas)) na pakatutulu sa kakamangun nandu senep ku pusungin (tegkes) i kapenggula nin kanu entu.

Nalabit sya sa “Sahīhayn” i saben-sabenal a pidtalu nu Nabi ﷺ: **((Migkapyapya a mama si Abdullah (yamaytu na su wata ni Umar) umana bu ka edsambayang sya sa magabi))**⁽²⁾. Na uliyan na entuba na yabu ipedtulg ni Abdullah sya ku magabi na paydu bu abenal.

Si Abu Dharr na yanin pedtalun ku mga taw: Upama ka su isa salkanu na magkahanda nin i kalalakaw, dikenaba yanin enggulan na embalatu sa makadtun lun? Tigilan: Uway mambu. Tigin: Na su kabelalakaw ebpawang lu sa gay a mawli na ya labi a mawatan, tembu embalatu kanu sa makadtun salkanu, panihadji kanu para kanu mangasla a manganggula, ebpuasa kanu sya ku timpu a subla i kayaw nin ka para intu kanu kayaw nu gay na kapembuwat ebpun ku pakuburan, edsambayang kanu sa duwa-tindeg sya ku timpu a kalibuteng nu magabi ka para intu kanu kalibuteng na pakuburan, pangenggay kanu sa sadaka ka para intu kanu kapasang u gay sa gay a mawli.

Endaw den su mga mama a patatahajjud? Endaw den sya Al-hasan, Sufyan nandu Fudhayl?

يَا رَجَالَ اللَّيْلِ جِدُوا رَبِّ دَاعٍ لَا يُرَدُّ

Oh sekanu a mga mama a pasasambayang ku magabi na pakategel kanu, ka kalu-kalu su isa a bangan-nigeni (pendu'a) na dili kabpalawan.

مَا يَفُومُ اللَّيْلَ إِلَّا مَنْ لَّهُ عَزْمٌ وَجِدُّ

Yabu man makagaga gemedan sya ku magabi (ka endu makadsambayang) na su entayn i mabagel i lilini nin a nategkes i atay nin

لَيْسَ شَيْءٌ كَصَلَاتِ الْوَالِدِ أَيْلِ الْقَبْرِ رِيْعٌ

Dala den pagidsan nu kadsambayang sya ku magabi (kadtahajjud) a mambalutu nu taw sya kanu pakuburan.

(1) Ahmad (3949), Al-hakim (2/123), Pidtalu ni Al-hakim: hadith a Sahīh i isnadin .

(2) Al-bukharī (1122), Muslim (2479).

Aden midtalu kani Ibn Mas'ūd, sa ya nilan pidtalu: Sekami na dili kami pakagaga pedtahajjud. Yanin pidtalu kanilan: Namba na sabap kanu mga kadusan nu.

Aden nakadtalu kani Al-hasan sa tigin: Gapok kami pedtahajjud. Yanin lun pidtalu: Ya pakagkapok salkanu na su mga kadusan nu.

Pidtalu ni Al-fudhayl: U dili ka pakagaga pedtahajjud nandu pebpuasa, na sabuti ka i seka den i tidtu a napulawanan, nandu nasangkaliyan ka nu mga kadusan nengka.

Pidtalu ni Al-hasan: Saben-sabenal na amengka pembaradusa su isa a ulipen, na entuba i sabap a dili nin kagaga edtahajjud.

Pidtalu nu kaped ku mga salaf: Nakanggula ko sa isa a kadusan, na entuba i sabap a dala ko kagaga edtahajjud sa naka nem ulan.

Su magabi na mana lawas a ig, pedsageban nu mga taw a mabagel i apasin, embida-bida silan sa gangasageb nandu mga kahanda, uman i isa kanilan na natawan nin i baginuman nin: Su taw a aden galinyan nin na sangat a gasuwat upama ka pakambityala nin su galinyan nin, Su taw a penggilek na belumpeni kanu kabangeni nin sa lila nandu baguguliyang sabap kanu kangalimbanan nin, Su taw a bangingalap na dili nin pebpindan i kabangeni nin kanu galinyan nin gasampay, Su taw a limpang na makalat sa nanam ka mana bun minatay sabap kanu kinaliyusin nandu kinatangka nin ku mapya a bahagiyang.

Pidtalu nu Nabi ﷺ kani Abdullah bin 'Amr ؓ: **((Di ka bagilingi si kuwana a patatahajjud paganay uliyan nin na tinemelen))**⁽¹⁾.

Su Nabi ﷺ na banunutuk sya kanu pintuwan nya Fatima nandu Ali, ka yanin pedtalun na: **((Nginan di kanu pedsambayang?))**⁽²⁾.

Nalabit sa hadith: **((Upama ka makagedam su isa a mama (sya ku magabi), ka pinukaw nin su pamilya nin, taman sa midsambayang silan sa duwa-tindeg, na silan duwa na napatut a maped kanu mga mama nandu mga babay a balatadem ku Allah sa madakel))**⁽³⁾.

(1) Al-bukharie (1152), Muslim (1159).

(2) Al-bukharī (1127), Muslim (775).

(3) Abu Dawūd (1309), Ibn Mājah (1335), Pidtalu ni An-nawawīe: Napanudtul ni Abu Dawūd sa Sahīh i isnadin.

Su kaluma ni Habīb Al-'ajamī, na bamukawn nin sekanin sya ku magabi, sa ya pedtalun nu kaluma nin: Ginemanat su magabi, na mawatan pan i lakaw ta, na su lutu ta na paydu, nandu su mga taw a mga salihīn na nangawna den salkita, ka sekita bu i natagak.

يَا رَاقِدَ اللَّيْلِ فَكَمْ تَرُقُدُ قُمْ يَا حَبِيبِي قَدْ دَنَا الْمَوْعِدُ

Oh seka a pedtatayga sya ku magabi kanu taman i kadtatayga nengka? Embangun kaden papedtayan ko ka nakasiken den su kapasadan (kapatay).

وَأَخُذْ مِنْ اللَّيْلِ وَأَوْقَاتِهِ وَرَدًّا إِذَا مَا هَجَعَ الرَّقْعُ

Senggay ka sya kanu magabi sa mga kutika, a ipedsimba nengka ku Allah, sya ku endaw i kapangintelenen den nu bamangiga.

مَنْ نَامَ حَتَّى يَنْقُضِي لَيْلَهُ لَمْ يَبْلُغِ الْمَنْزِلَ أَوْ يَجْهَدْ

Entayn i tinemulug bu taman sa kinapupus nu magabi, na dala kasampay nin ku mapulu a pangkatan atawa (dala makuyug kanu) bamedtinggapas.

قُلْ لِأُولِي الْأَلْبَابِ أَهْلِ التَّقَى فَتَطْرُقُ الْعَرْضَ لَكُمْ مَوْعِدُ

Edtalu ka salkanilan a bali-akalen a mangagilek (ku Allah), ya inidtatalngan salkanu na luntul i kadakelin a mga tamuk.

J̄aduwa a majlis

Gay na 'Āshurā

Sya sa kitab a “Sahīhayn” : hadith a nakbpun kani ibn Abbās, inidsan sekanin pantag sa kapebpuasa ku 'Āshurā, na yanin pidtalun: Dala ko mailay su Rasulullah ﷺ a pibpuasan nin su isa a gay, sa pedtabu-tabun nin su kalbihan nin, yatabya na nyaba a gay (yamatyu na su 'Āshurā) nandu nyaba a ulanulan (yamaytu na su Ramadhan)⁽¹⁾.

Su gay na 'Āshurā na masla i kalbihan nin, naka-andang den i kapegkumat lun, ka apya su mga Nabi a nangawna na katawan nilan i kalbihan na kapebpuasa lun.

Su Nabi tanu ﷺ na pat i ula-ula a kinabpuasa nin kanu 'Āshurā:

Ikaisa: Pibpuasan nin kanu timpu nin pan sa Makkah, uged na dala nin isugu kanu mga taw i kabpuasa lun.

Nalabit sya sa Sahīhayn: hadith a nakabpun kani A'isha, tigin: Su 'Āshurā na isa a gay a pebpuasan nu mga Quraysh sya ku timpu na jahiliyyah, apya su Nabi ﷺ na pebpuasan nin. Na guna sekanin makawma sa Madinah na pibpuasan nin bun nandu inisugu nin i kabpuasa lun. Na guna menem makatulun su kinabpalyugat sa kabpuasa ku ulanulan u Ramadhan, na yanin den pebpuasan na su Ramadhan, ka tinelenan nin su 'Āshurā. Na entayn i malini lun ebpuasa na ebpuasan nin, entayn menem i dili na muka (di nin ebpuasan)⁽²⁾.

Sya menem sa riwāyah ni Al-bukharī: Pidtalun nu Rasulullah ﷺ: **((Entayn i malini na ebpuasan nin, entayn menem i malini (muka) na muka))**.

Ikaduwa: Guna makawma su Nabi ﷺ sa Madinah, na nailay nin i kapebpuasa nandu kapedsele-sela lun nu mga ahl al-kitāb -na ya kaandangan nu Nabi na kalilinyan nin i makapagayun nin silan sya ku dala lun isapal-, na pibpuasan nin, nandu inisugu nin ku mga taw i kabpuasa lun, nandu binagel nin i kinasugu nandu kinapangenggatin lun, ka taman kanu mga wata na papebpuasan nilan lun.

(1) Al-bukharī (2006), Muslim (1132).

(2) Al-bukharī (2002), Muslim (1125).

Sya sa Sahīhayn: Hadith a nakabpun kani ibn Abbās, yanin pidtalu: Nakawma su Rasulullah ﷺ sa Madinah, na yanin nawman na su mga yahudie na pebpuasan nilan su gay na 'Āshurā, na ya pidtalu nu Rasulullah ﷺ kanilan: **((Ngin i gay banya a pebpuasan nu?))** Tigilan: Nyaba a gay na masla a gay, syaba inilipuwas nu Allah si Mūsa nandu su mga qawmin, nandu syanin ba inaled si Fir'awn nandu su qawmin, na pibpuasan ni Mūsa bilang sukul nin, na namba i kapebpuasa nami lun. Na ya nadtalu nu Rasulullah ﷺ: **((Na sekami pan i labi a aden kawagibin kani Mūsa kumin salkanu))**. Na pibpuasan nu Rasulullah ﷺ, nandu inisugu nin i kabpuasa lun⁽¹⁾.

Nandu nalabit bun sa Sahīhayn: Hadith a nakabpun ki Salamah bin Al-akwa'a, saben-sabenal na su Nabi na sinugu nin su isa a mama ebpun sa pamilya Aslam, sa ipananawagin ku mga taw i: **((Entayn i nakakan (nakadsol) na italus nin su puasa nin ku nya a gay, nandu entayn i dala pon makakan (iganat sa kinasebang nu fajr) na ebpuasa, ka saguna banya a gay na gay na 'Āshurā))**⁽²⁾.

Madakel pan a benal i mga hadith a mayaba i bityala nin.

Ikatlu: Guna makabpaliyugat su kabpuasa ku ulanulan nu Ramadhan, na tinelenan nu Nabi ﷺ i kapedisugu nin kanu mga sahabat sa kabpuasa ku 'Āshurā.

Nawna den i kinalabit tanu ku hadith ni A'isha a nakambityala sa namba.

Nandu sya sa Sahīhayn: Hadith a nakabpun kani ibn Umar, yanin pidtalu: Pibpuasan nu Nabi ﷺ i 'Āshurā nandu inisugu nin i kabpuasa lun, na guna makabpaliyugat su Ramadhan na tinelenan nin intu⁽³⁾.

Ikatpat: Sya kanu mag den sa kulimpusan nu umul nu Nabi ﷺ, na nategkes i atay nin sa dili nin tumpungen ebpuasa su gay bu na 'Āshurā, ka umanan nin sa isa a gay, ka endu pakabida i kapebpuasa nin lun ebpun kanu ukit a kapebpuasa lun nu *ahl al-kitāb*.

Sya sa ((Sahīh Muslim)): Hadith a nakabpun kani ibn Abbās, yanin pidtalu: Guna ebpuasay nu Rasulullah ﷺ su 'Āshurā, taman sa inisugu nin i kabpuasa lun, na ya nilan nadtalu (su mga sahabat): Ya Rasulallah! Namba a gay na pedselan nu mga Yahudie nandu mga Nasara (kristyan). Na ya nadtalu nu Rasulullah ﷺ: **((Na sya sa mawma a lagun insha Allah na ilagkes tanu ebpuasa su ikasiyaw))**

(1) Al-bukharī (2004), Muslim (1130).

(2) Al-bukharī (1924), Muslim (1135).

(3) Al-bukharī (1892), Muslim (1126).

Pidtalun ni (ibn Abbās): Na dala den magos na umul nu Rasulullah ﷺ su temundog a lagun, ka nawma den sekanin nu kapatay⁽¹⁾.

Madakel kanu mga salaf i pebpuasan nilan su 'Āshurā, apya sya silan sa lakawan. Kaped lun den sya: ibn Abbās, Abu Ishāq As-sabī'ī, Az-zuhrī, nandu yanin pan pidtalun: Su Ramadhan na mapakay a sambiyon sya kanu kaped a mga gay, uged na su 'Āshurā na dili. Nandu nambasa ni Ahmad i su 'Āshurā na ebpuasan apya sya sa lakawan.

Langun a riwāyah a mimbityala sa kapyanan a kapagantisan, kalubi, nandu kabpaygu sya ku gay na 'Āshurā, na dala intu kabenalin, ka pinangumbal demun a bityala (*mawdhū'*)⁽²⁾.

Pantag menem sa kapangalimuwan kanu pamilya sya kanu entuba a gay:

Na ya pidtalun ni Harb: Inidsan ko si Ahmad sa hadith a nalabit lun su: **((Entayn i taw a pangalimuwan nin su pamilya nin sya ku gay na 'Āshurā...))** na dala nin a benal pamakaya.

Su pidtalun ni Harb anan a ((Dala pamakaya ni Ahmad)) na namba su hadith a nalabit i nakasampay a ebpun kanu Nabi ﷺ (*marfū'*), uged na entuba na dikena mapya i isnadin.

Su kabaluy ku 'Āshurā a timpu a ipenggay-gay, mana penggulan na mga Rāfidhah sabap sa syaba natabu i kinabunu kani Al-husain a wata ni Ali ؑ, na Sabena-sabenal na namba na kuyug ku galbekan u mga taw a nakasibay kanu (matidtu a) lalan sya sa dunya, a yanin katig na mapya benal i penggula-ulan nin. Ka amengka dala isugu nu Allah nandu su Rasulullah i kabaluy kanu gay a kinapatay nu mga Nabi sa penggay-gayan, na yapan basi i salakaw kanilan?

Kaped pan a kalbihan nu 'Āshurā na syaba natabu i kina-ampun nu Allah kanu kaped a mga qawm.

Sya sa hadith ni Ali, a napanudtul ni At-tirmidhī, Saben-sabenal na su Nabi ﷺ na yanin pidtalun kanu isa a mama: **((U kiyug nengka i ebpuasa ka sa sawlan a**

(1) Muslim (1134).

(2) Aden hadith a nanudtul sa kapyanan na kapagantisan sya ku gay na 'Āshurā (Entayan i magantisan sya ku gay na 'Āshurā na dili den embilas taman sa taman). Sakamaytubun a aden napanudtul a hadith pantag sa kabelubi kanu maputi a buk, nandu su kapegbaygu sya ku gay na 'Āshurā. Langun na entuba na hadith a *munkar* nandu *mawdhū'* (dikena benal a hadith ka pinangumbal bu).

salakaw ku Ramadhan, na yaka ebpuasay na su Muharram, kagina samba natabu su gay a kina-ampun nu Allah kanu mga qawm, nandu san nin bun ba bangampunen su salakaw (a mga taw)))⁽¹⁾.

Su kinadtalu nin sa hadith ni Ali sa: **((Nandu sanin bunba bangampunen su salakaw (a mga taw)))**: na ipedsekatintu ku mga taw sa kambagu edtawbat sya ku gay na 'Āshurā, nandu masla a inam sa katalima kanu tawbat nu entayn i edtawbat kanu mga kadusan nin, sa mana su kinatawbat nu Allah kanu mga nangawna a mga taw.

Ya pidtalu nu Allah makipantag kani Adam:

﴿فَتَلَقَىٰ آدَمَ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ﴾ [البقرة: ٣٧]

“Na natalima ni Adam ganat ku kadnan nin i mga katigan (a entuba i ipangeni nin ku Allah sa ampun) na tinawbatin sekanin, ka saben-sabenal na sekanin ba su bala-tawbat a pinakamalimu”

Yanin menem pidtalu makipantag salkanilan duwa kani kaluma nin:

﴿قَالَ رَبِّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ [الأعراف: ٢٣]

“Na nadtalu nilan duwa: Hu kadnan nami! nalalim (nadsalimbut) nami su mga ginawa nami, na u di kami nengka ampunen nandu (u di kami) nengka ikalimu, na saben-sabenal na mabaluy kami den a ped ku tangal a nangalugi”

Pidsulatan ni Umar bin Abdulaziz su mga (kamalin sa kanu) mga inged, na kaped sa nalabitin luba kanu sulatin i: Yanu edtaluwa na mana su nadtalu nu ama nu a si Adam a [الأعراف: ٢٣] ﴿قَالَ رَبِّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ *“Na nadtalu nilan duwa: Hu kadnan nami! nalalim (nadsalimbut) nami su mga ginawa nami, na u di kami nengka ampunen nandu (u di kami) nengka ikalimu, na saben-sabenal na mabaluy kami den a ped ku tangal a nangalugi”*. Nandu edtalu nu su mana nadtalu ni Nūh: [هود: ٤٧] ﴿وَالَا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمِي أَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ *“Sa u diako nengka ampunen nandu ikalimu na mabaluy ako a ped ku nangalugi”*. Nandu su mana nadtalu ni Mūsa: [القصص: ١٦] ﴿قَالَ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي فَغَفَرَ لَهُ﴾ *“Pidtalu nin (Mūsa): Hu kadnan ko ! Saben-sabenal na nalalim (nadsalimbut) ko i ginawa ko, na ampun ako. Na inampun nin sekanin”*. Nandu edtalu nu su mana nadtalu ni Dhū An-nūn

(1) At-tirmidhī (1387), Pidtalu nin: hadith a hasan gharīb.

(Yunos): [الأنبياء: ٨٧] ﴿سُبْحٰنَكَ اِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّٰلِمِيْنَ﴾ “Mahasutti ka! saben-sabenal na saki na nabaluy ako a ped ku mga lalim”.

Su katalima nu taw a baladusa kanu lekanin a limban, nandu su kadsenditin lun, na entuba i pedtaliman a tawbat.

Pidtalun nu Allah:

﴿وَاٰخِرُوْنَ اَعْتَرَفُوْا بِذُنُوْبِهِمْ خَلَطُوْا عَمَلًا صٰلِحًا وَّءَاخِرًا سَيِّئًا عَسٰى اَللّٰهُ اَنْ يُّتُوْبَ عَلَيْهِمْ﴾ [التوبة: ١٠٢]

“Nandu mga salakaw a tinalima nilan su mga kalimbanan nilan, nakapadsimbul nilan i mapya a galbek sa salakaw (a galbek) a malat, na kalu-kalu ampunen silan nu Allah”

Nandu pidtalun nu Nabi ﷺ: **((Saben-sabenal ku ulipen na amengka tinalima nin i kalimbanan nin, uliyan nin na edtawbat, na tawbaten sekanin nu Allah))**⁽¹⁾.

Sya sa *du'a al-istiftāh* a lalayun a pembatiyan nu Nabi ﷺ: **((Hu kadnan ko! Seka i pedtiyagal salaki, dala wagib i kasimba lun salakaw salka, nalalim ko su ginawa ko, bangimbenalen ko su kalimbanan ko, na ampun ako, ka dala man salakaw salka a mangampun ku kalimbanan))**⁽²⁾.

Sya menem kanu du'a a inipamandu nin kani Abubakr As-siddīq a batyan nin sya ku sambayang: **((Hu kadnan ko! Sabenal benalin na madakel i kinalalim ko kanu ginawa ko, na dala salakaw salka a mangampun ku kalimbanan, na ampun ako sa ka-ampun a ganat salka, nandu ikalimu ako nengka, ka saben-sabenal na seka bu man i tidtu a mangampun nandu labi a malimu))**⁽³⁾.

Sya menem sa hadith ni Shaddād bin Aws, nakabpun kanu Nabi ﷺ: **((Ya pangahulu na *istighfār* (kapangeni sa ampun) na su kadtalu nu ulipen sa: Hu kadnan ko! Seka i pedtiyagal salaki, dala wagib i kasimba lun salakaw salka, Seka i namaluy salaki, saki na ulipen nengka, saki na endaw taman i magaga ko kanu katuman ko kanu pasad salka, belindung ako salka ebpun kanu kawag u pinggula ko, bangimbenalen ko su limu nengka salaki, nandu bangimbenalen ko su kadusan ko, na ampun ako den, ka dala man salakaw salka a mangampun ku kalimbanan))**⁽⁴⁾.

(1) Al-bukharī (4750), Muslim (2770).

(2) Muslim (771).

(3) Al-bukharī (834), Muslim (2705).

(4) Al-bukharī (6306).

Su kapangimbenal kanu kadusan na makapunas kanu kinambaradusa, mana su kadtalu a:

وَإِنَّ اعْتِرَافَ الْمَرْءِ يَمْحُو إِقْتِرَافَهُ كَمَا أَنَّ إِنْكَارَ الذُّنُوبِ ذُنُوبٌ

Saben-sabenal na su kapangimbenal u taw ku kalimbanan nin na makapunas kanu kinambaradusa nin, su kakiyasin menem kanu kalimbanan na isa a kabaradusan.

Guna ibaba nu Allah si Adam ebpun ku sulga, na nakapaguguliyang sa naka-tlu gatus lagun, na dayt bun intu a enggulan nin, ka yanin kaaden na sya pendalpa ku dalpa a dala kapegkagutem lun, dala kagkawas-kawas, dala ka-uwaw lun, dala kapegkagag lun. Na guna makambaba sya sa lupa, na nagedam nin i langun na entuba, na uman nin mailay si Jibrīl na magkalendemin su timpu nin sa sulga, na kaisegan menem i kapagugulyangin, taman sa pakalalagit nin si Jibrīl baguliyang, sa yanin gadtalu lun: Ngin den inan a kabaguliyang Adam? Na yanin pakasumpat lun: Na panun i di ku kapaguguliyang sa pinaliyu ako ebpun ku inged a limu ka sya ako naka-angay sa inged a lidu?

فَحَيَّ عَلَى جَنَّاتِ عَدْنٍ فَإِنَّهَا مَنَازِلُكَ الْأُولَىٰ وَفِيهَا الْمُخَيَّمُ

Na sya ka kanu sulga a 'Adn (pendalpan) ka nyaba i andang a dalpa nengka nandu sya ba i pegkalbenan

وَلَكِنَّا سَبَّيْنَا الْعَادُوَ فَمَهْلُ تَرَى نَعُوذُ إِلَيْ أَوْطَانِنَا وَنُسَلِّمُ

Uged na sekitanu na nabiyag tanu nu kuntla, na ngin i kalangan nengka (aden pon inam tanu sa) makambalingan tanu lu kanu inged tanu nandu malepas tanu?

Ingati nu i namba a kuntla, ka namba i nakapaliyu kani ama nu (Adam) ebpun ku sulga, langun taman na bagapasen nin endu kanubu dili makambalingan luba, ka su kinagkuntla nu lun na andangan den, kagina dala man sabap a kinapaliyu lun ebpun ku sulga nandu kinapatelen lun enggalbek yatabya na sabap sa kapemamasla nin kani ama nu, nandu sabap ku dala nin lun kasujud guna sekanin suguwa sa entu. Na sekanin na midtinebpekan den ku limu, nandu dala den inamin sa kambalingan nin sa sulga, ka benal den a mapalalayun sya ku naraka, tembu banamalan nin i aden madtagapeda nin a tupu ni Adam lu sa naraka, sa yanin ukrit na: papembuntalen nin sa mapya su kasakutu, u di intu mukit na su mas mababa lu a kasupak atawa kadusan. Su kadnan nu na pinadtakenan nin inan salkanu, na entayn i napaingat na dili den kadtempuwan,

tembu ingat kanu: [الأعراف: ٢٧] ﴿يَبْنَىْ ءَادَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمْ الشَّيْطٰنُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ﴾ *“Oh tupu ni Adam! Da kanu abenal mapaliya-liya kani shaytan sa mana kinapaliyu nin ku duwa a lukes nu ganat sa sulga”*.

Ya tidtu a makagep na su taw a nakilala nin den su kadnan, uliyan nin na sinupakin, nandu nakilala nin den su shaytan uliyan nin na entuba i inunutan nin!

﴿أَفْتَنَّاكَ وَنَهَوْنَا عَنْ أُزْرِيَّتِهِ وَأَوْلِيَآءَ مِنْ دُونِىْ وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ بَئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا﴾ [الكهف: ٥٠]

“Na ngintu bamaluyen nu ba sekanin nandu su tupu nin sa mga tagages a salakaw salaki, inunta silan na mga satlu nu? Migkalat-lat (a galbek) nu mga lalim su kinalabi (nilan ku kapaginugut ku shaytan kumin ku kapaginugut ku Allah)”

Su mga mu'min syaba sa dunya na sya silan sa lakawan a kapenjihead, ya nilan kuntla na su mga ginawa nandu su nafsu hawa nilan, na u mapupus den su nyaba a lakawan, na lu silan makambalingan kanu paganayan a inged nilan, a luba silan andang sabap sa luba andang si ama nilan. Sekanu langun a mga ummat, nawma kanu na katigan a nakabpun kanu ama nu a si Ibrahim apeg nu Nabi nu a si Muhammad (su salawat nandu sajahatra na nanget salkanilan duwa), pidtalu nu Rasulullah ﷺ: **((Nailay ko si Ibrahim sya kanu magabi a kipapamanik salaki sa langit, na yanin sin pidtalu: Hay Muhammad! Isampay nengka kanu ummat nengka su salam ko, nandu pamanudtul ka kanilan i su sulga na tabang i ig nin, mapya i lupa nin, nandu malinawag, na yanin intu pamulan na: *Subhānallāh, walhamdulillāh, wa lā ilāha illallāh, wallāhu akbar*))**⁽¹⁾.

Napanudtul ni An-nasa'ī nandu At-tirmidhī: Hadith a nakabpun kani Jabir, nakabpun ku Nabi ﷺ: **((Entayn i edtalu sa: *Subhānallāh al-'adhīm wa bihamdih, na aden isa a kayo kulma a nakapamula salkanin lu sa sulga*))**⁽²⁾.

Su kalupan na sulga sa saguna a timpu na malinawag, na ya ipembalay luba na su mga mapya a galbekan, ka luba makadsabap i katindeg na masla a tulugan, nandu entuba i makapamula ku lupa nin, na u mapasad den su kapembalay nandu kabamula, na entupan ka alitan den nu mga pegkalben lun.

Su pusung nu mga taw a pakasabut (nakakilala ku Allah) na gasanggiyupin su kamut na sulga.

(1) At-tirmidhī (3462), Pidtalu nin: Nyaba a hadith na hasan gharīb. Hasan menem sya kani An-nawawī nandu Albani.

(2) At-tirmidhī (3465), An-nasa'ī sya sa kitabin a *Al-kubrā* (10663), Al-hakim (1/680), nandu pidtalu nin: Sahīh sya sa shart ni Muslim, nandu Sahīh bun sya kani Shaykh Albani sa kitabin a *As-silsilat as-sahīhah*.

Pidtalun ni Anas bin An-nadhr sya ku gay a kinambunuwa sa Uhud: Nyaden mambu i kamut na sulga, wallahi, gabaw ko i kamut na sulga a pakaganat sa palaw a Uhud, uliyan nin na linusuran nin su kuntla ka mimpedanga, taman sa minatay sekanin.

Ngin den i kapyang na ungaya nu Allah kanu kinapambaba nin ki Adam sya sa lupa, u dikena bu sabap sa kinapambaba lun na dili mapayag su jihad nu mga mujahideen nandu dili mapayag su kabanamal nu mga taw a bamanamal, nandu dili makapamanik lu kanu Allah su kapedsengku-sengku baguguliyang nu mga balatawat, nandu dili maka-igis su lu na mata nu mga baladusa.

J̄katlu a majlis

Kapegkawma nu nanihadji

Nalabit sya sa Sahīhayn: Hadith a ganat ki Abu Hurayrah, ganat ku Nabi ﷺ, yanin pidtalu: **((Entayn i taw a nanihadji sya kanu nyaba a walay (Ka'abah), sa dala edtatalampasa nandu dala embaradusa, na yanin kambalingan na dala den kabaradusan nin, sa mana su gay a kinambata lun ni ina nin))**⁽¹⁾.

Su palos atawaka tumideng nu agama Islam na lima timan, uman i isa kanu entu na pakapenas sa kabaradusan nandu kalimbanan:

- Su *lā ilāha illallāh* na dala ipedsama nin a dusa, nandu dala den lemawan lun a galbek. Su **lima-waktu, duwa a gyarat** nandu **duwa a Ramadhan** na langun den pakapenas ku mga kadusan a nanggula sya ku pamageletan nin asal a nadsanggilan su mga *kabā'ir* (mangasla a dusa). Su **kapanadaka** na egkapadengin su kadusan sa mana kapegkapadeng nu ig sa apuy. Su **kinapanihadji** a dala kasimbuli na kinadtalampasa nandu kinambaradusa na ya kambalingan nu entayn i minggula lun na dala den nasama a kabaradusan nin, sa mana su gay a kinambata lun ni ina nin.

Nalabit sya sa Sahīhayn: ganat kanu Nabi ﷺ, pidtalu nin: **((Su kapanihadji a *mabrūr* (dala kasimbuli na dusa) na dala balasin yatabya na sulga))**⁽²⁾.

Nalabit sya sa ((Sahīh Muslim)): ganat kanu Nabi ﷺ, pidtalu nin: **((Su kapanihadji na gageba nin i langun a nauna lun (a mawag a galbek)))**⁽³⁾.

Su kapanihadji a *mabrūr* na gapenasin su mangawag (a galbek) nandu gapatut (kanu minggula lun) i kaludep sa sulga.

Dala den du'a a lemawan pan i kopya nin, a indu'a nu taw a banihadji para kanu ginawa nin, atawa indu'a nu salakaw para salkanin, sa (kanu kandu'a sa) mabaluy su kabanihadji nin sa *hajj mabrūr*.

Tembu inisugu kanu taw a banihadji, u napasadin su galbekan nu hajj, sa ya maytu na pebpukasen nin den su ihram nin, ka nakaluntay den sa *Jamrat al-'aqabah* sya kanu *yawm an-nahr*, i kadtalu nin sa: *Allahumma ij'alhu hajjan mabrūran, wa sa'ayan mashkūran, wa dhanban maghfūran*. Napanudtul inamba a

(1) Al-bukharī (1521), Muslim (1350).

(2) Al-bukharī (1773), Muslim (1349).

(3) Muslim (121).

kadtalu ni ibn Mas'ūd nandu ibn Umar. Nandu napanudtul pan a ganat kanilan duwa sa *marfū'* (nakasampay kanu Nabi ﷺ).

Su *hajj mabrūr* na aden mga tanda nin a dili pakapagema:

Linabit kani Al-hasan: Su *hajj mabrūr* na yanin balas na su sulga. Na tigin: yanin intuba tanda na: umengka yanin kinauli na magadidi kanu dunya, ka yanin edsekelan na su akhirat.

Nalabit pan salkanin i: su *hajj mabrūr* na yanin balas na kapegka-ampun ku kabaladusan. Na tigin: yanin intuba tanda na u katelenan nin su mawag a galbekan nin.

Ya tanda a kapegkatalima ku galbek, na amengka katundugan na a isa pan a mapya a galbek. Ya menem tanda na dili nin kapegktalima, na u yalun makatundug na sangkang a galbek ku Allah.

Ngin den a kapya, i ya makatundug ku mapya a galbek na mapya bun a galbek. Ngin den mambu a kawag, i ya makatundug ku mapya a galbek na sangkang kanu Allah.

Su isa bu a kabaradusan, sya pinggula ku uliyan den a kinadtawbat, na ya labi a malat kumin sa pitu pulu a kadusan ku unan a kinadtawbat.

Su kabpaluman enggula ku mawag a galbek, na ya labi i kapasangin kumin ku paganayan a kapenggula lun.

Ngin den i kalegen nin ku manggiginawa, i uliyan nu kapulu na pangkatan sabap ku kapenggalbek ku palityala, na makalusak sabap ku sangkang a galbek.

Pangeni nu ku Allah i katatap nu sya ku mapya taman den sa kapatay. Nandu lindung kanu lun ebpun ku kadsunud ebpawang sa taligkudan ku uliyan den a kina-iseg ebpawang sa unan.

Si imam Ahmad na yanin ipendu'a pedtandang na: Hu kadnan ko! ipulu ako nengka sabap ku kapenggalbek kanu palityala salka, nandu diyaku nengka lemusak sabap ku kapedsangkang salka.

Yaden kasalidan a du'a ni Ibrahim bin Ad-ham na: Hu kadnan ko! iyawako nengka kanu kalusakan nu kapedsangkang salka, ka lu ako ibpawang ku kapulu na pangkatan nu kapalitaya salka.

أَلَا إِنَّمَا التَّقْوَى هِيَ الْعِزُّ وَالْكَرَمُ وَحُبُّكَ لِلدُّنْيَا هُوَ الدُّلُّ وَالسَّقَمُ

Ay na yabu man pangkatan a mapulu nandu mapya, na sya matun ku kagilek ku Allah, nandu su kapegkalilini nengka ku dunya na namba na rusak nandu sakit

وَلَيْسَ عَلَى عَبْدٍ تَقِيٍّ نَقِيصَةٌ إِذَا حَقَّقَ التَّقْوَى وَإِنْ حَاكَ أَوْ حَجَمَ

Dala man tila nu taw a magilek (ku Allah), amengka nasampay nin su (tidtu a) kagilek (ku Allah) apya mudsul-semunur sekanin

Na endaw den i kauma nu nanihadji, ganat sa hajj *mabrūr*, na naibped den naampun su langun a dusa, nandu su mga du'a nin na pedtaliman, entuba i sabapin i *mustahabb* i ka-alaw lun, nandu kasalam lun, nandu kapangeni lun sa ipangeni ka nin sa ampun.

Su ka-alaw ku nanihadji na sunnah.

Sya sa ((Sahīh Muslim)): Hadith a nakabpun kani Abdullah bin Ja'afar, tigin: Su Nabi ﷺ na endaw i kawma nin ebpun sa lakawan, na yalun ibabangalaw na su mga wata lu sa walay nin. Aden nakaisa a nakawma su Nabi ﷺ ebpun sa lakawan, na saki i pina-una lun malaw. Na sya ko nin pinagkuda ku sakupuwan nin, tupan ka pinatundug su isa kanu duwa a wata ni Fatima, na sya nin pinapageda ku taligkudan nin, na ya nami kinaludep sa Madina na tlu kami kataw a midseged sa isa a kuda”

Maytubun ba i ka-salam kanu nanihadji sya kanu kawma nin, nandu su kakumus lun, nandu kapangeni lun sa indu'a nin su namangalaw lun.

Sya sa ((Al-musnad)) - aden kalubay na isnadin - : Hadith a nakabpun kani ibn umar, nakabpun kanu Nabi ﷺ, yanin pidtal: **((Upama ka madsumbak nengka su nanihadji, na salam ka, nandu kumus ka sekanin, nandu pangni kalun i indu'a kanin sa unan a kaludep nin sa walay, kagina saben-sabenal na sekanin na naampun))**⁽¹⁾.

Su kapegkauma nu nanihadji na pakapagkalendemin su kabangadap ku Allah.

(1) Ahmad (5372).

Sya kanu nawna a timpu, na aden isa a mama, a yanin kinawma kanu pamilya nin ebpun sa lakawan, na nangapya benal i ginawa nilan, na aden isa a babay a kaped ku mga sālihāt (mangapya) i nakauliyang, ka yanin nadtalu: Nagkalendem ko sa kinawma nin i kapangadap kanu Allah, aden mangagalaw nandu aden menem mangalibedteng.

Subla i kawatan a embidayan nu silan a:

﴿لَا يَحْزَنُهُمُ الْفَرَعُ الْأَكْبَرُ وَتَتَلَقَّيْنَهُمُ الْمَلَائِكَةُ هَذَا يَوْمُكُمْ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ﴾ [الأنبياء: ١٠٣]

“Dili pakalidu (kanu manggiginawa nilan) su masla a katiyagkan, ka pembalatemun silan nu mga malaykat (sa edatalun nilan kanilan) i nyaba su gay nu a andang a nakabpasad salkanu”.

Nandu su silan a: ﴿يَوْمَ يُدْعَوْنَ إِلَىٰ نَارِ جَهَنَّمَ دَعَاً﴾ [الطور: ١٣] *“Gay a makadendel silan lu ku naraka Jahannam sa tidtu a kadendel”*

***Mga galbek sya ku
Ulanulan a Safar***

Mga galbek sya ku Ulanulan a Safar

Sya sa Sahīhayn: Hadith a nakabpun kani Abu Hurayrah, nakabpun kanu Nabi ﷺ, yanin pidtalu: ((**Dala 'adwa, dala Hāmmah, nandu dala Safar**)). Ya nadtalu nu isa a *a'arābī* (taga dalem): Ya rasulallah! na ngin bun i unta anan a u sya sa pedtad a mana saladeng (Dala sakit nin), na endaw i kasimbul lun na unta a aden lun i *ajrab* na ga-alitan nin? Na ya nadtalu nu Rasulallah ﷺ: ((**Na entayn i naka-alit sa nawna antu?**))⁽¹⁾.

Su 'adwa na yanin ma'na na: Su kapangalit nu sakit u taw a sakiten sya ku entayn i maka-ubay lun, taman sa edsakit mambu su na-alitan. Su mga arab na manamba i kepit nilan sya ku mangasakit, kaped lun den i *aljarab*, tembu nakaidsa nu isa a *a'arābī* su unta a dala sakitin na amengka makasimbul lun i unta a aden *ajrab* nin na ga-alitan nin, Na ya nadtalu nu Rasulallah ﷺ: ((**Na entayn i naka-alit sa nawna antu?**)) Yanin intu murad, na su nawna antu a unta na dikena yanin kinadsakit sa *aljarab* i sabap sa na-alitan, uged na sabap sa entu i ukulan u Allah, na maytubunba i ikaduwa, ikatlu, taman den sa ngin i kadakelin.

Aden mga hadith a nalegenan semabut lun su mga taw, taman sa su kaped na ya nilan katig na naka-*naskh* (naka-alin) sa kinadtalu nin a: ((**Dala 'adwa**)).

Mana su nalabit sya sa Sahīhayn: Hadith a nakabpun kani Abu Hurayrah, nakabpun kanu Nabi ﷺ, pidtalu nin: ((**Dili mapa-inum (sa ayam) su mumridh sya sa musihh**))⁽²⁾. Ya edtalun a *mumridh* na: su kigkuwan sa unta a sakiten. Ya edtalun a *musihh* na: su kigkuwan sa unta a dala sakit nin. Yanin inan murad na: inisapal i kapa-inum ku unta a sakiten sya kanu baginuman u unta a dala sakitin.

Nandu su kadtalu nin ﷺ: ((**Palaguyi ka su taw a aden sakitin a Al-majdhūm (Aden "leprosy" nin: sakit a galedakin i lanitan nandu pakapumpul sa mga kemel) sa mana kapalaguy nengka sa alimaw**))⁽³⁾.

Nandu su kadtalu nu Rasulallah pantag sa *Tā'ūn*: ((**U makeg nu a nasugatin su isa a dalpa, na da kanu lemudep luba**))⁽⁴⁾.

Su ga-antap nu kaped a aden sya *naskh* na dala intu unudin a bityala. Kagina su bityala nin a ((**Dala 'adwa**)) na pagelin a tudtul, na dili intu galudepan na *naskh*.

(1) Al-bukharī (5717), Muslim (2220).

(2) Al-bukharī (5771), Muslim (2221).

(3) Al-bukharī mu'allaqan (5700).

(4) Al-bukharī (5728), Muslim (2218).

Yatabya, na amengka ya lun ingguma'na na: Dili nu balityali i aden 'adwa. Dikena: Dala 'adwa. Uged na (u manamba), na mapakay a nyapan ba (a hadith) i maka-naskh sa langun u tlu anya a hadith nandu su mamakadsulagida nin sa ma'na.

Ya paka-ustu sya, a nyaba i kailay nu kadakelan ku mga ulama, na dala naskh sya, uged na mimbida-bida silan sa kinasabut sa kinadtalu nin sa ((Dala 'adwa)). Yaden mapayag salangun na: Dikena benal su kepit nu mga taw sa jahiliyyah a su mga sakit den i mismu a bangalit. Galimpangan nilan i entu na sabap sa ukulan u Allah. Ya makabagel sa nan a bityala na kinadtalu nin sa: ((**Na entayn i naka-alit sa nawna antu?**)). Pakatutulu sa nawna antu na yanin kinadsakit na sabap sa ukulan u Allah, na maytubunba su ikaduwa taman ku mamakatundug lun⁽¹⁾.

(1) Pidtalu na isa a muhaqqiq na kitab a Latā'if al-ma'ārif mana si Shaikh Amir bin Ali Yasin, pantag sa hadith banya a ((Dala 'adwa)), yanin pidtalu: Mas'ala a kabangalit na sakit, na mawlad a pembityalan, magidsan sya sa hadith nu Nabi ﷺ nandu sya sa bityala na mga taligamut (doctor), dili makadtun a isulat syaba i dalidipan nin, uged na inggay ku i makempet a katuntay lun:

Ikaisa: Ya kailay na saguna a mga taligamut (doctor) na:

- 1- Benal i kabangalit na sakit, uged na sya bu kanu kaped a mga sakit, dikena langun a sakit.
- 2- Su sabapan a kinadsakit ni Zayd na apya nakaalit pan lu sa kani Amr, na dikena nin ya ma'na i edsakit nin mambu si Amr. Ka madakel pan i salakaw a mga sabapan a tupan a edsakit nin si Amr. Yanin ma'na na su kadsakit ni Amr na sabap sa kinalimud nu entuba a mga sabapan.
- 3- Su kadsakit ni Zayd, makatundug lun menem si Amr, kanu uliyan a kinadtagapeda nilan, na dikena intu pakatutulu sa na-alitan ni zayd si Amr. Ka aden antu na si Amr pan i nakapangalit ki Zayd. Nyaba a bityala na benal (tidtu) nandu dili den makadsulanga i kailay lun nu duwa kataw a taligamut.

Ikaduwa: Binagel abenal nu Nabi ﷺ i makipantag sa kabangalit na sakit, nandu su kapangabung lun, sya ku kinadtalu nin sa: ((Dili mapa-inum su mumridh sya sa musihh)) nandu su ((Palaguyi ka su taw a aden sakit nin a leprosy, sa mana kapalaguy nengka sa alimaw)) nandu su ((U makasugat su Tā'ūn sa isa a dalpa, na da kanu lemiyu lun ...)) Nyaba a tlu a mga nusūs na malinawag abenal i ma'na nin, diden a benal dayt a dili ipamamantag.

Ikatlu: Sakamaytu bun a benal bun a nadtalu nu Nabi ﷺ i : ((Dala 'adwa)), madakel kanu mga sahabat i nakapanudtul sa nan, diden ma-antap a akal i nalimban den silan langun.

Ikatpat: Madakel i bityala nu mga ulama sa ukit a kapapagayun kanu nyaba a mga nusūs, kadakelan na di nin bun gautas su bityala, tuba i sabap a di lun kapedkatalima, yaku kailay a masiken den abenal sa bantang na:

- 1- Su kadtalu ni ibn Al-qayyim sya sa kitabin a ((Miftāh dār as-sa'ādah)), a su bityala nu Nabi ﷺ a bangimbenal sa kapangalit na sakit, na yanin intu ma'na na entu na kaped ku mga sabapan. Su di menem bangimbenal sa kapangalit na sakit, na ya maytu na u entububa i sabapan nin, namba a kadtalu i masiken abenal a makapagayun sa bityala na mga taligamut sa saguna a timpu.
- 2- Su hadith a dili bangimbenal sa kapangalit na sakit, na yalun tangga na su pamusungan, su bangimbenal menem na su badan. Yanin inan ma'na: na inisapal kanu taw a aden sakitin i yanin kuwan a kepit na si kuwana i naka-alit salkanin sa sakit. Nyaba na makapagayun bun sa bityala na mga taligamut, kagina ya den katatapan na dikena intu benal.
- 3- Su hadith a dili bangimbenal sa kapangalit na sakit, na yalun kahanda na su pageletan u mga muslim, sa ya maytu na dili mapakay sa taw i edtetebuwan nin su isa, sa mayatakun a sekanin i sabapan a kinadsakit nin, kagina entuba na dala tud nin a bityala sya kanu mga taligamut.
- 4- Su hadith a dili bangimbenal sa kapangalit na sakit, na yalun kahanda na dili papamayaden nu isa su salakaw sabap kanu kinadsakit nin atawa kinadsakit nu ayamin, kagina lu salkanin ipedsendit.
- 5- Mapakay a paka-ustu bun i langun a nyaba, nandu galangkum bun a nu entu a hadith. Wallahu a'alam.

Su kinadtalu menem nu Nabi ﷺ sa ((Dala Hāmmah)): Yanin inan gasugat na su kepit nu mga taw sa timpu na jahiliyyah a: su minatay na pembaluy su ngiyawa nin atawa tulan nin a **Hāmmah**, ya maytu na papanuk a pendadalayug. Namba na makalagid sa kepit nu *Ahl at-tanāsukh*, a ya nilan kepit na su ngiyawa nu namamatay na bagugaling sya sa mga binatang, sa dili den silan makambuwat atawa mawyang pan paluman. Langun a nyaba na mga limban a kepit, binatal nu agama Islam.

Ya nadalem sya sa Shari'ah na ((su mga ngiyawa nu nangashahid, na sya gatagu sa papanuk a gadung i warna, bangankan sa mga unga na kayu lu sa ludep a surga, lu ba gatangen sa surga taman sa kambalingan lun nu Allah ku egkilawas lun, kanu gay a mawli))⁽¹⁾

Su kinadtalu menem nu Nabi ﷺ sa ((Dala Safar)): Embida-bida i kana-usay lun nu mga ulama:

Ya kadtalu nu kadakelan ku nangawna (a mga ulama) na: Ya edtalun a Safar na sakit sa tiyan, yapan nalabit, na mangasla a uled. Ya nilan kepit na bangalit intu, na namba i dala pangimbenala nu Nabi ﷺ.

Ya menem kadtalu nu sabad: Ya murad sa Safar na su ulanulan a Safar. Silan banya (a nyaba i kadtalu nilan) na duwa timan menem i bityala nilan:

Ikaisa: Yanin murad na su penggulan nu mga taw sa jahiliyyah a *An-nasī'* (kapedtaglay), bagumbalen nilan a halal su Muharram, ka ya nilan lun ipedsambi a bagumbalen a haram na su Safar. Nyaba i kadtalu ni Malik.

Ikaduwa: Yanin murad na su kepit nu mga taw sa jahiliyyah a nakas kun i Safar, sa yanilan pedtalun: Nyaba a ulanulan na kawas. Na binatal inamba nu Nabi ﷺ. Nalabit inya ni Abu Dawūd a nakabpun kani Muhammad bin Rashid Al-mak'hūlī ebpun kanu nangakinegan nin a midtalun.

Basi nyaba i masiken salangun a pakasugat a kadtalu, ka kadakelan ku mga taw a dala mga sabutin na ya nilan kepit na nakas su Safar, aden antu na isapal nilan pan i kalalakaw syaba. Su entuba a kepit ku Safar, na kaped sa kanu inisapal a *At-tiyarah* (kabalitayala sa kawas atawa nakas su enggagaisa). Manambunba sya ku apya ngin a gay, mana su gay na Alba.

(1) Muslim (1887)

Manambunba i kepit nu mga taw sa jahiliyyah sa kagkalilang sya sa Shawwāl. Yapan nalabit na yanin inamba paka-asalan na: isa a lagun na su sakit a Tā'ūn na nakawma sa sya natabu sa Shawwāl, na madakel abenal i minatay a kinawing kanu entuba a timpu, na entuba i sabap a manamba i kepit nu mga taw sa jahiliyyah. Namba a kepit na binatal nu agama.

Pidtalun ni A'isha -Radhiyallah 'anha-: pinangaluma ako nu Nabi ﷺ sya sa Shawwāl, nandu sya ko nin ba paganayan a inidtiwalay, na ngintu aden kanu mga kaluma nin i makalawan salaki i kapapedtaya nin lun? Yapan temu ni A'isha na ya kaludep nu mga babay a penggalbek salkanin na sya sa Shawwāl.

Yanin inan katimbelan, na ya kawas/nakas na mga supak a galbek nandu su mga dusa, ka namba i ipegkalipunget u Allah, na amengka nalipungetan u Allah su ulipen nin, na makawas den sya sa dunya taman sa akhirat, u kasuwatan nin menem su ulipen nin, na mapya i ginawa nin sa dunya taman sa akhirat.

Ya nadtalun nu isa kanu mga salihīn, guna lun ibpanun i bataluwan a nakasugat ku mga taw, tigin: Dala den salakaw a gailay ko a sabapin yatabya na sabap sa kakawas na kapembaradusa.

Pidtalun ni Abu Hāzim: Langun pan a maka-angga salka kanu Allah, magidsan i kaluma, wata atawa tamuk na namba na mga kawas/nakas salka.

Nalabit pan:

فَلَا كَانَ مَا يُلْهِمِي عَنِ اللَّهِ إِنَّهُ يَضُرُّ رُؤْيِي وَوُدِّي إِنَّهُ لَمَشُومٌ

Dala kanu nganin a paka-angga kanu kapananangul ku Allah yatabya na entuba i saben-sabenal a makabinasa nandu makagkayd nandu kawas

Ya man tidtu a kawas na su kapendusa, na su ukulan a mapya na sya mapaluli sa kapalityala nandu kagilek ku Allah, mana su nadtalun a:

إِنَّ رَأْيِي دَعَا إِلَى طَاعَةِ اللَّهِ لَرَأْيِي مُبَارَكٌ مَيْمُونٌ

Saben-sabenal na su ka-ilya a yanin inipangambiyat na su kapaginugut ku Allah na namba i ka-ilya a mapya i ukulin a barakat

Kagina ka maytu, na ya man sakit a bangalit, a makadkayd i kasiken lun, na su kambaradusa, ka entayn i semiken lun, temimpung lun, edtangen lun, na benal den a kagkaydan. Su kadtagapeda kanu mga baladusa, labi den su entayn i dikena

mawag i kailay nin kanu mga kadusan nandu makin pan mangenggat ku kanggula lun, ebpun ku mga shaytan a manga manusia: na silan pan banan i labi a makabinasa kumin sa kanu manga shaytan a jinn.

Pidtalun nu kaped kanu manga salaf: Su shaytan a jinn na endaw i kalindung nengka ku Allah na malalaguy den, Uged na su shaytan a manusia na di kanin tantangan taman a dika makanggula sa kadusan.

Sya sa hadith: **((Pakasedseg su taw (sa gay a mawli) salta kanu endaw i agama nu tagapeda nin, na pamilin nu isa salkanu su pedtagapedan nin))**⁽¹⁾

Sya menem sa salakaw a hadith: **((Dika pedtagapeda yatabya na taw a mu'min, nandu dika mapakan i pegken nengka yatabya na sya sa taw a magilek ku Allah))**⁽²⁾

Kaped sa gangapanudtul a kadtalu ebpun kani Ali bin Abi Talib عليه السلام na:

فَلَا تَصْرَحْ بِأَخَا الْجَهْلِ وَإِيَّاكَ وَإِيَّاهُ

Di ka pedtagapeda i taw a dala sabutin, kalimu-limu ka na edsanggilay ka sekanin

فَكَمُ مِنْ جَاهِلٍ أَرَدَى حَكِيمًا حِينَ آخَاهُ

Ka di bu ebpila-pila i taw a maungangen a nabinasa nu taw a dala sabutin guna silan makadtagapeda

يُقَاسُ الْمَرْءُ بِالْمَرْءِ إِذَا مَرَّ بِالْمَرْءِ مَا شَاءَ

Pakasunggiling su isa a taw kanu isa, endaw den i kinadtagapeda nilan duwa lemalakaw

وَلِلشَّيْءِ عَلَى الشَّيْءِ مَقَامٌ أَيْسُّ وَأَشْرَبُهُ

Su uman i enggagaisa na aden tembu nin ku enggagaisa nandu aden indalagida nin

وَلِلْقَائِبِ عَلَى الْقَائِبِ دَلِيلٌ حِينَ يَلْقَاهُ

Su pusung na aden tanda nin ku isa a pusung sa endaw i kabalatemu nin lun

Su taw a baladusa, na kawas ku ginawa nin, nandu galalagit nin pan su salakaw salkanin, kagina u masugat sekanin na kasiksan na aden antu na

(1) Abu Dawūd (4833), At-tirmidhī (2378) yanin pidtalun: hadith a hasan gharib.

(2) Abu Dawūd (4832), At-tirmidhī (2395) yanin isnad na hasan.

makalalagit su salakaw a mga taw, labi-labi den su dili bagunkir ku galbekin, tembu yaden nasisita na su katangka lun, ka endaw den i kagkadakel nu mangawag na maibped mabinasa su mga taw.

Mambun ba i mga dalpa a pembaradusan atawa siniksan, nasisita i katangka lun, nandu katagak lun, ka aden antu na masugat a siksa. Mana su pidtalu nu Nabi ﷺ ku mga sahabatin, guna nilan kasagadi i dalpa ni *Thamūd* lu sa Hijr: **((Da kanu beludep san salkanilan anan a nangasiksa, yatabya na (u) bamanguliyang kanu, ka endu dili makasugat salkanu i nakasugat salkanilan))**⁽¹⁾.

Guna edtawbat su isa a taw a nakabunu sa magatus a ngiyawa ebpun kanu tupu nu Isrā'īl, na inidsan nin su isa a alim, u ngintu makadtawbat pamun? Na yanin inisawal lun na: uway, salta na sinugu nin i ganatan nin i dalpa antu a mawag ka mugaling lu sa dalpa a mapya. Na sya sekanin nawma na kapatay sa lalan. Na nakabpapalwa su mga malaykat na limu nandu mga malaykat na siksa, na ya initulun nu Allah kanilan na: Tembu nu i duwa anan a dalpa, ka endaw sekanin lun masiken na lu nu ba itampung, na (guna nilan tembuwa na) lu sekanin labi a masiken ku dalpa a mapya, sa yanin bu kawatan na (mawma bun na) balantay, na na-ampun sekanin⁽²⁾.

Su katagak kanu dalpa a pembaradusan, na kuyug kanu inisugu a kambakwit, ka ya man taw a pembakwit na su ipedtagakin su inisapal lun nu Allah.

Pidtalu ni Ibrahim bin Ad-ham: Entayn i malini edtawbat, na itidtu nin su nganin a pidtalimbutin, nandu telenan nin edtagapeda su mga pedtagapedan nin, ka u di nin intu enggulan, na di nin masampay i galinyan nin.

Edsanggilay nu su kadusan, kagina namba na kawas, langun a unga nin na di mapya, ka malipedes i kasiksan nin, langun a pusung a malilini lun na pusung a sakiten, langun a lemamig lun na nakaliyu ku lalan a matidtu, su kalepas lun na entuba i untung, su katagak lun na dala alaga nin⁽³⁾, su kanggalbek lun -labi den u migkaputi den su buk- na masla a kabaradusan.

دُفِكُنْ طَائِعًا لِلَّهِ لَا تَعْصِيْنَهُ

طَاعَةُ اللَّهِ خَيْرٌ مَّا اكْتَسَبَ الْعَبْدُ

(1) Al-bukharī (433), Muslim (2980) ebpun sa hadith ni ibn Umar.

(2) Seged inan u mapayag ged a hadith a napanudtul ni Al-bukharī Nandu Muslim.

(3) Kinadtalu nin sa **(su katagak lun na dala alaga nin)** na yanin ma'na na su katagak kanu kambaradusa na dili kabayadan su kopya nin na ngin a alaga.

Su kapalityala ku Allah na nanden ba i mapya salangun a pantiyaliyan u ulipen, na baluy ka su ginawa nengka a balityala salkanin, ka dika benal sekanin pedsupaka

مَا هَلَكَ النَّفُوسِ إِلَّا الْمَعَاصِي فَاجْتَنِبْ مَا نَهَيْتَكَ لَا تَقْرَبْنَاهُ

Dala man salakaw a pakabinasa ku ginawa, yatabya na su kabaradusan, na edsanggilay ka i inisapal salka, sa dika benal pedsikeni

إِنَّ شَيْئًا هَلَكَ نَفْسِكَ فِيهِ يَنْبَغِي أَنْ تَصُونَ نَفْسَكَ عَنْهُ

Sabenal benal na su enggagaisa a ikabinasa na ginawa nengka, na ya dayt salka na kaparihala nengka ku ginawa nengka ebpun santuba

Oh seka a natading i pusungin! tampung ka sya ku bamagagayanan a ipedtadem ku Allah, ka basi matun nengka pamun (i kagkapyo nin). Oh seka a sakiten i pusungin! anggit ka lu sa bamagagayanan a ipedtadem ku Allah, ka basi kauliyan pamun.

Su bamagagayanan a ipedtadem ku Allah, na samba penggamutan su kadusan, samba gagamutan su mga sakit sa pusung, mana bun su sakit a lawas a sya gagamutan sa bangamutan. Nandu namba i kagalawan u pamusungan nu mga mu'min, ipegkagalaw nilan i kapegkagineg nilan ku mawngangen a bityala, mana bun su kapegkagalaw nu mata sa ka-ilay nin ku mapya a pamulan sa dunya.

***Mga galbek sya ku
Ulanlan a Rabi' al-awwal***

Jkaiisa a majlis

Su kinambata ku Nabi ﷺ

Napanudtul ni imam Ahmad, hadith ni Al-'irbādh bin Sāriyah As-sulamī رضي الله عنه, nakabpun kanu Nabi ﷺ, yanin pidtalu: ((**Saben-sabenal na nadalem sya sa *umm al-kitāb* lu sa hadapan u Allah i saki den i kulimpusan nu mga nabi, sa kanu timpu a budta pan si Adam. Di sumala na ipayag ko salkanu i lagiyuman (ta'wilan) nin: su du'a ni Ama ko a si Ibrahim, su kinapamanudtul ni Eisa kanu qawm nin ku mapya a tudtulan, su taginepen ni ina a nakailay sa sigay a nakabpun salkanin a natayawan nin su tulugan sa *Shām*. Ka mamba su mga ina nu mga nabi na pamakadtaginep**)).

Napanudtul bun inamba ni Al-hakim, nandu pidtalu nin: Sahīh i isnadin. Napanudtul bun i manamba i dalemin sya sa hadith ni Abu Umāmah Al-bāhilī, nandu salakaw pan a mga lalan a hadith sa *mursal*⁽¹⁾.

Ya ungaya kanu nan a hadith, na su kapegkanabi nu Nabi ﷺ na andang den a nalabit nandu natawan sa unan pan a kinapamaluy nandu kinapambuwat salkanin nu Allah sya sa dunya, nandu andang den inan a nakasulat lu sa *umm al-kitāb* sa unan pan a kinayup sa ngiyawa kani Adam عليه السلام.

Hadith ni Al-'irbādh banya, na nyaba i pidtindegan ni imam Ahmad, sa su Nabi ﷺ na dala mapinda sa tawhīd iganat den ku kanot nin, nandu nyaba i inisawal nin ku mga taw a salakaw san i kamal nilan.

Gapakay pan a makuwa inyaba a tindeg, sa su Nabi ﷺ na yanin kinagemaw na Nabi den, kagina napatut den i kinanabi nin sa syapan kanu timpu a kinakuwa lun sa kapasadan, sya kanu kinapaliyu lun ganat sa taldas ni Adam, na lu pan ba na nanabi den sekanin, yabu nataglay na su kinapambuwat lun sya sa dunya, uged na di intu maka-ungen sa kina nabi nin den muna. Mana bun taw a sinemalig sa gasaligan a sakali nin itunay su inisalig lun na syapan sa semukli, na endaw den i kinasalig lun na napatut den salkanin su salig, apya yanin kaaden i su katunay nin lun na sya pan ku kawma nu inibetad antu a kutika.

Pidtalu ni Hanbal: Pidtalu ko kani Abu Abdillah (su Imam Ahmad): Ngin i madtalu nengka sa taw a yanin kamal na su Nabi ﷺ na yanin agama na mana agama nu qawmin kanu unan a ka-nabi nin? Yanin pidtalu: Namba na mawag a

(1) Ahmad (17150), Al-hakim (2/656) Sahīh sya salkanin, nandu Sahīh bun kani Shaikh Albani *rahimahullah*.

kadtalu. Yaden dayt na edsanggilan i taw a pedtalu sa nyaba nandu tangkan. Ya ko pidtalu salkanin: Pagubay ko a si Abu al-Abbās na mayaba i kadtalu nin. Yanin nadtalu na: Makagep mambu! Na ngin pan i nasama amengka yanin den kamal na su Rasulullah ﷺ na yanin agama na mana agama nu qawmin a bamedsimba sa barahala? Ya pidtalu nu Allah a sya naka-ukit kani Eisa:

﴿وَمُبَشِّرًا بِرُسُولِي يَا أَيُّهَا بَعْدِي أَسْمُهُرَ أَحْمَدُ﴾ [الصف: ٦]

“Nandu bamanudtul sa (kauma na) sinugu a makatundug salaki a yanin ngalan na Ahmad”. Ya ko pidtalu salkanin: Nandu yanin pan kamal na apya si Khadijah na mambunba kanu timpu a kinapangaluma lun u Nabi ﷺ. Na yanin pidtalu: Amengka si Khadijah na dala madtalu ko lun, sekanin i paganayan a babay a nangimbenal ku Nabi. Tupan ka tigin: Madakel den mambu i ibamagu na mga taw a kadtalu! Silan banan i *as-hāb al-kalām!* Dili den abenal egkapy a malilini sa mamba! Mahasutti su Allah kanu nan a kadtalu! (Tigi Hanbal) Aden linabit nin a pidtindegan nin kanu nan a mga kadtalu uged na dala ku makalangag. Pidtalu nin pan i su ina nu Rasulullah na sya kanu kinambata nin lun na naka-ilay sa sigay a nakatayaw kanu tulugan sa Shām, dikenaba guna sekanin embata na nailay nin intuba?! Unan pan a ka-nabi nin na suttu den a nasutti ebun ku mga barahala, dikenaba dili sekanin pegkan sa yalun kinasumbali na atag kanu mga barahala?! Tupan a pidtalu nin: Edsanggilay nu i *as-hāb al-kalām*, kagina dala mapya a unga nin. Napanudtul ni Abubakr Abdulaziz bin Ja’afar sya sa kitab a ((As-sunnah)).

Su Nabi ﷺ na tlu timan i pidtindegan nin a dalīl, sa sekanin na nawna den i kinalabit lun, nandu pinakatawan su ingala nandu kapegkanabi nin nandu kapulu na pangkatan nin, namba i murad sa kinadtalu nin sa: ((Di sumala na ipayag ko salkanu i lagiyuman (ta’wilan) nin)).

Ikaisa a dalīl: Su du’a ni Ama ko a si Ibrahim عليه السلام. Yanin banan pedtalun na su pinamanudtul u Allah sya sa kitabin, makipantag kani Ibrahim nandu Ismail, a yanilan pidtalu duwa kanu kapembalay nilan sa Ka’abah sa Makkah na:

﴿وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١٢٧﴾ رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِن ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّكَ وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنْتَ الرَّحِيمُ ﴿١٢٨﴾ رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١٢٩﴾﴾ [البقرة: ١٢٧-١٢٩]

“Nandu tanudi ka su kutika a kapegkayang ni Ibrahim ku mga batangan (palos) nu walay (Ka’abah) nandu si Ismail, (sa gay-gay nilan penggalbek na ya nilan duwa ipedu’a na) Hu kadnan nami! Talima ka salkami ka saben-sabenal na seka i lawan

a pakakineg a lawan a mataw ﴿﴾ Hu kadnan nami! baluy kami duwa a muslim (pedsangkap) salka, nandu (baluy ka) su ped ku mga mauliyataw nami a ummat a muslim (pedsangkap) salka, nandu ipamandu nengka salkami su mga ukit a kasimba nami, nandu tawbat kami, ka saben-sabenal na seka i banawbat a lawan a malimu ﴿﴾ Hu kadnan nami! pambuwat ka salkanilan i sinugu a ganat bun sa kanilan, sa enggugud-gugud (mamatyā) sa kanilan ku mga ayatan (ka-amadan) nengka, nandu mamandu kanilan ku kitab nandu kaungangen, nandu semutti kanilan, ka saben-sabenal na seka i labi i kapulu nin a lawan a maungangen". Na tinalima nu Allah i pangeni nilan duwa, ka sinugu nin ku mga taw sa Makkah i isa a sinugu a ganat kanilan, a mayaba i mga sipatin, ebpun kanu tupu ni Ismail a tagapeda ni ama nin a Ibrahim sa kinandu'a nilan ku nayaba a du'a.

Tidtu a inikalimu nu Allah su mga mu'min, sabap kanu kinapapayt nin sa Nabi a ebpun salkanilan, a mayaba i sipatin sa pinangeni ni Ibrahim nandu Ismail:

Pidtalū nu Allah:

﴿لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَبَيِّنْ لَهُمُ الْبَيِّنَاتِ وَأَلْحَمَهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾ [آل عمران: ١٦٤]

"Tidtu ged a pinangalimuwanan nu Allah su mga mu'min, guna nin pambuwata salkanilan i isa a sinugu a ebpun bun ku mga ginawa nilan, a enggugud-gugud (mamatyā) sa kanilan ku mga ayatan (ka-amadan) nin, nandu semutti kanilan, nandu mamandu kanilan ku kitab nandu ku ungangen, sa apya ya nilan andang ku unan nin na tangel a sya sa katadingan a mapayag"

Nandu pidtalū nin pan:

﴿هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِّنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَبَيِّنْ لَهُمُ الْبَيِّنَاتِ وَأَلْحَمَهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾ [الجمعة: ٢]

"Sekanin (Allah) i napambuwat sya kanu mga mukeli (di mataw matya nandu semulat) sa sinugu a ebpun bun sa kanilan, a enggugud-gugud (mamatyā) sa kanilan ku mga ayatan (ka-amadan) nin, nandu semutti kanilan, nandu mamandu kanilan ku kitab nandu ku ungangen, sa apya ya nilan andang ku unan nin na tangel a sya sa katadingan a mapayag"

Andang den a natawan i dala Nabi sa Makkah a mayaba i sipatin, yatabya na su Nabi Muhammad ﷺ, sekanin na ganat kanu tupu ni Ismail, mana mambu su mga Nabi kanu tupu nu Isrā'īl, a langun ganat sa tupu nin Ishak.

Linabit u Allah i inikalimu nin su mga mu'min sabap ku kinapambuwat ku nyaba a Nabi, na dala den limu a lemawan pan sa kinasugu nu Allah kanu Nabi Muhammad ﷺ, sekanin i pedtutulu sa bantang nandu lalan a matidtu.

Su kinadtalu nin sa ﴿الْأُمِّيِّينَ﴾ - yanin murad na su mga arab - na ipapenggedam kanilan su kasla nu nya a limu, kagina silan na dala kitab nilan, dala lar/tupu na kanabi-nabiyān salkanilan, a mana sya kanu *ahl al-kitāb*, na inikalimu silan u Allah kanu namba a Nabi nandu namba a kitab, taman sa nabaluy silan a ya labi i kapyā nin ku mga ummat nandu labi i kataw nin, nandu natawan nilan i katadingan u nangatading a mga taw a nangawna kanilan.

Su kinapambuwat ku Nabi ﷺ a lu bun ebpun kanilan na duwa i guna nin:

Ikaisa: Su namba a nabi na mana bun mga ummatin a sinuguwan salkanin, dala kitab a nabatya nin, atawa nakasulatin, mana su kinadtalu nu Allah:

﴿وَمَا كُنْتُمْ تَتْلُوا مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّوهُ بِيَمِينِكُمْ﴾ [العنكبوت: ٤٨]

“Nandu kanu unan (a kinatulun ku Qur'an) na dala ka (Muhammad) ma-aden sa pembatya-batya ka sa apya ngin a kitab nandu dikena ka (pakagaga) pedsulat”. Nandu dala sekanin liyu kanu dalpa nu qawmin, sa yanin atag na endu makapangagi, ka lalayun salkanin su kababaluy nin a dili mataw matya nandu semulat, taman sa nakagos su umul nin sa pat pulu lagun, uliyan nin na nadtapikin i nyaba a kitab a mapayag, nandu nyaba a Shari'ah a makagep i kapyā nin, nandu nyaba agama a matidtu, a pigkumpulmiyan nu langun na bali-akalen sa dunya, sa ya maytu na dala den lemawan sa nya a nakatingguma kanu dunya. Nyaba na mapayag a tanda sa kabenal a bityala nin.

Ikaduwa: Kapapedsabot kanilan sa su namba a nabi na ebpun kanilan -mga ummat a *ummiyyūn* labi den su taw sa makkah- katawan nilan i tupu nin, bansa nin, kabenal a kambityala nin, kasaligan, dikena dupang, ka sya sekanin migkasla salkanilan, na katawan nilan i langun na entu, saben-sabenal na dala benal makandalbut, na panun i kandalbutin ku Allah u apya sya ku mga taw na dala endalbut, (su kadtalu a banebutebuwan nin sa bityala su Allah na) namba i tidtu a kadalbutan. Tembu inidsa ni Hercules i nyaba a mga sipat, ka nyaba i pidtingan nin sa benal i pedtalun u Nabi a Nabi sekanin nandu sinugu nu Allah.

Su kinadtalu nu Allah: ﴿ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ ﴾ na yanin ma'na: Pembatyan nin kanilan su initulun lun u Allah a mga ayatan, ya maytu na su Qur'an, a namba i mapulu salangun i pangkatan nin a kitab a ganat ku Allah, ka madakel abenal i nadalem lun a ilmu, ungangen, indawan, tudtulan, ibanguyat, ibanginggilek, tudtulan kanu sinemagad a timpu nandu pamakatingguma mana su kapegkayag paluman, kambuwat ku pakuburan, su surga, su naraka, a langun den dala sya kanu salakaw lun a mga kitab. Taman sa ya nambasa nu kaped ku mga ulama: Upama bu ka su Qur'an na matag bu natun sya sa kadatalan sa dala katawi u entayn i sinemulat lun, na yaden kakamalan na akal na initulun inan ganat ku Allah, ka dili magaga na manusya i kaumbalin sa mayaba a kitab, na panun pan u yalun nakadtanggit na taw a pinaka matidtu i kambityala, pinaka mapya nandu pinaka magilek ku Allah, sa yanin pidtalu na: Saben-sabenal a nyaba na kadtalu nu Allah, nandu pimbedsagan nin su langun a ka-aden, sa mumbal silan sa makapagidsan na apya isa bu a surah lun, na dala nakagaga?! Na panun pan i kaaden a kanduwa-duwa kanu bityala nin?!

Tembu pidtalu nu Allah: ﴿ ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ﴾ [البقرة: ٢] *“Entu ba a kitab (Qur'an) na dala kanduwa-duwa lun (sa ebpun ku Allah), a tutulu ku mangagilek sa Allah”*. Nandu: ﴿ أَوْ لَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُثِنُّ عَلَيْهِمْ ﴾ [العنكبوت: ٥١] *“Nandu ngintu dikena pon nasasangan kanilan, i kinatulun nami salka ku kitab (Qur'an) a pembatyan kanilan”*.

Umana bu ka dala den *mu'jizah* nu Muhammad ﷺ a pakatutulu sa kabenal a bityala nin salakaw kanu Qur'an, na nasasangan den, na panun pan u dili mabilang i kadakel na *mu'jizah* nin magidsan i ganat sa lupa atawa langit?

Su kinadtalu nu Allah: ﴿ وَيُزَكِّيهِمْ ﴾ na yanin ma'na: pedsuttin nin su pusung nilan ebpun kanu budseng nu kapanakutu, kadupang, katading. Kagina su ginawa na pegkatilak amengka masutti ebpun sa entuba. Na entayn i matilak i pusung na entuba i taw a migkapy, mana su kinadtalu nu Allah: ﴿ قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّاهَا ﴾ [الشمس: ٩] *“Sa tidtu den a naka-ukul su entayn i nakasutti lun”*. Nandu: ﴿ قَدْ أَفْلَحَ مَن تَزَكَّى ﴾ [الأعلى: ١٤] *“Sa tidtu den a naka-ukul su entayn i midsutti (mag islam)”*.

Su kinadtalu nu Allah: ﴿ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ ﴾ na ya ma'na na kitab na: su Qur'an, yanin inan murad na su kabamandu nin kanilan sa kapembatya lun. Ya menem ma'na na *al-hikmah* na: kasabut kanu Qur'an nandu kanggulalan ku nadalem lun. Namba i hikmah, ya maytu na dikena pon nasasangan i kabatya lun

bu, ka nasisita na kasabutan su ma'na nin nandu makanggulalan. Na entayn i malimud salkanin intuba na sekanin na nakakuwa sa kawngangen (hikmah). Pidtalun nu Allah: [البقرة: ٢٦٩] ﴿يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا﴾ *"Ibagenggay nin su ungangen kanu entayn i magkahanda nin, na entayn i ka-enggan sa ungangen, na saben-sabenal na na-enggan sa madakel a mapya"*.

Ya pidtalun ni Fudhayl: Madakel i matun a mga ulama, uged na paydu i mga maungagen.

Ya edtalun a *Hikmah* (ungangen) na su makangguna a kataw/sabut/ilmu, a maturul/matundug nu galbek a mapya. Namba na sigay, a ipedtagu nu Allah sya ku pusung, a samba pakadsabap i kapegkasabut kanu ilmu a napadalem kanu kitab a initulun ganat sa langit, nandu namba i pakapanguyat sa katuntul lun nandu kanggulalan lun.

Na entayn menem (ku mga ulama) i yanin pidtalun na ya Hikmah na su sunnah, na benal bun intu. Kagina su sunnah na namba i pebpayag kanu Qur'an nandu papedsabut ku ma'na nin. Nandu bangenggat sa katuntul lun nandu kanggulalan lun. Ka ya taw a *hakīm* (mawngangen) na su taw a mataw mapaliyu ku mangatidalem a sabut, nandu ganggunan nin su kataw nin sabap ku kapenggulalan nin lun.

Kadtalu ni Abu al-'atāhiyyah:

وَكَيْفَ تُحِبُّ أَنْ تُدْعَى حَكِيمًا وَأَنْتَ لِكُلِّ مَا تَهْوَى رَكُوبٌ

Panun i kapegkalini nengka sa tawagen ka a mawngangen, inunta na ya nengka bu penggulan na endaw i kyug (na ginawa) nengka

وَتَضُرُّكَ دَائِبًا ظَهْرًا لِبَطْنٍ وَتَذُكْرُ مَا عَمِلْتَ فَلَا تَتُوبُ

Nandu tabiyat nengka den i kapedtatawa sa subla, nandu bamelabiten nengka i kadusan a penggulan nengka sa dikabun menem pedtawbat

Su kinadtalu nu Allah: ﴿وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ﴾ na yanin inan gasugat na su katadingan a penggula-ulan nu mga taw kanu unan a kinatulun kanu kitab. Ka su Allah na inilay nin kanu entuba a timpu su langun u taw sa lupa, na nalipungetan nin, su mga arab nandu salakaw kanilan, yatabya na su nangadsama kanu ahl al-kitāb, a kinemapet ku agama nilan a dala masalin nandu dala kasambi, silan bantu na tidtu i kapaydu nilan. Ka su kadakelan kanu ahl al-kitāb, na sinalin nilan su kitab nilan, nandu pinanambiyan nilan, inumanan nilan su agama nilan, taman sa

nangatading silan nandu nakatading silan ku salakaw. Su mga taw a dikena ahl al-kitāb, na mapayag i kapegkatading nilan: Su mga *ummiyyūn* na pasasakutu a mga taw, bamedsimba sa barahala. Su mga *majūs* na pedsimba sa apuy, ka ya nilan pedtalun na duwa i kadnan. Maytubun su salakaw kanilan a mga taw, aden bamedsimba sa bitun, senang, atawa ulanulan.

Na tinutulu nu Allah su mga mu'min sya kanu bantang nandu tidtu a agama, sya nakadsabap sa kinasugu nin kani Muhammad ﷺ. Nandu inipayag nu Allah su agama nin, taman sa nawma nin su tadtad sa sebangan nandu sedepan. Na napayag su kapapegkaisa-isa ku Allah (tawhīd), kapadtimbang, kanu uliyan a kinalapat sa dunya na kapanakutu nandu katalimbut.

Ya *ummiyyūn* na su mga arab, su salakaw kanilan a dikena kuyug kanilan na su mga taw sa Faris (Persian) nandu Rūm (Roman). Su mga taw sa Persia na mga *majūs*, su mga taw sa Roma na mga bisaya (Kristiyan). Na tinutulu nu Allah silan langun sa kasimba sa isa bu a kadnan (tawhīd) sya nakadsabap sa kinasugu nu Allah kani Muhammad ﷺ.

Aden nakadtaginep kani imam Ahmad sya kanu uliyan a kinapatay nin, na inidsan sa betadin, na yanin nadthalu: U dikena bu sabap sa namba a nabi na nabaluy tanu den a mga *majūs*. Benal ged i pidthalu nin antu, ka su mga taw sa Iraq na dikena bu sabap sa kanu Nabi Muhammad ﷺ na mga *majūs* den silan. Su mga taw sa Shām, Misr (Egypt), Roma na u dikena bu sabap sa kanu Nabi Muhammad ﷺ na mga bisaya (Kristiyan) silan. Su mga taw menem sya sa inged a mga arab na u dikena bu sabap sa kanu Nabi Muhammad ﷺ na mga pasasakutu silan a bamedsimba sa barahala. Uged na nalat i nanam nu Allah kanu ulipen nin, na inilepas nin silan ebpun kanu kapegkatading, sa sya nakadsabap sa kinapapytin kanu Nabi Muhammad ﷺ, pidthalu nu Allah: [الأنبياء: ١٠٧] ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾ “Nandu dala man kinasugu nami salka (Muhammad) yatabya na (endu ka mabaluy a) limu ku mga inaden (sakaliyan)”. Nambunba i sabap a kinadtalu nu Allah: [الجمعة: ٤] ﴿ذَٰلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ﴾ “Entu ba na kalbihan nu Allah a ibagumun nin kanu entayn i magkahanda nin, sa su Allah i egkuwan ku masla a kalbihan”. Na entayn i nagosan nin su Islam, na nakagos sa masla a limu, a pakanasisita sa madakel a kapanginsukul, kapangeni-ngeni sa mapalalayun, katigel taman sa kapatay, nandu kandu'a sa syaba katabuwan a kapatay, ka maytuba i katalutop nu limu.

Su Nabi Ibrahim عليه السلام na sekanin i uluwan u mga hunafā, a inisugu kanu Nabi Muhammad ﷺ apeg ku nangawna lun a mga Nabi i ka-iling nilan lun. Sekanin i

binaluy nu Allah a gawnutan nu langun a mga taw. Na saben sabenal na inipangeni nilan duwa ku wata nin a si Nabi Ismail i mapambuwat su Allah sya Makkah sa isa a Nabi a ganat bun kanilan a nyaba i mga sipatin. Na tinalima intu nu Allah, ka yanin pinambuwat a Nabi na ganat kanu tupu ni Ismail a wata ni Ibrahim, mana bun su pinangeni nilan duwa. Su namba a Nabi na sekanin i namayag-payag kanu agama ni Ibrahim, sya kanu uliyan a kinageled nin nandu kinalipat lun nu mga taw. Namba i sabapin, i sekanin i labi a masla i kawagibin kani Ibrahim, mana su kinadtalu nu Allah:

﴿إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهَذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ﴾ [آل عمران: ٦٨]

“Saben-sabenal na ya man mga taw a labi (a aden kawagib) kani Ibrahim na su tangal a namaginugut lun, nandu su nan ba a nabi (Muhammad), nandu su silan a namangimbenal, sa su Allah i tagages nu mga mu'min”.

Nandu pidtalu nu Nabi ﷺ: **((Uman i isa a nabi na aden tagagesin kanu mga nabi, na saki na yaku tagages na si Ibrahim (tupan a binatang nin i namba a ayatan))**⁽¹⁾. Su Nabi ﷺ na makandalagida abenal silan ki Ibrahim, sa buntal nandu pilatas, apya sya sa kasiken ku Allah, ka yanin pidtalu: **((saben sabenal na su Allah na binaluy ako nin a Khalīl (tagagesin) sa mana su kinabaluy nin ki Ibrahim a Khalīl))**⁽²⁾.

Ikaduwa dalīl a pakatutulu sa kapulu na pangkatan nu Nabi nandu kinalabit kanu ingala nin sa unan pan a kapambuwat lun na: Su kinapamanudtul ni Eisa عليه السلام kanu qawmin sa kapegkatingguma nin.

Si Eisa عليه السلام i moli den salangun a Nabi nu banī Isrā'īl, pidtalu nu Allah:

﴿وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ بِنَتِيِّ إِسْرَائِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدٌ فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ﴾ [الصف: ٦]

“Nandu egkalendem ka su kutika a pidtalu ni Eisa a wata mama ni Maryam i: Oh mga tupu nu Isrā'īl! Saben sabenal na saki na sinugu nu Allah sakanu, sa bangimbenal kanu sya sa hadapan ko a su Tawrāt, nandu bamanudtul sa kapegkatalingguma na sinugu sya ku uliyan ko, a ya nin ingala na Ahmad, na guna nin madtapik kanilan su mga ka-amadan, na ya nilan pidtalu: namba na malik-mata a mapayag”

(1) Ahmad (3800), At-tirmidhī (2995), Al-hakim (2/320), ya pidtalu ni Al-hakim na hadith a Sahīh.

(2) Muslim (532).

Ikatlu a dalīl: Na su kinadtaginep ni ina nin sa sigay a linemiyu salkanin a natayawan nin su tulugan sa Shām, nandu nadtalu nin pan i langun a ina na mga nabi na pakailay sa maytuba.

Napanudtul i si Aminah bint Wahb, na nadtaginepin sya ku paganayan a gay a kinagkagingay nin kanu Nabi, i aden midtalu salkanin, sa sya kanu kambata nin na aden sigay a makaliyu salkanin a katayawan nin i tulugan sa Shām.

Su kabliyu nu entu a sigay sya ku timpu a kambata lun, na sindil sa kanu tutulu a gadtapikin, a entuba i makatutulu ku langun na taw sa lupa, nandu maka-awa kanu kalibuteng nu kapanakutu, mana su kinadtalu nin:

﴿يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ قَدْ جَآءَكُمْ رَسُوْلُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيْرًا مِّمَّا كُنْتُمْ تُخْفُوْنَ مِنَ الْكِتٰبِ وَيَعْفُوْا عَنْ كَثِيْرٍ قَدْ جَآءَكُمْ مِنَ اللّٰهِ نُوْرٌ وَّكِتٰبٌ مُّبِيْنٌ ﴿١٦﴾ يَهْدِيْ بِهٖ اللّٰهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوٰنَهٗ سُبُلَ السَّلٰمِ وَيُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ بِاِذْنِهٖ وَيَهْدِيْهِمْ اِلَى صِرٰطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿١٦﴾﴾ [المائدة: ١٥-١٦]

“Oh ahl al-kitāb! Saben-sabenal na nakawma salkanu su sinugu nami, sa ipebpayagin salkanu su kadakelan ku nganin na ibamagema nu ku kitab, nandu pendapayn nin i kadadakelan lun, ka saben-sabenal na nauman kanu na sigay nandu kitab a mapayag a ganat ku Allah ﷻ Sa pedtutulun nu Allah sabap lun su entayn i naginugut ku ikasuwatin sya kanu mga lalan a sajahatra, nandu babeliyun nin silan ebpun ku mga malibuteng lu ku sigay, nandu pedtutulun nin silan ku ukit a matidtu”

﴿فَالَّذِيْنَ ءَامَنُوْا بِهِۦ وَعَزَّرُوْهُ وَنَصَرُوْهُ وَاتَّبَعُوا النُّوْرَ الَّذِيْۤ اُنزِلَ مَعَهٗۙ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ﴾ [الأعراف: ١٥٧]

“Na su silan a namangimbenal lun nandu namamedtinggil lun nandu namedsabek lun nandu namaginugut ku sigay a nadtapikin, na silan bantu su lut a namaka-ukul”

Makalagid kanu namba i kadtalu ni Al-abbās sya kanu bayukin:

وَأَنْتَ لَمَّا وُلِدْتَ أَشْرَقْتَ الْـ ۙ أَرْضٌ وَضَاءَةٌ بِنُورِكَ الْأَفُقُ

Seka na endaw i kinambata salka na migkalinawag su lupa, nandu sinemigay su kawang-kawangan sabap ku sigay nengka.

فَنَحْنُ فِيْ ذٰلِكَ الضِّيَآءِ وَفِي الْـ ۙ نُورِ وَسُوْبِلِ الرَّشَادِ نَخْتَرِقُ

Na sekami na nandenba i pegkuya-kuyan nami na su salindaw, sigay nandu su mga ukit/lalan a matidtu.

Su kinatayaw menem sa tulugan/palasyo ni Busrā, na sindil sa kasampay nu kasigay nu tutulu nin kanu inged sa Shām. Ka entuba i kadatu nin, -mana su nalabit ni Ka'ab a nadalem ku nangawna a mga kitab i: Si Muhammad i sinugu nu Allah, sa Makkah embatan, sa Yathrib makambakwit, kadatu nin na sya sa Shām-, na lu nakaganat su kina Nabi ni Muhammad ﷺ sa Makkah, nakawma taman sa Shām i kadatu nin. Tembu su magabi a kinapapamanik lun sa langit na lu pan muna nakadtaman sa Shām sa *bayt al-maqdis*, mana bun su kinambakwit ni Nabi Ibrahim sa unan nin lu sa Shām.

Sya sa uliyan a timpu na sya matangen i ilmu nandu īman sa Shām, ka mabaluy su sigay nu kanabi-nabiyān samba sa labi i kasindaw nin kumin sya ku salakaw lun a dalpa na Islam.

Napanudtul ni imam Ahmad, ebpun sa hadith nya Amr bin Al-'ās nandu Abu Ad-dardā, nakabpun ku Nabi ﷺ, yanin pidtalu: **((Nadtaginep ko i aden palos a kitab a napadtud ku kababan na ulunan ko, na nawnutan u mata ko, na dikena ka palos besen a sigay a lu inibudsud sa Shām, Amengka makawma den su fitna na su iman na sya matun sa Shām))**⁽¹⁾.

Si Eisa عليه السلام na sya sekanin pakambaba sa Shām, sya den ku uliyan a timpu, sekanin su namapata sa kani Muhammad ﷺ, na yanin padtakenan sya ku kambaba nin na su agama ni Muhammad ﷺ, nandu entuba i ipangukumin, nandu dala den salakaw a agama a taliman nin, panebpeden nin su mga krus, imatayan nin su mga babuy, ibpalyugatin i kabayad sa *jizyah*, munut edsambayang kanu imam nu mga muslim, ka yanin edtalun: saben sabenal na nyaba i ummat a bagunutan nu sabad su sabad. pakatutulu intu sa bagunutan nin i agama nilan, dikena nin gasalin.

Su Shām sya sa uliyan a timpu na namba i *mah-shar* (gased-segan nandu galimudan). Samba ipedsedseg su mga taw a ebpun ku embala-bala a inged, sya ku unan u bangkit, na embabakwit su mangapya a taw lu sa kanu inged a pimbakwitan ni Ibarhim - su inged sa Shām - sa kiyug a ginawa nilan, mana bun su nawna a nalabit a yaden mapya salangun a taw sa liyawaw nu kalupan na su entayn i lalayun ku inged a pimbakwitan ni Ibrahim.

(1) Ahmad (17775), Pidtalu ni Al-mundhirī: Su namakapanudtulun na langun sya sa Sahīh. Busrā: na dalpa sa Shām.

Saben sabenal a nadalem sya sa Sahīhayn, nakabpun ku Nabi ﷺ, pidtalu nin: **((Di matag mawma su bangkit, yatabya na aden apuy a embuwat sa inged a hijāz, a katayawan nin i mga lig a unta sa Busrā))** ⁽¹⁾, Nyaba a apuy na nakaliyu den sa hijāz, masiken sa Madina. Na natayawan nin i lig na mga unta sa Busrā, sya kanu lagun a ika nem-gatus nandu lima pulu enggu pat (654h). Nakatundug lun na nanggula su sya sa Baghdad, a luba nabunu su khalifah nandu su langun a taw sa Baghdad. Midtundug tundug den i kinapaminasa nu *At-tatār* kanu dalpa sa Iraq. Na su mangapya a taw nin kanu entuba a timpu na lu nakambakwit sa Shām.

Su mangawag menem a mga taw, na aden apuy a makaliyu sya ku uliyan a timpu a entuba i makasedseg kanilan taman sa Shām, sa dikena ayad a ginawa nilan, taman sa malimud langun i mga taw sa Shām sa unan a kawma na bangkit.

Mga pagali ko! entayn i nakuyug kanu nyaba a ummat, na sabutan nin i nyaba i mapya den salangun a ummat lu sa Allah. Pidtalu nu Allah:

﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ﴾ [آل عمران: ١١٠]

“Sa nangabaluy kanu a ya labi kapyo nin a ummat a pinagemaw kanu mga taw”

Nandu pidtalu nu Nabi ﷺ: **((Sekanu na katimpuwan nu i pitu-pulu ka ummat, sekanu i temu lun nandu labi i kapyo nin lu salkanin a Allah))** ⁽²⁾.

Sabap sa yaden labi i kapyo nin a kaaden lu salkanin a Allah su Nabi ﷺ, na yaden mambu labi i kapyo nin a ummat na su mga ummatin. Na yaden mapya salangun kanu taw a sya naluyud kanu pinaka mapya a ummat nandu yanin bagunutan na su pinaka mapya den a kaaden -labi den su sya bamegkalben kanu mapya salangun a inged nu mga muslim sya sa uliyan a timpu- na madsipatilan su mga mapya, kapananggilan nilan su langun a malat. Ngin den a kawag i matalima na ginawa nin i sya maluyud kanu mga mawag a mga taw, inunta na yanin bagunutan na su pinaka mapya a ummat nandu pinaka mapya a sinugu.

Pidtalu nu Allah: ﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ﴾ [البينة: ٧] *“Saben sabenal i su namangimbenal nandu namenggalbek silan ku pakagkapyo na silan bantu i labi a temu kanu langun a inaden”*.

Na yaden labi i kapyo nin a taw na entayn i nangimbenal nandu minggalbek sa mapya.

(1) Al-bukharī (7118), Muslim (2902).

(2) Ahmad (20011), At-tirmidhī (3001), pidtalu ni At-tirmidhī: Nyaba a hadith na hasan.

Nandu pidtalu ni pan:

﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ﴾ [آل عمران: ١١٠]

“*Sa nangabaluy kanu a ya labi i kapyang nin a ummat a pinagemaw ku mga taw, sa ibamedsugu nu su mga mapya nandu ibamedsapal nu su malat nandu bangimbenal kanu ku Allah*”

Ya pidtalu nu Nabi ﷺ: **((Su mga taw na embida-bida sa pangkatan, Su mapya nilan sya ku timpu na jahiliyyah na mapya nilan bun sya ku timpu na Islam, umengka nakasabut silan ku agama))**⁽¹⁾.

Nandu pidtalu pan nu Nabi ﷺ: **((Yaden mapya salangun a taw na entayn i ya kinagkalendu na umulin na ya kinagkapyang na galbekin, na yaden mawag salangun a taw na entayn i ya kinagkalendu na umulin na ya kinagkawag na galbekin))**⁽²⁾.

Nandu pidtalu nin pan: **((Yaden mapya salangun salkanu na entayn i gapagapas (nu mga taw) i kapyang nin nandu galepas (su mga taw) ebpun kanu kawagan nin, na yaden mawag salangun salkanu na entayn i dili demun maapas (nu mga taw) i mapya nin nandu dili malepas (su mga taw) ebpun kanu kawagan nin))**⁽³⁾.

Nandu pidtalu nin pan: **((Yaden mawag salangun i pangkatan nin a taw lu salkanin a Allah, na entayn i pinalaguyan u mga taw sabap sa kawag a ngali nin))**⁽⁴⁾.

Nandu pidtalu nin pan: **((Sabeng-sabeng na kaped den a mawag salangun i pangkatan nin lu sa Allah sya ku gay na halikyat na su taw a duwa i beneng, namba su madsangula nin su salakaw na salakaw i benengin, makawma menem kanu sabala na salakaw menem i benengin))**⁽⁵⁾.

Sya ku timpua a kina-*wuqūf* su Nabi ﷺ sa Arafah, sya kanu lagun a kinapanihadji nin sa hajjat al-widā', na yanin pidtalu: **((Sabeng-sabeng na saki i gauna salkanu lu sa *hawdh*, nandu sabeng-sabeng na ipedtigi ko i kadakel nu sa**

(1) Al-bukharī (3382), Muslim (2526). Hadith a nakabpun kani Abu Hurayrah.

(2) Ahmad (20504), At-tirmidhī (2330). Pidtalu ni At-tirmidhī: Hadith a hasan Sahīh.

(3) Ahmad (8812), At-tirmidhī (2263). Pidtalu ni At-tirmidhī: Nya a Hadith na hasan Sahīh.

(4) Al-bukharī (6032), Muslim (2591).

(5) Al-bukharī (6058), Muslim (2526).

kanu mga ummat a salakaw, na di nu mapagkalibuteng i beneng ko))⁽¹⁾. Yanin san murad na kayayan nu Nabi ﷺ u ipailay den salkanin su mga kadusan nu ummatin.

Nyaba a ummat na yalun den mapya salangun na su silan a natabu kanu paganayan a magatos lagon, mana su kinadtalu nu Nabi ﷺ: **((Yaden mapya salangun a mga taw na su nakatabu kanu timpu ko, tupan ka su namakatundug lun, tupan ka su namakatundug lun))⁽²⁾.**

Ngin den i kadakel a kinapamedta kanu mga sahabatin sya sa Qur'an, mana su: [الفتح: ٢٩] ﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ﴾ *“Su Muhammad na sinugu nu Allah nandu su mga tagapeda nin na mga bendes/mapasang ku mga kapil a mga malimu ku mga let tilan”.*

﴿لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَبَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا﴾ [الفتح: ١٨]

“Tidtu gayd a nasuwatan nu Allah su namangimbenal, sya kanu kutika a kinambay'ah nilan salka sya ku kababan nu kayu, ka natawan nin i nganin a nadalem sya ku mga pamusungan nilan, na pinambaba nin su katana sa kanilan nandu binalasan nin silan sa kambaya-baya a masiken”.

Na tinantu nin bu su *As-siddīq* sa kinadtgapeda nin lun, sya kanu kinadtalu nin: [التوبة: ٤٠] ﴿إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا﴾ *“kanu kutika a pedtalun nin ku tagapeda nin (Abubakr) i di ka egkalidu, ka saben-sabenal i su Allah na tagapeda ta”.*

Nakaupama su agama sa mana bagu kinawing, guna makapayag nu Nabi ﷺ i kinakawing lun nandu nalinawagan nin su malibuteng lun, na pinggastu ni Abubakr su langun a tamukin ka endu madtamuk nu entu a kinawing. Pinggastu bun mambu ni Umar i tenga kanu tamukin ka inilingan nin si Abubakr. Si Uthman menem na pigkanduliyen nin i entu a kinawing ka sekanin i minggastu kanu sundalu a binedtuwan sa *Jaysh al-'usrah*. Su Ali menem na natawan nin i diden abenal magayun su nyaba a kinawing nandu su duwaya nin a su Dunya, na inimbelagin su dunya sa nakatlu.

Masla a shukur kanu Allah, nandu su langun a pugi na lekanin bu, ka tinantu nin salkitanu su nyaba a limu, inibugakin salkitanu su embalangan a rizki, kinurmat tanu nin sabap kanu kalbihan a madakel, ka yanin pidtalun salkitanu:

(1) Ahmad (23497), Ibn Mājah (3057). Pidtalun ni Albusayri: Isnadin na Sahīh. Nandu Sahīh bun sya kani Shaykh Albani.

(2) Al-bukharī (2652), Muslim (2533).

﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ﴾ [آل عمران: ١١٠]

“Sa nangabaluy kanu a ya labi i kopya nin a ummat a pinagemaw ku mga taw”.

Endaw nu matun sya kanu salakaw a mga ummat i pagidsan ni Abubakr, atawa si Umar a endaw i ukitan nin a lalan na palaguyan nu shaytan, atawa si uthman a pedtigkel ku kapet a gatamanan, atawa si Ali a lagat i kataw nin, atawa si Hamza atawa si Al-abbas? *“Sa nangabaluy kanu a ya labi i kopya nin a ummat a pinagemaw ku mga taw”.*

Ngintu aden matun salkanilan a mana si Talha nandu si Az-zubayr a edtagapeda, atawa mana si Sa’ad nandu si Sa’id? Mawatan! Endaw makabpun? Atawa mana si Ibn Awf nandu Abu Ubaydah? Ka entayn basi i makalepeng sa duwa banan? Upama ka aden ibelagid nu kanilan na sabuti nu i nakatangka benal intu a kinapadsulagida *“Sa nangabaluy kanu a ya labi i kopya nin a ummat a pinagemaw ku mga taw”.*

Endaw matun i makalagid kani Uways sya sa kapagadidi, atawa makalagid kani Amir bin Qays sa kabalasimba, atawa makalagid kani Umar bin Abdulaziz i kagilekin ku Allah?! Mawatan! Dili makasunggiling i kalinawag nu senang sa kaleg bu na bidsul! *“Sa nangabaluy kanu a ya labi i kopya nin a ummat a pinagemaw ku mga taw”.*

Ngintu aden matun ebpun kanu mga ulama nilan a makapagidsan ni Abu Hanifa, Malik, Shafi’e a namakasugat i mga ukit, panun pan i kapamedta nengka lun i lawan pan sekanin ku endaw a ibamedta lun? Migkopya-pya i naganatan nin nandu nabpunan nin! *“Sa nangabaluy kanu a ya labi i kopya nin a ummat a pinagemaw ku mga taw”.*

Aden matun nengka salkanilan a lemawan kani Al-hasan Al-basrī sa kapulu na bansa, atawa kani ibn sīrīn a lawan i kapangabung sa makanggula sa dili makanggula lun sa gay a mawli, atawa kani Sufyan Ath-thawrī a pinggulawasin i kinapagilmu nandu kagilek sa kadnan, atawa kani Ahmad a inimbaranggiya nin i umulin sya ku lalan ku Allah, idsapa ku kanu Allah (Tallahi) dala matun ebpun kanu salakaw a mga ummat a makalagid kani Ahmad bin Hanbal, kamali kaden i *“Sa nangabaluy kanu a ya labi i kopya nin a ummat a pinagemaw ku mga taw”.*

J̄aduwa a majlis

Su kinambata bun ku Nabi ﷺ

Napanudtul ni Muslim, hadith ni Abu Qatādah Al-ansārī, naidsan su Nabi ﷺ makipantag sa kabpuasa ku gay na isnin, na yanin nadtalu: **((Namba i gay a kinambata salaki, nandu kinabaluy salaki a Nabi))** ⁽¹⁾.

Pantag sa kinambata lun sya sa gay na isnin, na nasompung lun su langun a mga ulama, nandu nalabit pan inamba ni Ibn Abbās nandu su salakaw lun pan. Su kaped menem na napanudtul i ya lekanilan na sya sa gay na gyamat pimbata su Nabi ﷺ, uged na namba a kadtalu na dala kabenalin.

Pantag menem sa ulanulan a kinambata lun, na nakambida-bida su mga ulama:

Aden midtalu sa: sya pimbata sa ulanulan a Ramadhan. Napanudtul inan a nakabpun kani Abdullah bin Amr, uged na isnadin na dili kapakayan.

Nandu aden bun midtalu sa: sya pimbata sa ulanulan a Rajab. Dikena bun inamba paka-ustu.

Nandu aden bun midtalu sa: sya pimbata sa ulanulan a Rabī' al-awwal. Namba i napayag sya ku mga taw. Taman sa nakalakit ni Ibn Al-jawzī i naupakatan kun inamba, uged na ya ustu na namba i kadtalu nu kadakelan ku mga ulama.

Uliyan nin na mimbida-bida menem silan u ikapila kanu ulanulan: Aden kanilan i yanilan kapegkailay na dala matantu u ikapila sa ulanulan, uged na sya sa gay na isnin kanu ulanulan a Rabī' al-awwal. Ya menem kailay nu kadakelan na natantu u ikapila gay. Uged na mimbida-bida menem silan u ikapila: su kaped na tigilan: uliyan a nakaduwa ka magabi ku Rabī' al-awwal, su kaped na tigilan: uliyan a nakawalu ka magabi, su kaped na: sya ku ikasaplu, su kaped na: sya ku ika sapulu enggu duwa, su kaped na: sya ku ika sapulu enggu pitu, su kaped na: sya ku ika sapulu enggu walu, su kaped na: sya ku walu gay bu i nasama kanu ulanulan. Uged na yaden mapayag salangun, a namba i kailay nu kadakelan na yalun kinambata na: gay na isnin, ika sapulu enggu duwa kanu Rabī' al-awwal. Namba i kadtalu ni Ibn Ishaq nandu su salakaw lun pan.

(1) Muslim (1162).

Pantag menem sa lagun i kinambata lun, na yaden kana kadakelan na sya natabu kanu *Ām al-fīl* (lagun na gagiya).

Ya mapayag, na yalun kinambata na uliyan a naka-limapulu gay kanu kinanggula sa tudtul nu gagiya. Sya kanu kaped na: uliyan a naka-limapulu enggu lima gay. Sya kanu kaped na: uliyan a nakasawlan. Su kaped na: uliyan a naka-pat pulu gay.

Pidtalun ni Ibrahim bin Al-mundhir Al-hizāmī: Yaden ustu a dili enduwa duwan nu isa ku mga ulama tanu, na yalun kinambata na sya ku lagun a *Ām al-fīl*.

Pidtalun ni Khalifa bin Khayyāt: Sanba nasompung su mga ulama.

Su tudtulan sa kanu gagiya na udtatan a kapegkanabi nin, nandu ebpunan a kapegkapayagin nandu kapedesugu lun ﷺ. Pinamanudtul nu Allah inamba sya kanu kitabin, ka pidtalun nin:

﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ﴿١﴾ أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ ﴿٢﴾ وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ﴿٣﴾ تَرْمِيهِمْ بِحِجَارٍ مِّنْ سِجِّيلٍ ﴿٤﴾ فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَّأْكُولٍ ﴿٥﴾﴾ [الفيل: ١-٥]

“Dala nengka demun ba madsima (Muhammad) u panun i kinapakayd nu pedtiyagal salka ku mga kigkuwan ku gagiya ✨ Dikenaba tinadingin su lekanilan a mga katipuwan ✨ Ka binutawanan nin sa kanilan i mga papanuk a pila-lumpuk ✨ A bamalantay kanilan sa mga watu (a sinilutan) ✨ Na binaluy nin silan a mana lon na kayu a tinadtab a binatang.”

Su kinadtalu nin sa: *“Dala nengka demun ba madsima (Muhammad) u panun i kinapakayd nu pedtiyagal salka ku mga kigkuwan ku gagiya”* na inukitin sa idsa ka endu makatatek sya ku entayn i makakineg lun. Yanin intu ma’na na andang a katawan nilan intu, nandu mapayag sya ku pamageletan nilan. Nandu entu a nanggula na dala makapagema kanu langun nu mga arab, labi-labi den su taw sa Makkah nandu su mga Quraysh. Ka namba a nanggula, na langun silan mataw lun, taman sa su kaped na aden namakasulat nilan a mga bayuk pantag santuba. Nadtalun ni A’isha: Nailay ko su pedtundan sa kanu gagiya sya sa Makkah a nabuta nandu bamangeni sa makan nin.

Nyaba a tudtulan na makuwa lun a guna i patut su kakurmat kanu Makkah, nandu kapagadat lun, labi den su walay nu Allah luba a su Ka’abah.

Su kinambata ku Nabi ﷺ, sya kanu endaw demun i kanapasad nu entu a nanggula, na pakatutulu sa kapegkanabi nandu kapedesugu lun. Kagina inisugu

kanu Nabi ﷺ i kakurmat kanu walay nu Allah (Ka'abah), kapanihadji lun, nandu kasangul lun sya ku kapedsembayang. Ka su namba a inged na samba sekanin pimbata nandu namba i dalpa nin. Guna nin pangenggata su mga qawmin sa kasimba ku Allah na nalingasa nin silan taman sa natagakin su ingedin ka nategel sekanin sa kambakwit. Uliyan nin na tinabangan u Allah sekanin ka nataban nin silan. Nakuwa nin paluman su inged sa ukit a nambunuwan, nandu nakapasangkupin su mga taw, uged na yanin pinggula na pinandaludaya nandu inampun nin silan langun. Na su kinandatu nu Nabi ﷺ kanu namba a inged taman den kanu mga ummatin, na masla a tanda sa kabenal a ka-nabi nin. Kagina su Allah na kinumpen nandu bininasa nin su langun a makasimuket lun, tupan ka pinataban nin lu ba su Rasulullah apeg den nu ummatin. Mana su kinadtalu nu Nabi ﷺ: **((Sabensabenal na su Allah na kinumpen nin ebpun kanu Makkah su gagiya, ka pinataban nin luba su sinugu nin nandu su mga mu'min))**⁽¹⁾. Kagina su Rasulullah lagkes nu ummatin, na yanilan ungaya na kakurmat kanu namba a walay nandu kapagadat lun. Namba i sabapin i inunkir nu Nabi ﷺ sya kanu gay a kinataban nilan sa Makkah su taw a midtalu sa: Saguna na mabinasa den su Ka'abah, ka yanin inisuli lun na: **((Saguna na makurmat den su Ka'abah))**⁽²⁾.

Su mga taw sa timpu na jahiliyyah, na sinalin nilan su agama ni Ibrahim nandu Ismail, sabap kanu mga inibagu nilan lun a mana kapanakutu nandu kinasalin sa kaped kanu ukit a kapanihadji. Na guna su pinataban nu Allah su sinugu nin nandu su mga ummatin, na linimpiyu nilan i langun u entu a namakabagu ka inimbalingan nilan su andang a agama ni Ibrahim a *Al-hanīf* (sya lamig ku bantang). Namba su du'a nya Ibrahim nandu su wata nin a si Ismail, sa mapambuwat su Allah sa sinugu a ebpun bun kanilan, a sekanin i makapamatya kanu mga ayatan u Allah, nandu makasutti salkanilan, nandu makapamandu salkanilan kanu kitab nandu kaungangen. Na ya sinugu nu Allah salkanilan na si Muhammad ﷺ, kaped sekaninkanu tupu ni Ismail, sa namba i nadtapikin a mga sipat. Tembu linimpiyu nin su walay nu Allah apeg den u namakabalibet lun ebpun kanu kapanakutu, nandu inimbalingan nin su agama ni Ibrahim a *Al-hanīf* nandu kapakaisa-isa ku kadnan, a namba si sabap a kinambalay kanu Ka'abah. Mana su kinadtalu nu Allah:

﴿وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ﴾ [الحج: ٢٦]

(1) Al-bukharī (112), Muslim (1355).

(2) Al-bukharī (4280), hadith a ganat kani Urwah bin Az-zubayr.

“Endu egkalendem ka su kutika a kinapadtakena nami kani Ibrahim kanu nambetadan nu walay (Al-haram), sa di ka benal banakutu salaki nandu suttu ka su walay ku kanu mga bamedtawap nandu bamedtindeg nandu bameruku’ a bamed-sujud”.

Pantag menem sa kinataban nu mga Qarāmitah sa Ka’abah, sya ku uliyan a timpu nu Nabi, na siksa intu nu Allah kanu mga taw sabap kanu kapendusa nilan. Uged na dala nilan bun mageba atawa mabinasa sa tidtu, nandu dala nilan bun kasapali su mga taw sa kapanihadji nandu kambisita lun. Dikena mana kahanda nu mga taw a kigkuwan kanu gagiya, sa ya maytu na ya nilan kahanda na geban su Ka’abah nandu sapalan su mga taw sa kapanihadji lun. Su mga **Qarāmitah** na yanilan nakuwa na su *hajar aswad* (maitem a watu) nandu su pintuwan na Ka’abah. Pinangimatayan nilan su bamanihadji nandu inagaw nilan i mga tamukilan. Uged na dala nilan magaga i kasapal ku mga taw sa kapanihadji, nandu dala nilan mageba sa tidtu su Ka’abah. Uliyan nu entu na inilusak silan nu Allah, bininasa nin silan, inawa nin su bagel nilan, inipayagin su kahanda nilan. Na su walay (Ka’abah) na lalayun bun i kapegkurmat lun, kabanihadji, kapembisita, kabag’umrah, kapedsambayang lun, Alhamdulillah ka dala apya isa bu a natelenan sa langun nu namba. Ya nilan bu taman a nagaga na nagilekan salkanilan su mga taw sa Iraq, taman sa nakapila lagun na dala silan mamakapanihadji, uged na uliyan nu entu na namakambalingan bun silan.

Su Allah na dili egkapinda i kapembatalu nin kanu mga ulipen nin a mga mu’min sa edtibalangan a bataluwan, uged na su agama nin na dili mapandeng, ka lalayun bun i kabaninindeg lun nu ummat nu Nabi Muhammad ﷺ, sa dili makagkayd salkanilan i pamagakalan silan, lalayun silan kanu entuba a ula-ula taman sa ya kawma nu kasuguwan u Allah na maytubunba silan. Pidtalu nu Allah:

﴿يُرِيدُونَ أَن يُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللَّهُ إِلَّآ أَن يُبَيِّنَ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ﴾ هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ ۗ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ﴿[التوبة: ٣٢-٣٣]

“Pegkiyugan nilan i kapadengilan ku sigay nu Allah ku mga ngali nilan, na dili miyug lu su Allah (ka yanin kyugan na) su kasampulna nin ku sigay nin, sa apya nabensi su mga kapil ﴿﴾ Sekanin (Allah) su sinemugu ku sinugu nin sa nakadtapik kanu tutulu nandu ku agama a bantang, ka endu nin pakapatibambaw intu kanu langun a mga agama, sa apya nabensi su bala-sakutu a mga taw.”

Saben sabenal na pinadtanan nu Nabi ﷺ i apya uliyan den a kambuwat nu *Ya'jūj* nandu *Ma-jūj* na lalayun bun i kapanihadji nandu kapagumrah sya kanu Ka'abah, taman sa mawma i timpu a kageba lun nu mga taw sa habashah (Ethiopia) ka idtug nilan sa kaludan su *hajar aswad*. Namba na sya manggula kanu uliyan a kapapayt nu Allah sa mamut a sambel a luba bagunut su kapembugkut sa ngiyawa nu langun nu mga mu'min, taman sa dala den masama a mu'min sa dunya. Nandu mapenas su Qur'an sya kanu pusung nandu mga kalatas, sa dala den masama a Qur'an, dala masama a kapalityala nandu mapya sya ku liyawaw nu lupa. Na uliyanan nu entuba na mawma den su bangkit, sa yalun makatapeng na su langun a mangawag a mga taw.

Sya kanu kinadtalu nu Nabi ﷺ guna sekanin idsay sa kapebpuasa sa gay na isnin: **((Namba i gay a kinambata salaki, nandu kinabaluy salaki a Nabi))** na pakatutulu sa *mustahabb* i kabpuasa kanu mga gay a gambagu-bagu su limu lun nu Allah kanu mga ulipen nin. Ka yaden masla salangun a limu nu Allah kanu nyaba a ummat na su kinapambuwatin kani Muhammad ﷺ nandu su kinasugu nin lun. Mana su pidtalu nu Allah: [آل عمران: ١٦٤] ﴿لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ﴾
“*Tidtu man a pinangalimuwanan nu Allah su mga mu'min guna nin pambuwata salkanilan su sinugu a ebpun bun ku mga ginawa nilan*”.

Su kinapangalimuwan nin kanu ummat, sabap ku kinasugu nin kani Muhammmad ﷺ, na yapan masla kumin sa kinapangalimuwan nin sabap ku kinapangaden nin kanu langit, lupa, senang, ulanulan, magabi, malamag, sambel, ulan, pamulan nandu salakaw pan san. Kagina nyaba a mga limu na natukel lin su langun a tupu nin Adam, apeg den u namegkapil ku Allah, kanu sinugu nandu kanu gay a mawli. Ka ya nilan inipamalas ku mga limu nu Allah na kinagkapil. Su limu nu Allah menem a kinapapaytin sa sinugu a si Muhammad ﷺ, na samba nasampulna su langun a mapya sa dunya-akhirat, nandu samba nakadsabap i kanasampulna kanu agama nu Allah, a entuba i nasuwatan nin a mapagagama nu mga ulipen nin, ka ya sabap a kasampay nilan sa kapy na ginawa sa dunya-akhirat na amengka taliman nilan i namba a agama. Tembu su kabpuasa kanu gay a samba natabu i kinalimu nu Allah kanu mga ulipenin a mu'min na mapya a galbekan, ya maytu na ya ipembalas kanu kinapangalimuwan nin na kapanginsukul lun.

Yanin inamba pagidsan na su kabpuasa kanu gay na 'Āshurā, ka namba a gay i kinalepas nu Allah kani Nūh ebpun sa kanu kadalem, nandu sambunba natabu i kinalepas nu Allah kani Mūsa lagkes den nu mga qawmin ebpun kani

Fir'awn nandu su mga sundalu nin, ka inigeled silan langun nu Allah ku lagat. Na pibpuasan ni Nūh nandu si Mūsa ﷺ bilang sukul nilan, na pibpuasan mambu nu Nabi ﷺ bilang unut-unutin kanu mga Nabi nu Allah, ka yanin pidtalu kanu mga yahudi: **((Sekami i labi a aden kawagibin kani Mūsa kumin salkanu))**⁽¹⁾, entuba i sabap a kinabpuasa nin lun nandu inisugu nin i kabpuasa lun.

Sya sa Sahīh Muslim, hadith a ganat kani Abu Hurayrah (*marfū'*): **((Su mga bungawan na surga na gaukatan sya sa gay na Isnin nandu kamis, na ga-ampun su langun a ulipen a dikena pedsakutu kanu Allah, yabu tabya na su isa a mama a aden pageletan nin a di mapya kanu suledin (dili bagayun), ka ya edtalun (kanu mga malaykat) na: Sakali nu bu i duwa anan ka angapan pan i kapagayun nilan duwa))**⁽²⁾.

Su kaped kanu mga salaf na uman mawma i gay na kamis na baguliyanga silan kani kaluma nin, ka yanilan pedtalun na: saguna na gapayag su mga galbekan ta lu sa kanu Allah.

Oh seka anan a gagaypan nin i kapy na galbekin! Panun i kapegkagayp nengka i su pedtiyakap salka na tidtu a makailay! Oh seka anan a pedtatalipenda ka mawatan i singanin! Endaw taman i kapedalipenda nengka sa su umul na sangat i kababa nin!

(1) Nawna den i kinalabit sa takhrīj nin.

(2) Muslim (2565).

Jhatlu a majlis

Su kinapatay nu Nabi ﷺ

Napanudtul ni Al-bukharī nandu Muslim sya sa Sahīhayn, hadith a ganat kani Abu sa'īd Al-khudrī ؓ, saben-sabenal na nagagayan su Nabi ﷺ sya sa minbar, ka yanin pidtalu: **((Sabensabenal na su isa a ulipen na pinapamili nu Allah sa endaw i taman a kalinyan nin a kakawasan sa dunya, atawa su nganin a aden lu salkanin a Allah, na yanin pinamili na su lu salkanin a Allah))**. Na nakauliyang si Abubakr, ka nadtalu nin: Ya Rasulallah! Initebus nami salka su mga ama-ina nami. Na nagep kami. Nandu ya nadtalu nu mga taw: Ilay nu ba i lukes anya! Bamanudtulen bu nu Rasulallah ﷺ i kinapapamili nu Allah kanu isa a ulipen nin sa endaw i taman a kalinyan nin a kakawasan sa dunya atawa su nganin a aden lu salkanin a Allah, na yanin den pedtalun na: Initebus nami salka su mga ama-ina nami! Pidtalu nin: Ya bantu pinapamili na su Rasulallah ﷺ, sa ya napatekaw lun salkami na si Abubakr. Na ya nadtalu nu Nabi ﷺ: **((Yaden masla salangun i tademan ko lun a taw salkanu sya sa kinadtagapeda nandu tamuk na si Abubakr, Nandu upama bu ka kemuwa ko sa madtagegesa ko na yaku den pamilin na si Abubakr, Uged na ya labi na su kadsusuled ku agama Islam, langun a bungawan sa masgit na nasisita na kapintuwan, yatabya na bungawan ni Abubakr ؓ))**⁽¹⁾.

Sabuti ka i su kapatay na patut kanu langun a aden ngiyawa nin apya su mga Nabi, mga Rasul nandu salakaw pan kanilan. Pidtalu nu Allah kanu Nabi ﷺ:

﴿إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ﴾ [الزمر: ٣٠]

“Sabensabenal salka na (ya nengka bun kabpawangan na) kapatay nandu sabensabenal salkanilan na maytubunba”

Nandu pidtalu nin pan:

﴿وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِّن قَبْلِكَ الْخُلْدَ أَفَإِنَّ مِتَّ فَهُمْ الْخَالِدُونَ﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَنَبْلُوكُم بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ﴾ [الأنبياء: ٣٤-٣٥]

“Nandu dala binaluy nami a taw ebpun ku nangawna salka a lalayun (dili mawma na kapatay), (ngintu) u minatay ka (Muhammad) na silan na kangapalalayun ﷻ”

(1) Al-bukharī (466), Muslim (2382).

Uman i ginawa na pakananam sa kapatay, nandu pembatalun nami sekana sa mawag nandu mapya sa ula ula a fitna, sa sya kanubun mendud salkami.”

﴿وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَىٰ عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٤﴾ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ كَتَبْنَا مُوَجَلًّا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْآخِرَةِ نُؤْتِهِ مِنْهَا وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٥﴾﴾ [آل عمران: ١٤٤-١٤٥]

“Nandu si Muhammad man na isa bu a sinugu a nakalipus den ku unan nin su mga sinugu, na (ngintu) u matay sekanin udi na nabunu na mamegkelid kanu (embalingan kanu ku kakapil), sa entayn i egkelid na dala benal makagaydin intu ku Allah, ka di-sumala tumbasan nu Allah su mga bala-sukul ﴿﴾ Nandu dili matag matay su isa a ginawa, u dikena isugut nu Allah, ka entu na nakalukis nandu nabentalan, na entayn i yanin temu su balas sya sa dunya na inggay nami intu salkanin, na entayn menem i yanin temu su balas lu sa akhirat na inggay nami intu salkanin, ka di-sumala na tumbasan nami su bala-sukul”.

Su Allah na pinamaluy nin si Adam sa nakabpun kanu budta, nandu inyupan nin sa ngiyawa. Na su mga ngiyawa nu tupu nin na inipasembay bu⁽¹⁾. Na inibpasad nu Allah salkanin taman den kanu mga tupu nin, i tuntuten nin embalingan i mga ngiyawa banya, nandu imbalingan nin su mga badan kanu asalin-ya maytu na su lupa-. Nandu inibpasadin pan i pambuwaten nin paluman su mga badan, ka imbalingan nin lun su ngiyawa, ka entupan ba a inggay nin paluman intu salkanilan lu sa gay a mawli, sa di nin den tuntuten paluman. Ya pidtalu nu Allah: ﴿قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا تَمُوتُونَ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ﴾ [الأعراف: ٢٥] *“Pidtalu nin (Allah) sya kanu ba maguyag-uyag nandu sya kanu ba mamamatay nandu sya kanuba makabpun sa kapagemaw salkanu”.*

Nandu pidtalu nin pan: ﴿وَاللَّهُ أَنْبَتَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا ﴿١٧﴾ ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا ﴿١٨﴾﴾ [نوح: ١٧-١٨] *“Su Allah i napatu salkanu ebun ku lupa sa tidtu-tidtu a kinapatu ﴿﴾ Moli na imbalingan kanu nin lun nandu papameliyun kanu nin lun sa tidtu-tidtu a kapaliyu”.*

Nandu pinailay tanu nin sya sa dunya sa tanda, sa sekanin na magaga nin embalingan su mga badan sa lupa. Namba su kababagetu nin kanu pamulan sya sa lupa, nandu su kabaguyagin kanu lupa a diden bagetuwan sa makadsabap kanu

(1) Langun a sinembayan na nasasita na imbalingan bun.

ulan. Nandu pinailay tanu nin sa tanda, sa sekanin na magaga nin embalangan su ngiyawa kanu badan sa uliyan a kinapabpitasin lun. Namba su kapegkuwa nin ku ngiyawa sya ku timpu a kapedtulug, uliyan nin na ipembalangan nin menem sya ku kagedamilan. Namba su kinadtalu nu Allah:

﴿اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تُمُتْ فِي مَنَامِهَا فَيُمْسِكُ الَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَىٰ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾ [الزمر: ٤٢]

“Su Allah i bangimatay kanu mga ginawa sya ku kapegkawma nu ayalin, na su dala pan mawma i agyalin na sya ku timpu a kapedtulugin na bagungenen nin luba su (ngiyawa nu entayn i) inukulin a matay, na pambutawanan nin manem su (ngiyawa nu) kaped, taman sa kawma na agyalin, sa saben-sabenal na nadalem kanu entu ba i tangal a mga tanda ku qawm a bamamikilan”

إِسْتَعِيدِي لِلْمَوْتِ يَا نَفْسُ وَاسْعِي لِنَجَاةٍ فَالْحَارِمُ الْمُسْتَعِيدُ

Oh ginawa ko, na lipaladuwi ka su kapatay, nandu edtinggapas ka i kalepas, ka ya tegkes a taw na su lipaladu.

قَدْ تَيَقَّنْتَ أَنَّهُ لَيْسَ لِلْحَيَاةِ حُلُودٌ وَلَا مِنَ الْمَوْتِ بُدٌّ

Saben-sabenal na natangked nengka den i dala uyag-uyag a lalayun nandu dala den kabplisin i kapatay.

إِنَّمَا أَنْتِ مُسْتَعِيرَةٌ مَا سَوْ فَتَرُدِّينَ وَالْعَوَارِي تُرَدُّ

Seka man na sinemembay kabu sa enggagaisa a i-uli nengka bun, kagina su langun a sinembayan na i-uli bun

Ya kaped san:

فَمَا أَهْلُ الْحَيَاةِ لَنَا بِأَهْلٍ وَلَا دَارُ الْحَيَاةِ لَنَا بِدَارٍ

Dikena tanu ya tidtu a pamilya na su pamilya tanu kanu uyag-uyag, nandu dikena tanu ya tidtu a inged su inged tanu sa kanu uyag-uyag

وَمَا أَمْوَالُنَا وَالْأَهْلُ فِيهَا وَلَا أَوْلَادُنَا إِلَّا عَوَارِي

Ka su mga tamuk tanu syaba nandu su mga pamilya tanu nandu su mga wata tanu na pinasembayan bu.

وَأَنْفُسُنَا إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ سَيَأْخُذُهَا الْمُعْتَرِمُونَ مِنَ الْمُعَارِ

Na su ngiyawa tanu, na dikena den ged moget, na kuwan den nu napasembay lun salkitanu.

Su kapebpitas nu ngiyawa nandu badan na sangat i kasakitin, magidsan su ngiyawa nandu badan na pakagedam lun.

Kagina su ngiyawa na nakapikit ku badan nandu nakandalayama den, sabap kanu kabagel a kinabpikit nandu kinandalayama nandu kinandaludupa, na timbang a isa bu silan. Na dili matag makabpitas yatabya na mukit pan sa mapasang nandu sangat a masakit, ka dala magedam na tupu ni Adam i pagidsanin sa kasakit. Namba i kinadtalu nin sa: [إل عمران: ١٨٥] ﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ﴾ *“Uman i ginawa na makananam ku kapatay”*.

Pidtalun ni Ar-rabī' bin Khuthaym: Pakadakil nu i kagkalendem nu sa kanu kapatay, kagina saben-sabenal na dala nu pon kananami i pagidsan nin.

Gatakep su kasakitin nu taw a pebpaya, kagina gatawan nin i endaw den i kabpitas nu ngiyawa nin nandu su badan nin na dala sigulu nin u endaw makadtakena, sa surga atawa sa naraka? Na umengka lalayun i kapedsupakin kanu Allah taman den sa kinawma lun nu kapatay, na yaden mabagel a antapin na lu makabpawang i ngiyawa nin sa naraka, na kaisegan su kapedsenditin nandu kapegkasakit lun. Taman mapakay pan a punsangan lun i gambetadan nin sa naraka, ka mailay nin, atawa aden makalakit lun salkanin ebun ku mga malaykat. Na makapagumana su kapasang u kapegkapatay apeg u kapegkataw nin ku kawag a gabpawangan nin. Namba su kinadtalu nu Allah: [القيامة: ٢٩] ﴿وَالْتَقَّتْ السَّمَاءُ بِالسَّاقِ﴾ *“Nandu namakadsulang kaya den su paninting kanu paninting”*. Sya kanu kinatafsir lun nu kadakelan kanu mga salaf, na makapagumana salkanin su kapasang u kapegkapatay apeg u kadsendit, na dika bu kemalang i kawag a gatamanan nin.

Ya inibedtu nu Allah sa namba na: kapegkabeleg. Kagina pakabeleg su pamakapagumana a kasakit a kapegkapatay nandu su kawag a gadtamanan, ka yaden katatapan na gatadingin su akal, pidtalun nu Allah:

﴿وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ﴾ [ق: ١٩]

“Nandu nakauma su beleg nu kapegkapatay sa bantang, entuba su andang a banalilisen nengka”

أَلَا لِلْمَوْتِ كَأْسٌ أَيْ كَاسٍ وَأَنْتَ لِكَأْسِهِ لَا بُدَّ حَاسِي

Ay na su kapatay man na aden basu nin, na di kabu kemalang a basu, seka banan na daden kabplisin na maka-igup kaden ku entu a basu.

إِلَى كَمِّ وَالْمَمَاتُ إِلَى قَرِيبٍ تُذَكِّرُ بِالْمَمَاتِ وَأَنْتَ نَاسِي

Su kapatay na sangat den a masiken, na seka na dabun pinda na kapapedtadem salka kanu kapatay, ka lalayun nengka bun galipatanan.

Saben-sabenal na inisugu nu Nabi ﷺ i kagkalendem temandang kanu kapatay, ka yanin pidtalu: **((Pakalibpes nu i kagkalendem nu kanu pakatebped sa kapya na ginawa, namba su kapatay))**⁽¹⁾.

Ya katagan a kalibpes a kagkalendem sa kapatay na: maka-akat sa kalipaladu lun, kanu unan a kapegkatingguma nin, makapagkapaydu sa antangan, makasukul kanu paydu a rizki, makapagadidi sya sa dunya, makapagapas kanu akhirat, makagkalemu kanu mga bataluwan sa dunya, nandu makasapal sa kamamasla nandu kandaludaya sya sa dunya.

Pidtalu ni Al-hasan: Saben-sabenal na su kapatay i nakatebped kanu kapedasalunanam nu mga taw a madakel i limu nilan sa dunya. Kagina ka maytu, na yanu pagapas na su limu a dala kapatay lun⁽²⁾.

Nandu pidtalu nin pan: Saben-sabenal na su kapatay i nakapunsyaw ku kawag na dunya, na dala den sabap a kagalaw pan syaba nu taw a bali-akalen.

Ya nadtalun nu salakaw lun: Gatebped su kapegkapya na ginawa nandu kapegkagalaw uman magkalendem su kapatay. Ulyan nin na nakauliyang, ka yanin nadtalun: Migkapya-pya i dalpa a dala kapatay lun!

أَذْكَرِ الْمَوْتَ هَذَاذِمَّ اللَّذَاتِ وَتَهَيَّأْ لِمَصْرِعِ سَوْفَ يَأْتِي

Tademi ka su kapatay, a pakadedag ku kangapya na nanam, ka lipaladuwi ka i ganggula a di sumala na makatingguma.

يَا غَافِلَ الْقَلْبِ عَنْ ذِكْرِ الْمَنِيَّاتِ عَمَّا قَلِيلٍ سَتُتْلَقَى بَيْنَ أَمْوَاتٍ

Oh seka a nalimpang i pusungin sa kawma na kapatay, dikena den ged moget na maped kaden ku namamatay.

(1) Ahmad (7925), At-tirmidhī (2307), Annasa-i (1824).

(2) Nalabit bun nu mu'allif i nyaba sa ledsuwan nu nya a kitab a kadtalu kun ni Mutarrif bin Abdullah.

فَاذْكُرْ مَحَلَّكَ مِنْ قَبْلِ الْخُلُوعِ بِهِ وَتُوبْ إِلَى اللَّهِ مِنْ لَهْوٍ وَلَذَاتِ

Na yaka egkalendem na su kambetadan nengka, kanu unan a di kalun pan pakambetad, nandu edtawbati ka ku Allah su kinasimpang nengka nandu kinadsasalunanam.

إِنَّ الْجَمَامَ لَهُ وَقْتُ إِلَى أَجَلٍ فَاذْكُرْ مَصَائِبَ أَيَّامٍ وَسَاعَاتِ

Saben-sabenal ku agyal na aden kutika nin, na pangintanudi ka su mga lidu a minukit sya ku mga gay nandu mga oras (ka yapan makalidu sa ginawa su kawma nu agyal).

لَا تَطْمَئِنِّ إِلَى الدُّنْيَا وَزَيْتِهَا قَدْ أَنْ لِّلْمَوْتِ يَا ذَا اللُّبِّ أَنْ يَأْتِي

Di ka pedsaligi i dunya nandu parahayasan nin, ka saben-sabenal na nawma den su kapegkatingguma nu kapatay, oh seka a bali-akalen.

Pidtalun nu kaped kanu mga salaf: Duwa timan i nakatebped a kapy na ginawa ko sa dunya: Su kapegkalendem sa kapatay, nandu kapegkalendem sa kapedtindeg sa hadapan u Allah.

كَيْفَ يَلِدُ الْعَيْشَ مَنْ كَانَ مُوقِنًا بِأَنَّ الْمَنَائِمَا بَغْتَةً سَتُجَاعِلُهُ

Panun pan i kagedam sa kapy na uyag-uyag nu entayn i nakasigulu sa saben-sabenal ku kapatay na matekaw i kapegkawma nin

وَكَيْفَ يَلِدُ الْعَيْشَ مَنْ كَانَ مُوقِنًا بِأَنَّ إِلَهَ الْعَرْشِ لَا بُدَّ سَائِلُهُ

Nandu panun pan i kagedam sa kapy na uyag-uyag nu entayn i nakasigulu sa saben-sabenal kanu kadnan nu Arash na di sumala na semumaliya lun

Pidtalun ni Abu Ad-dardā: Nasasangan den a maka-indaw su kapatay, Nasasangan den a makapabpitas su timpu, saguna na sya tanu kanu mga walay tanu, namag na sya tanu den ku lingkabu pakuburan tanu.

أَذْكُرِ الْمَوْتَ وَلَا زِمَّ ذِكْرُهُ إِنَّ فِي الْمَوْتِ لِنَذِي اللُّبِّ عِبْرٌ

Tademi ka su kapatay sa lalayun, ka saben-sabenal kanu kapatay na aden lun i mga ibaratan sya kanu mga taw a bali-akalen

وَكَفَى بِالْمَوْتِ فَاغْلَمًا وَعِظًا لِمَنْ الْمَوْتُ عَلَيْهِ قَدْ قُدِرَ

Nandu sabuti ka i nasasangan den su kapatay a indawan, kanu taw a saben-sabenal na naukul den salkanin su kapatay

Kaped den a masla a makagep, na su malemu ged kalimpangan nu taw su kapatay, inunta na dala den abenal kabplisin. Namba na yanin sabap, na su kawatan nandu kalendu a antangan:

Su kapatay na andangin den i kabensiyan, sabap kanu kapasangin. Tembu dala isa a Nabi yatabya na babamilin. Nandu nambunba i sabapin i penduwa-duwa lun su Allah sya ku taw a mu'min, mana su nalabit sya sa hadith ni Abu Hurayrah a nakapbun kanu Nabi ﷺ: **((Ya pedtalun nu Allah: Dala den pinggula ko a pinduwa-duwan ko yatabya na sya kanu kapembugkut ko kanu ngiyawa nu ulipen ko a mu'min, egkabensiyan nin i kapatay na egkabensiyan kobun i kasakitan sekanin, uged na nasisita benal intu))**⁽¹⁾.

Panun pan i kapedsinganin nengka sa katatap sya sa dunya, inunta na dala nasama a Nabi, ka langun silan namamatay?! Atawa panun pan i kalidas nengka sa kapatay, u apya su mga papedtayan nandu pinamili nu Allah na namamatay bun?! Malegen intu manggula, sangat a malegen!

قَدْ مَاتَ كُلُّ نَبِيٍّ وَمَاتَ كُلُّ نَبِيٍّ هـ

Saben-sabenal na namamatay su langun u nabi, nandu namamatay bun su langun u mga batengel.

وَمَاتَ كُلُّ شَرِيفٍ وَعَاقِبِلِ وَسْفِيٍّ هـ

Nandu namamatay bun su manga datu, manga bali-akalen apeg den nu manga dupang.

لَا يُوحِشُ نَكَ طَرِيْقُ كُلُّ الْخَلَائِقِ فِيْهِ هـ

Di ka ipegkagilek i lalan, a langun bun u inaden na paka-ukit lun.

Ya paganayan a nakapatekaw kanu Nabi ﷺ sa kapegkapupus nu umulin nandu kinasiken na agyalin, na su kinatulun u surah a: [النصر: ١] ﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ﴾ “Amengka makatingguma su tabang nu Allah nandu su kambaya-baya.” Kagina ya murad sanan a surah, na sabenal benal salka ya Muhammad na endaw i kapataban nu Allah salka kanu mga inged, nandu mameludep den su mga taw kanu ibangenggat nengka salkanilan sa mamengguyung-guyung, na saben sabenal a nakasiken den su agyal nengka, na lipaladuwi ka i kambalatemuwa nu ku kadnan nengka, sa makaukit sa ka-pugi lun nandu kapangeni sa ampun. Kagina ka

(1) Al-bukharī (5602).

nanggula nengka den su sinuguwan salka a kapsampay kanu *Risālah*, na su nganin a sya salkami na ya temu kumin sa ku nganin a natagu sa dunya, na lipaladuwi ka i ka-ugaling nengka sya salkami.

Pidtalun ni Ibn Abbās: Guna makatulun i nyaba a surah, na yanin den pinanamalan na su langun a makipantag kanu akhirat.

Yanin kaaden na uman lagun na maka-isa nin makapapakikineg kani Jibrīl su Qur'an, na kanu entuba a lagun na nakaduwa nin lun makapapakikineg.

Yanin kaaden na uman lagun na bag-i'tikāf sekanun uman Ramadhan sa maka-sapulu gay, na kanu entuba a lagun na nag-i'tikāf sa naka-duwa pulu gay, ka pinakadakelin i kapedtadem nandu (kabag istighfar) kabangeni sa ampun.

Pidtalun ni A'isha -*Radhiyallahu 'anha*:- Ya kaaden nu Rasullulah sya kanu unan a kapatay nin, na malibpes i kapedtalu nin sa: **((Subhanallāh wa bihamdih, Astaghfirullāh wa atūbu ilayh))**. Na yaku nadtalu: Saben-sabenal na yanengka ipendu'a sa saguna na du'a a dala ko makineg salka ku nawna. Yanin pidtalun: **((Saben sabenal a su Kadnan ko na pinamanudtulun sin i aden mailay ko a tanda (na kawma na kapatay ko) sya kanu ummat ko, nandu upama ka mailay ko intuba na temasbīh ako nandu mag-istighfar ako. Na saben sabenalin na nailay ko den))**. Tupan a binatang nin i nyaba a surah⁽¹⁾.

Amengka apya su pangahulu nu mangapya a mga taw, na yalun ipedsugu na sya nin pupusen su umulin sa mapya, na labi den i kepegkanasisita nu taw a baradusa a supak a migkaledsik u kadusan nin sa masutti!

Entayn i dala paingata na wahiy sa kinasiken na umulin, na ya paingat lun na su uwan (maputi a buk) nin nandu su kinapatay nu mga tagapeda nin.

كَفَى مُؤَذِّنًا بِأَقْتِرَابِ الْأَجَلِ شَبَابٌ تَوَلَّى وَشَيْبٌ نَزَلَ

Nasangan den a pa-ingat sa kasiken nu agyal, i kinapupus u kanguda nandu kinagkaputi den nu buk

وَمَوْتُ اللَّيْذَاتِ وَهَلْ بَعْدَهُ بَقَاءٌ يُؤَمِّلُهُ مَنْ عَقَلَ

Nandu su kinapatay nu manga idsalmula, na ngintu aden pon kalalayun sa dunya a mapanginam nu entayn i bali-akalen?

(1) Al-bukharī (817), Muslim (848).

Sya sa Sahīh Al-bukharī: Hadith a nakabpun kani Abu Hurayrah رضي الله عنه, nakabpun kanu Nabi ﷺ, yanin pidtalun: **((Nakapaingat den u Allah su taw a nakagos i umulin sa naka-nem pulu lagun))**⁽¹⁾.

Pidtalun ni Sufyan Ath-thawrī: Entayn pan i makagos kanu umul nu Rasulullah ﷺ na kemuwa den sa unungin.

وَإِنَّ أَمْرًا قَدْ سَارَسَتَيْنِ حِجَّةً إِلَى مَمْلُوكٍ مِنْ وَرْدِهِ لِقَرِيبُ

Saben-sabenal su taw a nakagos den sa nem pulu lagun, na tidtu den a nakasiken kanu pedtamanan nin.

Pidtalun ni Al-fudhayl kanu isa a mama: Pila den i umul nengka? Tigin: Nem pulu lagun. Pidtalun nin lun: Kanu lusud u naka-nem pulu lagun na belalakaw ka pedsangul ku kadnan nengka, na mangagan kaden makawma. Ya tigu mama: *Innā lillāh wa innā ilayhi rāji'ūn*. Na ya nadthalun ni Al-fudhayl: Entayn i taw, a natawan nin i sekanin na ulipen nu Allah, nandu lu bun salkanin mendud, na sabutan nin i sekanin na kapangingidsan, na lipaladuwan nin i makasawalin kanu umul i idsa. Ya nadthalun lun nu mama: Na ngin i mapya? Tigin: Malemu bu. Tigu mama: Ngin? Tigin: Ya kaden ebpiyampyani na su nasama a umul nengka, ka ma-ampun salka su nangawna, kagina ubpun ka pakawagen nengka pon i nasama banya, na isiksa salka su nangawna apeg den nu saguna.

خُذْ فِي جِدِّ فَقَدْ تَوَلَّى الْعُمُرُ كَمْ ذَا التَّفْرِيطُ قَدْ تَدَانَى الْأَمْرُ

Panamal kaden, ka saben-sabenal na miniseg den su umul, nginden inan a kapedtalipenda, inunta na sangat den a nakasiken su kapatay

أَقْبَلُ فَعَسَى يَقْبَلُ مِنْكَ الْعُنْدُ كَمْ تَبْنِي كَمْ تَنْقُضُ كَمْ ذَا الْعُنْدُ

Edtinidtuwan ka, ka kalu-kalu matalima pon i dawa nengka, nakapila nengka den nabaluba su inibpasad nengka, nginden inan a katagakal

Su Nabi ﷺ na dala den mapinda i kapedsindilin sa kinasiken na agyalin sya ko magan den matay: **((Tuntayi nu salaki su ukrit a kapanihadji nu, ka aden antu na di ko den sekanu mabalatemu sa uliyan u nya a lagun))**⁽²⁾. Nandu pinagetawan nin su mga taw, na ya nilan nadthalun: Nyaba i kinapanihadji a ibagetaw.

(1) Al-bukharī (6419).

(2) Muslim (1297).

Na guna den makawli sa Madinah, kanu uliyan a kinapanihadji nin, na sya sa lalan, sa pageletan na Makkah nandu Madinah, na linimudin su mga taw sya sa lepak a binedtuwan sa “*Ghadīr Khum*” na pinangusyatan nin silan, nandu pidtalu nin: **((Hay sekanu a mga taw! Saben-sabenal na saki na manusya bu, mangagan den makawma salaki i sugu nu Kadnan ko, ka endu ko masawal))**⁽¹⁾. Uliyan nin na inipangenggatin i kadtimamel kemapet ku Kitab u Allah, nandu inipanutuma nin su mga tagagesin ku pamilya nin.

Su Nabi ﷺ na guna makaledsu su dili kapegkapy na ginawa nin, a entuden ba i ipatay nin, na pinapamilya sa kambalatemuwa nilan ku Allah atawa kakawasan sa dunya nandu kadtangen sya sa endaw taman i kiyugin, na yanin pinamilya na su kambalatemuwa nilan ku Allah. Inipangusyatin intu kanu mga taw, nandu pinakatawan nin salkanilan, uged dikena nin pembantangan.

Ya kinadadaledsu na dala kapy na ginawa nin, na sya ku kapupusan nu ulanulan a Safar.

Ya mapayag a kawget a dala kapy na ginawa nin, na naka sapulu enggu tlu gay. Nalabit bun i: naka sapulu enggu pat gay.

Sya sa ((Al-musnad)) nandu ((Sahīh ibn Hibban)): Hadith a nakabpun kani Abu Sa'īd, Yanin pidtalu: Sya kanu timpu a kapendalu nu Nabi kanu sakitin a entuba i inipatay nin, na liniyuwan kami nin, a nakabegked i ulu nin, ka midtindeg sekanin kanu minbar, sa yanin pidtalu: **((Sabem sabenal na su isa a ulipen na inipangayag lun su dunya apeg nu parahayasan lun, na yanin pinamilya na su akhirat))**. Tigin: Na dala nakakenal lun ku mga taw yatabya na si Abubakr. Ka yanin nadtalu: Seka i labi nami kanu mga ina-ama nami, kanu mga tamuk, wata nandu kanu mga ginawa nami. Tigin: tupan ka mimbaba kanu minbar, na dala den sekanin mailay paluman taman den sa kinapatay nin⁽²⁾.

Sya sa Al-musnad: Hadith a nakabpun kani Abu Muwayhibah, isa a magabi na minangay su Nabi ﷺ sa Baqī', na inipangeni ni sa ampun su mga namakalebeng sa Baqī'. Nandu pidtalu nin: **((Pedsela-selan ko sakanu su nganin a gatala nu, kumin ku gatala nu mga taw, nakatingguma su mga fitna sa mana den kalibuteng nu magabi, pedtundug tundug, egkagosan nu bagu a fitnah su nawna lun, na su pakabagu na ya labi i kawagin kumin ku nawna))**. Tupan ka pidtalu nin: **((Oh Abu Muwayhibah! Inenggay den salaki i inigadung sa dunya nandu su**

(1) Muslim (2408), Yanin inan ma'na na su Nabi ﷺ sya kanu isa a kinalalakaw nin na linimudin su mga sahabatin sya sa lepak a yanin ngalan na ((Khum) Na pinangusyatan nin silan ka pidtalu nin i namba a kadtalu.

(2) Ahmad (11862), Ibn Hibban (6593), Mana bun nalabit sa nawna a yanin inya asal na syabun sa Sahīhayn.

katatap lun apeg u sulga, ka pinapamili ako lun nandu su kabalatemu ku kanu kadnan ko nandu kasurga, na yaku pinamili na su kabalatemu ku kanu kadnan ko nandu su sulga)) tupan ka ginemanat. Na linemedsu luba su sakitin a entuden ba i punan a kinapatay nin⁽¹⁾.

Guna kadsisinggumani i kinakilala nu Rasulullah ﷺ kanu kadnan nin, na naisegan i kinalilini nin nandu kinatademin ko kapagilaya nilan. Tembu guna papamilya sa kadtangenin sa dunya atawa kapagilaya nilan ko kadnan nin, na yanin inilabi su kapagilaya nin kanu kadnan nin, kumin sa inigadung sa dunya nandu kadtangen lun.

Sabap sa dala bantangi nu Nabi ﷺ i ma'na na kinapamili nin sa kapagilaya nilan kanu kadnan nin, na dala intu makenal nu kadakelan, ka dala salakaw a nakakenal lun yatabya na su tagages a tagapeda nin, su tagapeda nin kanu timpu a sya silan sa ludep u takub. Ya nin ka-aden ﷺ na sekanin i labi a mataw sa mga tangga na ginawa nu Nabi ﷺ, na guna nin kasabuti i kahanda nin na nakauliyang sekanin, ka nadtalu nin: **Seka i labi nami kanu mga tamuk, wata nandu kanu mga ginawa nami, na pinangemuwan sekanin nu Rasulullah ﷺ, ka pinamedta nin nandu inimbadtugin sekanin sya sa kanu minbarin, ka endu katawan u mga taw i kalbihan nin, ka endu dili den kabpapalwan u entayn i makasambi salkanin. Sa yanin pidtalu: ((Yaden masla salangun i tademan ko lun a taw salkanu sya sa kinadtagapeda nandu tamuk na si Abubakr)).** Sya sa kaped a riwāyah na: **((Dala isa bu a nakadtabang salkitanu yatabya na natumbasan tanu, yabu tabya na si Abubakr, kagina aden nakadtabangin salkitanu a su Allahu Ta'ala bu i manumbas lun, nandu dala den tamuk a tidtu a nakangguna salaki a mana kinangguna na tamuk ni Abubakr))** Napanudtul ni At-tirmidhī. Tupan ka ya pidtalu nu Nabi ﷺ: **((Upama bu ka kemuwa ko sa madtagegesa ko ebpun kanu mga taw sya sa dunya na yaku den pamilin na si Abubakr, Uged na ya labi na su kadsusuled ku agama Islam))**⁽²⁾.

Kagina ka su Nabi ﷺ na yanin tagages na su Allah, na dili maharus lun i kemuwa sa tagagesin a ebpun kanu mga inaden. Kagina ya man edtagagagesa na su pakadsugata nin sa mana kinadsugata nu ngiyawa nandu badan, na dili intu maharus sya sa manusya, mana su nalabit a:

وَبَدَا سُـمِّيَ الْخَلِيْلُ خَلِيْلًا

قَدْ تَخَلَّلَتْ مَسْلَكَ الرُّوحِ مِنِّي

(1) Ahmad (15996), Ya pidtalu ni ibn Abdilbarr sya sa kitab a *At-tamhīd* (20/111): Namba na hasan Sahīh.

(2) Nalabit den sa nawna i nakapanudtul kanu nya a hadith.

Saben-sabenalin na nalambasan nengka su ukitan u ngiyawa ko, namba i sabap a kinabedtu kanu tagages sa tagages.

Nambunba i sabap a kinadtalu sa: Saben-sabenal na si Ibrahim عليه السلام na nasugu sa kasumbali kanu wata nin, uged na dikena ya lu ungaya i endu makatuga su lugu nu wata nin, ka ya lu ungaya na endu dala mabaluy a tumpuk nu tagagesin, ya maytu na su Allah.

Uliyan nin na pidtalu nu Nabi ﷺ: **((langun a bungawan sa masgit na nasisita na kapintuwan, yatabya na bungawan ni Abubakr رضي الله عنه)).** Sya sa kaped a riwāyah: **((Pintuwi nu i mga bungawan a lu i tinggalusin sa masgit, yatabya na su bungawan ni Abubakr)).** Namba na pakatutulu sa yaden nasisita a mabaluy a Imam sya ku uliyan nin na si Abubakr. Kagina su Imam na nasisita nin i kadtakenan sya ku masgit, nandu kapangukiten, dikena mana salakaw salkanin, ka entuba i makagkapyu kanu mga muslim a bamedsambayang kanu entu a masgit.

Uliyan nu entu na binales den nu Nabi ﷺ i entuba a kahanda nin, ka sinugu nin si Abubakr sa ya mag-imam kanu mga taw, na aden tinemugituk lun, na nalinget, ka yanin pidtalu: **((Edtalu nu ki Abubakr i sekanin i magimam sa mga taw))** ⁽¹⁾. Na sekanin i sinaligan nin sa kapagimam sa sambayang, dikena salakaw salkanin, nandu dala nin ipapintu su bungawan nin a lu i tinggalusin sa masgit, dikena mana salakaw salkanin. Mapayag ged inyaba a tanda sa sekanin i papedsambin nin sya kanu uliyan a kapatay nin.

Tembu ya nadtalu nu mga sahabat sya kanu kinambay'ah nilan kani Abubakr: Nasuwatan sekanin u Nabi ﷺ sya kanu makipantag kanu agama tanu, na ngintu di tanu kasuwatan sekanin sya makipantag kanu dunya tanu? Nandu guna edtaluwa ni Abubakr i: Pinukas ko salkanu i bay'ah ko. Ya inisumpat ni Ali: Dili nami seka pebpukasen nandu dili nami pangenin salka i kapukas nengka lun, seka i pinapanguna nu Rasulullah ﷺ, na entayn inamba babanguliyan salka?

Guna su napupus den i timpu na kanabi-nabiyān sya sa liyawaw nu lupa kanu kinapatay nu Rasulullah ﷺ, na dala den pangkatan a lemawan pan i kapyu nin kanu *"As-siddīqiyyah"*, Na si Abubakr na sekanin den i uluwan u mga taw a *siddīq*, namba i sabapin i sekanin i napatut a makasambi kanu Rasulullah ﷺ.

Su Nabi ﷺ na natangkedin i pedsulat sekanin sa surat, a madalem lun i si Abubakr i makasambi lun, ka endu dala dili kapamagayunan, uged na dala nin intu

(1) Al-bukharī (664), Muslim (418).

italus, kagina gatawan nin bun i dili intu manggula, ka yanin pidtalu: **((Dili miyug su Allah nandu su mga mu'min yatabya na si Abubakr (i makasambi))**). Mapakay bun a ya sabap a dala nin lun katalus, na kagina endu dili mapanganatap u entayn i yanin lun kinapasambi na tumbasin kanu tabang salkanin ni Abubakr. Na sya sa kapegkamal na dikena ya bagilen i makagkapyu kanu pendatu, uged na ya bagilen na ngin i makagkapyu kanu madakel.

Kinandadaledsu na dala kapyá na ginawa nu Nabi ﷺ

Yaden paganayan a nagedamu Nabi ﷺ kanu dala nin kapangelag, na sakit a ulu. Tembu bantu nakaisa a kinapangusyatin na nabegkedin sa maitem i ulu nin⁽¹⁾. Su sakit a ulu (Migraine) na lalayun a penggedamen nu Nabi, nandu nadsakitin sa namakapila gay.

Su sakit a ulu na kaped kanu mga tanda na taw a aden lun i īman nandu taw na surga.

Sya sa Al-musnad, hadith a nakabpun kani A'isha, yanin pidtalu: Sya kanu gay a kinaledsu na dili nin kabangelag, na linemudep kanu bilik ko su Rasulullah ﷺ. Na yaku pidtalu na: Arday, masakit i ulu ko! Na yanin nakasumpat: **((Yaku temu na bibyag akupan sa kawma nin, ka endu ko seka malipaladu nandu makalebeng))** Na yaku nadtalu na: Mana ku gailay i luka basi sa kanu kaped a mga kaluma nengka! Na yanin nadtalu: **((Arday, saki i masakit i ulu, tawag kapan salaki si ama nengka nandu suled nengka a mama, ka endu ako makasulat sa surat (a yanin dalem na si Abubakr i makasambi), Kagina bangandam ako sa aden madtalu nu isa atawaka mapanganganay nu isa, na dili miyug su Allah nandu su mga mu'min yatabya na si Abubakr (i makasambi))**⁽²⁾.

Manambunba i kinapanudtul lun ni Al-bukharī, ya lekanin a lapal na: Ya pidtalu ni A'isha: Arday, masakit i ulu ko! Na Ya pidtalu nu Rasulullah ﷺ: **((Upama bu ka magos na umul ko (i kapatay nengka) na ipangeni ko seka sa ampun nandu ipangeni ko seka sa mapya))**. Ya pidtalu ni A'isha: Duwan ako nin! Wallahi, mana su gapanganganay nengka i kapatay ko, upama ka maytuba, na padtadayn ko den sekanu ku salakaw a mga kaluma nengka. Na ya nadtalu nu Nabi ﷺ: **((Dikena, ka saki i pegkasakit i ulu))**. Linabitin i seged nu hadith.

Nadalem bun sya sa Al-musnad, nakabpun bun salakanin (A'isha), Yanin pidtalu: Su Rasulullah ﷺ na uman makasagad kanu bilik ko, na edtalu sa katigan a papembaragunan nu Allah. Na isa a gay na naka-duwa atawa naka-tlu nakasagad na dala pidtalu nin. Na tinawag ko su isa a wata babay, ka tigko lun: betadi ako sa ulunan san sa bungawan, nandu binegked ko i ulu ko, na guna ko nin kasagadi, na tigin: **((Oh A'isha! Ngin i ganggula nengka?))** Tigko: Gagedam ko i ulu ko. Na yanin pidtalu: **((Saki na masakit i ulu ko))**. Na ginemanat bun, uged na dikena ged noget na nabantiyal, na sya bilik ko linemudep, ka inipalakitin kanu mga kaluma

(1) Al-bukharī (3628).

(2) Ahmad (25113), Yanin asal na sya sa kitab ni Al-bukharī mana bun su nalabit na mu'allif.

nin i: **((Aden penggedamen nin))** Nandu pidtalu nin pan i **((Diyako pan makagaga mangay salkanu, na suguti ako nu sa sya ko demun kani A'isha))**⁽¹⁾.

Napayag i ya paganayan a ginedamin kanu kinandalu nin na sakit a ulu.

Yaden masiken na aden bun mayaw nin, kagina migkabagel abenal i mayaw nin sya kanu kinandalu nin kanu dalu a entuba i inipatay nin. Tembu nanggula pan i sya sekanin bagagayan sa palenggan, ka pembubuwan sekanin sa ig a pitu ka *Qirab* (pananaguwan sa ig a ebpun sa upis) a dala mabekal i uyun nin (tanda sa matenggaw ged a ig), ka entuba i ipapegkatenggaw nin ku mayaw nin. Nandu aden tanggubin a ginis, na entayn i metad kanu lima nin luba na magedamin i kayaw nu lawasin. Na guna edtaluwa lun su entu, na yanin inisumpat na: **((Sekami na maya kami den ba, papegkapasangan kami sa bataluwan, ka pedtakep-takepen salkami su balas))**⁽²⁾. Nandu pidtalu nin pan: **((belugan ako, sa yanin timbang na mana lug u duwa kataw a mama salkanu))**⁽³⁾.

Sabap sa kasakit a gagedamin, na aden antu na ga-awan na tanud, uliyan nin na makaimaman menem, dikena bu intu nakaisa nanggula.

Pidtalu ni A'isha: Dala den nailay ko a tidtu a nasakitan a lemawan kanu kinasakit kanu Nabi ﷺ⁽⁴⁾.

Sya kanu timpu a kapedalu nin, na aden kulta nin a pitu a dinar, na yanin ipedsugu na idsadaka, uliyan nin na na-awan menem na tanud, na ya nilan menem nadtulan na kapenggamut kanu masakit nin, (guna maka-imaman) na pinangilay nin (su dinar) ka sya nin inibetad kanu palad a lima nin, ka pidtalu nin: **((Ngin i antap ni Muhammad kanu kadnan nin, upama ka yanin kapangadap lun na aden salkanin i nyaba?!))**⁽⁵⁾. Tupan ka inidsadaka nin langun.

Na ngin i kalangan nengka sa kanu mga taw a ya nilan ipangadap ku Allah na su lugu nu mga muslim a pinamunu nilan atawa su mga tamuk a pinangagaw nilan, ngin i antapilan ku kadnan nilan?!

Sya kanu kapedalu nu Nabi, na dala pakalanagas nilan, na guna su nagiseg i sakitin kanu malama isnin, na sinemugu si A'isha lu sa isa kanu mga babay, na

(1) Ahmad (25841). Pidtalu ni Al-Haythami sa *Majma' az-zawā'id* (33/9): Langun u namakapanudtul lun na thiqah.

(2) Ahmad (11893), Al-hakim (99/1), Yanin pidtalu: Sahīh sa shart ni Muslim.

(3) Al-bukharī (5648), Muslim (2571).

(4) Al-bukharī (5686), Muslim (2570).

(5) Ahmad (24222), Sahīh sya kani Shaykh Albani sya kanu kitabin a *As-silsila As-Sahīhah*.

yanin pidtalu: taguwi kapan sa lanagas i palitan nami anya, ka su Rasulullah ﷺ na pebpaya den⁽¹⁾.

Linemudep lun su Fatimah -*radhiyallahu 'anha*- sya kanu kapendalu nin, na aden inipagema nin lun a bityala, na nakauliyang su Fatimah, Uliyan nin na aden menem inipagema nin lun a bityala, na nakadtatawa su Fatimah, na naidan su Fatimah kanu entu, na yanin pidtalu: Pidtalu nin sin i nyadenba i dalu a ipatay nin, na nakauliyang ako, Tupan ka pidtalu nin sin i saki i paganayan a makatundug lun ebpun kanu mga pamilya nin, nandu saki i pangahulu nu mga babay a inaden, na nakadtatawa ako⁽²⁾.

Na guna su pebpaya den su Rasulullah ﷺ, na nagiseg su kapasang a gagedamin.

Ya nadttalu ni A'isha: Guna ko mailay i kapasang a kinapatay nu Rasulullah ﷺ, na dala den isa bu a mapanganganay ko pan i egkalemu i kapatay nin.

Pidtalu nin (A'isha): Aden salkanin i isa ka basu a ig, na ipedsumekin i lima nin luba, ka bamunasan nin sa ig su benengin, sa yanin pedttalun: **((Hu kadnan ko! Tabangi ako kanu kapegkabeleg sa kapegkapatay))**.

Pidtalu nin (A'isha), nandu pedttalun nin: **((La ilaha illallah, Saben-sabenal na su kapatay na makabeleg))**⁽³⁾.

Na guna su nagiseg bun su gagedamin taman sa migkawgat den su lawas nin, na naisegan su gagedamin a mapasang, na ya nadttalu ni Fatimah: Tidtu a gapasangan i ama ko! Na yanin pidttalu lun: **((Uliyan a nyaba na dala den magedam i ama nengka a mapasang))**⁽⁴⁾.

Dala matag mabugkut su ngiyawa nu Nabi yatabya na pibpalumanan mapapamilya sa dunya atawa akhirat.

Pidtalu ni A'isha: Ya pedttalun nu Nabi ﷺ: **((Dala den isa bu a Nabi a minatay yatabya na ibabagilay lun i gabpawangan nin, tupan ka babamilin))**. Na guna den mawma su kutika a kinapatay nin, na sya su ulu nin kanu untul a bubun ko, na nawan na tanud, uliyan nin na nakaimaman, na inipulu nin i kapegkailay nin sa

(1) At-tabarānī sya si kitabin a *Al-kabīr* (5990). Pidttalu ni Al-Haythamī: Su mga namakapanudttul lun na langun den namakapanudttul bun sa *As-sahīh*.

(2) Al-bukharī (6285), Muslim (2450).

(3) Al-bukharī (4449), Muslim (2443).

(4) Al-bukharī (4462).

kanu atep u walay, tupan ka pidtalu nin: **((Hu kadnan ko (yaku bamilin) na su tagapeda a lawan i kapulu nin))**. Na yaku den nadtalu: Saguna na di tanu nin den pamilin⁽¹⁾.

Sya sa isa a riwāyah na yanin pidtalu: **((Hu kadnan ko! Ampun ako, ikalimu ako, nandu ikuyug ako kanu tagapeda a mapulu))**.

Sya menem sa isa a riwāyah, na linegawan sekanin sa tidtu, na nakineg ko sekanin a pedtalun nin: ((Kaped nu silan a inikalimu nu Allah, a mga nabi, mga siddīqīn, mga nangashahid, nandu mga salihīn, migkapy-pya silan a tagapeda)) tigi A'isha: Naantap ko den i pinapamili sekanin⁽²⁾.

Langun a nyaba a riwāyah, na napadalem sa Sahīh Al-bukharī nandu salakaw lun pan.

Su A'isha na sinepa nin i siwak, ka inenggay nin kanu Nabi ﷺ, ka inilimpiyu nin ebpya-pya kanu ngipen nin, moli santu na pegkuwan nin paluman na dala den magaga nu lima nin ka nawlug ebpun kanu lima nin. Na tembu gadtalu ni A'isha i: Pinadtampung nu Allah su yugin nandu yug ko sya kanu moli den salangun a gay nin sa dunya, nandu paganayan salangun a gay nin sa akhirat. Nyaba a hadith na nadalem sa Sahīhayn⁽³⁾.

Ya kinapatay nu Nabi ﷺ, na sya kanu **gay na isnin**, ulanulan a **Rabī' al-awwal**, dala makambida-bida su mga ulama lun. Kanu namba a gay na sinawan nu Rasulullah su dalindingin, sya kanu timpu a pedsambayang sa Subh su mga taw, a si Abubakr i Imam nilan. Na paydusama mabimban su mga muslim sabap kanu kinapya na ginawa nilan sa kinailay nilan kanu Nabi ﷺ guna nilan mailay su benengin a mana kalatas a mushaf, ka yanilan katig na lemiyu ka endu makadsambayang. Na ginulinganan nin silan sa da kanu pebpalin, tupan ka inibelatin menem su dalindingin, ka entuba a gay i kinapatay nu Nabi ﷺ⁽⁴⁾.

Ya katig nu mga muslim na nawliyan su Nabi ﷺ guna su ya kinagkapita nu gay na isnin na paka-imaman sekanin, na minangay su Abubakr sa liyu na Madinah

(1) Al-bukharī (4437), Muslim (2444).

(2) Yamaytu: Na pinapamili sekanin u Allah sa dunya atawa kapatay, na pinamili nin i kapatay ka endu nin madtagapeda su tagapeda a mapya.

(3) Al-bukharī (4449), Muslim (2443).

(4) Yamaytu: na ya pageletan nu masgit nandu bilik nu Nabi na dalinding, na guna silan makaledsu edsambayang na lubu sekanin sa kanu walay ka di pakagaga bliyu na sinawan nin su dalinding ka endu nin silan gailay, na subla i kinapya na ginawa nu mga sahabah, taman sa paydusama na temelen silan edsambayang sabap kanu kinapya na ginawa nilan.

ka minuli kanu walay nin, na guna makakayang su senang kanu entuba a gay, na nawapat su Nabi ﷺ. Kaped a nalabit na yanin kinapatay na kinapulid na senang, uged na yabun mabagel a kadtalu na nawna antu, yamaytu na yanin kinapatay na nakakayang den ged su senang kanu gay na isnin, mana su kutika a kinaludepin sa Madinah sya kanu kinambakwitin lun.

Mimbida-bida silan sa ikapila kanu ulanulan intuba: sya sa kaped na sya natabu kanu paganayan a gay, su kaped na sya kanu ikaduwa gay, su kaped na sya kanu ika sapulu enggu duwa gay, su kaped na sya kanu ika sapulu enggu tlu gay, su kaped na sya kanu ikasapulu enggu lima gay, uged na ya mapayag sya kanu mga taw, na kanu ika sapulu enggu duwa gay kanu ulanulan a Rabī' al-awwal.

Guna den mawapat su Nabi ﷺ, na nabusibug su mga muslim: Aden kanilan i nabengang, taman sa nawan na kwinta, aden kanilan i pina-ayan a dili makagaga edtindeg, aden kanilan i dili makadtalu, aden kanilan i dili balityala sa minatay sekanin, ka pidtalu nin: yalun kinapasugu na mana su kinapasugu kani Mūsa. Kaped kanu entuba na si Umar.

Guna makasampay kani Abubakr, na pibpawangan nin mamagayas, taman sa nakaludep sa walay ni A'isha, na su Rasulullah ﷺ na nabosan, na sinawan nin su benengin, ka nakapila nin napaniyum su benengin sa sekanin a baguguliyang⁽¹⁾, na yanin pedtalu: Oh Nabi ko! Oh tagapeda ko! Oh tagages ko!⁽²⁾ Minatay su Rasulullah ﷺ. Tupan a linemudep sa masgit, a si Umar na ipembityala nin su mga taw a nangalimud salkanin, na midtalu si Abubakr ؓ ka mid-shahadah nandu pinugi nin su Allah, na entupan a sekanin i pidsangul nu mga taw ka tinagakilan si Umar, na yanin pidtalu: Entayn i yanin pedsimban na si Muhammad, na saben sabenal a minatay den si Muhammad, na entayn i yanin pedsimban na su Allah na saben sabenal a su Allah na uyag uyag a dili pebpatay, ka binatang nin:

﴿وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ﴾ [آل عمران: ١٤٤]

“Nandu si Muhammad man na isa bu a sinugu a nakalipus den ku unan nin su mga sinugu”. Na tupan ka natangked den nu mga taw i nawapat su Nabi, ka mana tupan ba nilan nakineg i nyaba a ayatan, sa kinabatya pan ni Abubakr, na entudenba i kinamalan nu mga taw, na dala den isa a makeg ya tabya na pembatyan nin i nyaba a ayatan.

(1) Al-bukharī (3664).

(2) Ahmad (1/264), Pidtalu ni Shaykh Albani: Sahīh i sanadin.

Ya pidtalu ni Fatimah: Oh ama ko! sinawalin i tawag nu kadnan nin, Oh ama ko! surga a firdaws i gabpawangan nin, Oh ama ko! papegkatawan ko i kinapatay nin kani Jibrīl⁽¹⁾. Yabu kawget a kinapaguyag-uyag nin sa kanu uliyan na kinawapat ni ama nin na **nakanem ulan bu**.

Langun a bataluwan na dala idsan nin i nyaba a bataluwan.

وَاعْلَمُ بِأَنَّ الْمَرْءَ غَيْرُ مُخَلَّدٍ اصْبِرْ لِكُلِّ مُصِيبَةٍ وَتَجَأْ دِ

Tigkeli ka i uman i bataluwan nandu pakatigkel ka, nandu sabuti ka i su taw na dikena gatatap

وَأَصْبِرْ كَمَا صَبَرَ الْكِرَامُ فَإِنَّهَا نُوبٌ تَنْوُبُ الْيَوْمَ تُكْشَفُ فِي غَدٍ

Tigkel ka sa mana kinatigkel nu mangapya a taw, kagina su manga lidu na ginawa sa saguna a gay na namag na madala den

وَإِذَا أَتَتْكَ مُصِيبَةٌ تَشْجِي بِهَا فَادْكُرْ مُصَابِكَ بِالنَّبِيِّ مُحَمَّدٍ

Na pabila ka masugat ka na lidu na ginawa a galugkugan ka lun, na yaka egkalendem na su kinalidu na ginawa nengka sa kinapatay nu Nabi Muhammad ﷺ

Amengka apya su mga ka-aden na paydusama embubutekad sabap sa kanu kasakit a kinapatay nu Rasulullah ﷺ, na ngin i kalangan nengka kanu pusung nu mga mu'min?

Guna silan makabpitas kanu seged a kayu a pedtimpawan nin kanu kapegkutba nin, kanu unan a dala pan kaumbali sa minbar, na na-unu su kayu nandu nakadsengku-sengku sa mana wata manot, na pimbaban nin ka pinangekepin, ka pinangemuwan nin, sa mana kabangemu sa wata manot ka endu makatelen muliyang, na yanin pidtalu: **((U dala kubu kakepa, na taman sa gay a mawli na edsengku-sengku bu))**⁽²⁾. Si Al-hasan na umanin panudtulen su nyaba a hadith na makauliyang, ka yanin madtalu: seged bu na kayo na pakatadem kanu Rasulullah ﷺ, na sekanu pan i labi a makatadem lun.

Napanudtul i si Bilal na minebang sya kanu uliyan den a kinapatay nu Nabi ﷺ sa unan a kalebeng lun, na guna nin mawma su: **Ash-hadu anna Muhammadan Rasulullah**, na sinemagkung na uliyang su masgit, na guna den makalebeng su Nabi na tinemelen den mebang si Bilal.

(1) Al-bukharī (3668).

(2) Ahmad (2400), Ibn Mājah (1415), Pidtalu ni Al-būsayrī: Sahīh i isnadin.

Sangat i kapetin i uyag-uyag amengka gapitas su mga papedtayan! labi-labi pan su mga taw a seged a akal nilan i kailay nilan kanu papedtayan nilan.

Guna den makalebeng su Nabi ﷺ, na pidtalu ni Fatimah: Panun i kapegkatika nu pedtampul sa lupa kanu Rasulullah ﷺ?!

Pidtalu ni Anas: Sya kanu gay a kinawma nu Nabi ﷺ sa Madinah, na migkalinawag su langun a enggagaisa, sya menem kanu gay a kinalebeng lun, na migkalibuteng su langun a enggagaisa, nandu ya nami kinapasad lun temampul na di nami den gakilala su mga pusung nami.

لِيُبَيِّنَ لَكَ رَسُولُ اللَّهِ مَنْ كَانَ بِأَكْبَرًا فَلَا تَنْسَ قَبْرًا بِالْمَدِينَةِ ثَاوِيًا

Uliyangan den u entayn i baguguliyang su rasulullah, na di ka lemipatani i pakuburan a nambekenan nin sa Madinah

جَزَى اللَّهُ عَنَّا كُلَّ خَيْرٍ مُحَمَّدًا فَقَدْ كَانَ مَهْدِيًّا وَقَدْ كَانَ هَادِيًا

Balasan salkitanu nu Allah sa langun na mapya su Muhammad, ka saben-sabenal na tinutulu sekanin nandu banutulu

وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ رُوحًا وَرَحْمَةً وَنُورًا وَبُرْهَانًا مِنَ اللَّهِ بِأَيْدِيَا

Na-aden su rasulullah sa kalwagan nandu limu, nandu sigay nandu mapayag a tanda ebpun ku Allah

وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ بِالْخَيْرِ أَمْرًا وَكَانَ عَنِ الْفُحْشَاءِ وَالسُّوءِ نَاهِيًا

Su rasulullah na yanin ipedsugu na mapya, nandu yanin ipedsapal na su galbek a magyabu nandu mawag

وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ بِالْقِسْطِ قَائِمًا وَكَانَ لِمَا اسْتَرْعَاهُ مَوْلَاهُ رَاعِيًا

Su rasulullah na yanin ipenggulalan na kapadtimbang, nandu su inisalig salkanin nu kadnan nin na pedtulanen nin

وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ يَدْعُو إِلَى الْهُدَى فَلَبَّى رَسُولُ اللَّهِ لَبَّيْهِ دَاعِيًا

Su rasulullah na yanin ibangenggat na tutulu, ka tinalima nin su inenggatan nu minenggat salkanin

أَيُّنَسَى أَبْرَ النَّاسِ بِالنَّاسِ كُلِّهِمْ وَأَكْرَمَهُمْ بَيْنَنَا وَشِعْبًا وَوَادِيًا

Ngintu kalipatanan su pinaka mapya i ungaya nin ku langun u mga taw, nandu su labi i kakalimu nin sa ku pamilya, kanu bansa , nandu ku katupuan

أَيْنَسَى رَسُولُ اللَّهِ أَكْرَمُ مَنْ مَشَى وَأَثَارُهُ بِالْمَسْجِدِينَ كَمَا هِيََا

Ngintu kalipatan su rasulullah a ya labi i kakalimu nin a linemalakaw, su manga tanda nin ku duwa a masgit na dala bun masalin

تَكَدَّرَ مِنْ بَعْدِ النَّبِيِّ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ سَلَامٌ كُلُّ مَا كَانَ صَافِيَا

Mimbudseng den su langun u matilak, sa uliyan a kinapatay nu Nabi Muhammad a nanget salkanin su sajahatra

رَكَّأَ إِلَى الدُّنْيَا الدَّنِيَّةِ بَعْدَهُ وَكَشَّفَتِ الْأَطْمَاعُ مِنَّا مَسَاوِيَا

Sya kanu uliyan a kinapatay nin, na ya tanu linamig na su dunya a nakalusak, nandu napunsingan nu kalini kemungkum su langun u manga malat

وَكَمْ مِنْ مَنَارٍ كَانَ أَوْضَحَهُ لَنَا وَمَنْ عَلِمَ أَمْسَى وَأَصْبَحَ عَافِيَا

Madakel i manga tanda i inipayagin salkitanu, nandu pandi a tinyakapan nin sa mapita malulem

إِذَا الْمَرْءُ لَمْ يَلْبَسْ ثِيَابًا مِنَ التُّقَى تَقَلَّبَ غُرْبَانًا وَلَوْ كَانَ كَاسِيَا

Amengka su taw ka dala makambalegkas sa balegkas a gilek ku kadnan, na mana bun migkawas-kawas apya pan aden bun nakatagub lun.

وَحَيْرٌ خِصَالِ الْمَرْءِ طَاعَةُ رَبِّهِ وَلَا حَيْرٌ فِيمَنْ كَانَ لِلَّهِ عَاصِيَا

Yaden mapya salangun a galbek nu taw na kapaginugutin sa kadnan nin, ka dala den kapyu nu entayn i pedsupak ku Allah

***Mga galbek sya ku
Ulanlan a Rajab***

Mga galbehan sa ulanulan a Rajab

Nalabit sa Sahīhayn sa hadith ni Abu bakrah: Su Nabi ﷺ na nangutba sya kanu Hajjat al-widā', sa yanin pidtalu kanu kutba nin: **((Su timpu na saben-sabenal a midtalikup, sa mana su ulaula nin kanu gay a kinapamaluy nu Allah kanu mga langit nandu lupa, Su isa lagun na sapulu enggu duwa ka ulanulan, kaped lun i pat timan a pegkurmaten: tlu timan i edtutundug, Dhul Qa'adah, Dhul Hijjah, nandu Al-muharram, nandu su Rajab nu Mudhar, sya kanu pageletan nu Jumada nandu Sha'aban...))** taman den sa kapupusan nu hadith⁽¹⁾.

Pidtalu nu Allah:

﴿إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرْمٌ ذَلِكَ الْيَوْمُ الْقِيَامِ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ وَقَتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقْتَلُونَكُمْ كَافَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ﴾ [التوبة: ٣٦]

“Sabén sabenal na ya bilangan na ulan ulan (salagun) sya ku Allah na sapulu enggu duwa ulan (nakasulat) sya ku kitabu Allah (sa iniganat den) ku kinapangaden nin ku mga langit nandu ku lupa, kaped lun i pat ulan a pegkulmaten (dili ipembunuwa), entu ba su agama a matidtu, na dili nu pedtalimbuta sya ku entu su mga ginawa nu, nandu imbunuwa nu su mga mushrik sa lampad, sa mana bun su kapembunuwa nilan salkanu sa lampad, nandu sabuti nu i andang a su Allah i tagapeda nu mga magilek salkanin”

Pinakatawan nu Allah, i iganat den sa kinapangaden nin kanu mga langit nandu lupa, nandu kinapangaden nin kanu magabi nandu malamag a pedsaliyu-saliyu, nandu pinangaden nin su napadalem kanu langit, a mana senang, ulanulan nandu mga bitun, nandu binaluy nin su senang nandu ulanulan a bagiseg kanu kawang-kawangan a luba gadsabap i kapegkalibuteng nu magabi nandu kapegkalinawag nu malamag, na iganat den kanu langun u entuba, na binaluy nin den su isa lagun sa sapulu enggu duwa ka ulanulan, ya pegkwintan na su kapedsebang na ulanulan.

Su isa lagun sya sa Shari'ah, na sya pegkwintan sa kabagiseg na ulanulan nandu kapedsebangin, dikena mana sya sa ahl al-kitāb a sya nilan pegkwintan sa kabagiseg na senang.

Su kinadtalu nu Nabi ﷺ: **((Su timpu na saben-sabenal a midtalikup, sa mana su ulaula nin kanu gay a kinapamaluy nu Allah kanu mga langit nandu**

(1) Al-bukharī (1741), Muslim (1676).

lupa, Su isa lagun na sapulu enggu duwa a ulanulan)), Yanin samba murad na inipayagin i batal su penggulan nu mga taw sa Jahiliyyah a *An-nasī'*, mana su kinadtalu nu Allah:

﴿إِنَّمَا النَّسِيءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُجْلُونَ عَمَّا وَيُحَرِّمُونَهُ عَمَّا لِيُؤْطُوا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَيُجْلُوا مَا حَرَّمَ اللَّهُ﴾ [التوبة: ٣٧]

“Ya bu (ka-aden) nu An-nasī’ (kapedtagelay ku pasad) na paka uman sya ku kakapili, sa egkatading sabap lun su namegkakapil, ka bagumbalen nilan a halal lun i (kambunuwa) sa isa a lagun nandu ibamalinta (ibeharam) nilan menem i entu sa isa a lagun, ka endu nilan makapa-pagatuka bun i bilangan a inipalinta nu Allah, ka bagumbalen nilan a halal su iniharam nu Allah”.

Nakambida-bida i kinatafsir sa *An-nasī'*: Ya pidtalu nu sabad: Yanilan penggulan na pedsambiyang nilan i kaped sa kanu *Ash-hur al-hurum* sa salakaw a ulanulan, ka entuba i ipengganti nilan kanu *Ash-hur al-hurum* a pegkurmaten nilan, penggulan nilan intu u aden nasisita nilan lun, dikena nilan bagumanan i kadakel na ulanulan. Su mga taw a nyaba i kadtalu nilan na aden kanilan i yanilan pedtalu na: Ya nilan penggulan na ibagawa nilan su Al-muharram ka bamakayn nilan i kambunuwa syaba, sabap sa kanu koget u ulanulan a haram ka nakadtutundug su tlu-ulan a langun den kaped sa mga ulanulan a pegkurmaten, sa yanilan lun ipedsambi a bagumbalen nilan a haram na su Safar, mana silan bagutang uliyan nin na bamayad. Aden menem kanilan yanin kadtalu na: Ya nilan penggulan na isa lagun na bagumbalen nilan a halal su Al-muharram nandu Safar ka pembedtuwan nilan sa *Safarayn* (duwa a Safar), sya menem kanu temundug a lagun na bagumbalen nilan a haram ka pembedtuwan nilan sa *Muharramayn* (duwa a Muharram).

Mimbida-bida silan u ngintu ka binedtuwan i pat ulan banya sa **haram**:

Nalabit i: Sabap inan kanu kasla na kapegkurmatun, nandu kasla na kawagan a kambaradusa lun.

Nalabit bun i: Yalun kinabedtu sa haram na kagina inisapal i kambunuwa syaba, namba na badtug den sya kanu timpu na Jahiliyyah.

Nalabit pan i: Ya sabap a kinabaluy lun a haram sya kanu mga arab, na endu mamakapanihadji nandu mamakapag-umrah: Ka binaluy a haram su Dhul Hijjah kagina samba gatabu su kabanihadji, inilagkes lun maluy a haram su Dhul Qa'adah kagina samba su kabelalakaw pawang sa kabanihadji, binaluy bun a

haram su Muharram kagina samba gatabu su kabaguli nu namegkagi. Binaluy i langun nu entu a haram, ka endu dili mangandam su entayn i egkagi iganat sa kaliyu nin ku walay nin, taman den sa kambalingan nin, nandu binaluy bun a haram su Rajab, ka endu makapag-umrah sya kanu luk nu lagun su mga taw a masiken sa Makkah.

Saben-sabenal na inisugu nu Allah sya kanu kinadsagibpun u Islam i kasapal sa kambunuwa sya kanu timpu na ulanulan a pegkurmaten: Pidtalu nin:

﴿ لَا تَحِلُّوا شَعَائِرَ اللَّهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ ﴾ [المائدة: ٢]

“Dili nu bamaluya a halal (bamakaya) su mga inisapal nu Allah nandu su ulan - ulan a pegkurmaten”

﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ وَصَدٌّ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ﴾ [البقرة: ٢١٧]

“Ibangingidsa nilan salka (Muhammad) su pantag ku kambunuwa sya ku ulanulan a pegkurmaten, edtalu ka i: kambunuwa lun na masela (a dusa), apeg u kapangelen ku lalan nu Allah, nandu kagkapil lun, nandu (kapangelen) ku Al-masjid Al-haram, na su kapaliyu (kapa-awa) ku mga taw nin na ya labi a masla (i kadusan nin) lu ku Allah, sa su pitna na ya masla kumin ku kabunu”.

Nakambibidaya su mga ulama sa hukuman a kambunuwa sya kanu timpu na *Ash-hur al-hurum*, ngintu sampay saguna na haram pon atawa namansukh den?:

Ya kana *Jumhūr* na namansukh den i kinaharam lun, kaped sa midtalu lun na si Imam Ahmad nandu salakaw lun pan kanu mga a-immah. Sya menem kanu sabad kanu mga salaf - kaped lun si Atā' - na sampay saguna na haram pon. Nyaba a kadtalu i labi a mawgat sya kanu kaped kanu mga nangawli a mga ulama, ka yanilan pidtindegan na ayatan antu sa surah Al-mā'idah, kagina su Surah Al-mā'idah na kaped kanu mga nangawli i kanatulun nin kanu Qur'an. Napanudtul i: ihalal nu i langun a napadalem lun a halal, iharam nu i langun a napadalem lun a haram. Nalabit bun i: Dala benal namansukh kanu napadalem lun.

Ya menem pidtindegan nu *Jumhūr* na su mga sahabat ﷺ na yanilan pinggula kanu uliyan a kinapatay nu Nabi ﷺ, na su kinataban kanu mga inged, ka initalus nilan i kapembunuwa nandu kapenjihad, na dala den napanudtul a aden isa

kanilan a tinemelen embunuwa kagina sya sa timpu na *Ash-hur al-hurum*, namba na pakatutulo sa nasompung silan sa namansukh inan. Wallahu A'alam.

Su kinadtalu nu Nabi ﷺ : **((nandu su Rajab nu Mudhar))**: Yalun kinabedtu sa Rajab: na kagina ped sela-selan. Namba i pid talu nya Al-asma'ī, Al-mufadh-dhal nandu Al-farrā'. Nalabit bun i: kagina su mga malaikat na ped sela-sela silan sa yanin ukit na kapedtasbīh, kaped tahmīd, aden inamba hadith nin a *marfū'* uged na *mawdhū'*.

Pantag menem sa kinadsegedin sa **Mudhar**: na ya nalabit na: kagina su Mudhar na subla i kaped sela-sela nandu kapegkurmat nilan lun, tuba i kinapadseged lun. Kaped a nalabit na: Su Rabī'ah na yanilan haram na su Ramadhan, na su Mudhar na ya nilan haram na su Rajab, tuba i sabap a kinabedtu nin lun sa **Rajab Mudhar**.

Nalabit nu sabad i saben-sabenal na sapulu enggu pat i ngalan na ulanulan a Rajab: *Shahrullah, Rajab, Rajab Mudhar, Munsil al-asinnah, Al-asamm, Al-asabb, Munaffis, Mutahhir, Mu'alla, Muqīm, Harim, Muqashqish, Mubarri'*, nandu *Fard*.

Su kaped na tigilan na sapulu enggu pitu langun i ngalan nin, ya nilan nakauman sanan na: *Rajam, Munsil al-ālah* namba su tumbuk, nandu *Munzi' al-asinnah*.

Madakel i mga hukuman na Rajab:

Kaped lun na sya pan kanu timpu na Jahiliyyah, na mimbida-bida su mga ulama sa kinapalalayun lun sya kanu uliyan a kinawma na Islam: mana su kapembunuwa, a nalabit sa nawna.

Nandu mana su panunumbalin, kagina silan sya sa Jahiliyyah na pedsumbali silan sa isa a pedsumbalin a pembedtuwan nilan sa *Al-'atīrah*. Na mimbida-bida su mga ulama sa hukuman nin sya sa Islam.

Sya kanu kadakelan, na saben sabenal a binatal inan u Islam. Sya sa Sahīhayn: Hadith a ganat kani Abu Hurayrah, nakabpun kanu Nabi ﷺ, yanin pid talu: **((Dala Fara' nandu dala 'Atīrah))**⁽¹⁾.

Aden menem salkanilan i mid talu sa: *Mustahabb*, kaped lun si Ibn Sīrīn. Nandu nalabit bun ni Imam Ahmad a namba i kailay na mga taw sa Al-basrah.

(1) Al-bukharī (5473), Muslim (1976).

Makalagid sa kapedsumbali sya sa Rajab, i kapembaluy lun a timpu na kabangankan sa mga mamis atawa salakaw lun.

Napanudtul ganat kani Ibn Abbās i egkabensiyan nin a pembaluyen su Rajab a 'eid (timpu a ipegkakalini).

Yanin inan tud, na dikena inisugu i kagkakalini nu mga muslim sa 'eid (timpu a ipegkakalini) yatabya na endaw bu i binaluy nu agama a 'eid, namba su 'eid al-fitr nandu 'eid al-adhha, nandu su ayyam at-tashrīq - namba su mga 'eid uman lagun - , nandu su gay na gyamat - namba su 'eid sa uman saka padiyan - nandu su salakaw pan san, na su kabaluy sa Rajab a 'eid na bid'ah, dala intu tudin kanu shari'ah.

Kaped pan sa mga hukuman a Rajab, na su nangalabit a kadsambayang, kadzakat, kabpuasa nandu kapag-umrah:

Pantag kanu kadsambayang, na dala hadith a Sahīh a nalabit lun i aden sambayang a natantu bu kanu Rajab, kagina su mga hadith a nangapanudtul a yanin bityala na kalbihan a kadsambayang sa raghā'ib sya kanu paganayan a malama gyamat kanu ulanulan nu Rajab, **na kadalbutan nantu batil dikena Sahīh**, nyaba a sambayang na bid'ah sya kanu kadakelan kanu mga ulama. Kaped a linemabit lun ebpun kanu mga nangawli a mga ulama na si Al-hafidh Abu Ismail Al-ansari, Abubakr bin As-sam'ānī, Abu al-fadhl bin Nasir, Abu al-faraj bin Al-jawzī nandu salakaw pan kanilan. Ya sabap a dala lun kalabit nu mga nangawna a mga ulama, na kagina sya pan nanggula kanu uliyanan nilan. Ka ya paganayan a kinambuwat inya na sya kanu uliyan den a naka-pat gatus lagun, tuba i sabap a dala katawi nu mga nangawna nandu dala nilan mambityala⁽¹⁾.

Pantag sa kapepuasa, na **dala bun hadith a Sahīh** a nalabit lun i aden pepuasa a natantu bu kanu Rajab, magidsan i ganat kanu Nabi ﷺ atawa kanu mga sahabat.

Napanudtul ganat kani Umar ؓ, i saben sabenal na pembetayn nin i mga lima nu mga mama a ebppuasa sya sa Rajab taman a di nilan ibetad sya sa pegken, ka yanin pedtalun: Ngin i Rajab?! Saben sabenal a pedsela-selan inyaba nu mga

(1) Pidtalun ni Imam An-nawawī sya sa kitabin a Al-majmū' (3/478): ((Su sambayang a kilala sa Salat Ar-raghā'ib na sapulu enggu duwa katindeg, sya pedsambayangan sa pageletan na Maghrib nandu Isha, kanu paganayan a malama gyamat nu Rajab, maytubun su sambayang sya kanu malama nisfu Sha'aban (luk nu ulanulan nu Sha'aban) a magatus katindeg, duwa banan a sambayang na langun bid'ah munkar qabīh)). Pidtalun nin pan: ((bunun nu Allahu Ta'ala i nangumbal lun nandu namagu lun ka saben sabenal na nan na bid'ah a munkar)). Ilay ka i: Sharh Sahīh Muslim a kani Imam An-nawawī (8/20).

taw sa timpu na Jahiliyyah, na guna makatingguma su Islam na initagak intu. Sya sa kaped a riwāyah: Nabensyan nin i mabaluy a sunnah i kabpuasa lun.

Nakabpun kani Abu Bakrah, nailay nin su pamilya nin a pengginat-ginat pepuasa sa Rajab, na yanin pidtalu kanilan: Nginan ibagiling nu i Rajab a mana Ramadhan?! Taman sa linangkuwabin su mga bukag nandu pinesa nin i mga binangga. Nakabpun kani Ibn Abbās, saben sabenal a nabensyan nin i ebpuasan su langun a gay na Rajab.

Pantag menem sa kapag-umrah sya sa Rajab, na napanudtul ni ibn Umar, saben sabenal a su Nabi ﷺ na nag'umrah sya sa Rajab, na binalaw intu salkanin ni A'isha, sa timpu a gagineg nin bun, na dala sekanin edtalu⁽¹⁾.

Sya sa kani Umar bin Al-khattab ؓ nandu salakaw lun pan, na *mustahabb* i kapag'umrah syaba. Nandu penggulan bun inya ni A'isha nandu si Ibn Umar. Nandu napanudtul ni ibn Sīrīn i penggulan bun inya nu mga salaf. Kagina yaden mapya salangun a ka-angay sa Makkah na saka-lakawan den i hajj, na saka-lakawan den i Umrah, sya kanu mga ulanulan a dikena kaped kanu ash-hur al-hajj (mga ulanulan a timpu na ipegkagi), ka entuba na kaped kanu inisugu a kapedsampulna kanu Hajj nandu Umrah. Namba i kadtalu nu kadakelan kanu mga sahabat mana si Umar, Uthman, Ali nandu salakaw pan kanilan ؓ.

(1) Al-bukharī (1775), Muslim (1255).

***Mga galbek sya ku
Ulanulan a Sha'aban***

Jha-isa a majlis

Su kabpuasa lun

Napanudtul ni Imam Ahmad nandu An-nasa'ī, hadith ni Usama bin Zayd, tigin: Su Rasulullah na yanin kaaden na papedtutundugen nin i kapebpuasa nin sa kanu mga gay, taman sa ya nami gadtalu na dili den muka, nandu papedtutundugen nin i dili nin kapebpuasa kanu mga gay, sa mana den dili ebpuasa, yabu san tabiya, na su duwa gay sa uman i padiyan, amengka sya kanu timpu a kapebpuasa nin na pebpuasan nin, u sya menem kanu timpu a dili nin kapebpuasa na ebpuasan nin bun. Dala nin ebpuasay i isa a ulanulan sa mana kapebpuasa nin sya sa Sha'aban. Na yaku nadtalu na: Ya Rasulallah! Saben sabenal salka na u pebpuasa ka na mana kaden dili malini muka, u dili ka pebpuasa na mana kaden dili malini ebpuasa yatabya na su duwa gay, ka u sya gatabu kanu kapebpuasa nengka na pebpuasan nengka, u sya gatabu kanu di nengka kapebpuasa na pebpuasan nengka bun. Tigin: **((Ngin intuba a mga gay?))**. Tig ko: Gay na isnin nandu kamis. Tigin: **((Namba a duwa gay na samba gatabu i kapebpayag kanu mga galbek lu sa kanu Allah, na yaku kalinyan na ya kapayag kanu galbek ko na timpu a pebpuasa ako))**. Tig ko: Da ko den seka mailay a pebpuasan nengka su isa a ulanulan a mana kapebpuasa nengka kanu Sha'aban. Tigin: **((Namba a ulanulan na galimpangan nu mga taw, (kagina) sya sa pageletan nu Rajab nandu Ramadhan, namba a ulanulan na ibamanik su galbek u taw lu sa kanu Allah, na yaku kalinyan na ya kapamanik kanu galbek ko na timpu a pebpuasa ako))**⁽¹⁾.

Nadalem kanu nan a hadith, i kinalabit sa pebpuasan nu Nabi ﷺ kanu lagun, nandu su pebpuasan nin kanu uman i saka-padiyan, nandu su pebpuasan nin kanu uman i ulanulan.

Pantag sa pebpuasan nu Nabi ﷺ kanu lagun na: yanin kaaden na aden antu na papedtutundugen nin i kapebpuasa nin, udi menem na dili nin kapebpuasa. Na sya kanu timpu a kapebpuasa nin na mana den dili den pembuka, sya menem kanu dili nin kapebpuasa na mana den dili den ebpuasa.

Su Nabi ﷺ na bagunkiren nin i kabpuwasa kanu intiru salagun sa dili den abenal muka su taw, ka yanin gandadalabit na sekanin na dikena nin intu penggulan.

(1) Ahmad (21753), Abu dawuud (2436), Annasa-i (2357), Madakel kanu mga ulama i binagel nilan i isnadin mana si Almundhiri, ibn hajar nandu Albani.

Nalabit sya sa Sahīhayn, hadith a ganat kani Abdullah bin Amr, Saben sabenal a pidtalu salkanin nu Nabi ﷺ: **((Nginan pebpuasan nengka su malamag nandu pedsambayang ka sa magabi (Tahajjud?))**) Tigin: Uway. Na ya nadtalu nu Nabi ﷺ: **((Uged na saki na pebpuasa ako na pembuka ako bun, pedsambayang ako na pedtulug ako bun, nandu bagubayn ku su mga kaluma ko, na entayn i dili malini kanu mga sunnat ko na dikena luyud salaki))**⁽¹⁾.

Nalabit bun sa Sahīhayn, hadith a ganat kani Anas, saben sabenal kanu pila kataw ebpun kanu mga sahabat nu Nabi ﷺ na ya pedtalun nu kaped kanilan: Saki na diyako mangaluma sa babay. Ya menem pidtalu nu kaped na: Saki na diyako keman sa sapu. Tigu kaped menem: Saki na diyako temulug. Na nakalakit intu kanu Nabi ﷺ, na nangutba sekanin ka yanin pidtalu: **((Ngin guna i gawma na pagitung na mga taw a yanilan pedtalun na maya-maya? Saki na pedsambayang ako uged na pedtulug ako bun, saki na pebpuasa ko uged na pembuka ako bun, nandu saki na bangaluma ko sa mga babay, na entayn i dili malini kanu mga sunnat ko na dikena luyud salaki))**⁽²⁾.

Sya sa Sahīh Al-bukharī, saben sabenal a pimbisita ni Salman si Abu Ad-dardā', ka silan duwa i panadsuled nu Nabi ﷺ, na yanin den nailay si umm Ad-dardā' a mindital (dital i banggala), na yanin pidtalu lun: Nginan ka dital i kapembanggala nengka? Na yanin nakasumpat: Saben sabenal sa suled nengka anan a si Abu Ad-dardā' na dala sagikelin sa dunya. Na guna makawma si Abu Ad-dardā', na ini-ubay nin lun i makan, ka yanin pidtalu lun na: Kan ka. Na tigin: Saki na pebpuasa ako. Tigin: Diyako matag keman yatabya na makakan ka. Na kineman sekanin. Na guna mawma su magabi, na mimbangun si Abu Ad-dardā' ka endu pakadtahajjud, na ya pidtalu lun ni Salman: Tulug ka. Uliyan nin na mimbangun den menem paluman ka endu pakadtahajjud, na yanin bun pidtalu lun na: tulug ka. Na guna den su magan mapita, na tigi Salman: Saguna na embangun kaden. Na mimbangun silan duwa ka midsambayang silan. Na ya nadtalu salkanin ni Salman: Saben sabenal na aden kawagib salka na ginawa nengka, saben sabenal na aden kawagib salka na ana nengka, saben sabenal na aden kawagib salka na pamilya nengka, na itunay nengka i kawagib na uman i isa. Guna silan makawma kanu Nabi ﷺ, na linabit nilan intuba, na yanin nadtalu: **((Nakabenal si Salman)) na entayn i dili malini kanu mga sunnat ko na dikena luyud salaki))**⁽³⁾. Sya sa kaped a riwāyah a salakaw sa Sahīh, na yanin pidtalu:

(1) Al-bukharī (1153), Muslim (1159).

(2) Al-bukharī (5063), Muslim (1401).

(3) Al-bukharī (1968).

((Makagep mambu si Salman! ka tidtu-tidtu i kinagkataw)) na entayn i dili malini kanu mga sunnat ko na dikena luyud salaki))⁽¹⁾.

Manambunba i pidtalu nu Nabi ﷺ sa kani Abdullah bin Amr bin Al-'ās, guna nin katawi i pebpuasan nin su tilenduwan nu lagun. Sinapalan nin sekanin sa entu nandu inisugu nin lun i yanin kabpuasa na mana ukit a kapebpuasan nu Nabi Dawūd, sagay na ebpuasa temundug lun na dili pan. Nandu pidtalu nin salkanin i : **((Dala den lemawan sa namba))⁽²⁾.**

Na yaden mapya salangun a kabpuasa, na su dili makapagkalubay kanu lawas, dili makaungen kanu kanggula nin kanu labi pan san i kapyang nin, mana su katunay kanu mga kawagib u Allah, atawa kawagib nu mga ulipen, ka upama ka makaungen kanu labi pan i kapyang nin, na ya den temu i katagak lun.

Ya upaman na ikaisa anan na: Egkaungen nu puasa su taw kanu katindegin sa sambayang, atawa katadem sa kadnan, atawa katuntut sa ilmu. Mana bun su nalabit a sabap a kinasapal sa kabpuasa sa gay na gyamat nandu gay na Arafah lu sa Arafah: sa ya maytu na kagina pegkalubay nin su kapedtadem nandu kapendu'a kanu entuba a gay. Si ibn Mas'ūd na dikena bun ged madakel i kabpuasa nin, ka yanin pedtalun: Kagina pakaungen salaki sa kapembatya sa Qur'an, na ya ku temu i kabatya sa Qur'an.

Su kabatya sa Qur'an na ya temu kumin sa kabpuasa. Nalabit inamba ni Sufyan Ath-thawrī nandu salakaw lun pan a mga a-immah. Sakamaytubun a ya temu i katuntut kanu ilmu a makangguna, kumin sa kabpuasa.

Saben sabenal na nalabit nu pat kataw a mga imam, i su katuntut sa ilmu na ya labi i kapyang nin, kumin sa sunnat a sambayang, na su kadsambayang na ya labi a mapya kumin sa sunnat a kabpuasa, na sabap santu na su ilmu na ya labi i kapyang nin kumin sa kabpuasa. Kagina su ilmu na palitan a pakatayaw sya kanu kalibutengan nu dili kataw nandu nafsu hawa, na entayn i taw a lemalakaw sa dala palitan nin, na aden antu na mawlug sa madalem a kalut, na kapasangan sekanin. Pidtalu ni ibn Sīrīn: Saben sabenal kanu isa a qawm, na initagakilan i katuntut sa ilmu, ka yanilan pinggula na minangay sa pedsambayangan ka namebpuasan nandu namedsambayang silan sa dala sabut nilan, Wallahi (idsapa ko kanu Allah), dala den isa bu a taw a minggalbek sa galbek a dala sabutin lun yatabya na ya madakel i egkabinasa nin kumin sa pakagkapyang nin.

(1) At-tabarānī sa kitabin a **Al-awsat** (7637), Nadalem sa nyaba a riwāyah i kinapamedta kani Salman, nandu kinagep nu Nabi sa kataw nandu kawngangen nin.

(2) Nalabit den sa nawna i nakapanudtul lun, nandu nyaba na nadalem bun sa Sahīhayn.

Ya menem upama na ikaduwa anan na: Egkaungen nu puasa su taw kanu kapamantiyali atawa katunay kanu kawagib u mga kaluma, na u maytuba na ya temu i dili kabpuasa. Namba i pakatutulu na kadtalu nu Nabi ﷺ: **((Nandu saben sabenal na aden kawagib salka nu pamilya nengka))**.

Kaped lun na: Su pakatutulu nu kadtalu nu Nabi ﷺ: **((Saben sabenal na aden kawagib salka nu ginawa nengka ... Na itunay nengka i kawagib na uman i isa))**, pakatutulu sa su ginawa na inisalig nu Allah kanu tupu ni Adam, na inisugu salkanin i katunay nin kanu mga kawagibin, na kaped den kanu kawagibin i dili lun kapakapasang, taman den sa kambalingan nin lun lu kanu kigkuwan lun.

Pidtalun ni Al-hasan: Su mga ginawa nu na namba i bagedan nu ebpawang kanu kadnan nu, na ebpiyani nu i bagedan nu, ka endu mapya i kasampay nu kanu kadnan nu.

Na entayn i taw a itunay nin i kawagib nu ginawa nin kanu mga mubah sa yanin lun niyat na endu egkabagel i kanggula nin ku mga mapya, na pembalasan sekanin sabap santu, mana su pidtalun ni Mu'adh: Saben sabenal salaki na bagingalapan ko i kabalasan ako kanu timpu a kapedtulug ko, sa mana su kabagingalapan ko sa balas kanu timpu a kapedtahajjud ko. Na entayn menem i taw a dili nin itunay i kawagib nu ginawa nin kanu mga mubah taman sa egkalubay nandu kapasangan sekanin, na saben sabenal a nadtalimbutin i ginawa nin. Namba i pakatutulu na kadtalu nu Nabi ﷺ kani Abdullah bin Amr: **((Kagina u enggulan nengka intu na kalutayan su lawas nandu makageled su mata))**⁽¹⁾.

Na entayn i taw a pakapasangan nin i ginawa nin, sa yanin ukit na ipanggula nin lun i dili nin magaga, magidsan i kabpuasa atawa salakaw lun, na aden antu na entuba i makadsabap sa kagkalubay nu lawas nandu akalin, taman sa yaden madakel i dili nin manggula a mga mapya a galbek, sabap kanu kinapakapasangan ku ginawa nin sa kinabpuasa.

Su Nabi ﷺ na papedtimbangen nin i kapedtunay nin kanu kawagib a ginawa nin: ka u pebpuasa na pembuka bun, u pedtahajjud na pedtulug bun, nandu bangaluma bun, nandu pegkanen nin i endaw a matun nin a mga mapya a pangenken mana su mga mamis, teneb, nandu sapu na manuk. Nandu aden antu na pakagedam bun sa gutem taman sa pedtambedan nin bu i tiyan nin sa watu.

(1) Namba na seged a hadith ni Abdullah bin Amr a napanudtul ni Al-bukharī nandu Muslim, yanin inan ma'na na: su taw a pebpuasan nin su tilenduwan nu lagun atawa pedtahajjudan nin su tilenduwan nu magabi na blugaten nin su ginawa nin sa tidtu tidtu, na yanin unga na masemu nandu lutayan, na di nin den manggula su kaped pan a mga galbek a mga mapya.

Na ya pinamili nu Nabi ﷺ kanu ginawa nin su labi kapya nin, ka endu nin malimud su kapanginsukul, katigkel nandu kasuwat.

Entayn i enggalbek sa galbek a magaga nu lawasin, magidsan i sya sa timpu a mabagel atawa malubay, na entuba i makalalayun sya kanu kabelalakaw nin. Na entayn menem i enggalbek sa apya dili nin magaga, na aden antu na mawma na dili kapya na ginawa na katelenan nin den su entu a galbekin, nandu aden antu na masemu nandu masimuket taman sa telenan nin su entu a galbekin, na yanin kailingan na mana *munbatt* (pakukuda a endaw den i kinagkuda nin na tinapirasan nin su kuda nin ka endu malengkas i kabpalalaguy nin sa dili nin den babangintelenen taman sa minatay su kuda nin), dala makawma ko pebpawangan nin na minatay pan su kuda nin.

Pantag sa pebpsuasan nu Nabi ﷺ kanu uman i saka-padiyan na: yanin pendiyaga-diyagan na su gay na isnin nandu kamis.

Nandu napanudtul pan kani A'isha: Saben sabenal a su Nabi ﷺ na pedtabu-tabun nin i kapebpsuasa sa gay na isnin nandu kamis. Napanudtul ni Imam Ahmad, An-nasa'ī, ibn majah, At-tirmidhī nandu sya salkanin na nya a hadith na hasan.

Napanudtul ni Ibn Majah, hadith a ganat kani Abu Hurayrah ؓ, pidtalu nin: Su Nabi ﷺ na yanin kaaden na pebpsuasan nin i gay na isnin nandu kamis, na nadtalu salkanin i: Ya Rasulallah! Nginan ka pebpsuasan nengka i gay na isnin nandu kamis? Na yanin nadtalu: ((**Saben sabenal na su gay na isnin nandu kamis na bagampunen nu Allah samba su uman i muslim, yatabya na su dikena bamagayun, ka yanin edtalun: Angapay nupan i kapagayun nilan duwa**))⁽¹⁾.

Ya kailay nu kadakelan kanu mga ulama, na *mustahabb* i kabpuasa sa gay na isnin nandu kamis.

Pantag sa pebpsuasan nu Nabi ﷺ kanu uman i ulanulan na: yanin kaaden na pebpsuasan nin i ulanulan a Sha'aban, sa dikena mana kapebpsuasa nin kanu salakaw lun a ulanulan.

Sya sa Sahīhayn, Hadith a ganat kani A'isha, pidtalu nin: Daku a benal mailay su Rasulallah ﷺ a pebpsuasan nin su langun u mga gay nu isa a ulanulan yatabya na su ulanulan a Ramadhan, nandu dala ko sekanin mailay a pebpsuasan nin su isa a ulanulan sa lemawan i kadakelin kanu Sha'aban⁽²⁾. Inuman ni Al-

(1) Nawna den i kinalabit sa namakapanudtul sa tlu timan banya a mga hadith.

(2) Al-bukharī (1969), Muslim (1156).

bukharī sya sa kaped a riwāyah: Yanin kaaden (Nabi ﷺ) na pebpuasan nin su langun a mga gay na Sha'aban. Sya menem sa kani Muslim sa kaped a riwāyah: Yanin kaaden (Nabi ﷺ) na pebpuasan nin su langun a mga gay na Sha'aban, Yanin kaaden (Nabi ﷺ) na pebpuasan nin su Sha'aban tabiya bu sa pila gay lun. Sya menem sa riwāyah ni An-nasa'ī a ganat kani A'isha, pidtalu nin: Yaden kalinyan salangun ebpuasa nu Nabi ﷺ a ulanulan na su Sha'aban, ka yanin kaaden na papedsumpaten nin den kanu Ramadhan.

Ya *rājih* sya kanu kadakelan ku mga ulama - kaped lun si ibn Al-mubarak nandu salakaw lun pan - na su Nabi ﷺ na dala nin kabpuasay su langun a mga gay nu ulanulan u Sha'aban, uged na pebpuasan nin su kadakelan kanu mga gay nin.

Sya sa Sahīhayn, hadith a ganat kani ibn Abbās, pidtalu nin: Dala ulanulan a pibpuasan nu Nabi ﷺ i langun a mga gay nin yatabya na su Ramadhan. Nandu si ibn Abbās na egkabensyan nin i kabpuasa kanu langun u mga gay na ulanulan a salakaw kanu Ramadhan⁽¹⁾.

Upama ka makaisa: Nadtalu nu Nabi ﷺ: **((Yaden mapya salangun a kabpuasa na su kabuwasa ni Dawūd, yanin kaaden na u ebpuasa kanu isa a gay na su temundug lun na dili pan))**, na ngintu ka dikena maytu i ukit a kinabpuasa nu Nabi ﷺ? ka sekanin na papedtutundugen nin i kapebpuasa nin kanu mga gay nandu papedtutundugen nin bun i dili nin kapebpuasa? nandu pebpuasan nin su Sha'aban, nandu su uman gay na isnin nandu kamis? **Na ya lun makasumpat:** Yanin anan linabit a mapya salangun a ukit a kabpuasa a namba su ukit i Dawūd, na inusay nin sya kanu salakaw a hadith, sa ya maytu na su kapebpuasa kanu sabad kanu salagun, na upama ka limuden su kapebpuasa nu Nabi ﷺ na makagos sa sabad kanu salagun atawa subla pan, ka pebpuasan nin pan su gay na 'Āshurā, ikasiyaw kanu Dhul Hijjah. Ya sabap a kinapabpipitasin sa kapebpuasa nin nandu dili nin kapenggula sa uman duwa gay na ebpuasa, na kagina su Nabi ﷺ na yanin pedtabu-tabun na su mga gay a bahagiyan, ka dili pakagked i kapabpipitas kanu kapebpuasa sa dili kaunutan i uman duwa gay na ebpuasa, amengka yalun kahanda na endu egkabagel i kanggulalan nin kanu mga galbek a lawan pan i kapya nin kanu kabpuasa, mana su katunay kanu sinuguwan lun (risālah), su kapasampay lun, su kanjihad, su katunay kanu mga kawagibin, ka su kabpuasa nin uman duwa gay na makapagkalubay lun. Namba i sabapin i guna kaysay su Nabi ﷺ sya sa hadith ni Abu Qatādah kanu isa a taw a pebpuasa sa sagay, na muka

(1) Al-bukharī (1971), Muslim (1157).

menem sa duwa gay, na yanin pidtalu: **((Kalinyan ko ged i magaga ko intu))**⁽¹⁾. Si Abdullah bin 'Amr bin Al-'ās, na guna den pegkatuwa, na yanin penggulan na aden antu na papedtutundugen nin i dili nin kapebpuasa, ka endu egkabagel i kabpuasa nin, ka uliyan nu entu na pedsambiyang nin i langun a dala nin kabpuasay, ka tiyakapin kanu pibpitasan nilan kanu Nabi ﷺ, ya maytu na su kabpuasa nin kanu sabad kanu lagun. Su Nabi ﷺ na nasampay nin su balas u kapebpuasa kanu sabad sa lagun nandu subla pan lu, sabap kanu kadakel a edtibalangan a pebpuasan nin, nandu nasampay nin bun i balas a kapadtutundug sa kabpuasa sabap kanu kinadsinganin nin lun, ka yabu man nakaungen lun na su kinadtulan nin kanu labi pan lu i kopya nin nandu kapegkanasisita lun. Wallahu a'alam.

Sya kanu kinadtalu nin ﷺ sa: **((galimpangan nu mga taw (kagina) sya kanu pageletan nu Rajab nandu Ramadhan))**, pakatutulu sa su badtug kanu mga taw i kapyanan/kalbihan nin a timpu, atawa dalpa, atawa mga edsinakatawan, na aden antu na aden pan salakaw a yapan labi i kopya na kalbihanin kumin kanu entuba, na sabap sa dili intu gasabutan nu mga taw, na yanilan gadtulan i kabamakut kanu katawan nilan antu i kapyanan nin, uged na galiyus silan kanu kalbihan nu labi pan antu i kopya nin a dikena badtug kanilan.

Dalil bun inamba sa, su mga timpu a pakadtalipenda nu mga taw na uyagen sa mga galbek a palityala kanu Allah, ka entuba na kasuwatan nu Allah, mana su penggulan nu kaped kanu mga salaf, temu nilan i kasimba nilan kanu pageletan na maghrib nandu isha, ka yanilan pedtalun: nyaba a kutika na galimpangan. Manambunba i kalbihan na kadtahajjud sya kanu luk a magabi, pakaluyud bun intu kanu mga kutika a pakatadlipenda nu kadakelan ku mga taw sa kapedtadem ku Allah, tembu nadtalu nu Nabi ﷺ: **((U magaga nengka i maped ka kanu silan antu a pedtadem luba kanu Allah na enggula ka))**. Sabap sa namba na ya kalinyan nu Nabi ﷺ na inggogoli i kadsambayang kanu isha sa sya pan kanu luk a magabi, ka yanin bu dala kanggula santu, na bangandamen nin i kapasangan su mga taw. Na guna nin kaliyuwi su mga sahabatin a langun bagangapa sa kapedtsambayang sa isha na tigin kanilan: **((Dala den salakaw salkanu a bagangapa lun sya ku liyayaw nu lupa))**⁽²⁾. Namba na pakatutulo sa kapyanan a kadsenggay temadem kanu Allah sya kanu mga kutika a dala pedtadem kanu Allah.

(1) Muslim (1162).

(2) Al-bukharī (570), Muslim (636).

Madakel ged i guna na kapamakut enggula sa mapya kanu mga waktu a pakadtalipenda nu mga taw:

Kaped lun: Labi a pakapagema su galbek, kagina su kapagema kanu kanggalbek sa mga sunnat na ya labi kasla na pahala nin, labi-labi den su kabpuasa, kagina namba i pageletan nu ulipen nandu su kadnan nin, tembu nadtalu i: saben sabenal a dili inamba galudepan na riyā'.

Su kaped kanu mga salaf na mibpuasa sa naka-pat pulu lagun a dala isa bu a nakataw lun, yanin penggulan na u gemanat sa walay na pembalutu sa duwa a pan, sya sa lalan na ipedsadaka nin, ka pebpuasa sekanin, na ya katig nu mga taw sa walay na kinan nin, ya menem katig nu mga taw sa padiyan na midtilagad gemanat sa walay.

Nandu yanilan temu i su taw a pebpuasa na yanin ipailay na su nganin a makapagema kanu kapebpuasa nin.

Nakabpun kani ibn Mas'ūd, tigin: Upama ka namedpuasa kanu, na pamelana kanu (taguwi nu sa lana i buk nandu lawas nu).

Pidtalun ni Qatādah: *Mustahabb* sa taw a pebpuasa i katagu nin sa lana, ka endu di egkamala i buntalin sabap kanu kapebpuasa nin.

Pidtalun ni Abu tayyāh: Nagos ko pan si ama nandu su mga tuwa kanu dalpa i upama ebpuasa su isa kanilan, na temagu sa lana, nandu yanin embalegkasen na su mapya salangun a balegkasin.

Napanudtul pan i si Eisa bin Maryam عليها السلام na pidtalun nin: Amengka su isa salkanu na sya kanu gay a kapebpuasa nin, na taguwan nin sa lana su bungusin, nandu su duwa a bibil nin, ka endu ya kailay lun nu makailay lun na yanin maantap na dikena pebpuasa.

Madakel abenal i mga taw a mga bantang (sādiq) a ibamagema nilan i betad nilan, ka yanengka mabaw kanilan na su kabantang.

Su baw na ngali nu taw a pebpuasa na ya temu kumin sa kanu baw na *misk*, gasengut nu mga pusung nu mga mu'min apya pan ibamagema, na bagiseg i kamut nin gay-gay nin pegkoget kanu kapebuwasa nin.

Dala den taw a aden inipagema nin yatabya na ipayag lun nu Allah.

أَتَخَفَى عَلَى أَهْلِ الْقُلُوبِ السَّرَائِرُ

وَهَبْنِي كَتَمْتُ السِّرَّ أَوْ قُلْتُ غَيْبَهُ

Ibetad nengka den sa nakapagema ko su ibagema ko atawaka salakaw i pidtalu ko, na ngintu pakapagema su intu kanu manga kigkuwan sa pamusungan.

وَأَنَّ ضَمِيرَ الْقَلْبِ فِي الْعَيْنِ ظَاهِرٌ

أَبَى ذَلِكَ أَنَّ السَّرْفِي الْوَجْهِ نَاطِقٌ

Dikena maytu, ka su pagema na gabatya sya kanu beneng, nandu su dalem nu pamusungan na gapayag sya kanu mata.

Kaped lun: Kagina ya labi a malegen kanu ginawa, na yaden mapya salangun a mga galbek na su malegen sa kanu ginawa. Yanin inan sabap na kagina su ginawa na yanin kalinyan miling na su penggulan na pagidsan nin, amengka ya mabagel i kapedtadem nandu kapedsimba kanu Allah, na egkadakel su mga taw a bamedsimba lun sabap sa madakel i miling, na pegkalmu i kapenggula lun. Na amengka ya menem mabagel na su kapegkalimpang, na entu menem ba i ilingan nu kadakelan kanu mga taw, na pegkalegen kanu mga taw i kasimba nilan, sabap sa kapaydu na bagilingan nilan.

Namba i sabap a kinadtalu nu Nabi ﷺ: **((Patut kanu isa a penggula salkanilan sa mapya i mana balas nu lima pulu kataw salkanu, kagina sekanu na aden pakadtabanga nu kanu kapenggula sa mapya, silan na dala))**⁽¹⁾.

Pidtalu nu Nabi ﷺ: **((Linemedsu su agama Islam sa lapu, na makambalingan bun malapu sa mana su kinaledsu nin, na ngin den a kapya i bahagiyon nu mga taw a lapu))**⁽²⁾. Sya sa isa a riwāyah: Nakaida lun: entayn i mga lapu? Tigin: **((Silan su mga taw a mangumpiya amengka nabinasa den su mga taw))**.

Sya sa Sahīh Muslim, hadith a ganat kani Ma'aqil bin Yasār, nakabpun kanu Nabi ﷺ, pidtalu nin: **((Su kasimba kanu Allah sya kanu timpu na kapembunubunu na mana upama na kapembakwit sya ebpawang salaki))**⁽³⁾. Napanudtul bun ni Imam Ahmad, sa yanin lapal na: **((Su kasimba kanu Allah sya kanu timpu na fitnah na mana upama na kapembakwit sya salaki))**.

(1) Abu Dawūd (4341), At-tirmidhī (3058), Napanudtul ni Al-hakim i kadtalu nin a: ((Patut kanu isa a penggula salkanilan sa mapya i mana balas a lima pulu kataw)) tigin: isnadin na Sahīh.

(2) Muslim (145).

(3) Muslim (2948).

Yanin inan sabap, na kagina su mga taw na sya sa timpu na fitnah, na yanilan bagunutan na su kiyug u ginawa nilan, ka dikena nilan den bagilen su agama, na pakailing silan kanu timpu na Jahiliyyah, na amengka aden kanilan edtimamel kemapet kanu agama nin, ka semimba kanu kadnan nin, nandu yanin unutan na su kangasuwatan nin, edsanggilan nin i ikalipungetin, na yanin intuba pangkatan na mana su pangkatan nu taw a mimbakwit kanu timpu na Jahiliyyah ka lu minangay kanu Rasulullah ﷺ, ka sekanin i bangimbenalen nin, baginugutan nin i kasuguwan nin, pedsanggilan nin i nisapalin.

Kaped lun: Su taw a sekanin bu i pedsimba kanu Allah, sya kanu pamageletan nu mga taw a bamenggula sa supak na, aden antu na makadsabap salkanin i katangka nu bataluwan kanu langun u mga taw, na sekanin i mana nakaelen nandu nakadsabek kanilan.

Fasl

Entayn i aden banambiyen nin a puasa kanu Ramadhan, na wagib/palyugat salkanin i kapanambi nin lun u egkagaga nin, ka dili mapakay lun a inggogoli nin pan i kapanambi nin lun taman sa kagosan den nu temundug a Ramadhan, yatabya na u nakasenget sa dala benal masulut. Kagina upama ka enggulan nin intu, na u yalun nakabangen na enggagaisa a lalayun salkanin kanu tilenduwan nu lagun, na wagib lun i kapanambi nin kanu uliyan u temundug a Ramadhan, entububa i wagib lun na kasambi nin, dala den salakaw lu. Na amengka dala nakabangen lun: na kaped sa nadtalu i: wagib lun i kapanambi, nandu kapakan, sa uman i isa a gay na sakataw a miskinan, namba i kadtalu ni Malik nandu Shafi'e nandu Ahmad, sabap sa kabangungunutan nilan kanu athar makipantag sanamba. Nadtalu bun i: manambi bu, dili den mapakan, namba i kadtalu ni Abu hanifa.

Oh seka a nakadtalipenda kanu mga kutika a bahagiyan, ka dala makapamakut nandu mga mawag a galbek i nanggula nengka, sabuti ka i ngin den a kawag intuba!

وَهَذَا شَهْرُ شَعْبَانَ الْمُبَارَكِ

مَضَى رَجَبٌ وَمَا أَحْسَنَتْ فِيهِ

Naypus den su Rajab, a da kabun luba ebpya-pya luba, na nyaba su ulanulan u Sha'aban a barakat

فَيَا مَنْ ضَيَّعَ الْأَوْقَاتَ جَهْلًا بِحُرْمَتَيْهَا أَفِيقٌ وَاحْتَدَرَ بِوَارِكُ

Oh seka a diniyang-diyangin su mga kutika, sabap ku kadala na sabut ku kapantagin,, na imaman kaden ka ingati ka i kabinasa nengka

فَسَوْفَ تَفَارِقُ اللَّذَاتِ قَهْرًا وَيُخْلِي الْمَوْتُ كَرْهًا مِنْكَ دَارِكُ

Ka miyug kapan sa dili, na di sumala na mapitas nengka bun su kapy na gatamanan, nandu ipatagak den salka nu kapatay su walay nengka

تَدَارِكُ مَا اسْتَطَعْتَ مِنَ الْخَطَايَا بِتَوْبَةٍ مُخْلِصٍ وَاجْعَلْ مَدَارِكُ

Panamali ka manambi sa endaw taman i magaga nengka su manga kalimbanan, sa ikhlas a kadtawbat nandu entuba i edtulan ka

عَلَى طَلَبِ السَّلَامَةِ مِنْ جَحِيمٍ فَخَيْرُ ذَوِي الْجَرَائِمِ مِنْ تَدَارِكُ

Na su kapangeni nengka sa kalepas ebpun ku naraka, ka yaden mapya salangun a baladusa na su entayn i bagumbaya

J̄aduwa a majlis

Su tenga nu Sha'aban (nisfu Sha'aban)

Napanudtul nya Imam Ahmad, Abu Dawūd, At-tirmidhī, hadith a ganat kani Al-'ala bin Abdurrahman, nakabpun kani ama nin, nakabpun kani Abu Hurayrah, Nakabun kanu Nabi ﷺ, pidtalu nin: **((U makadtenga den su Sha'aban, na da kanu den ebpuasa taman sa kawma nu Ramadhan))** ⁽¹⁾. Sya kani At-tirmidhī nandu salakaw lun na Sahīh.

Nakambibidaya su mga ulama sa kinakukum kanu namba a hadith nandu kapenggulalan kanu nadalem lun:

Pantag sa kinabaluy lun a Sahīh: na dikena sakataw bu i midtalu lun, ka kaped lun den si At-tirmidhī, ibn Hibban, Al-hakim, At-tahāwī, ibn Abd al-barr.

Ya menem kadtalu nu mga ulama a yapan mangasla i kinagkataw kanu silan banan na: hadith anya na *munkar*. Kaped kanu namba a mga ulama na sya Abdurrahman bin Mahdi, Imam Ahmad, Abu Zur'ah Ar-rāzī, Al-athram. Pidtalu ni Imam Ahmad: Dala den hadith a pinanudtul ni 'Ala a lemawan i ka-munkar nin sa nyaba a hadith. Ka yanin lun dala katalima na sabap kanu hadith a: **((Dili nu bagunani pepuasa su Ramadhan sa sagay atawa duwa gay))**, kagina yanin inan *mafhūm* na gapakayan i kabpuasa sa unan a Ramadhan sa mga duwa gay. Pidtalu ni Al-athram: Langun a hadith na pakadsulanga nin. Yanin banan pedtalun na su mga hadith a mimbityala sa kapepuasa nu Nabi ﷺ kanu langun a gay na Sha'aban taman sa papetalusan nin den kanu Ramadhan, nandu su kinasapalin sa ka-una ebpuasa kanu Ramadhan sa mga duwa gay. Sabap santuba na hadith anya na nabaluy a *Shādh*, kagina gadsulanga nin su mga hadith a mga Sahīh. Pidtalu ni At-tahāwī: Hadith anya na *mansūkh*, Nandu linabitin pan i nasompung su mga migkakataw sa dikena den inya pakanggulalan a hadith. Ka yaden kailay nu kadakelan ku mga ulama na dili den mapakay a enggulan inya.

Namba a bityala, na langun pantag sa kanu kabpuasa kanu uliyan a nisfu (tenga nu) Sha'aban.

Pantag sa kanu kapepuasa kanu mismo a gay na nisfu (tenga nu) Sha'aban, na dikena intu inisapal, ka kaped intu kanu mga gay a *ayyām al-bīdh*, a sunnat i kabpuasa lun kanu uman i ulanulan.

(1) Ahmad (9707), Abu Dawūd (2337), At-tirmidhī (738), Su kabagel nu nya a hadith na nalabit den nu mu'allif *rahimahullah*, yanin katimbelan na nya a hadith na *munkar*.

Madakel a mga hadith a nakambityala sa kalbihan na malama (magabi nu) nisfu Sha'aban. Nambibidayan bun intuba. Ka su kadakelan kanu mga ulama na *Dha-īf* kun intu. Sya menem kani ibn Hibban, na Sahīh kun i kaped lun. Ka iniamung nin semulat sya kanu kitabin a "Sahīh".

Su malama nu nisfu Sha'aban, na ya kaaden nu mga tabi'ūn sa Shām, mana sya Khalid bin Ma'adan, Mak-hūl, Luqman bin Amir nandu salakaw pan kanilan, na ped sela selan nilan, nandu bamikal silan syaba sa kaped simba, silan bantu i nailingan nu mga taw sa kaped sela-sela lun. Nalabit i: Aden nakalakit kanilan a mga tudtul, a ganat kanu mga Isrā'īl. Na guna den mapayag/mabadtug su entu a penggulan nilan, na mimbida-bida su mga taw, aden tinalima nilan intu ka inayunan nilan i kaped sela-sela lun - keped den samba i lumpukan nu mga balasimba sa Basrah nandu salakaw pan - , ya menem kanu kadakelan kanu mga ulama sa Al-hijāz na inunkir nilan intu - kaped den si Atā', ibn abi mulaykah, napanudtul ni Abdurrahman bin Zaid bin Aslam a manamba kailay nu mga fuqaha sa Madinah, nambunba i kadtalu na mga tagapeda ni Malik nandu salakaw pan kanilan - ka sya salkanilan na: langun nu entuba a galbek na bid'ah.

Sya kanu entu a magabi na patut kanu taw a muslim i kapananggila nin kanu mga kabaladusan a pakaungen sa kapegkaampun nandu kapegkatalima nu du'a. Napanudtul i namba su: Kapanakutu, kapamunu, kadzina. Ka tlu timan banya na nyadenba i masla salangun a kabaladusan lu salkanin a Allah, mana su hadith ni ibn Mas'ūd a nawpakatan a Sahīh a hadith, saben sabenal na inidsan nin su Nabi ﷺ: Ngin den ba i masla salanguna kadusan? Tigin: **((Kapamaluli nengka sa tumpuk nu Allah a namaluy salka))** Tigin: Ngin i temundugun? Tigin: **((Kabunu nengka ku wata nengka, sabap sa andam nengka sa kaamungan kanin keman))** Tigin: Ngin i temundugun? Tigin: **((Su kadzina nengka kanu kaluma na pagubay nengka))**. Na initulun nu Allah i ayatan a bangimbenal santu:

﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا﴾
[الفرقان: ٦٨]

"Nandu su silan a dala bamangeniyan (pedsimban) nilan a tagapeda nu Allah a kadnan a salakaw, nandu dili nilan bamunun su ginawa a iniharam nu Allah u dikena ukit a bantang, nandu dili silan bamegkyuga, na entayn i enggula santuba na mabalak nin su kasiksan"⁽¹⁾.

(1) Al-bukharī (4477), Muslim (86).

Kaped pan sa mga dusa a makaungen sa kaampun, na su dili kapamagayun (kapagukag), yamaytu na su kadengki nu isa kanu suledin a muslim, sabap sa kapegkabensi nin lun. Namba na pakaungen a benal sa kabangampun nandu limu. Mana su nalabit sa Sahīh Muslim: Hadith a ganat kani Abu Hurayrah Marfū': **((Bagukatan su bungawan nu surga sa uman gay na isnin nandu kamis, na bagampunen su ulipen a dili banakutu kanu Allah, yabu tabya na su isa a mama a aden dili nilan bagayunan kanu suledin (bagukag), ka ya edtalun na: Angapay nu pan i kapagayun na duwa anan))**⁽¹⁾.

Mapya den salangun a galbek i kalimpiyu nu pusung kanu langun a edtibalangan a dili kapamagayun, nandu yalun den mapya salangun na su kalimpiyu nin ebpun kanu mga kiyug u ginawa nandu bid'ah, kagina u maaden intuba sya kanu pusung na yanin gapagunga na kabanila-tila kanu mga salaf, kabensi kanilan, kadengki kanilan, kakepit sa silan na mga kafir, pabibid'ah atawa nangatading. Ya temundug sanan na su kalimpiyu nu pusung ebpun kanu kapagukag kanu mga muslim, ka ya matagu kanu pusung na su kapy na ungaya kanilan, kapangindaw kanilan, nandu su kalilini nin sa mapya kanilan sa mana kalilini nin lun sya kanu ginawa nin.

Ya inipilatas nu Allah kanu mga mu'min na:

﴿وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ ءَامَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ﴾ [الحشر: ١٠]

“Nandu su silan a namakauma ku uliyan nilan, na yanilan bamedtalun na: oh Pedtiyagal salkami! Ampun kami apeg nu mga suled nami a nangauna salkami kanu iman, nandu dili ka bagadena sya ku mga pamusungan nami i kalaput ku namangimbenal, oh Pedtiyagal salkami! Saben sabenal na seka na balalangkunu a lawan a malimu”

Sya sa ((Al-musnad)): Hadith a ganat kani Anas, saben sabenal na pidtalun nu Nabi ﷺ kanu mga sahabatin sa nakatlu gay i: **((Makawma salkanu saguna i mama a kaped kanu taw sa surga))**. Na makawma su isa a mama. Na pinangeni ni Abdullah bin Amr i makapagana lun sekanin, na nakatlu ka magabi na lubu ba sekanin pedtulug ka endu nin mailay i simba nin, na dala bun nailay nin a madakel a simba, na pidtalun nin lun i kahanda nin, na yanin lun inisumpat: nanden ba gailay nengka, ya tabya na sya ku magabi na pedtulug ako sa dala benal nadalem kanu

(1) Muslim (2565).

pusung ko a mawag sa apya sakataw bu kanu mga muslim. Ya nad talu ni Abdullah: Namba i sabap a kinasampay nin sa nasampay nin antu⁽¹⁾.

Sya sa ((Sunan ibn Majah)): Hadith a ganat kani Abdullah bin Amr, pid talu nin: Nakaida: Ya Rasulullah! Entayn den kanu mga taw i labi kapy a nin? Yanin pid talu: **((Langun a matilak i pusung, a bantang i dila (kambityala))**, Tigilan: Bantang i dila na katawan nami, uged na panun i katilak a pusung? Tigin: **((Namba su taw a magilek (kanu Allah), a matilak i pusung, ka dala kandusa lun, dala kalampas kanu kawagib, dala kadengki, nandu dala kadsekel))**⁽²⁾.

Pid talu nu kaped kanu mga salaf: Yaden mapya salangun a galbek na su katilak a pusung, kalimu na pamusungan, nandu kapagungaya sa mapya kanu ummat. Sabap sa nyaba a mga palangayan i sabapan a kinasampay nu nakasampay sa (mapulu a pangkatan), dikena sabap sa kadakel a kapebpuasa udi na kapedsambayang.

Mga pagali ko! Edsanggilay nu su mga kadusan a pakaungen sa kanu kabagampun nu kadnan a bala-ampun, sya kanu mga timpu na kabangalimuwan, kabanawbat, nandu kabangeni sa ampun. **Pantag sa kapanakutu na:**

﴿مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ﴾ [المائدة: ٧٢]

“Entayn i semakutu ku Allah, na inipalinta den nu Allah salkanin su sulga, nandu ya nin kambekenan na su naraka, ka dala benal edsabek ku mga dupang”.

Pantag menem sa kapamunu, na upama bu ka namagayun su langun a nadalem sa langit nandu lupa, sa kabunu sa isa a muslim, sa dikena ukit a kawagib, na disumala na iludep silan langun nu Allah sa naraka.

Pantag menem kanu kadzina, na kalimu-limu nu na ingati nu i lipunget nu kadnan a pakapeges, ka su langun nu kaaden a babay-mama na ulipen nin, na su Allah i pedsabek, dala den lemawan i kasabekin kanu Allah u edzina su ulipen nin a babay-mama, tembu sabap santuba na inisapalin i langun a kagyabu ka inisugu nin i kakumpen kanu kapangingilayan.

Pantag menem sa dili kapagayun, na bananawagen ko seka a bagema sa mawag kanu pagali nin nandu malat i kahanda nengka lun!

(1) Ahmad (12697), Pid talu ni Al-iraqi sya sa takhrīj Al-ihya (4/1836): napanudtul ni Ahmad sa sanad a Sahīh.

(2) Ibn Mājah (4216), Pid talu ni Albusayri: Sahīh i isnadin.

﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَفِيلاً عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِهَ الْأَبْصَارُ﴾ [إبراهيم: ٤٢]

“Nandu di ka benal mantap (Muhammad) i su Allah na lim pang sa nganin a penggalbeken nu mga dupang (lalim), ka yanin bu (penggulan) na ipenggagauli nin silan sya ku gay a makalaseg luba su mga kailay (mata)”, nasasangan den a kinalugi i da nengka kapaluli kanu ampun sya kanu kutika a ibangampun kanu mga kalimbanan.

خَابَ عَبْدٌ بَارَزَ الْمَوْ
لَى بِأَسْبَابِ الْمَعَاصِي

Nalimban i kenal nu ulipen a ipebpantaga nin su kadnan sa langun a kasupakan

وَنَحَاهُ مَمَّا جَنَاهُ
لَمْ يَخَفْ يَوْمَ الْقِصَاصِ

Duwan-duwan nin ku pinggula nin, ka da nin den ikagilek su gay a kapanuli-suli

يَوْمَ فِيهِ تَرْعَدُ الْأَفْ
سَدَامٌ مِنْ شَيْبِ النَّوَاصِي

Gay a sangat a makagilek ka dili magugud luba su kasangkad, nandu makapaguwan sabap sa tidtu a makagilek

لِي ذُنُوبٌ فِي أَزْدِيَادِ
وَحَيَاةٌ فِي إِنْتِقَاصِ

Su manga dusa ko na pegkadakel, na su uyag-uyag ko na pegkulang

فَمَتَّى أَعْمَلُ مَا أَعْمَلُ
لَمْ لِي فِيهِ خَلَاصِي

Na kanu pan i kanggalbek ko kanu katawan ko a entuba i makalepas salaki?

Oh seka a nabintiyana na kadakel a singanin! Oh seka a gasuwat ku mawag a galbekin! Ikagilek nengka su kapatay, ka di nengka katawan u kanu i kawma salka na agyal.

Pidtalun nu kaped kanu mga salaf: Dibuh ebpila-pila i taw a dala nin masampay su gay a bagangapan nin, nandu dala nin magos su mga singanin nin, saben sabenal na umana bu ka gailay nu i kalengkas a kabagiseg na agyal na dili nu den kasuwatan i mga singanin banan nandu di kanu nin mabintiyana.

أَوْمَلُ أَنْ أَخْلَدَ وَالْمَنَائِيَا
تَدُورُ عَلَيَّ مِنْ كُلِّ النَّوَاجِي

Banganganen ko i matatap ako (diyako matay), uged na su kapatay na bagayanan ako nin sa apya endaw.

وَمَا أَذْرِي وَإِنْ أَمْسَيْتُ يَوْمًا
لَعَلِّي لَا أَعِيشُ إِلَى الصَّبَاحِ

Na diko katawan u amengka kaluleman ako na masalak na dyaku den kapitan.

Dibu ebpila-pila i mga taw a pedtuntut sa dunya, a yanin kinagkapita na su pakuburan nin i nandalepan nin.

Fasl

Aden antu na ya ma-antap nu kaped a dili pamakasabut, na su dili kapebpuasa sa unan a Ramadhan, kanu kinadtalu nin ﷺ sa: **((Dili nu bagunani pebpuasa su Ramadhan sa sagay atawa duwa gay))** na ya murad lun na kapamakut keman, ka endu pakagkakalini baguna su ginawa sa unan a kakumpen lun sabap sa kapebpuasa. Tembu aden pakadtalu kanilan sa: nyaba na mga gay a ibagetaw kanu kapegkan, nandu pembedtuwan nilan sa *tanhīs*, sya kinandut kanu mga gay a nakas. Su pedtalu menem sa *tanHīs*, (Ha) a masla, na limban intu. Linabit inan ni ibn Durustawayhi a isa a ulama sa *nahwu*, nalabitin pan i yanin inamba asal na lu kinuwa kanu mga bisaya (kristyan), ka penggulan nilan i manamba u pedsiken den su kapebpuasa nilan. Langun a namba na limban nandu kadala na sabut nu entayn i naka-antap lun. Aden antu na su kaped na dikena nin bu ya bamakutan su mga mubah, ka pakalampas pan kanu mga haram, na namba i mapayag a kapegkalugi.

Nakambabayok nu kaped i namba a ma'na, ka tigin:

إِذَا الْعِشْرُونَ مِنْ شَعْبَانَ وَوَلَّتْ
فَوَاصِلُ شُرْبِ لَيْلِكَ بِالْمَغَارِ

Amengka su duwapulu gay kanu Sha'aban ka napupus den, na edtaday kaden minum sa magabi sa malemag

وَلَا تَشْرَبُ بِأَقْدَاحِ الصِّغَارِ
فَإِنَّ الْوَقْتَ ضَاقَ عَلَى الصِّغَارِ

Ka di ka baginum sya sa manganot bu a basu, ka saben-sabenal a migkasimpit su waktu sya ku manganot

Na entayn i taw a mayaba i ula-ula nin, na yapan bali-akalen lun i binatang, nandu gasugat sekanin nu kadtalu nu Allah:

﴿وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِّنَ الْجِنِّ وَالإِنسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَّا يَفْقَهُونَ بِهَا﴾ [الأعراف: ١٧٩]

“Nandu talanged a binaluy nami ku naraka i madakel a jinn nandu manunya, sa aden kanilan i mga pusung a dili nilan ibangenal”

Silan banan a mga tilaka (babal) na malegen ged salkanilan i Ramadhan, sabap sa mawgat kanilan i kanggula kanu mga simba, mana su kadsambayang nandu kabpuasa. Ka yaden kadakelan kanu silan banan a dala mga sabutin, na yanilan bu kapedsambayang na uman bu Ramadhan umengka mibpuasa, nandu kadakelan kanilan na uman bu Ramadhan i kabananggila nilan kanu mangasla a dusa, na moget abenal i kapegkagedamilan lun, nandu galegenan abenal su ginawa nilan kanu kapedtigkelin kanu nalayaman nin, tembu pembilangan nilan ged i magabi nandu malamag, ka endu pakambalingan kanu kapendusa nin, silan banan na sigi bun i kapenggula nilan kanu entu apya gatawan nilan bun i kawagan nin, na silan banan na nangabinasa, nandu aden bun kanilan i dili pakatigkel kanu kabaladusan taman sa penggula lun sya kanu lusud u Ramadhan.

Entayn i taw a nagkahanda lun nu Allah i mapya, na pakalilinyan salkanin nu Allah su iman, nandu ebpalsan nin ku pusungin, nandu pakabensyan salkanin nu Allah su kakapil, katilaka, nandu kasangkang, ka mabaluy sekanin a luyud kanu mga taw a namakatuntul kanu tidtu. Na entayn menem i nagkahanda lun nu Allah i malat, na padtadayn den sekanin u Allah, na tundanen den sekanin nu shaytan, ka pakalilinyan nin salkanin su kakapil, katilaka, nandu kasangkang, na mabaluy den a kuyug kanu silan a mga taw a namakasugyang.

Tidtu tidtu i kapananggila kanu mga galbek a sangkang! ka dibu ebpila-pila i limu a dala masampay sabap lun! Dibuh ebpila-pila i mulka a nadtapikin! Dibuh ebpila-pila i nageba nin a walay! Dibuh ebpila-pila i walay a na-awan na pegkalben! Dibuh ebpila-pila i minatay sabap sa kabanuli-suli! Dibuh ebpila-pila i nangapenas a mapya a tademan!

عَوَاقِبُ الدَّنْبِ تُخْشَى وَهِيَ تُنْتَظَرُ

يَا صَاحِبِ الدَّنْبِ لَا تَأْمَنُ عَوَاقِبَهُ

Oh seka a baladusa, na dika pedsalig-salig, ka su unga na kandusa na makagilek nandu gabpagad-pagadan

وَلَيْسَ لِلْخَاطِئِ مِنْ دِيَارِهِمْ وَرَرٌ

فَكُلُّ نَفْسٍ مَسْتَجْزِي بِالَّذِي كَسَبَتْ

Na uman i ginawa na di sumala na kapamalasan den ku nganin a nanggalbekin, ka dala man inaden a makagaga kemelung ku kadnan nilan

Ngin den a kasla na embidayan, su silan anan a mga darwaka nandu su mga taw a langun den a uyag-uyagilan na mana den Ramadhan, sya ku magabi nilan na kadtahajjud, sya ku malemag nilan na kabpuasa!

Aden qawm kanu mga salaf i mibpasa sa isa a panunugun, na guna su nakasiken su ulanulan nu Ramadhan, na ya nailay nu entu a panunugun na su mga taw a nakapamasa lun na blipaladu sa mga pegken nandu salakaw lun, na inidsan nin silan, na yanilan inisumpat: blipaladu kami sa kapebpuasa sa Ramadhan, na yanin nadталu: Enduken ya nubu kapebpuasa na uman bu Ramadhan? Ya ko naganatan a mga taw na langun a umul nilan na Ramadhan, imbalingan ako nu lu salkanilan.

Si Al-hasan bin Salih, na pibpasa nin i isa a panunugun nin, na guna mawma su luk na magabi, na mimbangun ka pinanawagin silan: Oh sekanu a kigkuwan sa walay! Edsambayang kanu, edsambayang kanu! Tigilan: Nakasebang den i Fajr? Tigin: Enduken yanubu pedsambayangan na su palyugat bu? Uliyan nin na inangayan nin si Al-hasan, ka tigin: Lu ako nengka pibpasa sa mangawag a mga taw, kuwa ako nengka embalingan, kuwa ako nengka embalingan.

Pidталu nu isa kanu mga salaf: Ebppuasa ka sya sa dunya, ka yakaden baluy a ipembuka nengka na su kapatay.

Su langun na ulanulan sya sa dunya, na pebpuasan nu mga taw a mangagilek, pedtigkelan nilan su langun a mga shahawat nandu mga haram, na endaw i kawma salkanilan nu kapatay, na tupan ba ka napupus su ulanulan a pebpuasan nilan, nandu tupan ba a mawma su eid al-fitr nilan (kabuka nilan).

وَقَدْ صُمْتُ عَنْ لَدَاتِ دَهْرِي كُلِّهَا وَيَوْمَ لِقَائِكُمْ ذَاكَ فِطْرُ صِيَامِي

Nandu talanged a tinigkelan ko langun (pibpuasa ko) su nanam nu timpu ko (umul ko), na su gay a kabaltemu salkanu na tupan ba i kabuka ko kanu kapebpuasa ko.

Entayn i pibpuasa nin saguna su mga shahwa nin (kiyug a ginawa nin), na uliyan a kapatay nin na tuba i makabuka nin, na entayn menem i sinambutan nin su iniharam lun sya kanu unan a kapatay nin, na yanin siksa lu sa gay a mawli na kapulawanan nun den nandu dili nin masampay.

Ya makabagel sanan na su kadtalu nu Allah:

﴿ أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا ﴾ [الأحقاف: ٢٠]

“Sa (edtalun kanilan) i naibped nu den ba su mga mapya nu sya ku uyag -uyag nu sa dunya nandu nakagkakalini nuden”. Nandu su kadtalu nu Nabi ﷺ: ((Entayn i taw a mininum sa makalangut sya sa dunya, na dili nin den mainum lu sa gay a mawli)), nandu ((Entayn i taw a mimbalegkas sa *harīr* (sutla) sya sa dunya, na dili nin den mambalegkas lu sa gay a mawli))⁽¹⁾.

أَنْتَ فِي دَارِشَتَاتٍ فَتَاهَ لِبِشَتَاتِكَ

Seka na sya ka sa inged a tagayak, na ebpagad-pagadi ka i katagayak nengka.

وَأَجَعَلَ الدُّنْيَا كَيْوَمٍ صُمَّتْ عَنْ شَهْوَاتِكَ

Nandu baluy ka su dunya sa mana bu isa a gay, a initigkel nengka ku manga shahwa nengka

وَلْيَكُنْ فِطْرُكَ عِنْدَ الْإِلَهِ فِي يَوْمِ وَقَاتِكَ

Nandu lu kaden buka sa kanu hadapan u Allah, sya ku gay a kapatay nengka.

(1) Al-bukharī (5575), Muslim (2003), hadith a ganat kani ibn umar.

***Mga galbek sya ku
Ulanulan a Ramadhan
a pedselan-selan***

Mga galbek sya ku Ramadhan

a ulanulan a pedsela-selan

Su Nabi ﷺ na papedsabutan nin kanu mga sahabatin i kapegkatingguma na ulanulan a Ramadhan, Mana su hadith a napanudtul ni Imam Ahmad nandu An-nasa'ī, ganat kani Abu hurayrah, tigin: Ya ka-aden nu Nabi ﷺ na papedsabutan nin ku mga sahabatin, ka yanin pedtalun: **((Talanged a nakatingguma salkanu su ulanulan u Ramadhan, ulanulan a barakat, inibpalyugat nu Allah salkanu i kabpuasa lun, gaukatan syaba su bungawan nu langit (surga), nandu gapintuwan syaba su bungawan na naraka, nandu gangasangkaliyan syaba su mga shaytan, aden syaba isa a magabi a ya temu kumin sa sangibu a ulanulan, entayn i taw a maliyus kanu mapya nin na talanged den a sekanin i taw a tidtu-tidtu a napulawanan))**⁽¹⁾.

Pidtalun nu kaped kanu mga ulama: Nyaba a hadith i unayan na kadtalu a, u makatingguma su ulanulan u Ramadhan na mapakay a edsela-selan nu mga taw su uman i isa.

Panun i dili kadsela-sela kanu taw a mu'min, sa gaukatan su bungawan na surga? Panun i dili kadsela-sela kanu taw a baladusa, sa gapintuwan su bungawan nu naraka? Panun i dili kadsela-sela kanu taw a limpang, sa gangasangkaliyan su mga shaytan? Dala timpu i makandalagida nu nyaba a timpu.

Su kasampay na umul kanu ulanulan a Ramadhan nandu su kabpuasa lun, na masla benal a limu kanu entayn i pakalmuwan salkanin intu nu Allah. Ya makatutulu sanan na su hadith u tlu kataw, a nashahid su duwa kataw kanilan, su ikatlu na sya minatay sa igan nin, na nadtaginep i sekanin pan i gauna kanu duwa antu, na ya pidtalun nu Nabi ﷺ: **((Dikenaba sya kanu uliyan (a kinashahid na duwa antu na) midsambayang sa maya-maya nandu nagos nin su Ramadhan taman sa nabpuasan nin? Idsapa ko kanu pedtiyagal kanu ginawa ko (su Allah), saben sabenal a ya kawatan na pageletan nilan na mana kawatan a pageletan na langit nandu lupa))**⁽²⁾. Napanudtul ni Imam Ahmad nandu salakaw lun pan.

Entayn i taw a inikalimu sya kanu Ramadhan, na talanged a sekanin i tidtu-tidtu inikalimu. Na entayn menem i naliyus kanu mapya nin, na talanged a sekanin i tidtu-tidtu a naliyus kanu mapya. Nandu entayn menem i dala makadtapik syaba

(1) Ahmad (7148), An-nasa'ī (2106), Sya kani Shaykh Albani *rahimahullah* na Sahīh.

(2) Ahmad (1403), Sahīh i isnadin.

sa lutu nin lu sa kanu gay a kambalingan nin kanu kadnan nin, na makadsendit den sa subla.

أَتَى رَمَضَانَ مَزْرَعَةَ الْعِبَادِ لِتَطْهِيرِ الْقُلُوبِ مِنَ الْفَسَادِ

Nakatingguma su Ramadhan a bangangawidan nu manga ulipen, ka endu masutti su manga pusung ebpun ku makabinasa.

فَأَدَّ حُقُوقَهُ قَوْلًا وَفِعْلًا وَزَادَكَ فَاتَّخِذْهُ إِلَى الْمَعَادِ

Na itunay nengka su manga kawagibin, magidsan i kadtalu nandu galbek, nandu embalutu kalun sya kanu timpu a ka-endud.

فَمَنْ زَرَعَ الْحُبُوبَ وَمَا سَقَاهَا تَأْوَهُ نَادِمًا يَوْمَ الْحَصَادِ

Ka entayn i namula sa manga unud uged na dala nin pamubuy, na talingen den na senditin u mawma den su gay a kabagagani.

Oh seka a suled nami a nawget den nadala salkami! Saben sabenal na nakasiken den su gay na kapapegkapy sa mga pageletan. Oh seka a lalayun den sa kapegkalugi! Saben sabenal a nakasiken den su mga gay a kandagang sa dagangan a makauntung.

Su taw a dili maka-untung sya kanu nyaba a ulanulan, na kanu pan i kauntungan?! Entayn i dili makasiken kanu kadnan nin sya kanu nyaba a ulanulan, na dili den mapalin samba sa kinawatan nin ah.

Migkadakel-dakel i kabanawanawag, sa sya kanu sa kapegkauntung, uged na seka na galugi kapon! Migkadakel-dakel i kabanawanawag, sa sya kanu sa kagkapy, uged na seka na su kapegkabinasa bun i pedtibelesan nengka.

إِذَا رَمَضَانَ أَنْتَى مُقْبِلًا فَأَقْبِلْ فِي الْخَيْرِ يُسْتَقْبَلُ

Amengka su Ramadhan ka nakatingguma, na pananangul ka, kagina yalun kadsakaw-sakaw na ukit a mapya.

لَعَلَّكَ تُخْطِئُ لَهُ قَابِلًا وَتَأْتِي بِعُذْرٍ فَلَا يُقْبَلُ

Ka aden antu na di nengka den magos su mawma a lagun, na u demawa ka na dili matalima su ipendawa nengka.

Dibu ebpila-pila i mga taw a pidsinganen nilan i makabpuasa silan kanu nyaba a ulanulan, uged na dala nilan masampay su singanin nilan, ka ya nawna i kinaludep nilan kanu pakuburan a malibuteng!

Sya kanu moli den salangun a khutba ni Omar bin Abdulaziz, na yanin pidtalu: Saben-sabenal na sekanu na dikena dadawla i kinapangaden salkanu, nandu dikena kanu papedtadayn (papendayan), nandu saben-sabenal na aden timpu a embalingan kanu salkanin a Allah, taman sa u makatingguma sekanin na kukumen nin su mga ulipen nin, tidtu den a nabaluga nandu nalugi su taw a nakaliyu kanu limu nu Allah a nalangebin su langun u enggagaisa, ka nalinta ebpun kanu surga a yanin kawlad na mana kawlad nu mga langit nandu lupa. Nginan dinu gatawan i sekanu na kaped kanu ku mga nangabinasa, nandu disumala na mabpusaka bun inamba nu mamakatundug salkanu?! Uman gay – mapita-malulem - na papedsabut kanu sa aden minendud salkanin a Allah, a napupus i umulin nandu nawma i agyalin, bagetawan nu sekanin, nandu sya nu ipedtabun sa lingkab u lupa, dala ulunan nin nandu dala tilamin, napitasin su langun u mga papedtayan nin, ka sya nakandalepa sa lupa, nandu yanin nadsangul na su kapegkuwinta, dikena nin nasisita su langun a natagakin, ka yanin nasisita na su langun a pinggalbekin, tembu ikagilek nu su Allah mga ulipen u Allah, sa unan a katingguma nu kapatay nandu unan a kawma nu agyal, sabe-sabenal a pedtalun ko salkanu i nyaba a bityala, apya yanin kaaden i dala den katawan ko i kadakel a dusa nin a lemawan sa kataw ko sa ginawa ko, uged na bangeni ako sa ampun kanu Allah nandu pedtawbat ako salkanin. Tupan ka inindapengin su balegkasin ka nakauliyang, taman sa nakadsengku-sengku, tupan a mimbaba kanu minbar, na dala den sekanin makambalingan paluman kanu minbar ka nawma den sekanin a kapatay, su limu nu Allah na nanget salkanin.

يَا ذَا الَّذِي مَا كَفَاهُ الدَّنْبُ فِي رَجَبٍ حَتَّى عَصَى رَبَّهُ فِي شَهْرِ شَعْبَانَ

Oh seka a dala pan masukul nu kapembaladusa sya ku Rajab, taman sa sinupak nengka pon su kadnan sya ku ulanulan nu Sha'aban.

لَقَدْ أَظَلَّتْكَ شَهْرُ الصَّوْمِ بَعْدَهُمَا فَلَا تُصَيِّرُهُ أَيْضًا شَهْرَ عَصِيَانٍ

Saben-sabenal na napayungan ka den nu ulanulan u Ramadhan, na di ka den pembaluya a ulanulan bun a ipedsupak.

وَأَثَلُ الْقُرْآنَ وَسَبَّحَ فِيهِ مُجْتَمِعًا فَإِنَّهُ شَهْرُ تَسْبِيحٍ وَقُرْآنٍ

Nandu batya ka su Qur'an, nandu panamal ka syaba manasbīh, kagina nyaba ulanulan na ulanulan a kabanasbīh nandu kabatya sa Qur'an.

وَاحْمِلْ عَلَى جَسَدٍ تَرْجُو النَّجَاةَ لَهُ فَسَوْفَ تُضْرَمُ أَجْسَامٌ بِنِيرَانِ

Nandu tigkeli kaden su kapegkalugat nu lawas, ka ya nengka banganganayn lun na kalepasin ku naraka, kagina di sumala na magepul den nu naraka su badan.

كَمْ كُنْتَ تَعْرِفُ مِمَّنْ صَامَ فِي سَلْفِ مِنْ بَيْنِ أَهْلِ وَجِيرَانٍ وَإِخْوَانِ

Dibu ebpila-pila i mga kilala nengka a namakabpuasa ku naypus, ebpun ku mga pamilya, pagubay, nandu mga suled.

أَفَنَاهُمْ الْمَوْتُ وَاسْتَبَقَاكَ بَعْدَهُمْ حَيًّا فَمَا أَقْرَبَ الْقَاصِي مِنَ الدَّانِي

Namamatay den silan langun, na seka bu i nasama a bibyag, na ngin den i kasiken nu mawatan kanu (taw a) pedsiken (lun).

وَمُعْجَبٌ بِثِيَابِ الْعِيدِ يَقْطَعُهَا فَأَصْبَحَتْ فِي غَدٍ أَثْوَابَ أَكْفَانِ

(Aden taw a) tantu a egkagalaw ku kapenggapa nin ku balegkas sa eid, na yanin nambaluyan ku kinagkapita na nabaluy a unungin.

حَتَّى مَتَى يَعْمُرُ الْإِنْسَانُ مَسْكَنَهُ مَصِيرُ مَسْكَنِهِ قَبْرٌ لِلْإِنْسَانِ

Enduken ka diden bagubagan i kapembalay nu manunya ku pegkalbenan nin, i yabun kambaluyan nu walay nin banan na lebengan?.

J̄a-isa a majlis

Kalbihan a kabpuasa

Sya sa Sahīhayn: Hadith a ganat kani Abu hurayrah, nakabpun kanu Nabi ﷺ, pidtalu nin: **((Langun a galbek na tupu ni Adam na lekanin, su isa a mapya na yanin balas na sapulu takep, taman sa matakep sa pitu gatus takep. Pidtalu nu Allah: Yabu tabya na su puasa, kagina saben-sabenal na laki intu nandu saki i bamalas lun. Kagina initagakin su shahwa nin, pegken nin, baginumen nin, sabap salaki. Patut kanu taw a pebpuasa i duwa a kagalaw: su kagalaw sya kanu timpu a kabuka nin, nandu su kagalaw sya kanu timpu a kabalatemu nin kanu kadnan nin. Nandu benal a su baw na ngali nu taw a pebpuasa na ya labi a mamut lu salkanin a Allah kumin kanu baw nu *misk*)**⁽¹⁾. Sya sa isa a riwāyah: **((Langun a galbek na tupu ni Adam na lekanin yatabya na su puasa kagina saben-sabenal na laki intu))**. Sya sa riwāyah ni Al-bukharī: **((Uman i galbek (a mapya) na *kaffārah* (pakapenas sa kabaladusan), na su kabpuasa na laki nandu saki i bamalas lun))**. Nandu napanudtul bun inamba ni Imam Ahmad sa yanin lapal na: **((Langun a galbek na tupu ni Adam na *kaffārah*, yatabya na su puasa, ka su puasa na laki nandu saki i bamalas lun))**.

Kagina su kapebpuasa na kaped sa katigkel, na ya pidtalu nu Allah:

﴿إِنَّمَا يُوفَى الصَّالِحُونَ أَجْرُهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾ [الزمر: ١٠]

“Ka yabu kabamalas kanu mangatigkel na dikena den pegkila-kilan (pagitungen/pegkwintan)”

Su kapedtigkel na tlu i embalangan nin: kapedtigkel sa kanu kabaginugut kanu Allah, su kapedtigkel kanu mga iniharam u Allah, nandu kapedtigkel kanu mga mapasang a ukulan u Allah. Na tlu timan banya na galimud langun sya sa kapebpuasa. Kagina aden lun i kapedtigkel sa kanu kabaginugut kanu Allah, maytubun i kapedtigkel sa inihramin kanu taw a pebpuasa, mana su mga shahawat, nandu su kapedtigkel sa kanu gatala nu taw a pebpuasa a kapegkagutem, kapegkawaw, nandu kapegkalubay nu lawas.

Langun u namba mangasakit a gatala kanu kapenggula kanu mga inisugu, na pembalasan samba su taw, mana su kinadtalu nu Allah pantag kanu mga mujahideen:

(1) Al-bukharī (7462), Muslim (1151).

﴿ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيهِمْ ظَمًا وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَطَئُونَ مَوْطِنًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوِّ نَيْلًا إِلَّا
كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ﴾ [التوبة: ١٢٠]

“Entu ba, na sabap sa kagina silan na dala pakasugat kanilan a kawaw, nandu kupay, nandu lasay (gutem), sya ku lalan nu Allah, nandu dala gangadampuwan nilan a pendampuwan a makapa-angel ku mga kapil, nandu dala apya ngin a mapamaluli (makuwa) nilan ebpun ku satlu, yatabya na nakasulat sa kanilan intu sa galbekan a mapya, ka saben-sabenal na su Allah na dili nin pendiyang-diyangen su balas nu mga muhsinīn (mangapya a taw)”

Sabuti ka, i su kapedtakep-takep kanu balas nu mga galbek na aden mga sabapin:

Kaped lun: Su kapyā nu dalpa a luba natabu su entu a galbek, mana upama ka sya natabu sa al-haram.

Namba i sabap a kapedtakep sa sambayang, u sya pinggula sa masjid al-haram sa Makkah atawa sa Madinah, mana su napanudtul sya sa isa a hadith a Sahīh, nakabpun kanu Nabi ﷺ, pidtalu nin: **((Su isa a sambayang sya sa masjid ko banyay na ya temu kumin sa sangibu a sambayang sya sa salakaw lun a mga masjid, yatabya na su Al-masjid al-haram))** ⁽¹⁾. Syā sa isa a riwāyah na: **((Kagina entuba i labi a mapya))**.

Kaped lun: Su kapyā nu timpu/kutika, mana upama ka sya natabu sa ulanulan a Ramadhan, atawa sya sa paganayan a sapalu gay kanu Dhul hijjah.

Aden antu na madtakep-takep bun su balas sa salakaw den a mga sabap, mana: su kapyā nu taw antu a panggula lun lu salkanin a Allah, su kasiken nin nandu kabagel a gilekin ku Allah. Mana su kinatakep kanu balas nu nyaba a ummat kumin sa kanu nangawna a mga ummat, ka naenggan su nya a ummat sa duwa tumpuk a balas.

Pantag sa kinadtalu nin: **((kagina saben-sabenal na laki intu))**, na kagina ya kina-aku nu Allah sa kanu puasa, na madakel i nangalabit a sabapin, yalun den mapya salangun na duwa timan:

Ika-isa: Kagina su kapebpuasa na kapedtigkel kanu mga kalilinyan nandu lamigen nu ginawa, sa yalun kapedtigkel na sabap sa panunuwat kanu Allah, na dili inamba matun sya sa salakaw a simba salkanin. Ka su kapag-ihram upama na

(1) Al-bukharī (1190), Muslim (1394).

yabu san pedsanggihan na su kamberagyuma nandu su mamaka-akat kanu entu mana su kamutan, dikena den pedtigkelan su salakaw san a kangalinyan u ginawa mana su kapegkan nandu kabaginum. Manambumba su ka-i'tikāf, apya yanin ka-aden i sekanin na unut sa kabpuasa.

Su kapedsambayang menem, na apya yanin ka-aden i ipedtagak nu taw a pedsambayang su langun a mga shahawat, uged na dikena bun ged moget i entu, ka tembu dili bun penggedamen nu taw a pedsambayang su dili nin kapegkan nandu kabaginum kanu timpu a kapedsambayangin, taman sa inisapal lun pan i kadsambayangin amengka galini sekanin pegkan, salta na nakatalgad lun, yatabya na makakan pan sekanin a makadtudtud lun kanu kapegkalinin nin pegkan. Tembu nakasugu i ka-una gemabi kumin sa kadsambayang. Su kaped kanu mga ulama na ya lekanilan na mapakay bun a minum su taw a pedsambayang sa sunnat, ka si ibn Az-zubayr na penggulan nin i maytuba sa timpu a kapedsambayangin, namba na isa a riwāyah kani Imam Ahmad. Namba na dikena mana kabpuasa, kagina sya sa kapepuasa na pebpupusen su saka-malamag, na penggedamen nu taw a pebpuasa i kapedtigkelin kanu nyaba a mga kalilinyan nu ginawa, nandu gapangilay ged intu nu ginawa nin, labi-labi den sya sa timpu na panenang, sabap sa kayaw nu gay nandu koget nu malamag. Tembu napanudtul i kaped sa kanu iman na su kabpuasa sya ku timpu a panenang.

Na endaw den i kapangilay nu ginawa kanu gangalinyan nin, salta na egkagaga nin i kanggula nin lun, uliyan nin na initagakin sa pananagul ku Allah, sya sa lugal a dala bun pakailay lun yatabya na su Allah, na entuba na tanda sa kapy na palityala nin. Kagina su taw a pebpuasa na gatawan nin i aden kadnan nin a pakailay salkanin sya kanu timpu a kapedtalabisa nin, na itagakin i kanggula nin kanu mga inisapal, sa andamin intu kanu kasiksan nin nandu lilini kanu balasin, na entuba i nasukulan salkanin nu Allah, tembu pinangaku nin intuba a galbekan nu ulipen nin kumin kanu salakaw a mga galbekan nin. Namba i sabap a kinalabitan sa: **((Kagina initagakin su shahwa nin, pegken nin, baginumen nin sabap salaki))**.

Pidtalun nu kaped kanu mga salaf: Su **Tuwba** (Yanin ma'na na: langun a mapya, kapy na ukulan nandu gatamanan, mapya a lalayun, langun a mapya sa surga) na patut kanu entayn i taw a initagakin su sagugunay a shahwa, ka yanin inilabi na su inidtalad a gayb a dala nin mailay.

Guna su nasabutan sa mapya nu taw a mu'min a pebpuasa i su kasuwat nu kadnan nin na sya nin mapaluli sa katagakin kanu shahwa nin, na yanin inilabi su kasuwat u kadnanin nin kumin ku galinyan u ginawa nin, tembu su kapegkapy na

ginawa nin na sabap sa kapedtagakin kanu shahwa nin sa pananangul ku Allah - Sabap sa palityala nin sa kapegkailay salkanin u Allah nandu sabap kanu balas nandu kasiksan nin - na ya labi salkanin kumin sa kanu kapegkapyu na ginawa nin u enggulan nin intu sya kanu timpu a kapedtalabisa nin, ya maytu na inilabi nin su kasuwat u kadnan nin kumin ku galinyan u ginawa nin.

Amengka su namba a bityala na yanin gasugat na su mga inisapal i kanggula lun sabap sa kapebpuasa, mana su kakan, kainum, kandulug kanu mga kaluma, na yaden dayt na su kabagel a kadsanggila kanu mga lalayun i kinasapal lun, mana su kadzina, kainum sa makalangut, kapangagaw sa tamuk atawa katalsak kanu kanaman sa dikena egkapatut, nandu su kapatuga kanu mga lugu a iniharam, kagina saben-sabenal na langun a namba na ikalipunget nu Allah sa apya ngin a ula-ula, nandu apya endaw a lugal atawa timpu, na endaw den i kasampulna nu palityala nu taw a mu'min, na kabensyan nin i langun na nyaba sa labi pan i kabensi nin lun kumin sa kapegkabensi nin sa kapatay atawa mapametay sekanin.

Tembu binaluy nu Rasulullah ﷺ a kaped sa mga tanda na kamis na palityala i: kabensi nin sa kambalingan nin kanu kakapil, sya ku uliyan a kinalepas lun nu Allah, sa mana kabensi nin sa kaidtug lun lu sa naraka.

Pidtalun ni Yusuf عليه السلام: [يوسف: ٣٣] ﴿رَبِّ السِّجْنِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ﴾ *“(Oh) Pedtiyagal sa laki! Su bilangguwan i temu ko kumin kanu ngayn a bangambiyatan nilan salaki”*

Ikaduwa: Su kabpuasa na nyaba i pageletan nu ulipen nandu su kadnan nin, dala salakaw a pakataw lun, kagina su puasa na pimbabay sa niyat a masulen a dala pakataw lun yabu tabya na su Allah, nandu su kapedtagak kanu mga shahawat a mapakay bun a ipamagena i kanggula lun, tembu nadtalun i: su puasa na dikena den ipedsulat nu (**hafadhah**) mga malaykat a pedtiyakap ku galbekan nu ulipen. Nandu nalabit pan i: saben-sabenal ku puasa na dala ka-riyā' lun. Nadtalun inamba ni Imam Ahmad nandu salakaw lun.

Su kinadtalu nin sa: **((Kagina initagakin su shahwa nin, pegken nin, baginumen nin sabap salaki))** na yanin pakatutulu na entuba nangalabit tanu den antu, a su taw a pebpuasa na sinemiken lu salkanin a Allah, sa ukit a kapedtagak kanu mga kalilinyan u ginawa, a kapegkan, kabaginum, kapedtiwalay, langun a nyaba na nyaden ba i masla a kalilinyan u ginawa.

Madakel i pakangguna na kapedsiken salkanin a Allah sa ukit a kapedtagak kanu nyaba a mga shahawat:

Kaped lun: kapedsupak kanu ginawa, kagina su kapegkaosug sa pegken atawa ig, nandu su kapedulug kanu kaluma, na yanin gapagunga kanu ginawa na kasandag nandu kalimpang.

Kaped lun: gatumpung nu pusung su kabamimikilan nandu kapedtadem, kagina su kanggalbek kanu nyaba a mga shahawat, na pakagkategas sa pusung, pakabuta lun, nandu paka-angga sa kanu kapamimikilan nu ulipen ka pakalimpang lun. Su kadala na dalem a tiyan, ebpun kanu mga pangenken nandu panginginumen, na pakapasigay kanu pusung, pakagkalemek lun, paka-awa kanu kategasin, ka pakatumpung lun sa kapamimikilan nandu katadem ku Allah.

Kaped lun: Su taw a kawasa, na katawan nin i alaga na limu salkanin nu Allah, sabap kanu inukul salkanin lun nu Allah a dala sya kanu mga miskin, a mga pangenken, panginginumen nandu kapegkaluma. Kagina sabap kanu kapedtigkel santuba sya kanu natantu a timpu, nandu su kapegkaggedamin sa mapasang na magkakalemdeemin su mga taw a dala lekanilan a mayaba a mga limu, na sabap santu na makapanginsukul sekanin ku Allah kanu entu a limu, nandu makakalimu nin su lusudin sa tiyan a pakanasisita, ka kaluwagan nin kanu lekanin a magaga.

Kaped lun: Su kapebpuasa na pakagkakipeg kanu ukitan a lugu, a namba su ukitan u shaytan sya sa tupu ni Adam. Kagina su shaytan na sya sekanin bagukit sa kanu ukitan a lugu na tupu ni Adam. Na sabap sa kabpuasa na makatana su mga sasat nu shaytan, nandu makumpen nin su kabagel a shahwa nandu kalipunget, tembu su Nabi ﷺ na binaluy nin a makakapun su kabpuasa, sabap sa gatebpedin su shahwa.

Sabuti ka, i su kapedtigkel sa kanu nyaba a mga shahawat sya ku timpu a kapebpuasa, na yanin bu kabaluy a makapasiken lu sakanin a Allah, na amengka edsanggihan su mga galbek a iniharam, mana su kandalbut, kalalim, kapamunu, kapangagaw kanu mga tamukilan, nandu katalsak kanu mga kanaman nilan.

Namba i sabap a kinadtalu nu Nabi ﷺ: **((Entayn i taw a dala nin bun itagak su kalbutan a kadtalu nandu su kanggula lun, na dikena nasisita nu Allah i kinatagakin keman nandu minum))**⁽¹⁾ Napanudtul ni Al-bukharī.

Pidtalun ni Jabir: Amengka mibpuasa ka, na pabpuasa kabun i tangila nengka, mata nengka, dila nengka, ebpun kanu kandalbut nandu mga haram, nandu teleni

(1) Al-bukharī (1903).

ka i kasimuket kanu pagubay, ka ya patut salka na kalenek nandu katana sya ku gay a kapebpuasa nengka, ka dika mapapagidsan i gay a kapebpuasa nengka nandu su gay a dikena ka pebpuasa.

إِذَا لَمْ يَكُنْ فِي السَّمْعِ مِثِّي تَصَاوُنٌ وَفِي بَصَرِي غَضٌّ وَفِي مَنْطِقِي صَمْتُ

Amengka dala salaki i kabangulam kanu kapamakikineg, nandu kapegkumpen kanu kabangingilayan, nandu kapedtigkel kanu kadtalu.

فَحَظِّي إِذَنْ مِنْ صَوْمِي الْجُوعُ وَالظَّمَأُ فَإِنْ قُلْتُ إِنَّي صُمْتُ يَوْمِي فَمَا صُمْتُ

Na yakubu metun umun kanu kapebpuasa ko na su kapegkagutem nandu kapegkawaw, ka u edtalun nengka i pibpuasan ko su entu a gay ko na ya ustu na dala ko abenal kabpuasay.

Nandu pidtalu pan nu Nabi ﷺ: **((Masalak na su isa a pebpuasa, na yanin bu umun kanu kapebpuasa nin na su kapegkagutem nandu kapegkawaw, nandu masalak na su isa a pedtahajjud, na yanin bu umun kanu kapedtahajjudin na su kinadtulatud))⁽¹⁾.**

Nambunba i atagin - wallahu a'alam - i ya kinalabit sya sa Qur'an sa kinasapal sa kapangan kanu tamuk u taw sa baluba (batil) na uliyen a kinalabit sa kinasapal kanu taw a pebpuasa sa kakan nandu kainum sya kanu timpu a kapebpuasa nin. Kagina su kapedsapal sa kapangan kanu tamuk sa batil na lalayun intu sya ku uman i timpu nandu lugal, dikena mana kapedsapal kanu kapegkan nandu kabaginum ku timpu a kapebpuasa. Na yanin intu pakatutulu, na entayn i taw a naginugut kanu kasuguwan u Allah, a kadsanggila sa pegken nandu baginumen sya kanu timpu a kapebpuasa, na palyugat salkanin i kapaginugutin kanu kasuguwan nin a kadsanggila kanu kapangan kanu tamuk u taw sa baluba (batil), kagina namba na haram sa apya ngin a ulaula, dala isugut i kanggula lun sa apiya ngin a timpu, wallahu a'alam.

Su kinadtalu nin ﷺ sa: **((Patut kanu taw a pebpuasa i duwa a kagalaw: su kagalaw sya kanu timpu a kabuka nin, nandu su kagalaw sya kanu timpu a kabalatemu nin kanu kadnan nin))⁽²⁾.**

Pantag sa kagalaw nin sya kanu timpu a kabuka nin; na kagina su ginawa na andangan den i lemamig sa kanu nalayaman nin a kapegkan, kabaginum,

(1) Ahmad (8856), ibn Mājah (1690), Al-hakim (1/596), Pidtalu ni Al-hakim: Sahīh, nakaayun kanu sharat ni Al-bukharī.

(2) Nawna den i kinalabit sa nakapanudtul lun.

nandu kadtiwalay, na upama inisapalun intu, uliyan nin na isugut lun menem, na disumala na tidtu den a magalaw, labi-labi pan sya sa kutika a tidtu i kapegkanasisita lun, ka su manggiginawa na egkagalaw. Su Allah na inisapalin kanu pebpuasa i entuba a kangalinyan a ginawa nin sya ku malamag, uged na inisugu nin lun i kanggula nin lun sya kanu magabi, dikena nin bu matag inisugu ka yanin temu na su kasambutin muka, nandu su kanggogoli nin edsol, ka yanin temu a ulipen nin na su sambut i kabuka nin. Su Allah apeg den nu mga malaykatin, na pedsalawatan nilan su mga taw a bamedsol.

Su taw a pebpuasa, na kinumpen nin su shahwa nin sya kanu malamag a kapebpuwasa nin, sa panangulin kanu Allah nandu palityala nin salkanin, nandu pedsambutan nin menem intu penggula sya kanu magabi, sa panangulin bun kanu Allah nandu palityala nin salkanin. Yanin kina-enda lun, na sabap kanu kasuguwan u kadnan, nandu yanin kinambalingan lun, na sabap sa kanu kasuguwan u kadnan nin. Sya kanu duwa antu a ulaula, na langun den palityala nin kanu kadnan nin. Na endaw den i kasambutin muka, sa pananangulin ku kadnan nin, taman sa makakan, makainum, mapugi nin su Allah, na saben-sabenal a mapangingalap salkanin i kaampun atawa kasampay kanu kasuwat nu kadnan nin sabap santu. Sya sa hadith: **((Sabensabenal na su Allah na tidtu a gasuwatan nin kanu ulipenin i, endaw i kakan nin sa pegken, na pebpugin nin sekanin sabap santu, nandu endaw i kainumin sa baginumen, na pebpugin nin sekanin sabap santu))**⁽¹⁾. Nandu kalu-kalu matalima su du'a nin u makadtabuwa santuba, mana su napanudtul sya sa hadith a Marfū', a napanudtul ni ibn Majah: **((Sabensabenal na patut kanu taw a pebpuasa i du'a a dili gabpalawan sya kanu kutika a kapembuka nin))**⁽²⁾. Na upama ka yanin pingguniyat kanu kapegkan nandu kabaginumin, na endu egkabagel i lawasin kanu kapedtahajjudin nandu kapebpuasa nin, na gabalasan menem sekanin sabap santuba, mana bun upama ka yanin pingguniyat kanu kapedtulugin sya kanu magabi nandu malamag, na endu mabagel i kanggalbekin, na su kapedtulugin bantu na simba.

Pidtalun ni Hafsah a wata babay ni Sīrīn: Pidtalun ni Abu al-ʿāliyah: Su taw a pebpuasa, na sya nakambetad sa simba, apya pan yanin kaaden i pedtulug sekanin sya kanu igan nin, taman a dili makapamelibak. Pidtalun nin: Ka-aden ni Hafsah na pedtalun nin: Mapya ged i galbek a simba sa apya pedtulugako kanu ikam ko. Napanudtul ni Abdurrazak.

(1) Muslim (2734).

(2) Ibn Mājah (1753), aden bityala sa isnadin.

Su taw a pebpuasa na magidsan i sya sa magabi atawa malamag, na sya sekanin nakambetad sa simba, nandu pedtaliman su pangenin nin kanu timpu a kapebpuasa nandu kapembuka nin, kagina sya kanu malamag na pebpuasa nandu pedtigkel sekanin, sya menem kanu magabi na bangankan nandu banginsukul.

Na entayn i taw a nasabutan nin i namba a bityala, na dikena bu san edtaman, kagina su kapembuka nin sa yanin ulaula na maytuba sa nalabit tanuwa, na kuyug intu kanu kalbihan nandu limu nu Allah, na makaludep sa kanu kinadtalu nin sa: ﴿قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ﴾ [يونس: ٥٨] “*Edtalu ka (Muhammad) i sabap ku kalbihan nu Allah nandu sabap ku limu nin, na sabap sa entuba na enggalaw galaw silan, ka entuba i labi a mapya kumin ku nganin a bamelimuden nilan*”.

Pantag menem sa kagalaw nin sya kanu timpu a kabalatemu nin kanu kadnan nin; na sabap kanu gapaluli nin a inidtatalngan lun a balas lu salkanin a Allah, ka gapaluli nin intu sya kanu timpu a tidtu-tidtu i kapegkanasisita nin lun, mana su kinadtalu nu Allah:

﴿وَمَا تَقْدِمُوا لِأَنفُسِكُمْ مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ وَأَعْظَمُ أَجْرًا وَأَسْتَغْفِرُوا لِلَّهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ [المزمل: ٢٠]

“*Sa nganin a nakatapenay nu ku mga ginawa nu a mapya, na mapaluli nu intu lu ku Allah, a entuba i labi a mapya nandu tagena a balas, nandu pa-ampun kanu ku Allah, ka saben sabenal na su Allah na bala ampun a lawan i kalimu*”

﴿يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِّنْ خَيْرٍ مُّحْضَرًا﴾ [آل عمران: ٣٠]

“*Sya kanu gay a mapaluli nu uman i ginawa su nganin a pinggalbekin a mapya sa naka-adap (salkanin)*”

﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ﴾ [الزلزلة: ٧]

“*Na entayn i enggalbek sa mana kaugat a tepung (atom) a mapya, na mailay nin intu*”

Su mga gay, na nyaba i kansiya nu mga taw, yalun pakapenu na endaw i ipedtagu nilan lun, magidsan i mapya atawa mawag, na lu sa gay a mawli na pembukatan su nyaba a mga kansiya kanu hadapan u kigkuwan lun, na su mga taw a magilek sa Allah na ya nilan matun kanu kansiya nilan na kapulu na pangkatan nandu kapegkurmat, su mga baladusa menem, na kalikul a ginawa nandu kadsendit i matun nilan kanu mga kansiya nilan.

Su mga bamebpuasa a mga taw na duwa ka pangkatan:

Ika-isa: Yanin kinatagak kanu kapegkan, kabaginum nandu su shahwa nin na pananangul kanu Allah, yanin singanin na su ipedtumbas lun u Allah lu sa surga, na namba i yanin inibpasay nandu inipagawida na su Allah, na su Allah na dili nin diyang-diyangen i balas nu namebpihya sa galbek, nandu dili kadulatan i entayn i magawida salkanin, yapan moli na makauntung su entu sa masla a untung.

Nadtalu nu Nabi ﷺ kanu isa a mama: **((Sabensabenal na dala den kinatagak nengka kanu enggagaisa sa yanin atag na gilek kanu Allah, yatabya na ya inggay nu Allah salka na labi pan luba i kapyo nin))**⁽¹⁾. Napanudtul ni Imam Ahmad.

Su taw a pebpuasa na lu sa ludep a surga na papedsasamilin sa pegken, baginumen, magkaluma, sa endaw taman i kiyugin.

Pidtalun nu Allah: [الحاقة: ٢٤] ﴿كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ﴾ *“Sa edtalun kanilan i pamegkan kanu den nandu pamanginum kanu sa daya daya sa lalaw nu nganin a pinangipus nu (nawna a pinggula nu) sya ku mga gay a nakalipus (dunya)”*. Pidtalun ni Mujahid nandu salakaw lun: Sya i nyaba nakatulun a ayatan kanu mga bamebpuasa.

Sya sa Sahīhayn: Hadith a nakabun kanu Nabi ﷺ, pidtalun nin: **((Sabensabenal na aden sa surga i bungawan a yanin ngalan na Ar-rayyān, luba bludep su mga bamebpuasa, sa dala pakaludep luba a salakaw kanilan))**. Sya sa isa a riwāyah na: **((Endaw i kaludep nilan na gapintuwan))**. Sya sa isa a riwāyah na: **((Entayn i makaludep luba na maka-inum, na entayn i maka-inum na dili den makagedam sa uwaw sa taman sa taman))**.

Entayn i taw a initagakin su pegken, pangginginumen nandu shahwa sya sa dunya, sa pananangul kanu Allah, na sambiyang intuba nu Allah sa pegken, pangginginumen a dala kapegka-ibpedin nandu mga kaluma a dili mamamatay sa taman sa taman⁽²⁾.

Ya mahr nu *hūr al'īn*, na koget a kadtahajjud, na sya sa ulanulan a Ramadhan intuba katatapan a ganggula, kumin ku salakaw lun a ulanulan.

(1) Ahmad (20738), Pidtalun ni Al-Haythami sa *Majma'ā Az-zawā'id* (10/299): Langun a namakapanudtul lun na mga thiqah.

(2) Al-bukharī (1896), Muslim (1152), Hadith a ganat kani Sahl bin Sa'ad.

مَنْ يُرِدْ مُلْكَ الْجَنَانِ فَلْيَدْعُ عَنْهُ النَّوَانِي

Entayn i malini sa kadatu sa sulga, na telenan nin i kalugka.

وَلْيَقُمْ فِي ظُلْمَةِ اللَّيْلِ لِيَأْتِيَ نُورَ الْقُرْآنِ

Nandu embangunan nin sya ku kalibuteng nu magabi su sigay nu Qur'an.

وَلْيَصِرْ لَصَوْمًا بِصَوْمٍ إِنَّ هَذَا الْعَيْشَ قَانِي

Nandu padtutundugen nin su kabpuasa, ka saben sabenal kanu nyaba a uyag-uyag na pedsagad bu.

إِنَّمَا الْعَيْشُ جِوَارًا لَأَهْ فِي دَارِ الْأَمَانِ

Ka yabuman uyag-uyag, na su uyag-uyag lu sa kapagubay kanu Allah sa Dar al-Amān (Dalpa nu kalilintad).

Ya ikaduwa a pangkatan u mga taw a bamebuwasa: Su taw a yanin den pebpuasan sa dunya, na langun a salakaw kanu Allah, ka pedtiyakapan nin su ulu nin apeg u nalangkumin, nandu pedtiyakapan nin su tiyan nin apeg u ibeludepin lun, nandu pedtademan nin su kapegkapatay apeg u kapegkaledak, nandu yanin temu su akhirat ka ipedtagakin su langun a parahayasan sa dunya. Na namba a taw, na yanin eid al-fitr na su gay a kabalatemu nin kanu kadnan nin nandu su kapya na ginawa nin kanu ka-ilay nin lun.

Entayn i tigkelan nin su shahwa nin sya sa dunya, na lu nin intu mapaluli sa surga. Nandu entayn i tigkelan nin su langun a salakaw kanu Allah, na yanin eid na su kabalatemu nin lun. ﴿مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ اللَّهِ فَإِنَّ أَجَلَ اللَّهِ لَآتٍ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ [العنكبوت: ٥].
“Entayn i andang a bangingalapen nin i kabalak ku Allah, na sabenal benal i su bental nu Allah (kapatay) na talanged a pakatalingguma, sa sekanin (Allah) su labi a pakakineg a labi a mataw”

وَقَدْ صُمْتُ عَنْ لَذَاتِ دَهْرِي كُلِّهَا وَيَوْمَ لِقَائِكُمْ ذَاكَ فِطْرُ صِيَامِي

Nandu talanged a tinigkelan ko langun (pibpuasan ko) su nanam kanu timpu ko (umul ko), na su gay a kabalatemu salkanu na tupan ba i kabuka ko kanu kapebpuasa ko.

Oh sekanu a bamebpuasa! tigkeli nu den saguna su nafsu hawa, ka endu nu magos su eid al-fitr kanu gay a kabalatemu nu ku Allah, dinu abenal mapakawget i kakwinta nu sabap sa kalumbat nu agyal, kagina su kadakelan kanu malamag a

pebpuasan na napupus den, nandu yaden nakasiken na su eid a kambalatemuwa nu kanu Allah.

Su kinadtalu nin sa: **((Nandu benal a su baw na ngali nu taw a pebpuasa na ya labi a mamut lu salkanin a Allah kumin kanu baw nu *misk*))**, su baw na ngali: ya maytu na su madu a bliw lun, sabap sa dala dalem nu tiyan kagina mibpuasa. Namba a baw na egkabensyan mangebaw nu mga taw, uged na mamut lu salkanin a Allah, kagina yanin nadsabapan na galbek a palityala salkanin nandu panunuwat lun, mana bun su lugu na shahid, lu sa gay a mawli na yanin kawma na pembuwak-buwak i lugu nin, su buntalin na buntal a lugu, su baw nin na baw na *misk*.

Duwa timan i ma'na na kamut na baw nu ngali na pebuwasa lu sa Allah:

Ika-isa: Kagina sabap sa su puasa i pageletan nu ulipen nandu su kadnan nin sya sa dunya, na ipebpayag nu Allah kanu mga kaaden lu sa gay a mawli, ka endu kabadtugan su mga papupuasa, nandu endu katukawan nu mga taw i kinabpupuasa nilan, tumbas intu nu kinapagema nilan lun sya sa dunya.

Ikaduwa: Entayn i sinimba nin su Allah, pinaginugutan nin, nandu pinangilay nin i kalilini nin salkanin sya sa dunya, sa sya nakaukit sa isa a galbek, a yanin napagunga na kabensiyang nu ginawa, na saben sabenal na dikena intu gabensiyang nu Allah, ka kalilinyan nandu mapya intu salkanin, kagina yanin nadsabapan, na kinanggula sa palityala salkanin nandu kinapangungutan kanu kasuwatan nin. Na su kabamanudutulin santu kanu mga taw a bamenggalbek lun sya sa dunya; na ipebpiya intu kanu ginawa nilan, ka endu dili intu kabensiyang kanilan sya sa dunya.

Langun a enggagisa a yalun kapegkailay nu mga taw na mawag, na amengka entuba na simba kanu Allah na saben sabenal na entuba i tidtu a mapya.

Su mga baw na ngali nu bamebpuasa na yanin temu kumin sa baw na *misk*, su kadala na balegkas nu mga taw a namag-ihram na ya masandag lu salkanin kumin sa mga edtibalangan a banggala nu dikena namag-ihram, su kapedsengku-sengku baguguliyang nu mga baladusa sa andamilan kanu lipunget u Allah kanilan na yanin temu kumin sa kanu ka-tasbīh, su kabangalimbaban nu gangagilekan kanu kapegkagaga nin na enuta i tidtu a kapulu na pangkatan, su kanggastu nin kanu ginawa sya ku lalan salkanin na entuba i tidtu a uyag-uyag, su kapegkagutem nu bamebpuasa sa pananangul salkanin na entuba i tidtu a kapegkausug, su kapegkauwaw nilan sa pangenin nilan kanu kasuwatin na entuba i tidtu a

kapegkausug baginum, su kapegkalugat nu silan a namedtinggapas sa kinanggalbek lun na entuba i tidtu a kapendadalenek.

ذُلُّ الْفَتَى فِي الْحُبِّ مَكْرَمَةٌ وَخُضْرُ وَعْهُ لِحَبِيْبِهِ شَرَفٌ

Su kalundang nu manguda sabap kanu kapegkalilini na isa kurmat, na su kapangalimbaban nin kanu galilinyan nin (Allah) na kapulu na pangkatan.

Nakasanggiyup ku mga pamusungan i sambel a ganat kanu limu nin a Allah.

Sabap sa nangasangkaliyan su mga shaytan sya ku ulanulan nu Ramadhan, nandu napandeng su apuy nu shahwa sabap kanu kapebpuasa; na napukas sa kadatu su nafsu hawa, ka ya nabaluy a pendatu na su akal a timbang i kakukum, na dala den makadawa pan nu taw a baladusa.

Oh seka a gabun a pakadapeng kanu pusung, na edsawa ka! Oh sigay nu gilek nandu iman a mana den senang, na sebang ka! Oh kalatas a sinulatan kanu galbekan u mga mapya a taw, na ebpapulu ka! Oh mga pusung nu balappuasa, na ebpatana ka! Oh mga ay nu mga taw a namedtinggapas, na sujud nandu ruku' ka kanu kadnan nengka! Oh mga mata na patatahajjud, na daka pedtulug! Oh mga dusa nu namedtawbat, na dakaden pembalingan! Oh kalupan na nafsu hawa, na linu kaden i ig nengka, nandu Oh ginawa a mapya, na ebpapulu ka sa mana kapulu nu langit.

J̄aduwa a majlis

Kalbihan a kapangalimuwan nandu kabatya sa Qur'an sya ku Ramadhan

Sya sa Sahīhayn: Hadith a ganat kani ibn Abbās, pidtalu nin: **((Ya kaaden nu Nabi ﷺ na sekanin den i labi kalimu nin a taw, nandu yanin pan kaaden na gaisegan i kakalimu nin sya sa Ramadhan kanu kutika a kapegkatingguma lun ni Jibrīl ka bamanduway silan sa Qur'an, ya kaaden ni Jibrīl na pembalatmuwa silan uman magabi ka bamanduway silan sa Qur'an, na benal den a su Rasulullah ﷺ kanu kutika a kapegkatingguma lun ni Jibrīl na ya labi (kalengkas) a kapangalimuwan nin sa mapya kumin sa kanu sambel))**⁽¹⁾.

Kapangalimuwan: na kadakel a kapangenggayan, su Allah na sipatin i kapangalimuwan.

Su Allah i lawan i kakalimu nin kanu langun a malimu, su kakalimu nin na gadtakep-takep sya sa nangatantu a kutika, mana su ulanulan u Ramadhan.

Namba i kinatulun nu kadtalu nu Allah:

﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ﴾ [البقرة: ١٨٦]

“Nandu amayka inidsan ka (Muhammad) nu mga ulipen ku pantag sa laki na sabenal benal i saki na masiken, sa pedtaliman ku su du'a (pangeni-ngeni) nu pendu'a amayka sya salaki nangen-ngeni”

Binaluy nu Allah su Nabi nin a sangat i kopya na palangay nin, mana su nalabit sa hadith a nakabpun kani Abu hurayrah, nakabpun kanu Nabi , pidtalu nin: **((Yabu man kinasugu salaki na endu ko masampulna i kopya na palangayan))**⁽²⁾. Nalabit inamba ni Malik sya sa *Al-muwatta'* sa *balāghan*. Tembu naaden su Nabi sa yaden malimu salangun kanu mga taw.

Su kakalimu nin, na nalangkumin i langun a ukit a kakalimu: kanggastu sa kanu ilmu nandu tamuk, kambaranggiya nin kanu umulin sa pananangul kanu Allah, ka endu mapayag su agama nin nandu endu matutulu su mga ulipen nin, nandu kapenggalbekin kanu langun a makangguna salkanilan; mana kapakan

(1) Al-bukharī (6), Muslim (383).

(2) Ahmad (8951), Al-bukharī sa Al-adab almufriid (273), Al-hakim (2/670), Nandu pidtalu nin: Sahīh sa shart ni Muslim.

kanu gangagutem, kapangindaw kanu dili pakasabut, kasunger kanu pakamutu, nandu su kadtabang kanilan u aden mga lidu na ginawa nilan.

Dala mapinda i nyaba a sipat nu Nabi ﷺ, iganat pan sa kanot nin, tembu nadталu salkanin ni Khadijah sya ku punan a kinasugu lun: Wallahi (idsapa ko kanu Allah), di ka man ilusak u Allah, kagina seka na benal a papedsalabpeta ka sa kadsusuled, mapya i kapagana nengka sa bisita, bananggiten nengka su mga malubay, pedsungeren nengka su taw a dala, pedtabang ka sa mapet-mamis a pakasugat kanu mga taw⁽¹⁾.

Nagiseg nandu nadtakep-takep i nyaba a mga sipat salkanin kanu uliyan a kinasugu lun.

Sya sa Sahīhayn: Hadith a ganat kani Anas, tigin: Su Rasulallah ﷺ i labi a mapya, labi a mawalaw, nandu labi a malimu⁽²⁾.

Sya sa Sahīh Muslim: Nakabpun bun salkanin, tigin: Dala den pinangeni kanu Rasulallah sya ku uliyana kinawma nu Islam yatabya na inenggay nin, nakawma salkanin i isa a mama na inenggan nin sa kambing, a (yanin kadakel na) napenu nin su pageletan u duwa a palaw, na yanin nadталu guna makambalingan lu sa kanu qawmin na: Oh qawm! pagislam kanu, kagina si Muhammad na yanin kaenggay na mana kaenggay na taw a dili mangandam sa makamutu.

Sya sa isa a riwāyah: saben sabenal kanu isa a mama na pinangeni nin kanu nabi i kambing a (yanin kadakel na) napenu nin su pageletan nu duwa a palaw, na inenggay nin lun, na guna makawma kanu qawmin na tigin: Oh qawm! pagislam kanu, kagina si Muhammad na yanin kaenggay na mana kaenggay na taw a dili mangandam sa kamiskin. Pidталu ni Anas: Su mama a yanin bu kinapagislam na sabap sa lilini nin sa dunya, na yanin kagkalulem na yanin den ilabi su ka islami nin kumin sa kanu dunya nandu su nadalem lun⁽³⁾.

Nalabit bun samba: Hadith a ganat kani Safwan bin Umayyah, tigin: benal a madakel i inenggay nu Nabi salaki, inunta na sekanin den i labi a gabensiyan ko a taw, na dala nin pinda i kabagenggay nin salaki taman sa nabaluy sekanin a pinaka kalinyan ko a taw. Pidталu ni Ash-Hab: inenggan nin sekanin sya ku gay na Hunain

(1) Al-bukharī (3), Muslim (160).

(2) Al-bukharī (2908), Muslim (2307).

(3) Muslim (2312).

sa magatus a ayam, uliyan nin na inumanan nin pan sa magatus, uliyan nin na inumanan nin pan sa magatus⁽¹⁾.

Sya sa Sahīhayn: Hadith a ganat kani Jubair bin Mut'im, Aden mga taw a taga dalem, a pinangeni nilan kanu Nabi i umunan nin silan kanu mga *ghanīmah*, na yanin pidtalu: **((U aden bu man laki a mga ayam a mayaba i kadakelin sa kayu ah, na pinamagumun ko den salkanu langun, ka dyaku nu man mailay a masingit, malebut, atawa matalaw))**⁽²⁾.

Sya bun sa Sahīhayn: Hadith a ganat kani Jabir, tigin: Dala den pinangeni kanu Rasulullah ﷺ a pibpalawan nin. Nandu saben sabenal a nadtalu nin kani Jabir: **((U mawma tanu na tamuk na Bahrain, na talanged a enggan ko seka sa mayabay nandu mayabay nandu mayabay (tigin: langun u duwa a lima nin))**⁽³⁾.

Napanudtul pan ni Al-bukharī, hadith a ganat kani Sahl bin Sa'ad, i saben sabenal a inenggan su Nabi ﷺ sa isa a banggala (Jacket), na iniselubin ka nasisita nin, na pinangeni intuba salkanin nu isa a mama, na inenggay nin lun, na binelaw sekanin u mga taw, ka tigilan: Nasisita nin inamba, na gatawan nengka bun i dili inan mataw ebpalaw! Na yanin nadtalu: Ya ko lun man kinapangeni na endu ko mabaluy a unung ko. Taman sa tuba mambu i nabaluy a unungin⁽⁴⁾.

Su kakalimu nu Nabi ﷺ, na langun den pananangul kanu Allah nandu panunuwatin salkanin, ka yanin bagenggan sa tamuk na u dikena faqīr na pakasengget, atawa sya sa lalan kanu Allah, atawa ibelayamin sya kanu agama kanu mga taw a egkabagel su Islam u mamagislam silan.

Ka bagadidi sekanin apeg den u pamilya nandu mga wata nin. Yanin ukit a kanggay na su dili antu matika nu mga datu i kanggay lun, mana su Kisrā, Qaysar. Na yanin menem kabaguyag na mana uyag-uyag a miskinan, ka aden antu na semagad su sawlan taman sa duwa ulan, a dili gakagatan i dapulan nilan sa walay, taman sa aden antu na pedtambedan nin sa watu i tiyan nin sabap sa gutem.

Nakaisa na aden nakaintliga kanu Nabi ﷺ a nangabiyag. Na nakawma si Fatimah ka nakabpanun nin kanu Nabi ﷺ i kapasang a galbekan sa walay, nandu napangeni nin i panunugun a makadtabang lun sa galbekan sa walay, na ya inisugu lun nu Nabi na mapadtabang sa ukit a katasbīh, katakbīr, katahmīd sya

(1) Muslim (2313).

(2) Al-bukharī bu (2821). Ayam: syaba na unta.

(3) Al-bukharī (2296), Muslim (2314).

(4) Al-bukharī (1277).

kanu kaledsu nin tmulug, nandu pidtalu nin lun: **((Diko seka enggan, ka diko padtadayn i ahl as-suffah a nangakemi den i tyan nilan sa gutem))**⁽¹⁾.

Su kalimu nu Nabi ﷺ na gatakep sya ku ulanulan nu Ramadhan, mana bun su kapegkatakep nu kalimu nu kadnan nin sya ku namba a ulanulan. Kagina su Allah na yanin den linimbagan kanu Nabi ﷺ na su langun u kasuwatan nin a mga palangayan, sa apya sya pan kanu unan a kinasugu lun.

Guna den sekanin mabaluy a Nabi, na nagiseg i kakalimu nin sya ku timpu na Ramadhan, kagina pakambalatemuwa silan kani Jibrīl, a sekanin den i labi kapyo nandu kapulu na pangkatan nin a malaykat, ka ebpamanduwa silan pantag sa kanu kitab a nakatulun nin lun, a namba su labi kapyo nandu kapulu na pangkatan nin a kitab, na si Jibrīl عليه السلام na bagakaten nin su Nabi ﷺ sa kabpipya nandu kalemek a palangay.

Namba a kitab, na nandenba i palangayan nu Nabi ﷺ: Ka yanin kasuwatan na su ipegkasuwatin, nandu yanin ikalinget na su ipegkalingetin, penggan-ganan nin penggula i langun a bagakatan nin, nandu pedtelenan nin i langun a inisapalin. Tembu bantu gatakep i kakalimu nin kanu nyaba a ulanulan, kagina sabap sa bagu pon ged i kinambalatemuwa nilan kani Jibrīl عليه السلام, nandu sabap sa kadakel a kabamanduway nilan kanu namba a kitab a bagakat sa kakalimu nandu kalemek a palangay. Na dala den kanduwa-duwa lun i su kandembuyuga na aden den mabpadsa nin kanu palangayan u ipendembuyuga nin.

Kaped kanu mga pababayuk na pinamedta nin i isa a datu a malimu, na inenggan sekanin u datu sa masla a primyu, na yanin kinaliyu na pinamagumun nin kanu mga taw, sa yanin ipembayuk bayuk:

لَمَسْتُ بِكَفِّي كَفَّهُ أَبْتَعِي الْغَمَى وَلَمْ أَدْرِ أَنَّ الْجُودَ مِنْ كَفِّهِ يُعْدِي

Kinembil ko kanu palad a lima ko su palad a lima nin ka endu ako pegkawasa (pinangenyang ko), na dala ko maantap i su kapangalimuwan nin na bangalat

Na natawan intu nu Datu, na makin nin tinakep su primyu nin.

Pidtalu menem nu kaped kanu mga pababayuk a bamedtan nin su kaped kanu mga malimu - na den salakaw a gasugatin yatabya na su Rasulullah ﷺ -:

تَعَوَّدَ بَسْطَ الْكَفِّ حَتَّى لَوَأْنَهُ ثَنَاهَا لِقَبْضِ لَمْ تُطِعْهُ أَنَامِلُهُ

(1) Ahmad (596). Sahīh i sanadin, nandu aden asl nin sya sa Sahīhayn.

Nalayamanin i kapendol sa lima (kapangalimuwan) taman sa, u ungenen nin na dili paginugutan nu mga kemel nin

تَرَاهُ إِذَا مَا جِئْتَهُ مُتَهَيِّلاً كَأَنَّكَ تُعْطِيهِ الَّذِي أَنْتَ سَأَلْتَهُ

Uman nengka mawma na yanengka lun mailay na kagalaw na pamenengan, sa mana nengka bagenggan kanu nganin a bangenin nengka lun

وَأَوْلَمَ يَكُنْ فِي كَفِّهِ غَيْرُ رُوحِهِ لَجَادَ بِهَا فَلَيْتَقِ اللَّهَ سَأَلْتَهُ

Upama bu ka yalun bu nasama na su ngiyawa nin, na ipangalimuwan nin pon intuba tembu su bangeni lun na ikagilekin su Allah

هُوَ الْبَحْرُ مِنْ أَيِّ النَّوَاجِي أَتَيْتَهُ فَلَجَّتُهُ الْمَعْرُوفُ وَالْجُودُ سَأَلْتَهُ

Sekanin na mana lagat a apya endaw nengka sungun, su kadaleman nin na kapyra na palangay su adteban nin na kapangalimuwan

Madakel abenal i guna na kapegkatakep na kakalimu nin sya ku Ramadhan:

Kaped lun: Su kapulu na pangkatan u timpu, nandu su kapedtakep kanu balas a mga galbek lun.

Kaped lun: Su kapedtabang kanu mga bamebpuasa, bamedtahajjud, nandu bamedtadem ku Allah sya kanu kapenggula nilan kanu palityala, na su pedtabang na patut lun i mana balas u tinabangan nin, mana bun entayn i ginemastu sa taw a pembunuwa na mana bun mimbunuwa, nandu entayn i taw a initabun kanu pamilya nu pembunuwa na mana bun mimbunuwa.

Sya sa hadith ni Zaid bin Khalid, nakabpun kanu Nabi ﷺ, pidtalun nin: **((Entayn i mapabuka sa taw a pebpuasa, na patut salkanin i lagid u pahala nin, sa dili nin abenal gakulangan su pahala nu taw a pebpuasa))**. Napanudtul nya Imam Ahmad, An-nasa'i, At-tirmidhī, nandu Ibn Majah⁽¹⁾.

Kaped lun: Su ulanulan nu Ramadhan na namba i ulanulan a ibangalimuwan nu Allah kanu mga ulipen nin su: lat a nanam, kapangampun, nandu kalepas ebpun kanu apuy sa naraka. Labi-labi den sya sa laylatul qadr, ka ya ipegkalimu nu Allah kanu mga ulipen nin na su mga malimu, mana su kinadtalu nu Nabi ﷺ: **((Yabu man ipegkalimu nu Allah kanu mga ulipen nin na su**

(1) Ahmad (17033), Annasa-i sa kitabin a *Al-kubrā* (3317), At-tirmidhī (807), Ibn Mājah (1746).

mangalimu))⁽¹⁾, na entayn i mangalimuwan kanu ulipen u Allah na ikalimu sekanin u Allah, ka su pahala na bagunut-unut kanu galbek.

Kaped lun: Su kanggalbek sa kabpuasa nandu kapanadaka, na kaped kanu makapaludep sa surga, mana su nalabit sa hadith ni Ali, a nakaganat kanu Nabi ﷺ, pidtalu nin: **((Sabén sabenal na aden mga bilik sa surga a gailag sya sa liyu nin su dalem u ludepin, nandu gailag sya sa ludepin su liyu nin))** tigitlan: entayn i kigkuwan santuba Oh Rasulallah? Tigin: **((Yalun egkuwan na su entayn i mibpipya edtalu, napakan sa pegken, linemalayun ebpuasa, nandu midsambayang sya ku magabi sa timpu a kapedtulug nu mga taw))**⁽²⁾.

Langun u nyaba a mga sipat na galimud langun sya sa Ramadhan, ka su taw a mu'min na pebpuasa, pedtahajjud, banadaka, pedtalu sa mapya, kagina ipedsapal kanu taw a pebpuasa i kambityala sa dala tapekin nandu kadtatalampasa, na su kabpuasa, kadsambayang, nandu kapanadaka na namba i pakasigkil sa kanu taw ebpawang lu salkanin a Allah.

Sya sa Sahīh Muslim: Hadith a ganat kani Abu Hurayrah, nakabpun kanu Nabi ﷺ, pidtalu nin: **((Entayn salkanu saguna i mibpuasa?))** Tigi Abubakr: Saki. Tigin: **((Entayn salkanu saguna i nakaunut lemebeng sa minatay?))** Tigi Abubakr: Saki. Tigin: **((Na entayn salkanu saguna i nakapakan sa miskinan?))** Tigi Abubakr: Saki. Tigin: **((Na entayn salkanu saguna i nakapanadaka?))** Tigi Abubakr: Saki. Tigin: **((Dala den isa bu a taw a makalimud enggula sa langun a nyaba yatabya na makaludep sa surga))**⁽³⁾.

Kaped lun: Su kabpuasa nandu kapanadaka, na masla salangun a makapenas kanu kalimbanan, makadalinding nandu makapatangka ebpun kanu apuy sa naraka, labi-labi pan u maped lun i kadtahajjud.

Kaped lun: Su kapebpuasa na apya ngin den na kasimbulan bun na kalimbanan, atawa dili matalutup, na su kapebpenas nu kabpuasa kanu kadusan na yanin sharat na kadsanggilan su langun a pedsanggilan, na yaden katatapan a kapebpuasa nu mga taw na dili silan pakapananggila kanu langun a papedsanggilan, na su kapanadaka na entuba i pakadapeng kanu dala mangatalutup nandu kalimbanan, ka tembu bantu inibpalyugat sya ku kulimpusan nu Ramadhan i ka-enggay nu pebpuasa sa Zakat al-fitr, ka entuba i makalimpiyu kanu taw a mibpuasa ebpun kanu dala tapekin a bityala nandu katalampasa.

(1) Al-bukharī (1284), Muslim (923).

(2) Nalabit den sa nawna i namakapanudtul lun.

(3) Muslim (1028).

Kaped lun: Su taw a pebpuasa na yanin kapedtagak kanu kapegkan nandu kabaginum na pananangulin kanu Allah, na amengka tabangan nin su bamebpuasa kanu kapenggula nilan sa gilek sa kadnan; ka tabanganin silan sya kanu makan nandu mainum nilan, na mana nin bun initagak i shahwah nin sa pananangulin kanu Allah, ka nagadidi atawa sinemunger. Tembu inisugu salkanin i kapatumpukin kanu mga bamebpuasa sya kanu kabuka nin, kagina kanu entuba a kutika na kalinyan nin ged i pegken, na semunger sekanin sa salakaw ka endu sekanin maluyud kanu silan a papegkan kanu pangengen a kangalinyan nilan, nandu entuba na shukur intu kanu Allah kanu limu nin, a kinasugutin kanu kapegkan nandu kabaginum sya kanu uliyan a kinasapalin lun, kagina limu banya na sakali nengka katawan i kapantagin na amengka madala den.

Naidsan su isa kanu mga salaf sa: ngintu ka inisugu i kabpuasa? Tigin: Endu magedam nu mga kawasa i kapegkagutem, ka endu di nilan kalipatanan su gangagutem. Namba na kaped sa kanu mga ungaya nandu katagan a kabpuasa.

Madakel kanu mga salaf i pedsunger silan kanu kapembuka nilan, atawa bamagadidi silan ka silan i pedtigkel, si Ibn Umar na u pebpuasa na dili matag pembuka yatabya na tagapeda nin su mga miskin, na upama ka isapal intuba nu mga pamilya nin, na di den sekanin penggabi kanu entuba a magabi.

Nakawma su isa a bamangeni kani Imam Ahmad, na inenggay nin lun i duwa a pan a entuba i ipembuka nin, ka binaludin bu su tyan nin, na yanin kinagkapita na mibpuasa menem.

Si Al-hasan na papegkanen nin su mga suledin, inunta na sekanin na pebpuasa sa sunnat, nandu bamaypayan nin silan kanu timpu a kapegkan nilan.

Si ibn Al-mubarak na papegkanen nin su mga suledin sa edtibalangan a dulsi nandu salakaw pan a pegken sya kanu kabelalakaw nilan, inunta na sekanin na pebpuasa.

Su sajahatra nu Allah na nanget kanu entu a mga ngiyawa, su limu nu Allah na nanget kanilan, dala nakapangalintabun nilan yatabya na mga tudtulan kanilan, masla benal i embidayan na taw a masingit nandu su taw a magadidi.

لَا تَعْرِضَنَّ لِذِكْرِنَا فِي ذِكْرِهِمْ لَيْسَ الصَّحِيحُ إِذَا مَشَى كَالْمُقْعَدِ

Di kaden ipedsalet i kalabit salkami sya sa kapamelabit kanilan, ka dili makapagidsan i kalalakaw nu taw a makasag nandu su malubay.

Nakapamandu bun u nan a hadith i *mustahabb* su kabpamanduwa kanu Qur'an sya sa Ramadhan, nandu su kangalimud lun, nandu su kabatya kanu Qur'an sya kanu labi a mataw lun.

Dalil bun inya a hadith sa *mustahabb* i kapakadakel sa kabatya sa Qur'an sya sa Ramadhan.

Sya sa hadith ni Fatimah: Nakabpun kani Ama nin ﷺ, pinamanudtul ni Ama nin salkanin i si Jibrīl na uman salagun na pembatayan nin salkanin su Qur'an, na sya kanu lagun a ipatay nin na nakaduwa nin nabatya salkanin⁽¹⁾.

Sya sa hadith ni ibn Abbās, na su kapebpamanduway nilan kani Jibrīl na sya sa magabi. Na nakatutulu intu sa *mustahabb* i kapakadakel a kabatya sa Qur'an sa Ramadhan sya ku magabi, kagina sa magabi na dala galbek, gatimu su pusung, pakapagunuta su atay nandu dila sa kapamimikilan, mana su kinadtalu nu Allah: ﴿إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْأًا وَأَقْوَمُ قِيْلًا﴾ [المزمل: ٦] “*Ka saben-sabenal na su kambangun (kadsambayang) sya ku magabi na sekanin i labi i kabagayun (nu dila nandu pusung) nandu labi i kadayunin a kadtalu*”. Su ulanulan a Ramadhan na natantu kanu Qur'an, mana su kinadtalu nu Allah: ﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ﴾ [البقرة: ١٨٥] “*(Nya ba su) ulan ulan u Ramadhan a nakatulun lun su Qur'an*”.

Su Nabi ﷺ na papegkogeten nin i kapedtindegan sa tahajjud sya kanu Ramadhan, isa a magabi sa Ramadhan na minunut lun edsambayang si Hudhayfah, na yanin binatang na Al-baqarah tupan ka An-nisā' tupan ka Al-imran, dala ayatan a ibanginggilek yatabya na pebpalnan nin, ka bangeni-ngeni⁽²⁾.

Sinugu ni Umar si Ubay nandu si Tamīm Ad-dārie sa silan i magimam kanu mga taw sya sa Ramadhan, na su isa kanilan na yanin pembatiyan na su *al-mi'īn* sa isa bu ka tindeg⁽³⁾, taman sa su kaped na pakadturuk sabap sa kalendu na kapedsakeb, ka yanilan den kapegkapsad na gawma den su fajr.

Napanudtul pan i su Umar na tlu ka pababatya i linimudin: na sinugu nin su malengakas nilan salangun i kabatya sa batyan nin su surah An-nās sa makatlu pulu, su nasasangan menem kanilan i kalengkasin na maka duwapulu enggu lima, su malumbat nilan salangun na maka duwa pulu.

(1) Al-bukharī (3624), Muslim (2450).

(2) Muslim (772).

(3) Su mga surah a pakagos atawa pedsiken magatus i ayatan nin, ka su mga surah sa Qur'an na pila ka embalangan: *at-tiwāl, al-mi'īn, al-mathāni, al-mufassal*.

Tupan ka guna mawma su timpu nu mga tabi'īn, na yanilan pembatyan sa Ramadhan na su surah Al-baqarah, sa makawalu-tindeg, ka umengka yalun kabatya na sya sa sapulu enggu duwa ka tindeg, na yanilan lun kapegkailay na malengkas a kinadsambayang.

Pidtalun ni ibn Mansur: Inidsan si Ishaq (yamaytu na si ibn Rahawayh): pila i dayt a batyan sya sa Ramadhan? Na dala nin pakaya i mas mababa pan sa sapulu ka ayatan kanu surah Al-baqarah. Pidtalun salkanin: Saben sabenal na dili nilan gasuwatan? Tigin: Apya, dika silan magimami u di nilan kasuwatan i sapulu ka ayatan kanu surah Al-baqarah, na amengka mawma nengka den su mga baba a ayatan na ya ka batya na mana kalendu na sapulu ka ayatan sa Al-baqarah, Yamaytu na sya kanu uman i tindeg.

Maytubun si Malik, *makruh* sya salkanin i mas paydu sa sapulu ka ayatan i batyan.

Naidan si Imam Ahmad kanu napanudtul antu a ebpun kani Umar pantag sa kanu malengkas nandu malumbat i kabatya, na tigin: malegen inan kanu mga taw, labi den sa saguna a mababa su magabi, uged na ya mapamagilay-ilay na su magaga nu mga taw.

Pidtalun ni Ahmad kanu kaped kanu mga tagapeda nin - sekanin i imamilan sa Ramadhan - : Silan banan na mangalubay a mga taw, yaka batya na lima, nem, pitu. Tigin: Maytuba i inunutan ko, na naka-khatem ako sa magabi nu ikaduwa pulu enggu pitu.

Napanudtul ebpun kani Al-hasan: i su sinugu antu ni Umar a magimam sa mga taw na yanin ipedsakeb na lima atawa nem ka ayatan.

Ya pakatutulu na kadtalu antu ni Imam Ahmad, na ya mapamagilay-ilay na su mga ma'mum, ka di silan pakapasangan. Nambun ba i nadtalun nu salakaw salkanin kanu mga fuqaha a tagapeda ni Abu hanifah nandu salakaw pan.

Napanudtul ganat kani Abu dharr: Saben sabenal na su Nabi ﷺ i nagimam kanilan sya kanu magabi na ika duwa pulu enggu tlu, taman sa ikatlu bad nu magabi, sya kanu magabi na ika duwa pulu enggu lima, na taman sa ika tenga nu magabi. Na yanilan nadtalun salkanin: Namba ka langun den u magabi i edsambayangan taw? Na tigin: **((Saben sabenal na su isa a mama, na amengka minunut edsambayang kanu imamin taman sa kapasad, na ya napatut salkanin -**

a pahala - **na** (pahala nu taw a pidsambayangan nin su) **langun den u isa ka magabi**). Napanudtul nu Ahl as-sunan, nandu hasan sya kani At-tirmidhī⁽¹⁾.

Namba na pakatutulu sa kadsambayang kanu tlu bad, atawa tenga nu magabi, na yanin balas na mana balas nu langun u isa ka magabi, uged na nasisita na kaped su imam.

Si Imam Ahmad, na kinamalan nin i namba a hadith, ka bagunut kanu imam taman sa kapasad, nandu dili sekanin pedtelen yatabya na u temelen den su imam.

Pidtalun nu kaped kanu mga salaf: Entayn i yanin pidtahajjudan na taman kanu tenga nu magabi, na saben sabenal a isa ka magabi i nadtahajjudan nin.

Sya sa sunan Abi Dawūd: Hadith a ganat kani Abdullah bin Amr, ganat kanu Nabi ﷺ, tigin: **((Entayn i midtahajjud sa sapulu ka ayatan, na dili den makasulat a kuyug kanu mga limpang, na entayn i midtahajjud sa magatus ka ayatan, na nakasulat a kuyug kanu mga Al-qanitīn, na entayn i midtahajjud sa sangibu ka ayatan, na nakasulat a kuyug kanu mga Al-muqantirīn))** ⁽²⁾. Namba su silan a patut kanilan i pahala a begked-mamegked i kadakelin.

Entayn i malini mapakoget atawa muman sa kadakel a pembatyan, na pakalendu nin den sa endaw i kiyugin, amengka isa nin bu a pedsambayang, mana su nadtalun nu Nabi ﷺ⁽³⁾. Maytubunba u yanin bagimaman na mga taw a pegkiyug sa entu.

Su kaped kanu mga salaf na paka-khatem sa uman tlu gay sya kanu Ramadhan. Su kaped na uman pitu gay, kaped lun si Qatādah. Su kaped na uman sapulu gay, kaped lun si Abu Raja Al-utaridie.

Su mga salaf na pembatyan nilan su Qur'an sya kanu sambayang atawa liyu nin sya kanu ulanulan u Ramadhan:

Si Al-aswad, na gapupusin pembatya i Qur'an sa uman duwa ka magabi sya sa Ramadhan.

Si An-nakha'ī, na maytubun, u nawma den kanu Ashr al-awākhir, kagina sya kanu salakaw lun a mga gay, na uman tlu gay i kapegkapupusin lun pembatya.

(1) Abu Dawūd (1375), At-tirmidhī (806), Annasa-i (1364), Ibn Mājah (1327), Pidtalun ni Shaykh Albani sa Sahīh sunan Abi Dawūd (5/120): Isnadin na Sahīh.

(2) Napanudtul ni Abu Dawūd sa isnad a hasan.

(3) Yanin banan gasugat na su hadith a napanudtul ni Al-bukharī (703), Muslim (467).

Si Qatādah, na lalayun den a pakakhatem uman pitu gay, na sya sa Ramadhan na uman tlu gay, Sya sa Ashr al-awākhir na uman magabi.

Si Shafi'ie, na pakanem pulu pakakhatem sya ku Ramadhan, a sya nin intuba pembatyan sa dikena sambayang.

Napanudtul bun i mambun ba si Abu hanīfah.

Si Az-zuhrī, na yanin pedtalun u makawma su Ramadhan: Yabu galbek syaba na kabatya sa Qur'an nandu kapakan sa pegken.

Pidtalun ni ibn Abdulhakam: Si Malik na amengka makawma su Ramadhan, na pedtagaken nin i kapembatya sa hadith nandu kabagagayana kanu mga ulama, ka yanin pedsangulen na su kapembatya sa Qur'an sya sa mushaf.

Pidtalun ni Abdulrazzaq: Si Sufyan Ath-thawrī, na amengka makawma su Ramadhan, na ipedtagakin pan su salakaw a simba, ka yanin pedsangulen na kapembatya sa Qur'an.

Si A'isha, na sya sa kapita-pita na Ramadhan, na pembatya sya sa mushaf, na endaw i kasebang nu senang na pedtulug.

Pidtalun ni Sufyan: Si Zubayd Al-yāmie, na amengka makawma su Ramadhan na pegkuwan nin su mga mushaf ka lunin ba blimuden su mga tagapeda nin.

Yabu kinasapal sa kabatya sa Qur'an u dili makagos sa tlu gay, na amengka lalayun i kapenggula lun. Amengka sya kanu mga waktu a bahagiyan - mana su ulanulan u Ramadhan labi pan su mga magabi a ipendiyaga kanu laylatul qadr - atawa sya kanu mga lugal a bahagiyan - mana su Makkah kanu entayn i mangay lun a dikena lun taliyanged - , na *mustahabb* i kapakadakel a kabatya syaba sa Qur'an, ka ibamakut kanu waktu antu nandu lugal. Namba i kadtalu ni Ahmad, Ishaq, nandu salakaw pan kanilan duwa kanu mga a-immah, nambunba i pakatutulu na penggulan na salakaw kanilan, mana nawna den nalabit.

Sabuti ka, i su taw a mu'min, na duwa timan i embalangan a kapenjihadin kanu ginawa nin sya sa Ramadhan: Jihad sa uman malamag namba su kapebpuasa, Jihad sa uman magabi namba su kapedtahajjud. Na entayn i taw a nalimudin i duwa banan a jihad, ka nakatunay nin i mga kawagibilan duwa, nandu tinigkelan nin, na makatunay bun salkanin i balasin sa dikena den pegkwintan.

Nandu makashafa'at pan i duwa banan salkanin lusa kanu Allah, mana su nalabit sya sa Al-musnad: Hadith a ganat kani Abdullah bin Amr, nakabpun kanu

Nabi ﷺ, pidtalu nin: **((Su kabpuasa nandu su Qur'an na pakashafa'at kanu ulipen lu sa gay a mawli, ya pedtalun nu puasa: Hu kadnan ko! inisapal ko lun i kapegkan nandu mga shahwa sya kanu malamag na ipashafa'at nengka sekanin salaki. Nandu edtalun nu Qur'an: Hu kadnan ko! inisapal ko lun i kapedtulug sya kanu magabi na ipashafa'at nengka sekanin salaki. Na makashafa'at silan duwa))⁽¹⁾.**

Su kabpuasa na makashafa'at kanu taw, a nasapalan nin sa kakan nandu mga shahwah a haram, magidsan i sya bu inisapal ku timpu a kapebpuasa - mana su kalini keman, minum, kadtiwalay nin kani kaluma nin - atawa dikena bu sya sa timpu a kapebpuasa i kinasapal lun - mana su subla a kambityala sa haram a bityala, kadtulik a haram, kapakikineg a haram, kapamantiyali a haram -, na amengka maungen sekanin nu kabpuasa kanu langun u nyaba a mga inisapal, na makashafa'at lun sa gay a mawli, ka yanin edtalun: hu kadnan ko! Naungen ko sekanin kanu mga gangalinyan nin, na ipashafa'at nengka sekanin salaki.

Mambun ba i Qur'an, yanin bu gashafa'at na su naungen nin itulugin sa magabi, kagina entayn i taw a binatang nandu inidsambayangin su Qur'an, na saben sabenal a nakatunay nin su kawagibin, na makashafa'at lun.

Pidtalu ni ibn Mas-ūd: Nasisita den kanu taw a pababatya sa Qur'an i makilala: sya ku magabi kanu kutika a kapedtulug nu mga taw, sya ku malemag kanu kutika a dili kapebpuasa nu mga taw, sa kapaguguliyangin kanu kutika a kapedtatawa nu mga taw, sa kapangabungin kanu kutika a dala abung nu mga taw, sa katana nin kanu kutika a kapegkaguligaw nu mga taw, sa kapangalimbaban nin kanu kutika a kapedsandag nu mga taw, sa kalidu na ginawa nin kanu kutika a kapegkagalaw nu mga taw.

Pidtalu ni Wuhayb bin Al-ward: Inidsa kanu isa a mama: nginan ka dika pedtulug? Tigin: Su mga makagep sa Qur'an i naka-awa sa tulatud ko.

Pidtagapeda nu isa a mama su isa a mama, sa nakaduwa ulan na dala nin mailay a pedtulug, na tigin: Nginan ka diko den seka mailay a pedtulug? Tigin: Su mga makagep sa Qur'an i naka-awa sa tulatud ko. Uman ko mapasad i isa a makagep na makatun ako menem sa isa.

Pidtalu ni Ahmad bin Abi al-hawari: Saki na pembatyan ko i Qur'an nandu bamimikilen ko i uman ayatan nin, na egkadedagin i akal ko, nandu gagepan ko i

(1) Ahmad (6626), Al-hakim (1/740), Nandu pidtalu nin: hadith a Sahīh sya sa shart ni Musliim.

mga taw a namakalangag sa Qur'an panun i kapedtulog nilan sa mapya, nandu panun i kapenggalkabilan sa dunya a pembatyan nilan i kadtalu nu Allah, upama bu ka gasabutan nilan i pembatyan nilan nandu gatawan nilan i kawagibin nandu gagedamilan i kapyang nin nandu kamis a kapembityala lun, na dili silan mawma na tulatud, sabap sa kapyang na ginawa nilan kanu inirizki kanilan.

Nakambayok-bayok ni Dhun-nūn:

مَنْعَ الْقُرْآنِ بِوَعْدِهِ وَوَعْدِهِ مَقَلَّ الْعِيُونَ بِلَيْلِهِ أَلَا تَهْجَعُ

Sabap kanu nadalem sa Qur'an a inidतालंगan a balas nandu kasiksan na nakumpen nin, su takulab a mata ka sya ku magabi na dili makatulug.

فَهَمُّوا عَنِ الْمَلِكِ الْجَلِيلِ كَلَامَهُ فَهَمًّا تَذِلُّ لَهُ الرِّقَابُ وَتَخْضَعُ

Nasabutan nilan su kadtalu nu Masla a Datu (Allah), sa kinasabut a nakapalundang nandu nakapapangalimbaban nin su taw.

Su taw menem a langag sa Qur'an, a tinulugan nin bu sya kanu magabi, nandu dala nin inggulalan sya kanu malemag, na su Qur'an i mambala nin sa gay a mawli, ka tuntuten nin su mga kawagibin a dala makatunay.

Napanudtul ni Imam Ahmad, sa hadith ni Samurah, saben sabenal na nadtaginep nu Nabi ﷺ i isa a mama a pedtapaya, nandu isa a mama a pedtindeg a bagami sa watu atawa lakungan, na ipendadsangin intu kanu ulu nu mama a bagiga, (na gaputa nin su ulu nu entu a mama nandu makambabagkelid su watu) na endaw i kakuwa nin kanu watu na makambalingan menem su ulu nu mama, na ebpalumanan nin menem i kinapaked nin lun, na inidsa intuba nu Nabi, na nadtalu salkanin: Namba i mama a pinalangag sekanin u Allah sa Qur'an, na initulugin bu kanu magabi, nandu dala nin inggulalan sya kanu malamag, na mandenba i kapapegked lun taman sa kawma na bangkit. Napanudtul bun ni Al-bukharī uged na salakaw sanan i lapalin⁽¹⁾.

Oh seka a diniyang-diyangin i umulin sya ku dikena simba ku Allah! Oh seka a yanin den lutu na su mawag den abenal a lutu, ka katalipenda nandu katalimpeng! Oh seka a yanengka pinagukag na su Qur'an nandu su ulanulan u Ramadhan, panun i kapedsinganin nengka sa shafa'at ebpun kanu pigkuntla nengka?!

(1) Ahmad (20165), napanudtul bun ni Al-bukharī (1386).

وَيَلِّ لِمَنْ شِئْنَا وَنَحْنُ خَيْرُ مَعَاوِدٍ ۖ وَالصُّورُ فِي يَوْمِ الْقِيَامَةِ يُنْفَخُ

Duwan duwanin su taw a yanin manga ukag na su pamakashafa'at salkanin, sya kanu kabagiyup kanu sanggakala kanu gay a mawli.

Aden antu na yabu gapaluli nu taw kanu kapebpuasa nin na kapegkagutem nandu kapegkawaw, su pedtahajjud menem na yanin bu gapaluli na kapedtulatud.

Langun a tahajjud a dili pakasapal sa kagyabu nandu munkar, na makin nin pan pakapatangka su penggula lun, Langun a puasa a dili lun bananggalan su kandalbut nandu kanggula lun, na yanin gapagunga kanu penggula lun na lipunget nandu dili intu pedtaliman u Allah.

Oh qawm ko! Endaw den i padsa nu kapebpuasa! Endaw den i sigay nu kapedtahajjud!

Namba - mga ulipen u Allah - su ulanulan u Ramadhan, a samba nakadtulun-tulun su Qur'an, samba pegkakalini su mga taw a pasisimba, namba su kitab u Allah a pembatyan sakanu nandu ibabakikineg, namba su Qur'an a u syabu nakatulun kanu palaw na disumala na mailay nengka a makalendad a embubutekad, uged na ngintu ka dili pegkelep lun su pusung, nandu dili pakauliyang lun su mata, nandu dili den pakambaraguna su puasa, nandu dili den pakashafa'at su kapedtahajjud!? Su mga pusung na nawan den na gilek, namba i sabap a kinabinasa nin nandu kinabuta nin. Su mga kadusan na namakapagumana den, namba i sabap a kinagkalibuteng nu pusung taman sa dili den pakailay nandu dili den pakakineg.

Madakel den i kapembatya salkitanu kanu mga ayatan sa Qur'an, uged na su atay tanu na nakailing den sa watu atawa subla pan san i kategasin! Nandu pila ka Ramadhan den i minukit salkitanu, na yatabun ulaula na mana ulaula nu mga taw a dikena bali-ukulen. Su mga nguda, na dibun pedtelen pedsisiwata. Su mangatuwa, na dibun bananggila kanu mga malat. Namba i sabap a dala gaped kanu mga nangapili a kaenggan sa ukul a mapya.

Endaw tanu kanu mga taw a endaw i kachineg nilan sa bananawag ebpawang kanu Allah na malengkas ged i kasawal nilan? Nandu amengka batyan kanilan su mga ayatan u Allah na egkelep sa tidtu su pusungilan? Nandu amengka bamebpuasa silan na bamebpuasa su mga dila, tangila nandu mga mata nilan? Nginya dala den salkitanu pedsunggiling kanilan? Ngin den a kawatan i pageletan

tanu kanu mga taw a nangapili! Yapan lawan i kawatan nin kumin kanu pageletan tanu kanu Safa nandu Marwa.

Uman pegkapyu salkitanu su kadtalu, na ya pegkawag na su galbek! *La hawla wala quwwata illa billah al-'aliyy al-'adhīm.*

يَا نَفْسُ فَازِ الصَّالِحُونَ بِالتَّقَى وَأَبْصِرُوا الْحَقَّ وَقَلْبِي قَدْ عَمِي

Oh ginawa ko, nataban nu mga taw a salih su kagilek ku Allah, nandu nailay nilan su bantang uged, na su pusung ko na benal a nabuta.

يَا حُسْنَهُمْ وَاللَّيْلُ قَدْ جَنَّاهُمْ وَنُورُهُمْ يَفُوقُ نُورَ الْأَنْجُومِ

U sin sa nakadaliket salkanilan su magabi, na ngin den a kapyu na mga taw, ka galawanan nu sigay nilan su sigay nu mga bitun.

تَرْتَمُّوا بِالذِّكْرِ فِي لَيْلِهِمْ فَعَيْشُهُمْ قَدْ طَابَ بِالتَّرْتُّمِ

Inidsusuwara nilan sya ku magabi su kapedtadem ku Allah, na migkapyu su uyag-uyag nilan sabap sa kanu kapedsusuwara nilan.

قُلُوبُهُمْ لِلذِّكْرِ قَدْ تَفَرَّغَتْ دُمُوعُهُمْ كُلُّوْلُومٌ مِنْ تَضْمِ

Su mga pusungilan na yalun nakapenu na kapedtadem sa Allah, su mga lu nilan na makalagid sa muntiya a naatul sa mapya (lalayun baguguliyang).

أَسْحَارُهُمْ بِهِمْ لَهُمْ قَدْ أَشْرَقَتْ وَخَالَعُ الْعُقْرَانِ خَيْرُ الْقِسَمِ

Su magan mapita nilan na migkalinawag sabap salkanilan, na yaden mapya salangun a umun na su ampun.

وَيَحَاكِ يَا نَفْسُ أَلَا تَيَقُظُ يَنْفَعُ قَبْلَ أَنْ تَزَلَ قَدَمِي

Makalat ka sa nanam o ginawa ko, imaman kaden sa kaimaman a makangguna, ku unan a dili pan pakasiyud su ay (gawma su kapatay).

مَضَى الزَّمَانُ فِي تَوَانٍ وَهَوَى فَاسْتَدْرِكِي مَا قَدْ بَقِيَ وَاعْتَنِمِي

Minukit su timpu sa kinandaraynun nandu kinadtatanggunut ku nafsu hawa, na paneled ka ginawa ko su nangasama nandu panamali ka.

Jhatlu a majlis

Kapembityala kanu sapulu gay sa luk a Ramadhan nandu su moli a tenga na ulanulan

Sya sa Sahīhayn: Hadith a ganat kani Abu sa'īd Al-khudrī, pidtalu nin: ((Su Nabi ﷺ na yanin kaaden na bag-i'tikāf sya kanu sapulu gay sa luk a Ramadhan, na isa a lagun na nag-i'tikāf sekanin, taman sa guna mawma su magabi nu ika duwapulu enggu isa, a namba su yanin kagkapita na bliyu den sekanin ebpun kanu i'tikāf nin, na yanin pidtalu: **((Entayn i tagapeda ko nag-i'tikāf, na i'tikāfan nin i sapulu gay anya a nasama (Ashr al-awākhir), ka talanged a inipailay salaki i nyaba a magabi (Laylatul qadr) uliyan nin na pinalipatanan salaki, nailay ko i ginawa ko sya kanu mapita nin a pedsugyud ako sya sa ig nandu budta, na sya nu endiyagay kanu moli a sapulu gay, nandu endiyagay nu kanu uman gansal))**). Na kanu entuba a magabi na minulan, na naulanan su masjid, kagina su masjid na pinadtatambil bu a kayu, na nailay nu duwa a mata ko sya kanu biyas nu Rasulullah ﷺ i ig nandu budta kanu Subh nu ika duwapulu enggu isa))⁽¹⁾.

Pakatutulu nu namba a hadith i su Nabi na bagi'tikāf sekanin sya kanu sapulu gay, sa luk a Ramadhan, ka endu nin katimpunan luba su laylatul qadr. Egkasabutan bun sya i nakapila intu nanggula nu Nabi ﷺ.

Sya sa isa a riwāyah, syabun sa Sahīhayn: Saben sabenal na sya sekanin nag-i'tikāf kanu paganayan a sapulu gay, tupan ka nag-i'tikāf sya kanu sapulu gay sa luk, tupan ka pidtalu nin: **((Saben sabenal a aden nakawma salaki, ka ya nadtalu salaki: (su laylatul qadr na) Sya inan gatabu sa kanu moli a sapulu gay, na entayn salkanu i temu nin i mag-i'tikāf na enggulan nin))**. Na nag-i'tikāf su mga taw.

Namba na yanin pakatutulu na yalun kinanggula nu Nabi, na unan a dala lun pan mapayag i sya intu gatabu kanu moli den a sapulu gay, na guna nin katawi, na sya den sekanin bag-i'tikāf kanu moli a sapulu gay, taman den sa kinapatay nin. Mana su napanudtul ni A'isha nandu si Abu hurayrah nandu salakaw pan kanilan duwa.

Nalabit bun i kinasugu sa kandiyaga kanu laylatul qadr sya kanu moli a tenga nu Ramadhan, nandu sya kanu mga gay a naludep kanu entu ebpun kanu sapulu gay sa luk u Ramadhan, yamaytu na duwa ka magabi: magabi na ika sapulu enggu pitu, nandu magabi na ika sapulu enggu syaw.

(1) Al-bukharī (2018), Muslim (1167).

Namba i sabapin - Wallahu a'alam - i ya penggulan ni Ubay bin Ka'ab na pegkunut sya kanu witr, amengka makadtenga den su Ramadhan, kagina mapakay a matabu luba i laylatul qadr.

Sakamaytubun, a langun na mga bahagiyan sya ku magabi atawa malamag, na ya labi a temu i sya sa uliyanan nin kumin sa kanu paganayan nin, mana su gay na Arafah nandu su gay na gyamat. Mambunba su magabi nandu malamag, ya temu i sya sa mag sa kulimpusan. Tembu ya *salāt al-wustā* na su sambayang a asr, mana su nakatutulu nu mga hadith a Sahīh nandu su mga kadtalu nu mga salaf a langun pakatutulu santuba. Mambunba su sapulu gay kanu Dhul hijjah nandu su Muharram, su kulimpusan nilan na ya temu kumin kanu paganayan.

Nadtalu pan: Saben sabenal na ya kinaledsu na kinanabi nu Nabi ﷺ na sya kanu ika sapulu enggu pitu kanu Ramadhan.

Pidtalun ni Abu Ja'afar Muhammad bin Ali Al-bāqir: Nakatulun su Jibrīl kanu Rasulullah kanu malama saptu nandu malama ahad, uliyan nu entu na mibpapayag lun sya sa Hirā sa nadtapikin su kasuguwan (Risālah) nu Allah kanu gay na isnin, sa nakasapulu enggu pitu gay i nalipus kanu Ramadhan.

Yaden ustu salangun a napanudtul a nanggula kanu nyaba a magabi, na nyaba na magabi na Badr, ka malama/magabi na ika sapulu enggu pitu. Nadtalu i: magabi na ika sapulu enggu siyaw. Ya mapayag na sya intu natabu kanu magabi nu ikasapulu enggu pitu, yanin kapitan na su *yawm al-furqan* (gay na kinapadsenggaya), gay a kinadtutuntunga nu duwa a lumpukan.

Nabedtuwan sa *yawm al-furqan*, kagina su Allah na pinadsenggaya nin samba su bantang nandu batil, nandu inipayagin su bantang nandu su mga taw nin sa kanu batil nandu mga taw nin, nandu nakatibambaw su kadtalu nu Allah nandu su kapakaisa-isa lun, nandu nakalusak su mga kuntla nin a mga mushrik (pasasakutu) nandu su mga ahl al-kitāb.

Ya sabap a kinaliyu nin ka kinambunuwa sa Badr, na sabap kanu kapegkanasisita nu mga sahabatin, labi den su mga muhajirun.

﴿لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ﴾ [الحشر: ٨]

“Aden kawagib nu mga faqīr (miskinan) a mga bakwit a silan su pinapameliyu ebpun ku mga inged nilan nandu ku mga tamuk nilan, sa yanilan pegkesegen na

su kalbihan nandu kasuwat suwat a ebpun ku Allah, nandu ibamedsabek nilan su Allah nandu su sinugu nin, na silan bantu i tidtu a mga benal”.

Ya kaaden nu nyaba a bulanti, na aden lun i madakel a tamuk nu mga kuntla a mga kapil, a silan bantu su namugaw kanilan ebpun kanu mga walay nandu tamuk nilan, nandu silan bantu su midtalimbut kanilan nandu namedtalsak kanu mga kawagibilan, mana su kinadtalu nu Allah:

﴿أَذِّنْ لِلَّذِينَ يُقْتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلِمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ﴾ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهَدَمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿الحج: ٣٩-٤٠﴾

“Inisugut den kanu silan a bamunun (su kanjihad) sabap sa silan na dinupang (linalim), sa saben sabenal na su Allah na tangel a pakagaga ku kadsabek kanilan ✪ Su silan a pinapameliyu (pinaawa) ku mga inged nilan, sa dikena ebpapatut, ka (yanin bu sabap na kagina) pedtalun nilan i ya nami kadnan na su Allah, na u dikena bu su kabpangalaw nu Allah ku sabad ku mga taw sa kanu sabad, na talanged a nageba i mga pedtapakulan, nandu su mga simban, nandu mga langgal, nandu su mga masgit a pedtademan sa madakel syaba su ingalan nu Allah, nandu benal a idsabek nu Allah su entayn i edsabek lun, ka saben sabenal na su Allah i tangel a mabagel a pakabituk”.

Pidtibaba nu Nabi i kakuwa nin kanu tamuk u silan banan a mga kapil a mga lalim, ka endu nin intu makambalingan kanu mga kigkuwan lun a su mga awliya nu Allah nandu tagampilin, a nangadtalimbut nandu nangabugaw kanu mga walay nandu tamuk nilan, ka endu nilan intu mausal sa kapagkabagel nilan kanu kasimba nilan, kapalitayala nilan kanu Allah nandu kanjihad nilan kanu kuntla nin. Namba na kaped kanu pinamakay nu Allah sa nyaba a ummat, ka inihalal nin su mga ghanimah, sa dala nin ihalal kanu nangawna a ummat.

Ya bilangan u tagapeda nin, na **tlu gatus nandu subla sapulu**, bilangan nilan na mana bilangan nu mga tagapeda ni Tālūt a nakaunut lemipag salkanin kanu lawas a ig, ka dala nakalipag lu yatabya na mu'min.

Su mga sahabat nu Nabi ﷺ, na sya kanu kinaliyu nilan na subla i kapaydu nilan nandu malubay i bagel nilan, nandu dala silan makalipaladu sa kambunuwa, ka ya nilan kinaliyu na endu nilan makuwa i bulanti, ka yanilan bu pedsusukliyan pegkuda na **pitu pulu a unta**, uman i tlu kataw na pedsusukliya sa isa a unta, apya su Nabi ﷺ na duwa kataw i pakadsukliya nin, na ya pedtalun salkanin nu duwa a

pakadsukliya nin na: Ya Rasulallah! Egkuda kaden ka gantiyan nami bu seka lemalag, na yanin pedtalun na: **((Dala bun embidayan tanu sa kapegkagaga belag, nandu dala bun embidayan tanu sa kapegkanasisita sa pahala))**⁽¹⁾. Yanilan bu **kuda na duwa timan** bu, su kaped a nalabit na tlu, su kaped a nalabit na isa bu a kuda ka kani Al-miqdād bu.

Natawan nu mga mushrik i kinapagayan nu Nabi ﷺ kanu bulanti nilan, na sinemibay kanu lalan si Abu sufyan, lu mag sa adteban, nandu sinemugu sekanin sa makapasabot kanu mga taw sa Makkah, nandu napagkadtag, ka endu dili makuwa su bulanti nilan. Na namakawma su kadtag nilan a bamendalalis, nandu minunut su mga datu nilan, ka migkadtag silan lu sa Badr.

Guna su maytu, na inibpanuna nu Nabi ﷺ su mga muslim pantag sa kambunuwa, na midtalu su mga muhajirun, na dala nin silan sumpati, ka ya tangga nu Nabi ﷺ a makinegin su mga ansar, kagina yanin katig na yabu inibpasad lun nu mga ansar na lu nilan bu edtabangan sekanin u aden edtibaba lun sa ludep a inged nilan, na midtindeg si Sa'ad bin Ubadah, ka tigin: Sekami i tangga nengka (Yamaytu na su mga Ansar)?, Idsapa ko kanu pedtiyakap ku ginawa ko (su Allah), u isugu nengka salkami a ilaled nami, na ilaled nami, u isugu nengka salkami i kasedseg kanilan taman sa *bark al-ghimād* na enggulan nami⁽²⁾. Nandu ya pidtalu ni Al-miqdād: Di nami edtalun salka i mana pidtalu na banu isrā'īl kani Mūsa a: ﴿قَالُوا يَمْوَسَىٰ إِنَّآ لَن نَّدْخُلَهَا أَبَدًا مَّا دَامُوا فِيهَا فَاذْهَبْ أَنتَ وَرَبُّكَ فَقَتَلَا إِنَّا هَاهُنَا قَاعِدُونَ﴾ [المائدة: ٢٤] *“Pidtalu nilan, Oh Mūsa! Saben sabenal na gagalu a san pan silan na di kami abenal lumudep san taman sa taman, na angay kaden sa seka bu nandu su pedtiyagal salka, ka embunuwa kanu den duwa, ka sekami na saben sabenal na sya kami den mun mamangayan”*. Uged na mamung kami salka embunuwa, sa kawatanan-biwang nengka, sa kasangulan-taligkudan nengka. Na nasuwat su Nabi ﷺ kanu entu, nandu natimu den salkanin i kambunuwa. Entuba a magabi, na magabi na ika sapulu enggu pitu kanu Ramadhan, na midtahajjud su Nabi a baguguliyang, nandu banganen kanu Allah, ka papedtabang lun kanu mga kuntla nin.

Sya sa Al-musnad: Hadith a ganat kani Ali bin Abi Talib, tigin: Ya ko den nailay i langun kami na bamedtulug, ya tabya na su Rasulallah ﷺ, sya sekanin sa atag a kayu, pedsambayang nandu baguguliyang, taman den sa kinagkapita⁽³⁾.

(1) An-nasa'i (8756), Al-hakim (2/100), Pidtalu ni Al-hakim: Namba a hadith na Sahīh i isnadin.

(2) Muslim (1779).

(3) Ahmad (1022), Sahīh sa kani ibn khuzaymah nandu kani ibn hibban.

Pigkadtagan nu Allah su Nabi nin nandu su mga mu'min sa tabang a ebpun salkanin nandu mga sundalu ebpun kanu mga sundalu nin, mana su kinadtalu nin:

﴿إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِآلِفٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُرَدِّينَ ۗ وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ ۖ قُلُوبُكُمْ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِندِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾ [الأنفال: ٩-١٠]

“Egkalendem nu su kutika a napagkadtag kanu ku kadnan nu, na midtunduga i kinasawalin sakanu, saben sabenal salaki na papegkadtagan ko sekanu sa pedtutundug a sangibu ku mga malaykat ﴿﴾ Sa dala baluya intu nu Allah luwal sa isa a mapya a tudtulan nandu endu makatana sabap lun su mga pamususngan nu, ka dala man tangel a kataban yatabya na ganat ku Allah, ka sabenal benal na su Allah na paka-bituk a lawan i kaungangen”

Sya sa Sahīh Al-bukharī: Saben sabenal kani Jibrīl na pidtalu nin kanu Nabi ﴿﴾: Ngin i kailay nu kanu mga naka-amung embunuwa sa Badr? Tigin: **((Kaped kanu mapya salangun kanu mga muslim (atawa kadtalu a makalagid lun)))**. Na yanin nadtalu: **Manambunba su mga malaykat a naka-amung kanu kinambunuwa sa Badr))** ⁽¹⁾.

Nandu pidtalu nu Allah: ﴿وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَأَنْتُمْ أَذِلَّةٌ﴾ [آل عمران: ١٢٣] *“Nandu talanged a tinabangan kanu nu Allah sya sa Badr ku timpu a sekanu na mangalubay”*

﴿فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ﴾ [الأنفال: ١٧]

“Na dala nu silan mabunu, ugayd na su Allah i minunu kanilan, nandu dala nengka silan mabengel ku kinabangel nengka, ugayd na su Allah i minengel (napasugat lun)”

Na guna den makawma su tudtul kanu mga taw sa Makkah, yanilan pidtalu kanu nakadtapik sakanilan kanu tudtulan: Ngin i betad nu mga taw? Tigin: Dala nagaga nin! Wallahi, ka ya nanggula na, u atuwan nami silan na mebped kami matay atawa mangabiyag, ya nami nambala na mga mama a migkukuda sa kuda a midsimbul i maputi nandu metem i buntalin, sa pageletan na langit nandu lupa, dikena silan pakadampu sa lupa.

Inimatayan nu Allah kanu entuba a gay su mga mategas a mama kanu mga Quraysh, kaped lun sya Utbah bin Rabī'ah, Shaybah nandu Al-walīd bin 'Utbah, Abu Jahl nandu salakaw pan kanilan, nandu pitu pulu i nabiyag kanilan.

(1) Al-bukharī (3994).

Su tudtulan kanu Badr na malendu ged, mapayag i kinambityala lun sya sa tafsir, sa mga kitab a Sahīh, sa sunan, sa mga musnad, sa maghāzi nandu sa tāriḥ, nandu salakaw pan san. Uged na ya kahanda sya na su kabalabit kanu kaped kanu mga ungaya lun.

Napanudtul den inan nu Allah sya kanu kinadtalu nin sa:

﴿وَإِذْ زَيْنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَلَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمْ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ وَإِنِّي جَارٌ لَكُمْ فَلَمَّا تَرَآءَتِ الْفِئَتَانِ نَكَصَ عَلَى عَقَبَيْهِ وَقَالَ
إِنِّي بَرِيءٌ مِّنْكُمْ إِنِّي أَرَىٰ مَا لَا تَرَوْنَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٤٨﴾﴾ [الأنفال: ٤٨]

“Nandu egkalendem nu su timpu a inibparihasayan kanilan (a mga mushrik) ni shaytan su mga galbekilan, sa pidtalu nin (kanilan) i: dala makadag salkanu ku mga taw, ka saki i pegkungum salkanu. Na guna den makambalatemuway su duwa a lumpukan, na mibpaliyung (minatras), sa pidtalu nin i: sabenal benal i saki na tapuwas ako salkanu, ka saben sabenal na gailay ko i dili nu gailay, saben sabenal na ipegkagilek ko su Allah, ka su Allah na bendes i siksa nin”

Su kuntla nu Allah a si Iblīs, na bagibpeden nin i langun a magaga nin sa kapadengin kanu sigay nu Allah nandu su kapakaisa-isa salkanin, ka ga-akalan nin su mga tagampilin a mga kapil nandu mga munafiq. Na guna su dala nin intu magaga, ka tinabangan nu Allah su Nabi nin nandu initibambaw nin su agama nin kanu langun a mga agama, na yanin den tinemu i kafitnah nin kanu pageletan nu mga muslim, nandu nasasangan den salkanin i kapenggula nu mga taw kanu mga manot a kadusan, kagina dala nin silan magaga mapaliyu kanu agama, mana su kinadtalu nu Nabi ﷺ: **((Saben sabenal na su shaytan na midtenebpekan den sa masimba pan sekanin u bamedsambayang sya sa inged a mga arab, uged na (dala tinebpeki) sa kapadsudsuga nin kanilan))**. Napanudtul ni Muslim sa hadith ni Jabir⁽¹⁾.

Dala den naliduwan na ginawa ni Iblīs a lemawan sa kinalidu na ginawa nin sa kinasugu kani Muhammad ﷺ nandu kinapayapat nu ibangenggatin sa sebangan nandu sedepan, ka saben sabenal a midtinebpekan den sa mebpedin mapasakutu sa masla a kasakutu su langun na ummat.

Dala den mapinda i kinalidu na ginawa nin, kinambuku nin, nandu kinalugkugin, iganat den sa kinasugu kanu nabi ﷺ, sabap sa yanin bu nailay kanu Nabi nandu kanu mga ummatin na su langun a galbek a ipegkalipungetin.

(1) Muslim (2812).

Sya sa timpu a ibangampun nu Allah kanu ulipen nin, nandu ibelepasa nin kanilan ebpu ku apuy sa naraka, na entu den ba i kaped sa egkabensiyan abenal ni Iblis. Ka sya sa gay na Arafah, na dala den lemawan lun sa kanot, kababa, nandu kalusak, sabap kanu kapegakailay nin sa kapedtulun-tulun na limu, nandu kabangampun nu Allah kanu mangasla a mga dusa. Yabu san tabya na su gay na kinambunuwa sa Badr (ka luba na entupan ba i labi i kinalusakin).

Sya kanu ulanulan nu Ramadhan, na galat i nanam nu Allah kanu Ummat u Muhammad ﷺ, na pedsangkaliyan nin su mga shaytan nandu su mga dalwaka kanu mga jinn, ka endu dili nilan manggula i penggulan nilan sya kanu salakaw lun a ulanulan, a kabangayag nandu kapapedsekl kanu kadusan, namba i sabapin i pegkapaydu su kapendusa sya kanu ulanulan nu Ramadhan.

Sya sa Sahīhayn: Hadith a ganat kani Abu hurayrah, nakabpun kanu Nabi ﷺ, Pidtalu nin: **((Amengka nakaludep den su Ramadhan, na gaukatan su mga bungawan nu langit (sulga), nandu gangapintuwan su bungawan na naraka, nandu gangasangkaliyan su mga shaytan))⁽¹⁾.**

Sya kani Muslim: **((gaukatan su mga bungawan a limu))**.

Sya bun salkanin: Hadith a ganat kani Abu Hurayrah, kanu Nabi ﷺ, Pidtalu nin: **((Amengka makawma su Ramadhan, na gaukatan su mga bungawan nu sulga, nandu gangapintuwan su bungawan na naraka, nandu gangasangkaliyan su mga shaytan))**.

Sya sa kani At-tirmidhī nandu Ibn Majah: Ganat bun kani Abu Hurayrah, nakabpun kanu Nabi ﷺ, pidtalu nin: **((Amengka su paganay a magabi nu Ramadhan, na gangasangkaliyan su mga shaytan nandu mga dalwaka nu mga jinn, nandu gangapintuwan su bungawan na naraka sa dala den isa bu a gaukatan, nandu gangaukatan su mga bungawan nu sulga sa dala den isa bu a gapintuwan, nandu mananawag su bananawag: Oh seka a bangilay sa mapya! na sya ka. Oh seka a bangilay sa mawag! na tangka ka. Nandu belepasen nu Allah a mga taw ebpu kanu naraka, sya kanu uman i magabi))⁽²⁾.**

Sya kani Imam Ahmad: Hadith a ganat kani Abu hurayrah, nakapbun kanu Nabi ﷺ, pidtalu nin: **((Inenggay kanu ummat ko sya sa Ramadhan i lima timan a dala makaenggay kanu nangawna lun a ummat: Su baw na ngali nu taw a pebpuasa na ya labi a mamut lu salkanin a Allah kumin kanu kamut na misk,**

(1) Al-bukharī (1899), Muslim (1079).

(2) At-tirmidhī (682), Ibn Mājah (1642), Pidtalu ni Al-hakim: Sahīh sa shart na shaykhayn.

nandu ibangeni silan sa ampun nu mga malaykat taman sa kapembuka nilan, nandu pebpalasan nu Allah su sulga nin uman gay sa yanin pedtalun: Masiken itagak den nu mga mapya a mga ulipen ko su pakawgat nandu pakasikut, ka sya silan makabpawang salka. Nandu gangasangkaliyan su mga dalwaka a shaytan, na dili nilan ganggula su andang a penggulan nilan sya ku salakaw lun, nandu ganga-ampun silan sya kanu kulimpusan nu magabi)). Nakaidsa salkanin: Ya Rasulallah! Ngintu namba su laylatul qadr? Tigin: **((Dikena, uged na su taw a penggalbek na yanin kapaluli kanu balasin na endaw i kapasadin enggalbek kanu galbekin antu))⁽¹⁾.**

Sya kanu laylatul qadr, na pebpayapat su mga malaykat sya ku lupa, na dala egkagaga nu mga shaytan, mana su kinadtalu nu Allah:

﴿تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ ۗ سَلَّمَ هِيَ حَتَّىٰ مَطْلَعِ الْفَجْرِ﴾ [القدر: ٤-٥]

“Ka ipedtulun-tulun nu mga malaykat nandu su Rūh (Jibril ﷺ) sya ku entu (a magabi) su mga kasuguwan nu pedtiyagal kanilan pantag ku umani enggagaisa
✦ *Sa sajahatra intu (a magabi) taman ku kasebang nu fajr”*

Panginam kanu sa mapya mga muslim! ka su walu timan a mga bungawan na sulga na binukatan salkanu, su sambelin a mapya na bagambay-ambay, su mga bungawan na naraka na pinintuwan salkanu, su mga ay ni Iblis nandu su mga tupu nin na pinanangkaliyan para salkanu. Sya sa nyaba a ulanulan banuli-suliyen si Iblis, nandu syaba pakalidtas ebpun salkanin su mga baladusa, ka dala den abenal egkagaga nin kanilan. Nakailing silan sa mana nin mga pipis, a yanin ibabaguyag kanilan sya kanu salagin na su mga shahawat, na saguna na tinagakilan i entuba a salag, nabekal nilan i initali kanilan ku bilangguwan nin, sabap kanu kapedtawbat nandu kabangeni sa ampun, nakaliyu silan kanu bilangguwan nin ka lu silan nakabapwang kanu kampu na kagilek nandu iman, na nalepas silan kanu naraka. Binadasan nilan i taledasin sa *kalimat at-tawhīd*, na saguna na penggedamen nin i kasakit a kinatebpedin. Uman i timpu a bahagiyan, na galugkugan sekanin, na sya kanu nyaba a ulanulan na duwan-duwanin den, sabap kanu kapedtulun-tulun nu limu, nandu kabangampun kanu mga kabaladusan. Nakataban su mga tagampil nu Allah, nandu namakapalaguy su mga tagampil nu shaytan, na dala den magaga nilan semasat, yatabya na su mga kapil bun. Napukas den su kadatu nu nafsu hawa, ka ya nakandatu na su kagilek, na pamangibarat kanu sekanu a egkuwan kanu kapangingilay.

(1) Ahmad (7917), isnadin na *dha'if*.

J̄apat a majlis

Ashr al-awakhir (moli a sapulu gay) kanu Ramadhan

Sya sa Sahīhayn: Hadith a ganat kani A'isha - *Radhiyallahu 'anha* - tigin: Ya ka-aden nu Rasulullah ﷺ na endaw den i kaludep nu sapulu gay, na bagilutan nin i kabamalungin, nandu baguyagen nin su magabi nin, nandu bamukon nin su pamilya nin. Namba i lapal ni Al-bukharī. Ya lapal ni Muslim: Baguyagen nin su magabi, nandu bamukon nin su pamilya nin, nandu banamal ka bagilutan nin su kabamalungin⁽¹⁾.

Sya sa isa a riwāyah ni Muslim, nakabpun bun sa kani A'isha, tigin: Ya ka-aden nu Nabi ﷺ na bamikalan nin su moli a sapulu gay (Ashr al-awākhir) sa dikena mana kabamikalin sya sa salakaw lun.

Su Nabi ﷺ na pedtantun nin su Ashr al-awākhir kanu Ramadhan sa mga galbek a sya nin bu ba penggulan.

Kaped lun: Kabaguyagin kanu magabi (Kapedtahajjud).

Gapakayan a yanin murad, na pedtahajjudan nin su tilenduwan nu magabi.

Nandu mapakay bun a yanin murad, na su kadakelan kanu magabi.

Yalun inan makabagel, na su sya sa Sahīh Muslim: Ganat kani A'isha, tigin: Dala katawan ko a midtahajjud su nabi ﷺ sa taman den sa migkapita⁽²⁾.

Kaped lun: Bamukon nu Nabi ﷺ su pamilya nin, ka endu silan pakadsambayang, sa dili nin intu penggulan sya kanu salakaw a ulanulan.

Pidtalun ni Sufyan Ath-thawrī: Sya salaki, na ya ko labi a temu a enggulan nu mga taw, u magaga nilan, amengka nakaludep den su Ashr al-awākhir, na kapamikal edtahajjud sya ku magabi, ka pamukon su pamilya nandu mga wata, ka endu makamung edsambayang.

Benal a napanudtul i su Nabi ﷺ na yanin kaaden na pedtutuken nin i bungawan nya Fatimah nandu Ali, ka yanin pedtalun na: **((Namba ka penggedam kanu, endu kanu pakadsambayang))**⁽³⁾.

(1) Al-bukharī (2024), Muslim (1174).

(2) Muslim (746).

(3) Nalabit den sa nawna u entayan i nakapanudtulu lun, syabun inyaba matun sa Sahīhayn.

Nandu endaw i kapasad nin edtahajjud, ka yanin bu sama na kapedsembayang sa witr, na bamukon nin si A'isha.

Napanudtul bun i kinasega sa kapamukaw nu egkalumaya kanu kaluma nin, ka endu pakadsambayang, nandu su kapesikin sa ig kanu benengin.

Sya sa ((Al-muwatta')): Saben sabenal na si Umar bin Al-khattāb na sya kanu magabi na pedsambayang sa endaw den i taman a gagaga nin, na endaw i kawma nu luk nu magabi, na pebpukon nin su pamilya nin ka endu silan pakadsambayang, sa yanin pedtalun kanilan: Edsambayang kanu, Edsambayang kanu, nandu pembatyan nin i nya a ayatan: [طه: ١٣٢] ﴿وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا﴾
“Nandu sugu ka su embalabatay nengka kanu kadsambayang, nandu tigkel ka kanu entu”

Su kaluma ni Habīb Abu Muhammad, na yanin pedtalun salkanin sa magabi: ginemanat su magabi, na mawatan pan i lakaw ta, su lutu ta na paydu, su mga taw a mga salihīn na nangawna den, na sekita bu i natagak.

يَا نَائِمًا بِاللَّيْلِ كَمْ تَرُقُدُ قُمْ يَا حَبِيبِي قَدْ دَنَا الْمَوْعِدُ

Oh seka a pedtulug sya ku magabi kanu taman i kadtatayga nengka? Embangun kaden papedlayan ko ka nakasiken den su kapasadan (kapatay).

وَأَخُذُ مِنَ اللَّيْلِ وَأَوْقَاتِهِ وَرَدًّا إِذَا مَا هَجَعَ الرَّقْعُ

Senggay ka sya kanu magabi sa mga kutika, a ipedsimba nengka ku Allah, sya ku endaw i kapangintelenen den nu bamangiga.

مَنْ نَامَ حَتَّى يَنْقُضِي لَيْلَهُ لَمْ يَبْلُغِ الْمَنْزِلَ أَوْ يَجْهَدْ

Entayn i tinemulug bu taman sa kinapupus nu magabi, na dala kasampay nin ku mapulu a pangkatan atawa (dala makuyug kanu) bamedtinggapas.

Kaped lun: Su Nabi ﷺ na bagilutan nin i kabamalungin.

Mimbida-bida silan u ngin i murad sa namba: Aden salkanilan yanin pidtalu na: Sindil inan sa kabagel a kabanamal nandu kabamikalin pedsimba. Namba na aden pan bangagiyan lun, kagina yanin pidtalu na: ((banamal ka bagilutan nin i kabamalungin)), na initundugin kanu kabanamalin su kabagilut kanu kabamalung.

Uged na ya ustus san, na yalun murad, na pedtangkan nin su mga kaluma nin, namba i initafsir lun nu mga salaf nandu nangawna a mga a-immah.

Saben sabenal a ya kaaden nu Nabi ﷺ na katatapan a bag-i'tikāf sya kanu Ashr al-awākhir, na su taw a bag-i'tikāf na inisapalun i kasikenin kanu mga kaluma nin, ka aden inan *nass* lun nandu *ijma'a*. Nandu ya nadtalu nu lumpukan kanu mga salaf sa tafsir a kadtalu nu Allah: [البقرة: ١٨٧] ﴿فَالَّذِينَ بَشِرُوا هُنَّ وَأَبْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ﴾ “*Na saguna na idtiwalay nuden silan, nandu pangedegu su nganin a inukul u Allah salkanu*”, Namba na su kapendiyaga kanu laylatul qadr. Na yanin inan ma'na, na su Allah na guna nin isugut su kadiwalay kanu mga kaluma, sya kanu magabi nu kapebpuasa taman sa kapayag den nu kintel a maputi kanu kintel a maitem (kasebang nu fajr), na inisalta nin semugu su kandiyaga kanu laylatul qadr, ka endu dili maanga su mga muslim nu kapegkakalini sa kanu mubah, taman sa maliyus silan kanu kapendiyaga kanu laylatul qadr, tembu inisalta nin semugu su kandiyaga kanu laylatul qadr, sa sya makanggulalan kanu kadtahajjud, labi den sya kanu mga magabi a gaantap ged i kambuwatin. Sabap sa nyaba, na su Nabi na ipedtiwalay nin su mga kaluma nin sya kanu duwapulu gay kanu Ramadhan, uliyan nin na pedtangkan nin silan, ka yanin bu penggulan na su kapendiyaga nin kanu laylatul qadr sya kanu Ashr al-awākhir.

Kaped lun: Su kapebpaygu nin sya kanu pageletan nu duwa a isha.

Pidtalun ni Hammad bin Salamah: Ya kaaden ni Thabit Al-bunanie nandu si Humaid At-tawīl, na ya nilan penggulan sya kanu magabi a gaantap lun i kambuwat nu laylatul qadr, na yanilan pembalegkasen, na su mapya den salangun a balegkas nilan, nandu pegkamutan silan, nandu pegkamutan nilan su masjid sa *An-nadhūh* atawa *Ad-dukhna*⁽¹⁾.

Pidtalun ni Thabit Al-bunanie: Si Tamīm Ad-dārie, na aden gyuba nin a pinamasa nin sa sangibu ka Dirham, sya nin intuba pembalegkasen kanu magabi a gaantap ged a laylatul qadr.

Sabap sanamba, na napayag i *mustahabb* sya kanu magabi a gaantap ged a laylatul qadr i kalimpiyu, kabpalasan, kabpaygu, kagkamutan, nandu kambalegkas sa mapya. Mana bun su kinasugu sa langun a namba sya kanu kapegkalimud nandu uman eid. Maytubun a inisugu i kambalegkas sa mapya kanu uman i sambayang, mana su kinadtalu nu Allah: [الأعراف: ٣١] ﴿حُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ﴾ “*Oh*

(1) *An-nadhūh*: Na kamutan a ipedsumpit sa kanu lantay nandu ikam nu masjid. *Ad-dukhna*: namba su *bakhūr* (bel a mamut) a ipegkamutan kanu walay nandu masjid. Saben sabenal a nailay ko i nyaba *Ad-dukhna* kanu Ramadhan a naypus 1436h, a pakapenu sa kanu Al-masjid An-nabawi sa makaduwa uman magabi: Ikaisa na unan a kapedtsambayang sa Isha, ikaduwa na unan a kapedtahajjud sya kanu uliyan nu luk a magabi kanu ashra al-awākhir, na ipegkagalaw intu nu mga taw, kagina su mamut na makagkagalag kanu pamusungan nandu makabagu kanu kabanamal.

tupu ni Adam! ebpapalasan kanu uman kanu mangay sa masjid". Nandu pidtalu ni ibn umar: Ya labi a patut a pebpalasan sa mapya, na su Allah. Gadtalu pan i nyaba a kadtalu nin na Marfū'.

Dili masampulna su kapy na kinabpalas, yatabya na apeg u didalem na kabpalasan, sa yanin ukit na kadtawat, kapananangul kanu Allah, nandu kadsuti ebpun kanu kaledsik nandu kagyabu na kapendusa. Kagina dili makangguna i yabu mapya i palasin na su buntal sa liyu. Pidtalu nu Allah:

﴿يَبْنَیْ ءَادَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُورِي سَوْءَاتِكُمْ وَرِيثًا وَلِبَاسٍ الطَّوْحَىٰ ذَٰلِكَ خَيْرٌ ذَٰلِكَ مِنْ ءَايَاتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ﴾
[الأعراف: ٢٦]

"Oh tupu ni Adam! Tidtu a tinulunan nami sekanu sa enditalen a makatagub ku mga orat nu (palyugat i kandital lun) nandu mga enditalen a ipebpapalasan, na su enditalen a kagilek ku Allah na entu ba i temu, sa entu ba na ped ku mga tanda nu Allah, ka kalu-kalu nilan kapanademan"

إِذَا الْمَرْءُ لَمْ يَلْبَسْ ثِيَابًا مِنَ التُّقَىٰ تَقَلَّبَ عُرْيَانًا وَإِنْ كَانَ كَاسِيًا

Amengka su taw ka dala makambalegkas sa balegkas a gilek ku kadnan, na mana bun migkawas-kawas apya pan aden bun nakatagub lun.

Yabu mapakay a magadapa kanu mga datu, na entayn bu i suttu su liyu nandu ludepin. Na labi-labi den su Datu nu mga datu (su Allah), a pakataw kanu pakapagema, ka sekanin na dikena nin ya bagilen i palas nu, ka yanin bu bagilen na su pamusungan nandu galbekan nu. Na entayn i edtindeg kanu kasangulan nin, na ebpalasan nin sa mapya su buntalin sa liyu yamaytu na su kambalegkasin, nandu su ludepin ya maytu na su kambalegkasin kanu balegkas a taqwa (gilek ku Allah).

Kaped lun: Su kapag-i'tikāf

Sya sa Sahīhayn: Hadith a ganat kani A'isha - *Radhiyallanu 'anha -*, Saben sabenal na su Nabi na bag-i'tikafan nin su Ashr al-awākhir kanu Ramadhan, taman den sa kinauma salkanin nu kapatay⁽¹⁾. Sya sa Sahīh Al-bukharī: Hadith a ganat kani Abu Hurayrah, tigin: Ya kaaden nu Rasulullah na bagi'tikaf uman Ramadhan sa sapulu gay, na guna su sya kanu lagun a kinapatay nin, na nag-i'tikaf sa naka-duwapulu gay⁽²⁾.

(1) Nalabit den sa nawna u entayan i nakapanudtulu lun.

(2) Nalabit den sa nawna u entayan i nakapanudtulu lun.

Yanin bu man kabag-i'tikaf kanu Ashr al-awākhir, a syaba pendiyagan su laylatul qadr, na kagina madakel ged i galbekin, na endu matumpung bu su akalin, nandu endu nin matalabisa embtiyala su kadnan nin, nandu endu sekanin makatadem lun nandu makandu'a lun. Ka pembilik sekanin sa mga ginulay, ka endu dili sekanin masikut nu mga taw, ka dili muna sekanin pedsimbul kanilan, nandu dili nin muna silan pedtulanen.

Namba i sabapin, i sya kani Imam Ahmad, na su taw a bag-i'tikaf na dikena *mustahabb* salkanin i kasimbulin kanu mga taw, apya yanin buntal i kapamandu atawa kapabatya sa Qur'an, uged na yalabi a temu salkanin i kadtalabisa nin embtiyala kanu kadnan nin, nandu katadem nandu kandu'a nin lun.

Nyaba i inisugu a kadtalabisa kanu nya a ummat, na su kapag-i'tikaf sa mga masjid, labi den sya kanu ulanulan u Ramadhan, labi-labi den sya kanu Ashr al-awākhir nin, mana su penggulan nu Nabi ﷺ.

Ya tidtu a kapag-i'tikaf na: Su kapedtebped kanu kapedsompat kanu mga pinangaden, ka endu ya madtulan na su nangaden. Uman magiseg i kabagel a kapegkakilala kanu Allah, kapegkalilini lun, nandu kapegkagalaw lun, na samba bagunut i kapegkagaga nu taw sa yanin bu madtulan na su Allah, sa dala den salakaw lun.

Oh laylatul qadr! Edsaksi ka su mga taw a balasimba, Oh mga ay nu mga taw a tatap i kapedsimba nin! Ruku nandu sujud ka kanu kadnan nengka, Oh mga dila nu mga taw a bamangeni! panamal nandu pamikal ka kanu kabangeni nengka.

يَا رَجَاءَ اللَّيْلِ جِدُوا رَبِّ دَاعٍ لَا يُرَدُّ

Oh sekanu a mga mama a pasasambayang ku magabi na pakategel kanu, ka kalu-kalu su isa a bangeni-ngeni (pendu'a) na dili kabpalawan.

مَا يُفُومُ اللَّيْلَ إِلَّا مَنْ لَّهُ عَزْمٌ وَجِدُّ

Yabu man makagaga gemedan sya ku magabi (ka endu makadsambayang) na su entayn i mabagel i lilini nin a nategkes i atay nin

Oh seka a nadiyan-diyani i umulin sa dala katagan nin! Paneled ka su naliyus salka a laylatul qadr, kagina entu na umul i alaga nin.

Pidtalun nu Allah: [القدر: ٣-١] ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴿١﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ﴿٢﴾ لَيْلَةُ الْقَدْرِ حَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ ﴿٣﴾﴾
“Sabenal benal salkami na initulun nami i entu (Qur’an) sya ku magabi nu (Laylatul Qadr) ﴿٣﴾ Na ngayn i nakapasabut lun salka (Muhammad) u ngayn i magabi na (Laylatul Qadr) ﴿٣﴾ Su magabi a Laylatul Qadr na ya temu kumin ku sangibu ulan.”

Pidtalun ni Malik: Nakawma salaki i tudtul, a su Rasulullah na inipailay lun i kalendu na umul u nangawna lun a mga taw, atawa taman sa kanu endaw i nagkahanda nu Allah a ipailay nin, na mana mababa ged i kinailay nin kanu umul nu mga ummatin, na sabap santu na dili nilan magos i mga mapya a galbek a naggula nu nangawna kanilan sabap sa kalendu na umul nilan, na inenggay salkanin nu Allah su laylatul qadr, a ya temu kumin kanu sangibu a ulanulan.

Sya sa Sahīhayn: Hadith a ganat kani Abu hurayrah, nakabpun kanu Nabi ﷺ, pidtalun nin: **((Entayn i taw a initindegin su laylatul qadr, sa palityala nandu talinggapasin kanu balasin, na inampun salkanin su nangawna a kadusan nin))⁽¹⁾.**

Na pamagayas kanu, pamagayas kanu sa kapamakut nu enggalbek sa mapya, sya kanu nasama kanu nya a ulanulan, ka kalu-kalu kangasambiyani na mapya su nadiyan-diyani kanu mga umul.

تَوَلَّى الْعُمُرُ فِي سَهْوٍ وَفِي لَهْوٍ وَوَفِي حُسْرٍ

Napupus su umul, sya sa kapegkalipat, kapedadalmet, nandu kapegkalugi.

فَيَا ضَرِيْعَةً مَا أَنْفَقُ تُّ فِي الْأَيَّامِ مِنْ عُمْرِي

Na ngin den a kinadiyan-diyani nu inusalan ko kanu mga gay nu umul ko.

وَمَا لِي فِي الَّذِي ضَيَّعْتُ تُّ مِنْ عُمْرِي مِنْ عُنْدِ

Na dala pakadtudtud ko kanu diniyan-diyani ko kanu umul ko.

فَمَا أَغْفَلَنَّا عَنْ وَآ جِبَاتِ الْحَمْدِ وَالشُّكْرِ

Ka ngin tanu den a katalimpeng kanu patut a kapebpugi nandu kabanginsukul.

(1) Al-bukharī (2008), Muslim (759).

أَمَّا قَدْ خَصَّ نَا اللَّهُ بِشَهْرٍ أَيَّامًا شَهْرٍ

Dikenaba tinantu salkitanu nu Allah su ulanulan a migkapy-pya

بِشَهْرٍ أَنْزَلَ الرَّحْمَةَ نُو فِيهِ أَشْرَفَ الدِّكْرِ

Ulanulan a initulun syaba nu Kadnan a malimu su mapulu salangun i pangkatan nin a tadem (Qur'an)

وَهَلْ يُشِيرُهُ شَهْرٍ وَفِيهِ لَيْلَةُ الْقَدْرِ

Nandu dala pagidsan nin a ulanulan kagina aden lun su laylatul qadr

فَكَمْ مِنْ خَبْرٍ صَحَّ بِمَا فِيهَا مِنْ الْخَيْرِ

Ngin a kadakel i mga benal (Sahih) a tudtulan, a nakapanudtul kanu nadalem lun a mga mapya.

رَوَيْنَا عَنْ ثِقَاتٍ أَنَّهَا تُطَلَّبُ فِي الْوَتْرِ

Napanudtul nami, ganat kanu mga taw a "thiqah" i saben sabenal na sya panuntuten kanu mga gansal.

فَطُوبَى لِمَنْ رَأَى بِهَا فِي هَذِهِ الْعَشْرِ

Su Tūba na patut kanu taw a sya nin ba panuntuten sa nyaba a sapulu gay.

فَفِيهَا تَنْزِيلُ الْأَمْثَالِ لِكُلِّ الْأَنْوَارِ وَالْبُرُوقِ

Ka syaba ipedtulun nu mga malaykat su mga sigay nandu mga mapya.

وَقَدْ قَالَ سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ

Talanged a nadtalu nin i sajahatra intu (a magabi) taman ku kasebang nu Fajr.

أَلَا فَادَّخِرُوهُوَ إِنَّا مِنْ أَنْفَسِ الدُّخْرِ

Ay na pamakuti nu inya ka saben sabenalin a kaped kanu bala-alaga a inigadung

فَكَمْ مِنْ مُعْتَقٍ فِيهَا مِنَ النَّارِ وَلَا يَذُرِي

Ka dibu ebpila-pila syaba, i taw a dala nin den katukawi, na nalepas den ku naraka.

Jhalima a majlis

Pitu gay sya ku kulimpusan nu Ramadhan

Sya sa Sahīhayn: Hadith a ganat kani ibn Umar رضي الله عنه, saben sabenal na aden mga mama kanu mga sahabat u Nabi ﷺ, i nakadtaginep kanu laylatul qadr, sya sa kanu pitu gay sa kulimpusan nu Ramadhan, na ya nadталu nu Rasulullah ﷺ: **((Kailay ko lun na namakapagayun i taginepan nu sya kanu pitu gay ku kulimpusan nu Ramadhan, na entayn i pedtabu-tabu lun na sya nin edtabu-tabun kanu nyaba a mga gay))**⁽¹⁾.

Sya sa Sahīh Muslim: ganat bun salkanin (ibn Umar), nakabpun kanu Nabi ﷺ, pidталu nin: **((Endiyagay nu sya kanu ash-r al-awākhir, na upama ka dili intu magaga nu isa salkanu atawa u sin sa nalubayan, na apasen nin i dili tabanen sya kanu nasama a pitu))**.

Nalabit tanu den sa nawna, i su Nabi ﷺ na banamal sya kanu Ramadhan sa katabu nin kanu laylatul qadr, nandu nanggula nin pan i nag-i'tikaf sekanin sya kanu paganayan a sapulu gay, uliyan nin na tinuntutin menem sya kanu sapulu gay sa luk a ulanulan, namba na nakapila nin nanggula, taman sa yaden nalalayun a kabag-i'tikaf nin na sya kanu ash-r al-awākhir, nandu inisugu nin i samba endiyagan.

Sya sa Sahīhayn: Hadith a ganat kani A'isha, Saben sabenal a pidталu nu Nabi ﷺ: **((Edtabu-tabu nu su laylatul qadr sya kanu ash-r al-awākhir kanu Ramadhan))**⁽²⁾.

Madakel a mga hadith i manamba i pakatutulu nin.

Nandu inisugu nin pan i sya endiyaga-diyagan kanu mga gansal kanu ash-r al-awākhir:

Sya sa Sahīh Al-bukharī: Hadith a ganat kani ibn Abbās رضي الله عنه, nakabpun kanu Rasulullah ﷺ, pidталu nin: **((Endiyagay nu su laylatul qadr sya kanu ash-r al-awākhir kanu Ramadhan, sya kanu nasama a siyaw ka magabi, sya kanu nasama a pitu ka magabi, sya kanu nasama a lima ka magabi))**⁽³⁾.

(1) Al-bukharī (2015), Muslim (1165).

(2) Al-bukharī (2020), Muslim (1169).

(3) Nalabit den sa nawna i nakapanudtul lun.

Uliyan nu entu, na inisugu nin i kandiyaga lun sya kanu moli salangun a pitu gay.

Ya nadtalu nu *Jumhūr* (kadakelan kanu mga ulama): Natalanged den sa syabuba sa ash-r al-awākhir, uged na mimbida-bida silan u endaw i labi a gapanginaman.

Ya kanu kadakelan na: Aden mga magabi a yalabi a gapanginaman kumin kanu salakaw a magabi, nandu tigilan na: su mga gansal na ya labi gapanginaman kumin kanu salakaw lun.

Uliyan nin na mimbida-bida menem silan u endaw kanu mga gansalin i labi a gapanginaman:

Aden midtalu sa: su magabi nu ika **duwapulu enggu isa**, namba i mapayag a kadtalu ni **Shafi'e**. Aden bun napanudtul a salakaw a kadtalu ni Shafi'e, ya labi a gapanginaman lun na sya kanu magabi na ika **duwapulu enggu tlu**.

Su kaped menem na ya mawgat kanilan na su magabi na ikaduwapulu enggu pitu, nalabit ni Ath-thawrī i namba i kailay nu mga taw sa Al-kūfah, ka tigin: ya nami kadtalu: na namba na sya kanu magabi nu ika **duwapulu enggu pitu**, sabap kanu tudtul a nakawma salkami ganat kani Ubay bin Ka'ab.

Kaped a midtalu sa namba na si Ubay bin Ka'ab, taman sa ipedsapa nin, nandu si Zirr bin Hubaysh, nandu si Abdah bin Abi lubabah.

Napanudtul pan, ganat kani Qanan bin Abdillah An-nahmie, pidtalu nin: Inidsan ko si Zirr sa laylatul qadr. Na tigin: si Umar, Hudhayfah nandu pila kataw kanu mga sahabat nu Rasulullah ﷺ na langun silan na dili silan penduwa-duwa sa namba na sya kanu magabi na ika duwapulu enggu pitu. Napanudtul ni ibn shaybah. Nambunba i kadtalu ni Ahmad nandu si Ishaq.

Ya pidtindegan na pedtalu sa sya sa magabi na ika duwapulu enggu pitu, na kagina ipedsapa intu ni Ubay bin Ka'ab, ka yanin pedtalun: Sabap kanu ayatan nandu mga tanda a inipamandu salkami nu Rasulullah ﷺ a su senang na yanin kasebang kanu mapita nin na dala sindaw nin. Napanudtul ni Muslim⁽¹⁾.

Sya sa Al-musnad ni Imam Ahmad: Hadith a ganat kani ibn Abbās, saben sabenal na pidtalu nu isa a mama: Ya Rasulullah! Saki na matuwa ako den ged, sakiten, galegenan ako pedtahajjud, na sugu ako sa isa ka magabi a kalu-kalu

(1) Muslim (762).

tawfiqan ako nu Allah luba sa laylatul qadr. Tigin: **((Patut salka su ika pitu))**. Su isnadin na nakaludep kanu sharat ni Al-bukharī⁽¹⁾.

Pantag kanu galbek sya kanu laylatul qadr, na nakabpun kanu Nabi ﷺ i pidtalu nin: **((Entayn i taw a initindegin su laylatul qadr, sa palityala nandu talinggapasin kanu balasin, na inampun salkanin su nangawna a kadusan nin))**⁽²⁾. Su katindeg lun na namba su kadtahajjud nandu kapanambayang lun.

Nandu sinugu nin bun si A'isha sa kandu'a syaba.

Pidtalu ni Sufyan Ath-thawrī: Su kandu'a kanu entuba a magabi, na ya temu kumin sa kadsambayang. Yanin murad na su kapakadakel sa kandu'a na ya temu kumin sa kadsambayang a pegkapaydu nin su kandu'a, na upama ka yanin enggulan i matya (edsambayang) nandu endu'a pan, na entuba i labi a mapya.

Su Nabi ﷺ na pedtahajjud sya kanu magabi nu Ramadhan, nandu pembatya sa mapya a kapembatya, uman makaukit sa ayatan a pembityala sa kanu limu na bangeni-ngeni, nandu uman menem makaukit sa ayatan a pebmtiyala sa kasiksan na blindung, na galimudin langun panggula su kapedsambayang, kapembatya, kapendu'a, nandu kabamimikilan. Namba i labi i kapyo nin a galbek sya kanu magabi nu ashr al-awākhir nandu su salakaw lun pan. Wallahu A'alam⁽³⁾.

Su mga sambel kanu magan mapita nin, na gadtapikin su kapegkagedam sa masakit nu mga baladusa, nandu su kapengginawa nu mga gangalini, nandu su tudtul u mga bamedtawbat.

Upama bu ka su mga baladusa, na edsambayang silan kanu nyaba a mga kutika, sa ula-ula a bamelumpeni silan, nandu edtudtud silan sa yanin dalem na:

﴿فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضْعَةٍ مُّزْجَنَةٍ فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا﴾ [يوسف: ٨٨]

“Na guna silan mamakaludep lun na pidtalu nilan oh seka a datu, nasugat kami embalabatay na masenget, sa nakadtapik kami sa balanggiya a ipedtutulaka (da den alaga nin) bu, na talutup ka salkami su asadan nandu panadekay kami den”.

Na di sumala na mapayag kanilan i kapirma sa:

(1) Ahmad (2149), hadith a Sahīh mana nalabit bun nu mu'allif *rahimahullah*.

(2) Nalabit den sa nawna i nakapanudtul lun.

(3) Benal i pidtalu na mu'allif *rahimahullah*, ka su sambayang na galimudin intu langu: su kapembatya, kapendu'a, kapedtadem, kabruku, kapedsujud nandu salakaw pan. Sabap santu na patut kanu taw a muslim i kadtulan nin lun kumin sa matag demun kapendu'a atawa kapedtadem.

﴿قَالَ لَا تَحْتَرِبْ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ﴾ [يوسف: ٩٢]

“Pidtalu nin (Yusuf): dala kapamanula (kapanugituk) salkanu saguna, sa ampunen kanu nu Allah sa sekanin i pinaka malimu ku pama-ngalimuwan”.

Pidtalun ni A'isha kanu Nabi ﷺ: Ngin i leka lun upama ka natabuwan ko su laylatul qadr, ngin i edtalun ko? Pidtalu nin: **((Edtalu ka: Allahumma! innaka afuwwun tuhibbul afwa fa'afu anni))** ⁽¹⁾.

Su Afuww na kaped kanu ingala nu Allah, yamaytu na su babelampas kanu kalimbanan nu ulipen nin, nandu su pebpenas kanu langun a gapagunga nin.

Sekanin na kalinyan nin i kadapay, nandu kalinyan nin i dapayn nin su ulipen nin, nandu kalinyan nin kanu mga ulipen nin i kandadapaya nilan kanu sabad kanilan, yanin inipagawida kanilan na su kapendapay, nandu yanin temu i kadapay/kaampun kumin sa kasiksa nin. Su Nabi na yanin pedtalun: **((A'ūdhu bi ridhāka min sakhatik, wa 'afwika min 'uqūbatik))** ⁽²⁾.

Guna makilala sa mapya nu mga taw a nakakilala salkanin (a Allah), su kasla nin, na nangalimbaban silan, na guna makineg nu mga baladusa su kapangampun nin, na nakainam silan.

U dikena bu sabap kanu inam u mga baladusa kanu ampun nin, na natutung den na kinadtinebpekan su mga pusungilan, uged na su pusung na uman nin magkalendem su ampun nu Allah, na pakasengaw menem sa paydu.

يَا عَظِيمَ الذَّنْبِ عَفُ ————— وَ اللَّهُ مِنْ ذَنْبِكَ أَكْبَرُ

Oh seka a masla i kadusan, su kapangampun nu Allah na ya labi i kasla nin kumin kanu dusa nengka

أَكْبَرُ زِلْزَلًا أَرَفِي ————— جَنْبِ عَفْوِ اللَّهِ يَصْغُرُ

Su masla den salangun a kadusan, na pegkanot ged u itapid ku kapangampun u Allah

yanin kinasugu sa kapangeni sa ampun, sya kanu laylatul qadr, kanu uliyan a kabamikal penggalbek, apeg den u sya kanu magabi nu sapulu gay, na kagina su mga taw a tidtu a nakasabut na bamikal silan sa kapenggalbek, uliyan nin na yanilan kapegkailay kanu ginawa nilan na dala pinggula nilan nandu nadtalu nilan

(1) At-tirmidhī (3513), pidtalu nin: hadith a hasan Sahīh.

(2) Muslim (486).

a mangapya, na entuba i kapebpaluman nilan bangeni sa ampun, sa mana ulaula nu taw a aden kangalimbanan nin.

يَا رَبِّ عَبْدُكَ قَدْ أَتَا لَكَ وَقَدْ أَسَاءَ وَقَدْ هَفَا

Hu kadnan ko, su ulipen nengka a nakasiyud nandu nalimban na nakatingguma salka

يُكْفِيهِ مِنْكَ حَيَاؤُهُ مِنْ سُوءِ مَا قَدْ أَسْلَفَا

Nasasangan lun den su kapegkamamala nin sabap kanu kawag u nanggula nin

حَمَلَ الذُّنُوبَ عَلَى الذُّنُوبِ بِِ الْمُؤِبَّاتِ وَأَسْرَفَا

Yanin napananggit na namaguntul a dusa a mamakabinasa ka tidtu a nakaduya

وَقَدْ اسْتَجَارَ بِذَيْلِ عَفَا وَكَ مِنْ عِقَابِكَ مُلْجَةً

Talanged a napakungkum kanu kapangampun nengka ebpun kanu kapaniksa nengka

يَا رَبِّ فَاعْفُ وَعَافِهِ فَلَأَنْتَ أَوْلَى مَنْ عَفَا

Hu kadnan ko na ampun nandu dapay ka sekanin, ka benal man a seka i labi a dayt a mangampun

Jhanem a majlis

Kabagudas kanu ulanulan a Ramadhan

Sya sa Sahīhayn: Hadith a ganat kani Abu hurayrah, nakabpun kanu Nabi ﷺ, pidtalu nin: **((Entayn i pibpuasa nin su Ramadhan sa palityala nandu tinggapasin kanu balasin, na inampun salkanin su nangawna a kadusan nin, nandu Entayn i taw a initindegan su laylatul qadr, sa palityala nandu talinggapasin kanu balasin, na inampun salkanin su nangawna a kadusan nin))**⁽¹⁾.

Nadalem lun bun, hadith a ganat kani Abu hurayrah, nakabpun kanu Nabi ﷺ, pidtalu nin: **((Entayn i taw a initindegan su Ramadhan, sa palityala nandu talinggapasin kanu balasin, na inampun salkanin su nangawna a kadusan nin))**⁽²⁾.

Napanudtul bun i su mga bamebpuasa, na sya kanu gay a kapembuka na nanga-ampun silan, nandu su gay a kapembuka na pembedtuwan bun sa gay a ibamalas, aden inan mga hadith nin a mga *dha'if*.

Amengka mapasad nu bamebpuasa su kabpuasa nandu kadtahajjud kanu Ramadhan, na benal den a nakatunay nilan su patut kanilan a galbek, ka yabu nasama na su kapamalas kanilan, yamaytu na su kaampun. Na endaw den i kaangay nilan kanu pedsambayangan sa eid al-fitr, na pamagumunen den kanilan su mga pahala nilan, na yanilan kauli kanu mga walay nilan na nangakuwa nilan den su mga pahala nilan.

Entayn i initunay nin su langun u dayt a enggulan nin, na itunay bun mambu salkanin su langun a pahala nin, entayn i inggay nin su langun u wagib salkanin i kanggay lun, na makuwa nin su lekanin a pahala sa dili intu makadtatangguli.

Pidtalu ni Salman: Su sambayang na (mana) asaran, entayan i tinemalutup, na talutup bun i kabayad lun, entayan i (manalimbut ka) papamelaputen nin, na katawan nu den u ngin i nalabit pantag kanu mga taw a tamelaputen.

Su kabpuasa nandu su langun a mga galbek na mandenba i ukitin: Entayn i temalutup lun, na kuyug kanu mangapya a ulipen nu Allah, na entayn i manalimbut na duwan duwan nu mga talimbuten.

(1) Al-bukharī (1901), Muslim (486).

(2) Al-bukharī (2008), Muslim (759).

Dili den gayan su taw a talutup gedi kanggula nin kanu shahwa nin, na amengka su puasa nandu sambayangin i asaren nin na manalimbut?! Tidtu man a nakawatan (silan sa kanu mapya sa mana kinawatan) nu Madyan! ⁽¹⁾.

Sya sa hadith: **((Yaden mawag salangun i kapanegkaw nin a taw, na su yanin banegkaw n na su sambayangin))** ⁽²⁾.

Amengka duwan duwan nu mga taw a banalimbut sa kanu asaran sa dungya, na labi den su silan a banalimbut sa kanu asran nu agama!

﴿فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ﴾ [الماعون: ٤-٥]

“Na duwan–duwan nu mga bamedsambayang ❖ A ipedalipenda nilan su sambayangilan.”

وَيَخْضُدُ الزَّارِعُونَ مَا زَرَعُوا غَدًا تُؤَوِّي النُّفُوسَ مَا كَسَبَتْ

Namag na italutup kanu mga ginawa i nadsukatin, Nandu mapagagani den nu namamula su inipamula nilan

وَإِنْ أَسَاءُوا فَبِئْسَ مَا صَنَعُوا إِنَّ أَحْسَنُوا أَحْسَنُوا لِنَفْسِهِمْ

U namebpya-pya silan, na su ginawa nilan i nabpipyan nilan, u namedsumalat silan na migkalat-lat intu a pinggula nilan

Su mga salaf, na banama-namalan nilan i katalutup nandu ka-antis nilan kanu kanggalbekilan sa mapya, moli santu, na yanilan galiduwana na ginawa na katalima lun, ka ibangandamilan i dili matalima, silan bantu su “ibagenggay nilan su inenggay nilan sa su pusung nilan na pegkelep (bangandam sa di matalima)”.

Napanudtul ganat kani Ali, Pidtalu nin: Adena nu su ginawa nu sa yanu labi a bagitungen na su katalima ku galbeku, kumin sa yanu bu bagitungen na su kanggalbek, nginan da nu makineg su pidtalu nu Allah: [المائدة: ٢٧] ﴿إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ﴾
“Yabu man pedtaliman nu Allah na su ganat kanu tidtu a magilek salkanin”

Pidtalu ni Malik bin Dinar: Su kapangandam sa di katalima kanu galbek, na ya labi a mapasang kumin sa kanu mismu a galbek.

(1) Nyaba a kadtalu na sya kinandut sa kadtalu nu Allah a [هود: ٩٥] ﴿أَلَا بُعِدًا لِمَدْيَنَ كَمَا بَعِثْتُ مُؤَدَّ﴾ *“Nakawatan su Madyan, sa mana kinawatan ni Thamūd”*. Yanin inan kinalabit na sabap kanu kinambityala kanu kabamelaput sa timbangan a namba i nabadtug a galbek nu mga taw sa Madyan a mga qawm ni Shu’ayb عليه السلام.

(2) Ahmad (11532), Pidtalu ni Al-haythami: Su namakapanudtul lun na namakapanudtul sa Sahih.

Sya kanu ulanulan u Ramadhan, na pegkadakel su mga sabap a ka-ampun. Na kaped den sa mga sabap a kaampun syaba, na su kabpuasa, kadtahajjud, su kadtahajjud sya kanu laylatul qadr, mana su nawna den a nalabit. Kaped pan, na kapabuka kanu taw a pepuasa, nandu su kapakalmu kanu ulipen⁽¹⁾. Kaped lun, na su katadem. Kaped lun, na kapag-istigfar, ya maytu na kapangeni sa ampun. Su du'a nu taw a pepuasa, na pedtaliman sya ku timpu a kapepuasa nandu kapembuka nin. Namba i sabapin i si ibn Umar, na amengka pembuka, na yanin pedtalun: Hu kadnan ko a mawlad i kapangampun, na ampun ako.

Sabap sa kadakel a mga sabapan a ka-ampun sya kanu Ramadhan, na entayn i dili syaba ma-ampun na tidtu den a naliyus kanu mapya, sa tidtu a kinaliyus.

Sya sa Sahīh ni ibn Hibban: Hadith a ganat kani Abu hurayrah, Saben sabenal na su Nabi ﷺ na minanik kanu minbar, sa yanin pidtalu: **((Āmīn, Āmīn, Āmīn))** Nakaidsa lun: Ya Rasulallah! Yanengka pidtalu sa kinapanik nengka sa minbar na Āmīn, Āmīn, Āmīn. Tigin: **((Saben sabenal a nakawma salaki si Jibrīl, na yanin pidtalu: (Nakalusak su) Entayn i nagos nu Ramadhan a dala lun ma-ampun taman sa nakaludep sa naraka ka initangka nu Allah, edtalu ka i Āmīn, na ya ko nadtalu na Āmīn. Nandu (Nakalusak su) entayn i nagosin su duwa a lukesin atawa isa kanilan na dala nin silan ebpiyanay, taman sa guna matay na nakaludep sa naraka ka initangka nu Allah, edtalu ka i Āmīn, na yaku nadtalu na Āmīn. Nandu (Nakalusak su) entayn i nalabit ako lun a dala salawat salaki taman sa guna matay na nakaludep sa naraka ka initangka nu Allah, edtalu ka i Āmīn, na yaku nadtalu na Āmīn))**⁽²⁾.

وَاخْتَصَّ بِالْفَوْزِ فِي الْجَنَّاتِ مَنْ خَدَمَا

تَرَحَّلَ الشَّهْرُ وَانْصَرَمَا

Makaunu sa ginawa i kinaganat nandu kinaypus nu ulanulan, na yabu nakatindtus sa surga na su entayn bu i minggalbek

مِثْلِي فَيَا وَيْحَهُ يَا عَظْمَ مَا حُرِمَا

وَأَصْبَحَ الْعَافِلُ الْمُسْكِينُ مُنْكَسِرًا

Makalat sa nanam su taw a limpang, ka mana mayaba salaki a nalugkug, duwan nin ka napulawanan sa sangat i kasla nin

تَرَاهُ يَحْضُرُ إِلَّا الْهَمَّ وَالنَّدَمَا

مَنْ فَاتَهُ الزَّرْعُ فِي وَقْتِ الْبِنْدَارِ فَمَا

(1) Pakaluyud samba i kapakalmu kanu bamenggalbek, ka nasisita i mapamagilay-ilay silan, nandu kapakalmu kanilan sya ku langun a timpu, labi labi den u sya sa Ramadha.

(2) Ibn Hibbah (409), Sahīh sya kani Shaykh Albani sa kitabin a *Sahīh at-targhīb wa at-tarhīb* (997).

Entayn i nalipus na timpu na kapembubul, na yanin bu mapagagani na lidu na ginawa nandu sendit

Yabun kinabaluy kanu eid al-fitr sa eid nu langun na ummat, na kagina samba galepas sa naraka su mga balapuaasa a mimbaldasusa sa mangasla, na pakagos samba su mga baladusa kanu mga taw da embaladusa. Mana bun mambu su gay a kapedsumbali (*yawm an-nahr*) na namba i *eid al-akbar*, kagina su unan nin na gay na Arafah a namba su gay a dala pagidsan nin a gay sa dunya sa kadakel a galepas ebpun kanu naraka. Na entayn i nalepas kanu apuy sya kanu duwa anan a gay, na aden lun i gay a eid, na entayn menem i maliyus kanu entu na aden lun i gay a siksa.

Sabap sa su kabagampun nandu kapegkalepas kanu apuy sa naraka, na yalun kapaluli na amengka ebpuasan nandu edtahajjudan su Ramadhan, na inisugu nu Allah sya kanu kapupusin i katakbig nandu kapanginsukul lun, ka pidtalu nin: ﴿وَلْيُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلْيُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَيْتُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ [البقرة: ١٨٥] *“ka endu nu magunep su bilangan nandu endu kanu makatakbig sa mana su kinatutulu nin salkanu, ka kalu-kalu kanu mamakadsukul”* Na ya ukit a kapanginsukul kanu minenggay sa limu kanu ulipen nin, sa kinatawfiqin kanilan sa kabpuasa, nandu su kinatabngin kanilan, nandu su kinaampun nin kanilan, nandu su kinalepasin kanilan ebpun kanu naraka, na yanin ukit na su katademilan salkanin, kapugi nilan lun, nandu su kagilek nilan lun sa tidtu a kagilek. Ka ya initafsir ni ibn Mas'ūd sa kagilekun sa tidtu a kagilek, na su kapaginugut lun sa dili lun kasangka, nandu katadem lun sa dili lun kalipat, nandu su kapanginsukul lun nandu dili lun kagkapil.

Oh sekanu a mangasla i kadusan! Kuwa nu su ghanimah kanu nyaba a mga gay a bahagiyen, ka dala inyaba makaganti lun! Ka ngin den a kadakel i galepas syaba a mga baladusa ebpun kanu naraka! Na entayn i malepas syaba kanu naraka, na sekanin i nakakuwa kanu inipangalimuwan a mangasla.

Oh seka a linepas nu kadnan nin ebpun kanu naraka! Edsanggilay ka i makambalingan ka mapaulipen kanu kadusan. Ka panun i manggula u ipedtanggka ka nu kadnan nengka kanu apuy, na seka i pedsiken lun, nandu ibelepas kanin kanu entu na seka i papedtibu kanu ginawa nengka, ka dika pedsibay!

تَزَوَّدَ مِنْ أَعْمَالِهِ لَيْسَ عَيْدُ

وَإِنَّ أُمَّرَةً يَنْجُو مِنَ النَّارِ بَعْدَ مَا

Saben sabenal na su taw a malepas ebpun kanu naraka, sa uliyan a kinanggula nin ku mga galbekan a makapaludep lun na (sekanin den i) talanged a bahagiyen.

Su lat a nanam (limu) na sya patut kanu mga namebpipya, uged na dili bun mawa sa inam su mimbaradusa, Su kaampun na sya patut kanu mangagilek, ugd na dala bun katagubi lun su mga lalim kanu ginawa nilan.

إِنْ كَانَ عَفْوُكَ لَا يَرْجُوهُ ذُو خَطَاٍ فَمَنْ يَجُودُ عَلَى الْعَاصِيْنَ بِالْكَرَمِ

Amengka su kapangampun nengka na dili mapanganganay nu nangalimban, na entayn pan i mangalimuwan kanu mga taw a supak

﴿قُلْ يَعِبَادِي الَّذِينَ اسْرِفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا﴾ [الزمر: ٥٣]

“Isabept nengka (Muhammad) i: Oh sekanu a mga ulipen ko a nakaduya nilan den i mga ginawa nilan (ku kadupangan) na da kanu pedtinebpekan ebpun ku limu nu Allah, kagina saben-sabenal na su Allah na bagampunen nin su langun a kadusan”

إِنْ كَانَ لَا يَرْجُوكَ إِلَّا مُحْسِنٌ فَمَنْ الَّذِي يَرْجُو وَيَدْعُو الْمَذْنِبُ

Amengka yabu edsinganay salka na su taw bu a mapya, na entay i edsinganen nandu pangen-ngeniyan nu taw a baladusa

Oh seka a taw a supak! - Langun tanu na kuyug lun -, Daka pedtinebpekan kanu limu nu Allah, sabap bu kanu kawag a galbek nengka, ka dibu ebpila-pila kanu mga pagidsan nengka i pakalipwas kanu naraka kanu nyaba a mga gay! Na yaka den ebpipyay na su antapan nengka kanu kadnan nengka, nandu edtawbat kalun, ka dala man mabinasa sya kanu Allah ya tabya na su taw a makadayt lun i kabinasa.

إِذَا أَوْجَعْتُكَ الذُّنُوبُ فَادَاوَهَا بِرَفْعِ يَدٍ فِي اللَّيْلِ وَاللَّيْلِ مُظْلِمٌ

Amengka nabakasan ka nu mga dusa na gamuti ka, sa kanu kapulu nengka kanu lima kanu kutika a kalibuteng nu magabi.

وَلَا تَقْنَطَنَّ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنََّّمَا قُنُوطُكَ مِنْهَا مِنْ ذُنُوبِكَ أَعْظَمُ

Da ka pedtinebpekan ebpun ku limu nu Allah, ka su kadtinebpekan nengka lun, na ya pan labi a mapasang kumin sa kanu dusa nengka.

فَرَحْمَتُهُ لِلْمُحْسِنِينَ كَرَامَةٌ وَرَحْمَتُهُ لِلْمُذْنِبِينَ تَكْرُمٌ

Su kapegkalimu nin kanu mangapya a taw (muhsinīn) na isa a pangktan a mapulu, na su kapegkalimu nin menem kanu baladusa na kapangalimuwan.

Nasisita kanu pedsinganin sa malepas kanu naraka, i kanggula nin ku mga sabapan nin, sya kanu ulanulan u Ramadhan, ka pinakalemu inamba sya kanu nyaba a ulanulan.

Si Abu Qilābah, na sya kanu kulimpusan nu nyaba a ulanulan na papendaludayan nin i isa kanu mga ulipen nin, sa pebpalasan nin, ka yanin singanin kanu entu, na kalu-kalu malepas sekanin kanu naraka.

Sya sa hadith ni Salman a *Marfū'* sya sa Sahīh ibn Khuzaymah: **((Entayn i mapabuka syaba sa pebpuasa, na entuba i makalepas lun kanu naraka, nandu entayan i mapakalmu syaba kanu ulipen nin, na entuba i makalepas lun kanu naraka))**⁽¹⁾.

Nalabit lun pan i: **((Pakadakil nu syaba i duwa a sipat, a entuba i makapanunuwat nu kanu kadnan nu, nandu duwa a sipat a nasisita nuden abenal. Pantag kanu duwa a sipat a makapanunuwatu kanu kadnan nu: na su kadsaksi sa dala kadnan a patut i kasimba lun yatabya na su Allah nandu su kapangeni sa ampun. Pantag menem kanu duwa a sipat a nasisita nuden abenal: na pangeni nu kanu Allah su sulga, nandu lindung kanu lun sa kanu naraka))**.

Nyaba a mga sipat a pat timan a nalabit kanu nyaba a hadith, na langun den sabapan a kaampun nandu kalepas kanu naraka:

- Pantag sa kanu *kalimat at-tawhīd*, na namba i pakageba sa mga dusa, nandu pakapenas lun sa tidtu, nandu dala ipedsama nin a dusa, nandu dala den galbek a lemawan lun⁽²⁾. Ka yanin inyaba timbang na su kapandaludaya kanu ulipen, a entuba i makalepas kanu taw sa kanu naraka. Na entayn i ebpapaluman lun sa makapat sya kanu mapita nandu sya kanu malulem, na di sumala na lepasen den skanin u Allah kanu naraka, nandu entayn i yanin lun kadtalu na ikhlas kanu pusungin, na iharam sekanin u Allah kanu naraka.
- Pantag menem sa kanu kapag-istigfar, na nandenba i masla salangun a sabap a kaampun, kagina su kapag-istigfar na kabangeni sa ampun, na su du'a nu taw a pebpuasa na pedtaliman sya kanu timpu a kapebpuasa nandu kapembuka nin. Nawna den i kinalabit sa hadith ni Abu hurayrah: **((Nandu gaampun sekanin syaba (ulanulan a Ramadhan) yabu tabya na**

(1) Ibn khuzaymah (1887) nyaba na hadith a dha'if.

(2) Yanin ma'na: na dala makalawan lun a galbekan a mapya sya sa kopya na bahagiyan, yamaytu na nyadenba i mapya den salangun a galbek.

entayn i ebpalaw)) tigitlan: Abu hurayrah na entayn i taw a ebpalaw lun?
Tigin: Entayan i dili mag-istigfar (mangeni sa ampun kanu Allah).

Pidtalun ni Al-hasan: Pakadakil nu i kapag-istigfar, kagina dili nu gatawan u kanu i kapedtulun na limu. Pidtalun ni Luqman kanu wata nin: Oh wata ko! layam ka su dila nengka sa kapag-istigfar, kagina aden mga kutika nu Allah a dili nin pebpalawan su mangeni lun.

Su Allah na nalimudin i kapakaisa-isa lun nandu su kapag-istigfar sya sa ayatan nin a: [محمد: ١٩] ﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ﴾ *“Na egkatawi ka (Muhammad) i saben-sabenal na dala kadnan (a patut a pedtaulipenan) ya tabya na su Allah nandu ipa-ampun nengka i kanustan nengka”*. Sya sa kaped a mga tudtulan na si Iblis na yanin pidtalun: Nabinasa ko su mga taw sabap sa kanu mga kadusan, na nabinasa ko nilan sabap kanu **la ilaha illallah** nandu su **istigfar**.

Su kapag-istigfar na namba i kulimpusan nu langun a galbek: Ka namba i kulimpusan na kapedsambayang, kabanihadji, kapedtahajjud. Nandu nambunba i ipebpintu kanu sebungan: Na amengka su sebungan na tadem, na mana entuba i nakailut lun, na upama menem ka ya sebungan na dala tapekin, na entuba i makapubpug lun. Na manambunba i dayt a ipintu kanu Ramadhan na kaistigfar.

Midsulat si Umar bin Abdulaziz kanu mga kamal sa inged ka pedsugun nin silan sa ya nilan ipupus kanu Ramadhan na su kaistigfar nandu kapanadaka, namba su zakat al-fitr, kagina su zakat al-fitr na pakalimpiyu kanu mibpuasa ebpun kanu mga kadtalu a dala tapekin nandu talampasa, na su istigfar menm i pakapanay kanu nabinasa nu dala tapekin a kadtalu nandu talampasa.

Tembu ya nadtalun nu kaped kanu mga nangawna a mga ulama: Su zakat al-fitr nu taw a pepuasa, na mana su duwa a *sujūd as-sahw* sa sambayang.

Nandu pidtalun pan ni Umar bin Abdulaziz sya kanu kitabin: Yanu edtalun na mana su pidtalun ni ama nu a si Adam:

﴿قَالَ رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ [الأعراف: ٢٣]

“Na nadtalun nilan duwa: (Oh) pedtiyagal salkami! Nadupang nami su mga ginawa nami, na u dili kami nengka ampunen nandu ikalimu na saben-sabenal na mabaluy kami den a ped ku tangal a nangalugi”

Nandu edtalu nu i mana pidtalu ni Nūh: [هود: ٤٧] ﴿وَالَّذِي تَغْفِرَ لِي وَتَرْحَمَنِي أَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ “*Sa u diyako nengka ampunen nandu ikalimu na egkabaluy ako a ped ku nangalugi*”

Nandu mana pidtalu ni Ibrahim: [الشعراء: ٨٢] ﴿وَالَّذِي أَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ﴾ [الشعراء: ٨٢] “*Nandu su gapanginaman ko i ka ampun nin salaki ku mga kalimbanan ku, sya ku gay a kapanumbas*”

Nandu mana pidtalu ni Mūsa: [القصاص: ١٦] ﴿رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي﴾ [القصاص: ١٦] “*Oh pedtiyagal salaki! Saben-sabenal i saki na nadupang ko i ginawa ko, na ampun ako*”

Nandu mana pidtalu ni Dhun nūn: [الأنبياء: ٨٧] ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ [الأنبياء: ٨٧] “*Dala kadnan a patut a pedtaulipenan (pedsimban) ya tabya na seka (Allah), mahasutti ka! ka saben-sabenal i saki na nabaluy ako a ped ku mga dupang*”.

Su puasa na dalinding kanu naraka, na su kadtalu a mawag na namba i pakakisi kanu namba a dalinding, na su istigfar menem i pakapanay kanu kisi nin.

Su puasa tanu na pakanasisita sa kapag-istigfar, nandu galbek a mapya, a makadtabang lun! Ka dibu ebpila-pila i kapegkakisi tanu kanu puasa tanu, sabap kanu mawag a kadtalu, moli santu na u pamanayn tanu, na ya masla su bisay kumin kanu ipebpanay! Ya tanul a ibamanay kanu bisay nin, na su mga mapya a galbek, moli santu na magetas intu nu mga galbek tanu a mangawag!

Su kaped kanu mga salaf, na endaw i kapasadin edsambayang, na bagistigfar sekanin sa mana kabagistigfar nu taw a baladusa.

Mamba i ulaula na simba nu silan a mangapya a mga taw, na ngin i ulaula na simba nu maya salkitanu a baladusa?

Sigugu nu Nabi si A'isha sya sa laylatul qadr sa kapangeni nin sa ampun kanu Allah, kagina su mu'min na banamal sa kapebpuasa nandu kapedtahajjud sya kanu Ramadhan, na u magan den i kapupusin nandu natabu nin su laylatul qadr, na dala den mapangeni nin kanu Allah yatabya na su kaampun, mana lagid u taw a baladusa.

Pantag sa kanu kapangeni sa kasurgan nandu kalindung sa naraka, na kaped inan kanu nasisita ged a du'a, ka ya pidtalu nu Nabi ﷺ: ((**Nambunba i**

pembutegbutegan nami))⁽¹⁾. Su taw a pebpuasa na masla i inam a gatalima i du'a nin, na yaden dayt salkanin na yanin bu ipangeni na su languna nasisita ged.

Pidtalun nu Allah: [إل عمران: ١٨٥] ﴿فَمَنْ زُحِرَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ﴾ *“na entayn i nalipuwat ebpun ku naraka nandu nakapaludep sekanin ku sulga na sabensabenal na nakatindus den sekanin”*

﴿لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ﴾ [الحشر: ٢٠]

“Dili pakandelepenga su mga taw ku naraka nandu su mga taw ku sulga, ka su mga taw ku sulga na silan su lut a namamaka-tindus”

﴿فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُوا فِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ﴾ خَلِيدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ ﴿١٠٨﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ سَعِدُوا فِي الْجَنَّةِ خَلِيدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ عَطَاءٌ غَيْرَ مَجْدُوذٍ ﴿١٠٧﴾ [هود: ١٠٦-١٠٨]

“Na su mga kawas na sya ku naraka, sa patut kanilan sya ku entu i pamunsenga nandu lagedtud (langgak) -sabap ku kapasang a gatala nilan- Sa lalayun silan sya ku entu sa taman a lalayun pon su mga langit nandu su lupa, ya luwal na su kahanda nu pedtiyagal salka, ka sabensabenal i su pedtiyagal salka na panggula sa ngayn a pegkiyugan nin Na su silan menem a bahagiyan, na sya silan ku sulga sa lalayun silan sya ku entu, sa taman a lalayun pon su mga langit nandu su lupa, ya luwal na su kahanda nu pedtiyagal salka, sa entu na enggay a dala kapedkatebpedin”

Mga ulipen nu Allah! Su ulanulan u Ramadhan na penggina-ginat den bagetaw, nandu dala den nasama lun yatabya na paydu bu. Na entayn salkanu i nakabpipya lun na patut lun i kapatalusin lun. Na entayn i nakadiyang-diyang lun na apasen nin i sya nin mapupus sa mapya, kagina ya bagilayan sa galbek na su kulimpusan nin. Na inggalaw-galaw nu su nasama lun a mga gay, nandu taguwi nu sa mangapya a galbek a makadsaksi salkanu lu sa kanu hadapan nu kadnan nu, nandu yanu lun ipagudas kanu kabpitas nu na su matilak salangun a salam.

Oh ulanulan a Ramadhan! Pakalumbat ka, ka nakatulu den su lu na mata nu mga taw a gangasuwat, su mga pusungilan na mana den nasasak sabap kanu kasakit a kapebpitas, kalu-kalu sya kanu paydu a kutika na mapandengin su apuy nu kapegkatadem, kalu-kalu su kutika na kapedtawbat na kapangulipan nin su langun a nandusa kanu kinabpuasa, kalu-kalu makagos pan su mga taw a natagak

(1) Abu Dawūd (792).

ged silan nu mga taw a nangatalima, kalu-kalu malepas sa naraka su taw a napatut lun den su kanarakan, kalu-kalu makandaludaya su nangabiyag nu kabaludsan, kalu-kalu katawafiqan sa limu nu kadnan su taw a baladusa.

عَسَى وَعَسَى مِنْ قَبْلِ وَقْتِ التَّفَرُّقِ إِلَى كُلِّ مَا نَرُجُو مِنَ الْخَيْرِ نَلْتَمِي

Kalu-kalu, unan a kawma na kabpitas na malimud tanu lu kanu langun a mapya a singanin tanu

فَيَجْبَرُ مَكْسُورٌ وَيُعْتَقُ تَائِبٌ وَيُقْبَلُ خَطَاءٌ وَيَسْعَدَ مَنْ شَقِي

Na kauliyan su pusung a napaliyan, malepas ku naraka su taw a pedtawbat, matalima su (dalinan) nu mga taw a limban, nandu embungalus su kawas

***Mga galbek sya ku
Ulanulan a Shawwal***

Jā-isa a majlis

Su kabpuasa kanu tilenduwan nu Shawwal, nandu su kabpuasa sa nem gay kanu Shawwal, sya kanu ulyan nu Ramadhan

Napanudtul ni Muslim ebpun a hadith kani Abu Ayyub Al-ansarie, ebpun kanu Nabi ﷺ; pidtalu nin: **((Entayn i taw a pibpuasan nin su Ramadhan, mawli na tundugan nin sa nem gay kanu Shawwal; na mana sekanin mibpuasa sa nakasalagun))**.⁽¹⁾

Su mga ulama a midtalu sa sunnat su kabpuasa sa nem gay ku Shawwal, na mimbidadida silan sa ukit a kabpuasa lun, sa telu balang:

Ika-isa: Ya sunnat na su kabpuasa lun sya ku paganayan nu Shawwal sa edtundug-tundug. Namba i kadtalu ni Shafi'ie nandu si Ibn Al-mubarak.

Ika-duwa: Dala embidayan nu kabpuasa lun sa papedtundug-tundugen atawaka pabpipitasen. Namba i kadtalu ni Wakī' nandu si Ahmad.

Ika-tlu: Dili semambut ebpuasa kanu ulyan nu eid al-fitr; sabapin sa namba su mga gay a ibangkalan nandu ibamaginum-inum, ugayd na lemudsu ebpuasa sya kanu tlu gay kanu unan nu *Ayyam al-bīdh* atawaka sya lemudsu kanu *Ayyam al-bīdh*. Kadtalu ni Ma'amar nandu si Abdulrazzak, nandu napanudtul a kadtalu ebpun kani Atā'.⁽²⁾

Ya kinaaden nu kabpuasa sa Ramadhan nandu nem gay kanu Shawwal sa pakatimbang sa kabpuasa sa salagun; na sabap sa uman i satiman a mapya na pembalasan sa sapulu takep.

Napanudtul su namba sya kanu hadith ni Thawbān, nakabpun kanu Nabi ﷺ; pidtalu nin: **((Su puasa sa Ramadhan na pakatimbang sa mana puasa na sapulo a ulan-ulan, nandu su puasa kanu nem gay nu Shawwal na pakatimbang sa puasa na duwa-ulan, namba i kapegkatimbang nin sa mana puasa a salagun))** napanudtul ni Imam Ahmad nandu si An-nasa'ī -namba a lapal na kani An-nasa'ī-, nandu si Ibn Hibban sya kanu kitabin a *Sahīh*,⁽³⁾ *Sahīh* inya a hadith kani Abu Hatim Ar-rāzie, pidtalu ni Imam Ahmad: Dala den lawan pan kanu nyaba a hadith i

(1) Muslim (1164).

(2) Ya ma'ana nu nya a kadtalu na: Dili semambut ebpuasa su taw kanu endaw i kabuka sa eid al-fitr, edtatanggawli sekanin ka endu makanggalaw-galaw sya kanu mga gay nu eid.

(3) Ahmad (22412), An-nasa'ī sya sa kitabin a *Al-kubra* (2873), Ibn Hibban (3635), nyaba a hadith na *Sahīh* sa mana su nadtalu nu mu'allif.

ka-*Sahīh* nin sya kanu nyaba a bityala, nandu midtawaqquf sekanin sya kanu kaped a riwāyah.

Su kandadalayam sa kabpuasa kanu ulyan nu Ramadhan, na aden lun i mga guna-guna a madakel:

Ped lun: Su kabpuasa sya kanu nem gay kanu Shawwal, na egkatalutupin su baras nu salagun a puasa, sa mana maytuba sa nawna den antu nalabit.

Ped lun: Su kabpuasa sya kanu Shawwal nandu Sha'aban, na mana sambayang a sunnat a *rawatib*, sya sa unan nandu uliyanan nu sambayang a faradhu, sabap lun na egkagunep su nganin a mga dili egkatalutup sya kanu faradhu. Saben-sabenal su mga sunnat na ipenggunep kanu mga faradhu lu sa gay a mawli, mana su nalabit sa hadith a ebpun kanu Nabi ﷺ. Madakel kanu mga taw i aden kanu mga puasa nilan a faradhu i di gid egkatalutup nandu di egkagunep, na pakanasisita silan sa makagunep nilan kanu ento a mga amal nilan.

Ped lun: Su kabpuasa sya kanu ulyanan nu kinabpuasa sa Ramadhan na tanda sa kinatalima nu kinabpuasa kanu Ramdhan; sabap nin sa su Allah na pabila ka tinalima nin su galbekan nu taw, na tawfiqan nin sa kanggalbek sa mapya, sa mana su kadtalu nu kaped kanilan sa: Su baras nu mapya na su katundug lun enggula sa lagid nin a mapya, sa entayn i taw a enggalbek sa mapya mawli na tundugan nin sa malat; na tanda sa dala katalima kanu pinggalbek nin a mapya.

Ped lun: Su kabpuasa kanu Ramadhan na egkawagib nin su kaampun kanu mga nawna a kadusan, sa mana su nawna den antu nalabit. Nandu su mga balappuasa kanu Ramadhan na ibagenggay sa kanilan sa talutup su mga baras nilan sya kanu gay nu eid al-fitr, sa entuba su gay a kabpamaras. Na su kandadalayam ebpuasa kanu ulyan nu Ramadhan na entuba i shukur salkanin a Allah kanu entu a mga limu –kinabpuasa sa Ramadhan-, dala den lemawan lun a limu, namba su kinaampun nin kanu mga kadusan.

Ya kaaden nu Nabi ﷺ na pegqiyam sekanin sa taman sa belebag su duwa a palu nin; pidtalwan sekanin: Enduken ka penggalbeken nengka pan inan sa inampun den nu Allah salka su nawna nandu nawli a dusa nengka?! Na ya nin pidtal: **((Dili ko adenen su ginawa ko sa ulipen a balasukul?))**⁽¹⁾

(1) Nalabit den sa nawna i takhrīj nin, nya a hadith na sya sa Sahīhayn.

Inisugu nu Allah kanu mga ulipen nin su kadshukor kanu limu a kinabpuasa kanu Ramadhan, sa maka-ukit kanu kapanademtadem salkanin nandu su salakaw pan a mga ukit nu kadshukor, pidtalu no Allah:

﴿وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَيْتُمْ وَلِعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ [البقرة: ١٨٥]

“Nandu enggu nu magunep su bilangan nandu enggu kanu makatakhir sa mana kinatutulu nin salkanu, sa kalu-kalu kanu mamakadshukur”. Ped a ukit a kadshukur nu manusya kanu Allah sabap sa kinatawfiq nin lun sa makabpuasa kanu Ramadhan, kina-ugup nin lun kanu kabpuasa nin nandu su kina-ampun kanu dusa nin, na ebpuasa sekanin kanu ulyanan nu Ramadhan na shukur-shukur.

Ya kaaden nu kaped kanu mga salaf, na pabila ka tawfiqan silan sa kagqiyam sya kanu ped kanu mga magabi; na ebpuasa silan sya kanu mapita, sa pembaluyen nilan su entu a kapebpuasa nilan sa shukur kanu kinatawfiq sa kanilan.

Ya kaaden ni Wuhaib ibn Al-ward, na inidsan sekanin sa ngin i balas nu ped kanu amal, mana su ka-tawaf nandu su salakaw lun, na yanin pedtalun: Di nu ibagidsa su balasin, ugayd na ya nu idsa na ngin i patut kanu taw a tinawfiqan sekanin kanu mga mamba a galbek, a mabaluy a shukur nin kanu kinatawfiq lun nandu sya kanu kina-ugup lun sa kanggalbek nin lun.

إِذَا أَنْتَ لَمْ تَزِدْ عَلَىٰ كُلِّ نِعْمَةٍ لِمَوْلِيكَهَا شُكْرًا فَلَسْتَ بِشَاكِرٍ

Amengka dala nengka edsisinggumani i kapanginsukul nengka ku uman i limu salka, na seka na dikena ka tidtu a balisukul.

Langun-langun nu limu nu Allah kanu ulipen nin, magidsan i sya sa kabpagagama atawaka kadudungyay, na nasisita su kadshukur lun, na su tawfiq sa kadshukur kanu entuba a mga limu, na isa menem a limu a pakanasisita bun sa kadshukur lun, taman sa dili den malintas su kadshukur.

Ya kasabenalan a kapanginshukur, na su kapangimbenal sa dili nin kagaga sa katunay nin kanu talutup a kadshukur, mana su nadtalu a:

إِذَا كَانَ شُكْرِي نِعْمَةَ اللَّهِ نِعْمَةً عَلَيَّ لَهُ فِي مِثْلِهَا يَجِبُ الشُّكْرُ

Amengka su kapanginsukul ko kanu limu nu Allah na isa bun a limu salaki a patut bun i kapanginsukul ko lun

فَكَيْفَ بُلُوغُ الشُّكْرِ إِلَّا بِقَضَائِهِ وَإِنْ طَالَتِ الْأَيَّامُ وَأَتَّصَلَ الْعُمُرُ

Na dala den kasampay ku tadtaban a kapanginsukul lun sa apya ngin pan i kagkalendu nu umul, yabu tabya na sabap ku kalbihan nin.

Su kabala kanu limu a kinatawfiq sa makabpuasa sya kanu Ramadhan sa kanggalbek sa mga kadusan kanu ulyan nu Ramadhan, na entuba su ped kanu mga galbekan nu taw a ya nin inibala kanu limu nu Allah na kakapiri. Amayka ya nin kaaden sya kanu kinabpuasa nin sa Ramadhan i tinangkedin kanu ginawa nin i kambalingan nin kanu mga inisapal, sya kanu kaypus nu Ramadhan, na su puasa nin antu na dala matalima, nandu inaldan salkanin su mga pintuwan nu mga limu.

Pidtalun ni Ka'ab: Entayn i taw a mibpuasa sya kanu Ramadhan, sa pedtalun nin sya kanu ginawa nin, i pabila ka makalipus su Ramadhan na di nin den sangkan su Allah, na makaludup sa surga sa diden masumalya nandu magkwinta. Na entayn menem i taw a mibpuasa sya kanu Ramadhan sa pedtalun nin sya kanu ginawa nin, i pabila ka makalipus su Ramadhan na sangkan nin su Allah, na su mga puasa nin na dala matalima.

Su amal nu mu'min na dili lun gapinda, yatabya na sya kanu kawma den nu kapatay nin.

Pidtalun ni Al-hasan: Dala inipinda nu Allah kanu amal nu mu'min, yatabya na su kapatay, mawli na binatang nin su: [الحجر: ٩٩] ﴿وَأَعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ﴾ “Nandu simba ka su namaluy salka sa taman sa katalingguma salka nu kapatay”.

Su nyaba a mga ulan-ulan, lagun, magabi, nandu mga gay, na mga talangedan nu agyal, nandu mga kutika a ibagamal, mawli na makadunggu nandu makalipus bun sa mangagan. Na su namaluy lun, nangaden lun, tinemantu lun sa kanu mga kamapyanan, nandu namarihala lun, na tatap nandu lalayun sa dili pedtaman, sekanin i Kadenan a isa-isa nin bu sya kanu langun nu mga kutika, saksi sekanin kanu mga galbekan nu ulipen nin. Mahassutti su Allah a binaluy nin su mga ulipen nin, sya kanu uman i mga kutika, sa sya silan kanu pidtimbangangan nu mga simba; ka endu nin masampurna sa kanilan su mga limu, nandu endu nin kapamarasan silan sa mga mapya, lu sa akhirat.

Pabila ka mapupus den su tlu a ulan-ulan –Rajab, Sha'aban nandu Ramadhan- na makatalingguma kanu ulyanan nilan su tlu timan a ulan-ulan a ibanihadji lu sa *Al-bayt Al-haram*. Mana su taw a mibpuasa sa Ramadhan nandu

migqiyam, a inampun salkanin su mga nandusa nin, na maytubun ba su taw mambu a manihadji lu sa Makkah sa dili makanggula sa kanu mga inisapal, na mapunas su mga dusa nin sa mana sekanin bagu pimbata a dala pan dusa nin. Dala pedsagad kanu umul nu mu'min a mga oras yatabya na aden lun i mga simba, sa su mu'min na bamagalat-alat kanu nyaba a mga simba nandu ipedsupeg nin lu kanu Allah, sa panunuwat nin nandu gilekin salkanin.

Su mu'min, na dili pedtamanan sya kanu mga sunnat a ipedsupeg nin lu kanu Allah, nandu dala gapanganganay nin yatabya na su lilini nu Allah salkanin.

Entayn i taw a minggalbek sa mapya, na ya tanda nu kinatalima nu galbek nin, na pabila ka mapya bun a galbek i itundug nin lun, nandu ya tanda sa dala lun katalima na amayka ya nin itundug kanu mapya na mga malat a galbekan.

Ngin den a kapy, i ya itundug kanu mga malat a galbekan na mga mapya a galbekan, ka entuba i pakapunas lun, uged na yapan labi-lawan i kapyanan nin san, na umengka langun den mga galbekan a mapya. Na ngin den mambu a kawag, i ya itundug kanu mga mapya a galbekan na mga malat a galbekan, ka entuba i pakabatal lun nandu pakatampul lun!

Su kabpaluman enggula ku mawag a galbek, na ya labi i kapasangin kumin ku paganayan a kapenggula lun, nandu aden antu na labi pan a makabinasa.

Pangeni-ngeni kanu sa Allah sa kalalayun sya kanu palityala lun, sa taman sa kapatay, nandu lindung kanu lun ebpun kanu katading nu pusung sa kanu ulyan nu kinatutulu lun.

Ngin den i kalegenin ku manggiginawa, i ulyan nu kapulu na pangkatan sabap ku kapenggalbek ku palityala, na makalusak sabap ku sangkang a galbek. Nandu ngin den i kalegen nin ku manggiginawa, i ulyan u kasukul, na makapaginagkay pon.

Oh sekanu a midtatawbat! Edsanggilay nu su mga baya nu ginawa nu sya kanu ulyan nu kinadtawbat nu, edsabari nu su kamarasayan nu palityala, ka pabila ka makadsabar kanu, na ya makasukli sya kanu mga pusung nu na su Kamis nu palityala, entayn i taw a itagakin su enggagaisa sa suwat-suwatin kanu Allah, na sambiyang salkanin nu Allah su entuba sa ya labi i kapy nin.

﴿إِنَّ يَعْلَمَ اللَّهُ فِي قُلُوبِكُمْ خَيْرًا يُؤْتِيكُمْ خَيْرًا مِّمَّا أُخِذَ مِنْكُمْ وَيَغْفِرَ لَكُمْ﴾ [الأنفال: ٧٠]

“U katawan nu Allah i aden pan sya kanu mga pamusungan nu i kamapyanan, na talingguman kanu nin sa kamapyanan, a lawan pan kanu nganin a kinwa nin ebpon salkanu, nandu ampunen kanu nin”.

Ika-duwa a majlis

Su kapanihadji, su kalabihan nin nandu su kanggan-gan sa kanu katunay lun

Napanudtul sa Sahīhayn: ebpun kani Abu Hurairah رضي الله عنه, nakabpun kanu nabi ﷺ; pidtalu nin: “**Ya labi i kalbihan nin kanu mga galbekan na: su iman (palitayala) kanu Allah nandu kanu sinugu nin, entupan ka su jihad sa lalan salkanin a Allah, entupan ka su hajj *mabrūr***”.⁽¹⁾

Su nyaba a tlu a galbekan, na gatumpung sya sa duwa a galbekan:

Ika-isa: Su palityala kanu Allah nandu kanu sinugo nin, sa yanin ma’ana na su kapangimbenal a tidtu-tidtu sa kanu Allah, kanu mga malaikatin, kanu mga kitabin, kanu mga sinugu nin nandu kanu gay a mawli, sa mana su kina-usay nu Nabi ﷺ kanu tumideng nu iman, sya kanu hadith a kinapangingidsa ni Jibrīl lun, nandu su salakaw pan a mga hadith, nandu linabit nu Allah su tumideng nu iman sya sa madakel a mga ayatan sa Qur’an, mana su sya kanu paganayan nu Surah Al-baqarah, sya kanu luk nin nandu sya kanu kapupusan nin.

Ika-duwa: Su Jihad sa lalan salkanin a Allah.

Saben-sabenal na madakel i kanapadtagapeda nu Allah lemabit sa duwa banya, su iman nandu su jihad, sya kanu mga ayatan nin: mana su kinadtalu nin:

﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا هَلْ أَذُكُّكُمْ عَلَىٰ تَجْرَةٍ تُنَجِّيكُمْ مِّنْ عَذَابِ ٱلْـَٔلِيمِ ۗ تُوْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِ ۚ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ [الصف: ١٠-١١]

“Oh sekanu a namangimbenal! Ngintu tutulun ku sekanu sa kandagang a makalepas salkanu ebpun kanu kasiksan a malipedes ﷻ Pangimbenal kanu ku Allah nandu kanu sinugu nin nandu enjihad kanu sya kanu lalan nu Allah ku mga tamuk nu nandu mga ginawa nu, ka entuba i mapya salkanu u mana bu ka katawan nu”.

﴿إِنَّمَا ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِ ۚ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا ۚ وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ۚ أُوٰلَٰئِكَ هُمُ ٱلصَّٰدِقُونَ﴾ [الحجرات: ١٥]

“Ya bu tidtu-tidtu a mga mu’min na su namangimbenal kanu Allah nandu kanu sinugu nin ulyan nin na dala silan enggeda-geda nandu namenjihad silan ku mga

(1) Al-bukharī (26), Muslim (83).

tamuk nilan nandu ku mga ginawa nilan sya kanu lalan sa Allah, na silan man su tidtu-tidtu a mga nangimbenal”.

Su kapangimbenal kanu Allah nandu kanu sinugu nin, na galbekan nu pusung nandu dila, a pedtundugan sa galbekan nu mga ilalakaw, na yaden labi kalbihan nin kanu nyaba a mga galbekan na su jihad sa lalan salkanin a Allah. Su jihad na duwa balang:

Ya labi i kalabihan nin na su kanjihad nu mu'min kanu kuntra nin a kafir nandu su kambunuwa nin lun sa lalan sa Allah, sabap sa aden kanu namba a jihad i da'awah nin kanu kafir sya kanu kapangimbenal nin sa Allah nandu kanu sinugu nin, ka endu makaludup –su kafir- kanu libuwan nu iman.

Pidtalun nu Allah:

﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ﴾ [آل عمران: ١١٠]

“Na-aden kanu a mapya a ummat a pinagemaw kanu mga manunya, a ipedsugu nu su mapya nandu ipedsapal nu su malat nandu ebpamangimbenal ku Allah”

Pidtalun ni Abu Hurairah kanu nyaba a ayatan: Pedtundanen nilan su mga kafir sa nangasangkaliyan, ka endu nilan silan pakapaludep sa Islam. Napanudtul sa hadith a *Marfū'*: **((Nalilinyan nu Allah su qawm a pinanangkaliyan silan sa kapedtundan kanilan lu sa kanu surga))** ⁽¹⁾ Kaped a buntalin, na su mga kafir a nabiyag sa pinanangkaliyan, na guna nilan ma-ilay su kopya nu Islam, na linemudep silan lun, taman sa entuba i sabap a kaludep nilan sa surga.

Su jihad kanu lalan nin a Allah, na ibagakat kanu mga taw sa kapangimbenal nilan kanu Allah nandu kanu sinugu nin, yanin ukit na kapebpedanga nandu mga kadtalu. Uged na ya ibaguna, na su kanda'awah salkanilan sa salta lun su mabagel a mga dalil nandu tindegan.

Makadsabap kanu jihad na makatibambaw su *(La ilaha illallah)* nandu pegkawlad su limbuwan nu Islam, pegkadakel su beludup kanu Islam, a namba su galbekan nu mga sinugu nandu su mga minunut sa kanilan. Sabap kanu jihad na ma-aden i ya makatibambaw na su katigan nu Allah, sa ya tangga lun na ma-aden su agama nandu su palityala sa lekanin bu a Allah, mana su kinadtalu nin a Allah:

﴿وَقَتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ﴾ [الأنفال: ٣٩]

(1) Al-bukharī (3010).

“Nandu ipamembunwa nu silan ka enggu dili maaden su fitna –kapanakutu-nandu enggu maaden su agama sa lekanin bu a Allah”

Nandu ya man baninideg sa lalan salkanin a Allah, na su taw a pembunwa sa yanin kahanda na endu maaden su katigan nu Allah sa ya makatibambaw.

Ika-duwa embalangan nu jihad: na su kapanaguntaman sya kanu palityala sa Allah: sa mana su kinadtalu nu Nabi ﷺ: **((Ya mujahid na entayn i magaga nin su ginawa nin sya kanu palityala sa Allah))** ⁽¹⁾. Pidtalu nu ped kanu mga sahabat sya kanu entayn i bagudas sa kanilan sa kaunot embunwa i: **Ludsuy ka sya ku ginawa nengka sa panun i kakumpen nengka lun –kanu mga galilinyan nin-, Ya kaden muna imbunuwa na su ginawa nengka.**

Ya den pinakalabi kasla nin a jihad nu ginawa sya kanu palitayala sa Allah, na su katiyakap kanu mga masgit nu Allah sa makaukit sa kapanadem-tadem lun nandu mga simba lun:

Pidtalu nu Allah:

﴿إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسْجِدَ اللَّهِ مَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَءَاتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَحْشَ إِلَّا لِلَّهِ﴾ [التوبة: ١٨]

“Ya bu man makatiyakap kanu mga masgit nu Allah na entayn i nangimbenal ku Allah nandu ku gay a mawli nandu initindeg in su sambayang nandu initunay nin su zakat nandu dala den inikagilekin a liyu pan kanu Allah”

Pidtalu nu Allah:

﴿فِي بُيُوتِ الَّذِينَ أُذِنَ لَهُمْ أَنْ تَرْفَعَ وَيُذَكَرَ فِيهَا أَسْمُهُمْ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ ﴿٣٦﴾ رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ ﴿٣٧﴾﴾ [النور: ٣٦-٣٧]

“Sya kanu mga walay a inusugu nu Allah su kadsela-sela lun nandu su kalabit lun kanu ingala nin, sa pedtatasbih lun sya kanu entu sya kanu kapita-pita nandu kapanalang-talang –nu senang- ✨ Su mga mama a dili egkangasimpang na kandagang nandu kabpasay kanu tadem sa Allah nandu katindeg sa sambayang nandu katunay kanu zakat, ipegkagilek nilan su gay a madtatalinggi sya kanu entu su mga pusung nandu mga kapangingilay”

Pakatutulo su hadith ni Abu Hurairah sa ya labi i kalbihan nin a mga galbek kanu ulyan nu jihad sa lalan salkanin a Allah, na su katiyakap kanu mga masgit sa yanin ukit na kapanadem-tadem salkanin a Allah nandu kasimba lun. Nakaludep

(1) Ahmad (23951), At-tirmidhī (1621), Pidtalu ni At-tirmidhī: Hadith a *hasan Sahīh*.

kanu namba su sambayang, dhikr, kabatya sa Qur'an, kapag-i'tikaf, kapamandu nandu kapamakikineg kanu mga panduwan.

Nandu ya labi i kalbihan nin kanu mga namba na su katiyakap kanu mapya den salangun nandu mapulu salangun i pangkatan nin a masgit - ya maytu na su Al-masjid Al-haram (sa Makkah)- sa ukit a kambisita lun nandu katawaf lun, sa namba i sabap na kinatantu lun lemabit nandu kinabaluy lun a pegkagiyon, ka su kapanihadji na ya labi i kalbihan nin a galbek temundog sa kanu jihad.

Linabit nu Allah su Al-masjid Al-haram sya sa Qur'an sa pidsela-sela nandu pinamedta nin: Pidtalu nu Allah:

﴿وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنَا وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى وَعَهِدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَن طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ﴾ [البقرة: ١٢٥]

“Nandu (labit ka Muhammad) su kinabaluy nami kanu baytullah a egkalimudan nu mga taw nandu kalilintadan, nandu embal nu su ped kanu Maqamu Ibrahim a pedsambayangan, nandu inisugu nami kani Ibrahim nandu Ismael i kasutti kanu walay ko kanu bamedtawaf nandu kanu bamagi'tikaf nandu kanu bameruku nandu bamedsujud”

Pidtalu nu Allah:

﴿إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِّلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ ﴿٦٦﴾ فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَّقَامُ إِبْرَاهِيمَ وَمَن دَخَلَهُ كَانَ ءَامِنًا وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حُجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿٦٧﴾﴾ [آل عمران: ٩٦-٩٧]

“Sabensabenal a ya pekas demun a walay a nakabetad kanu mga taw na su sya sa Bakkah – Makkah – a pinamabarakat nandu tutulu kanu mga inaden ﴿٦٦﴾ Katatagwan sa mga tanda a mga mapayag a su Maqaam Ibrahim, na entayn i nakaludep lun na nabaluy a malilintad, sa kapatut nu Allah kanu mga taw i kapanihadji ku Baytullah kanu entayn i nakabalebeg kanu ukitin, na entayn i migkafir na sabensabenal su Allah kawasa ku mga inaden”

Pidtalu nu Allah:

﴿وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَن لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿٦٩﴾ وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَىٰ كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ﴿٧٠﴾﴾ [الحج: ٢٦-٢٧]

“Nandu (labit ka Muhammad) i kinapadtakena nami kani Ibrahim ku nambetadan nu walay - Alharam –, sa da ka pedsakutu salaki sa apya pan paydu bu nandu suttika sa walay ko kanu bamedtawaf nandu kanu mga bamedtindeg nandu kanu bameruku a bamedsujud ﴿٦٩﴾ Nandu ipananawag nengka sya kanu mga taw su

kagkagi ka mamakatalingguma silan sa bamelalag nandu (bamegkuda) sa unta, mamakatalingguma silan a ebpun ku mga lalan a mawatan))).

Su katiyakap kanu mga masjid a salakaw kanu al-masjid al-haram nandu su kadtangga lun edsambayang atawaka ped pan a mga simba, na ped kanu ka-ribāt (kapediyaga) sya ku lalan ku Allah, mana su kinadtalu nu Nabi ﷺ sya ku katalutup sa abdas kanu timpu a sangat a matenggaw, kapakadakel sa sangkad ku kasangul sa masjid nandu su ka-angapa ku sambayang kanu ulyan nu isa a sambayang: **((Na entuba i edtalun a ka-ribāt, entuba i edtalun a ka-ribāt, entuba i edtalun a ka-ribāt))**⁽¹⁾.

Pasal menem kanu al-masjid al-haram, na su kabisita lun nandu su katawaf lun, a namba i simba a tinumpung nu Allah lun, na ped kanu embalangan nu jihad sa lalan salkanin a Allah.

Napanudtul sya sa (Sahīh Al-bukharī) : a nakabpun kani A'isha; pidtalun nin: Ya Rasulallah! Egka-ilyay nami su jihad a ya labi kalabihan nin a galbek, na ngintu di kami enjihad? Pidtalun nu Rasulallah: **((Ya labi i kalabihan nin a jihad na su hajj a mabrūr))**⁽²⁾.

Ya kina-aden nu hajj nandu su umrah sa jihad; na sabap sa ga-usal lun su tamuk, ginawa nandu badan, sa mana su kadtalu ni Abu Ash-sha'thā: Nadsima-sima ku i su galbeka a mga simba, mana su sambayang nandu su puasa na bagusalen lun su badan sa dikena kaped lun su tamuk, na su hajj na ga-usal lun su badan nandu su tamuk, na nadsima ku i ya labi i kalabihan nin.

Mimbida-bida su mga Ulama sya kanu kinalabi kanu hajj a *tatawwu'* (Sunnat dikena palyugat, mana su ikaduwa den a kapanihadji atawa ikatlu) kumin kanu sadaqa:

Aden kanilan i napalabi kanu hajj, sa mana su kadtalu ni Tāwūs nandu si Abu Ash-sha'thā nandu pidtalun bun ni Al-hasan.

Nandu aden kanilan i napalabi sa sadaqah, kadtalu ni An-nakha'i.

Nandu aden kanilan i midtalun sa: amayka aden pagali a pakanasisita atawaka timpu a penggutem – krisis -, na ya labi i kalabihan nu sadaqah, na pabila ka kena bun maytu – su timpu – na ya labi i kalabihan nu hajj a *tatawwu'*. Kadtalu

(1) Muslim (251).

(2) Al-bukharī (2875).

ni Ahmad. Nandu napanudtul a ebpun kani Al-hasan, nandu saben-sabenal su kaparihala kanu kabpapagalya nandu katabang kanu mga pakanasisita na ya labi kalabihan nin kumin kanu hajj a *tatawwu'*.

Napanudtul sa hadith a Sahīh nakabpun kanu Nabi ﷺ pidtalu nin: **((su hajj a mabrūr na dala pahala nin ya tabya na su surga))**⁽¹⁾.

Napanudtul sya sa (Al-musnad); saben-sabenal a inidsa kanu Nabi ﷺ: ngin den sya kanu mga amal i ya labi i kalabihan nin? Ya nin pidtalu: **((su kapangimbenal kanu kaisa-isa nu Allah, entu pan ka su jihad, entu pan ka su kinapanihadji a tinalima na ya labi i kalabihan nin kanu langun nu galbek sya sa dungya))**⁽²⁾

Endu napanudtul ebpun kanu Nabi ﷺ i pidtalu nin: **((entayn i taw a manihadji sa dili makambaragyuma nandu dili makadtalu sa mga malat; na maawa sekanin kanu mga dusa nin sa makalagid kanu gay a kinambata lun – a dala dusa nin-))**⁽³⁾.

Su kabpagampun ku mga dusa nandu su kaludup ku surga sa makadsabap kanu kapanihadji, na bamagunut-unut sya ku kinabpiyapya kanu kinapanihadji.

Ya kabaluy nu hajj sa mabrūr, na amayka maaden lun su duwa a ula-ula:

Ika-isa: Makatunay lun su mga galbekan a *Al-birr*.

Su *Al-birr* na aden lun i duwa a maana:

Ika-isa: kabpiyapya kanu mga taw, sa mana su kinadtalu sa (*Al-birr wa as-silah*) kabpiyapya nandu kapalihala, sa ya nin sulanga na (*Al-'uqūq*) kasangka.

Napanudtul sa Sahīh Muslim; saben-sabenal su Nabi ﷺ na inidsa lun su ma'ana nu *Al-birr*, ya nin pidtalu na: **((su *Al-birr* na kabpiyapya sa palangay))**⁽⁴⁾.

Ya kaaden ni Ibn umar na pidtalu nin: saben-sabenal su *Al-birr* na su kapakalmu, kagalaw na pamenengan nandu kananaw na kadtalu.

(1) Al-bukharī (1773), Muslim (1349).

(2) Ahmad (19010), Pidtalu ni Al-haythamie: su *rijāl* ni Ahmad na *rijāl* na Sahīh.

(3) Al-bukharī (1521), Muslim (1350).

(4) Muslim (2553).

Su mga namba a ula-ula, na sangat i kapegkanasisita lun sya kanu kabpanihadji; sa ya nin ma'ana na: su kabpagawida sya kanu mga taw sa kapya na kambityala nandu galbekan.

Pidtalun nu kaped – kanu mga Ulama -: su kinabedtu sa kapelalakaw sa (*Safar*) sa basa na arab, sabapin sa egkapayagin su mga palangayan nu taw.

Inidsa kani Sa'īd bin Jubair: Ngin i pinakalabi kalabihan nin a galbekan sya kanu kabpanihadji? Pidtalun nin: Entayn i taw a mapakan nandu parihalan nin su dila nin – kanu mga malat a kadtalu -. Pidtalun ni Ath-thawrī: Nakineg ko i sabensabenal su namba na ped kanu mga simba sya kanu kabpanihadji.

Su nyaba a telu a nalabit, na pagelin egkanasisita sya kanu kabpelalakaw, labi den sya kanu kabpelalakaw sa kabpanihadji, na entayn i taw a naparihala nin inyaba; na natalutupin su kinapanihadji nin.

Ped kanu mga palangayan a egkanasisita nu banihadji, na su mga nakapamituwa nu Nabi ﷺ kani Abu Jurayy Al-hujaimie, sa pidtalun nin lun: **((Di ka benal mamelusak su isa a galbek a mapya, sa apya su kadingil nengka sa ig ebpun ku pananaguwan nengka sya ku pananaguwan nu bangeni sa ig, apya su kaenggay nengka ku makapadsumpat ku tali, apya su kaenggay nengka ku sipit a sinilas, apya su ka-awa nengka ku pakasikut ku mga taw sya ku lalan nilan, apya su kabalatemu nengka ku suled nengka sa magalaw i pamenengan nengka, apya su kasalam nengka ku suled nengka a muslim u mabalatemu nengka, apya su kalimpang nengka ku duwa a pembuku sya ku lupa))**⁽¹⁾.

Ya nin katimbelan; na ya den mapya a taw na entayn i labi a makangguna sya kanu mga taw, nandu labi a masabar kanu mga kalingasan nu mga taw, sa mana su kinapayag nu Allah ku sipat nu mga *muttaqīn* – magilek – sya kanu kinadtalu nin:

﴿الَّذِينَ يُنفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكُظُمِينَ الْغَيْظِ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾ [إل عمران: ١٣٤]

“Silan a bamangenggay sya kanu timpu a kaluwag nandu kanu timpu a kasengget, nandu su silan a bamedtigkel ku lipunget nilan, nandu bamamendapay ku mga taw, sa su Allah na egkalilinyan nin su mga muhsinīn”.

Su kapanihadji na pakanasisita sa kapagawida ku mga taw, na su mu'min a magawida ku mga taw nandu makadsabar kanu kalingasan nu mga taw, na ya labi

(1) Abu Dawūd (4084), At-tirmidhī (2721), Pidtalun nin: Hadith a hasan Sahīh.

i kalabihan nin kumin kanu mu'min a dili magawida nandu dili makadsabar ku kalingasan nu mga taw.

Pidtalu ni Rabī'ah: Ya kopya na palangayan sya sa kalakaw na: su kapangalimuwan ku lutu, nandu kapakapaydu sa kandawalya sya ku mga tagapeda, nandu kapakadakil sa kandadawla sya kanu kena mga inisapal nu Allah.

Su kabpya-pya kanu kadtagapeda sya sa kalakaw, na ya labi i kalabihan nin kumin kanu mga simba a giginaway bu i guna nin, labi den u pakanasisita su taw sa kanu tabang nu tagapeda nin.

Ya kaaden nu Nabi ﷺ sya kanu kabelalakaw nin, a sangat a mayaw su timpu, na aden kanu mga tagapeda nin i mibpupuasa nandu dala ebpuasa, na nangaudtang su namepuasa, ka yabu nasama a pedtindeg na su dala pamepuasa, ka silan i nakabudsud sa balal nandu nakapainum ku mga ayam, na ya nadtalu nu Nabi ﷺ: **((Saguna a gay na ya nakapaluli sa balas na su dala pamepuasa))**⁽¹⁾.

Pidtalu ni Mujahid: pidtagapeda ku si Ibn Umar sya kanu kinalalakaw ko ka endu ku sekanin gatyakapan, na ya nin pinggula na sekanin i tinemyakap sa laki.

Ya kaaden nu kadakelan kanu mga salaf na ipedtalad nilan sya kanu mga tagpeda nilan sa kabelalakaw i silan i temyakap, sa apas-apas nilan kanu baras, ped sa kanu namba si Amr bin Qays nandu si Amr bin Utbah bin Farqad, sa apya yanin kaaden i uman i isa kanilan na bamikal bun sa kanu mga simba. Maytu bun a ya kaaden ni Ibrahim bin Ad'ham na ipedtalad nin sya kanu mga tagapeda nin sa kapelalakaw su katyakap nandu kabpagebang.

Ya kaaden ni Ibn Al-mubarak na bagatulan nin – sa kapegkan - su mga tagapeda nin sya kanu kabpelalakaw sa pinakamapya a mga pangenengken inunta na sekanin na pepuasa. Nandu ya nin pan kaaden na pabila ka magkahanda nin i manihadji sekanin, gemanat kanu dalpa nin a Marwa; na bulunen nin su mga tagpeda nin sa ya nin edtalun: Entayn i pakagkahanda salkanu banihadji? Na pegkuwanin ebpun sa kanilan su mga lutu nilan ka ipembetad nin sya kanu kawin nin nandu pegkandaduwang nin, mawli na pananggiten nin nandu enggastuwang nin silan sa malwag a kapenggastu nandu pamagatulan nin silan sa mga labi kopya nin a mga makan, mawli lun na pamamasan nin silan lu sa Makkah sa mga egkalilinyan nilan a mga makanggay nilan nandu para kanu mga ginawa nilan,

(1) Al-bukharī (2890), Muslim (700).

mawli na yuli nin silan lu kanu dalpa nin, na pabila ka makawma silan na umbalan nin silan sa mga makan, mawli na bulunen nin silan, nandu ipakwa nin su kawm a tinagwan nin kanu mga lutu nu tagapeda nin, ka imbalingan nin su lutu nu uman i pidsinakatawan.

Ika-duwa ma'ana nu *Al-birr* na: kanggalbek kanu langun nu mga inisugu, sa ya nin sulanga na su (*Al-ithm*) kabaradusan.

Tinafsiran nu Allah su *Al-birr* sya kanu kindatalu nin:

﴿وَلِكِنَّ الْأَبْرَارَ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ﴾ [البقرة: ١٧٧]

“Ugayd na ya tidtu a panunugat (*Al-birr*) na entayn i mangimbenal ku Allah nandu ku gay a mawli nandu ku mga Malaikat nandu ku kitab nandu ku mga Nabi nandu inggay nin su tamuk sa gasuwat su ginawa nin ...” Taman sa kapupusan nu ayatan.

Egkasabut kanu namba a ayatan i saben-sabenal su *Al-birr* na nem ka embalangan, sa entayn i temalutup lun na natalutupin su *Al-birr*: **Ika-isa:** kapangimbenal sya kanu tumideng nu Islam a lima timan. **Ika-duwa:** kapangenggay sa tamuk sya kanu pagali, ilu, miskin, ibn sabīl, bamangeni nandu sya kanu ka-awn sa kauulipeni. **Ika-tlu:** katindeg sa sambayang. **Ika-pat:** katunay sa zakat. **Ika-lima:** katuman sa pasad. **Ika-nem:** kadsabar sya kanu mga malat a mamakasugat. Na su langun nu namba na egkanasisita nu taw a banihadji; sabap sa dili makaguntudu su kabpanihadji nin u dala lun su Iman, nandu dili matalutup su kabpanihadji nin nandu dili maaden a *mabrūr* amayka di maaden lun su katunay kanu sambayang nandu zakat; kagina su tumideng nu Islam na edsusumpat, sa dili egkatalutup su Iman nandu Islam taman a dili makatunay su langun nu rukun nin, nandu dili egkatalutup su kabpanihadji amayka madala lun su katuman kanu mga pasad ku mga napagumpungan nandu napagayunan a egkanasisita sya kanu kabelalakaw sa kabpanihadji, nandu katunay ku tamuk a egkalilinyan – nu ginawa – sya kanu mga entayn i egkalilinyan nu Allah a kanggan lun, nandu pakanasisita bun – su kapanihadji – sa kadsabar sa kanu mga pamakasugat a mga mapasang ku kabelalakaw.

Namba na mga galbekan a kuyug kanu *Al-birr*, sa ya pinaka-nasisita lun nu banihadji na su katunay sa sambayang, ka entayn i taw a manihadji a dili nin itunay su sambayang – labi pan u ya kaaden nu kinapanihadji nin na *tatawwu'* – na makalagid sekanin kanu taw a pedtinggapas kanu untung inunta na diniyang-diyangin su capital nin, na ngibuwan i mayaba – a mga taw -.

Ya kaaden nu mga Salaf na pebpalihalan nilan su mga sunnat nu sambayang sya kanu timpu nu kabpanihadji.

Nandu ya kaaden nu Nabi ﷺ na belalayunen nin su kapeg-*qiyamul-layl* nin sa sya sekanin kanu untul nu kuda nin sya kanu mga kabpelalakaw nin nandu pedsambayang sekanin sa witr sa sya sekanin kanu untul nu kuda nin.

Nandu nanihadji si Masrūq, na dala den makatulug yatabya na pedsujud.

Ya kaaden ni Al-mughīrah bin Hakīm As-san'ānie na banihadji sekanin gemanat sa Yaman sa belalag, na ya nin kaaden na linayaman nin i aden sya kanu uman magabi i kutika a ipembatya nin kanu ikatelu bagi ku Qur'an, na pebpalen sekanin – kanu kabelalag nin – ka pedsambayang sekanin sa taman sa gapupusin su nalayaman nin a pembatyan nin entu pan ka italus nin su kabpelalakaw nin ka paneleden nin su mga tagapeda nin belalakaw, na aden antu na malulem den i kapegkagos nin kanilan.

Su sajahatra nu Allah nandu su limu nin na nanget kanu entuba a mga ngiyawa, mana ya tanu nalagidan kanilan na su kadtalu nu midtalu sa:

نَزَّلُوا بِمَكَّةَ فِي قَبَائِلِ هَاشِمٍ وَنَزَّلَتْ بِالْبَيْتِ دَاءِ أَبَعَدَ مَنْزِلِ

Lu silan nakadtakena sa Makkah kanu tupu nu mga Hashim, na seka na lu ka nakadtakena sa Bayda a mawatan a nadtakenan.

Nandu ped kanu mga labi i kasla nin a pidtimbangangan nu palityaya sya kanu kabpanihadji na kapakadakel kanu tadem salkanin a Allah, sa inisugu nu Allah su kapakadakel sa tadem-tadem salkanin sya kanu katunay kanu langun nu mga galbekan sa kabpanihadji.

Nandu labi a tinantu su kapakadakel sa *dhikr* sya kanu kutika a dalem a ihram su taw sa makanggulalan ku katalbiya nandu katakbir. Napanudtul ni At-tirmidhī nandu su salakaw lun: nakabpun ku Nabi ﷺ, pidtalu nin: **((ya labi kasla na pahala nin – kanu mga galbekan nu kabpanihadji, temundug kanu mga rukun – na su kapakatanug sa suwara sya kanu katalbiya, nandu kasumbali sa *udh-hiyah (Qurban))*)⁽¹⁾.**

(1) At-tirmidhī (827), Al-hakim (1/620), Pidtalu nin: Sahīh i isnadin.

Nandu su kagqurban na kaped kanu masla i kalabihan nin a galbekan, pidtalu nu Allah: [الحج: ٣٦] ﴿وَالْبَدَنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِّنْ شَعْتِيرِ اللَّهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ﴾ “Nandu su unta na binaluy nami intu salkanu a ped ku mga tanda nu Allah a aden salkanu lun i kamapyanan” Pidtalu nu Allah: [الحج: ٣٢] ﴿ذَلِكَ وَمَنْ يُعِظْ شَعْتِيرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِن تَقْوَى الْقُلُوبِ﴾ “Entu ba, sa entayn i edsela-sela ku mga pedsandengan – tanda – ku Allah na entu ba na ped ku kapangungutan nu mga pusung”.

Sinemumbali su Nabi ﷺ sya kanu kinagkagi nin – *hajjat al-widā'* – sa magatus a unta. Nandu ipapedsigkil nin i mga qurban nin lu sa Mina ka endu luba masumbali salkanin, apya sekanin na lu sa Madinah.

Ika-duwa a makatalutup kanu mga simba ku kabpanihadji na: su kadsanggila kanu mga galbekan a kadusan, mana su kambaragyuma ku kaluma sa timpu nu kabpanihadji nandu kasangka kanu mga kasugwan nu Allah.

Pidtalu nu Allah:

[البقرة: ١٩٧] ﴿فَلَا رَفَتْ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفَعَّلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى﴾ “Na dala den kadtalampasa nandu dala kandarwaka, nandu dala kabpawala sya ku kabpanihadji nandu nganin man a enggulan nu a mapya na egkatawan intu nu Allah, nandu pamembalutu kanu, na saben-sabenal a ya mapya lutu na su kapananggila”.

Nandu napanudtul sa hadith a Sahīh: ((Entayn i taw a manihadji sa dili makambaragyuma nandu dili makadtalu sa mga malat; na ma-awa sekanin kanu mga dusa nin sa makalagid kanu gay a kinambata lun – a dala dusa nin-))⁽¹⁾.

Na dala den lutu na pegkagi a lemawan pan sa kagilek nandu kapananggila, nandu dala den du'a a lemawan i kapyu nin a indu'a kanu taw a pegkagi sya ku kaganat nin, sa kandu'a lun sa kagilek nandu kapananggila.

Nandu ya labi a masla a egkawagib kanu taw a banihadji na su kadsanggila nin kanu mga iniharam, sa ulaman nin su lutu nin kanu kabpanihadji, sa dili maaden sa ebpun sa pantyali a haram.

Nandu ped a egkawagib i kadsanggila lun nu taw a banihadji a kadsabapan a katalutup nu kabpanihadji nin na dili maaden a ya nin tangga kanu kabpanihadji nin i kapapamagilay-ilay, pakinegan, kasandagan nandu kamamaslay, ugayd na ya

(1) Nawna den i kinalabit sa nakapanudtul lun, hadith a nya na ebpun sa Sahīhayn.

nin baluyn a tangga nin lun na pananangul nin sa Allah nandu suwat-suwat nin lun nandu mangalimbaban sekanin nandu ikagilek nin su Allah.

Mahasutti su Allah a binaluy nin su Baytullah Al-haram, sa malilintad nandu pedtimu-timuwān nu mga taw, nandu pembabalinganan nilan sa di nilan gabulungan.

Guna su inipadseged nu Allah su ingala nin kanu entuba a walay (baytullah) sya ku kinadtalu nin kanu tagages nin sa: [الحج: ٢٦] ﴿وَوَطَّهَرْنَا بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ﴾ *“Nandu suttika sa walay ko kanu bamedtawaf”*, na tantu den a nalinyan nu mga taw su walay nu kadnan a galinyan nilan (su Allah), na uman malabit kanilan su entuba a walay (baytullah) na mapanganganun nilan, na uman nilan menem magkalendem i kawatan nilan lun na talingen silan na masakit.

Kaped ku mga salihīn na nailay nin su isa a pegkagi sya ku kutika a kapengganat nilan, na nakauliyang, nandu yanin nadttalu: Ngin den i laki anya a kalubay! nandu nakambayukin i:

فَقُلْتُ دَعُونِي وَاتَّبَاعِي رِكَابِكُمْ أَكُنْ طَوْعَ أَيْدِيكُمْ كَمَا يَفْعَلُ الْعَبْدُ

Na yaku nambasa na padttaday ako nu den ku kapedttundug-tundug ko ku unta a pedkudan nu, ka mabaluy ako a panunugun nu sa mana su penggulan nu ulipen.

Uliyan nin na nakaginawa ka yanin nadttalu: Nyaba i lidu na ginawa, na entayn i dala den inamin a maka-angay pan sa kanu namba a walay (baytullah), na di kabu lemigid i kapasang na lidu na ginawa nu entayn i dala den inamin sa kasampay nin ku kadnan nu namba a walay (Allah).

Sabutan i entayn i dili paka-angay lun sa aden mabagel a dawa nin (aden pakabangen lun) na pakatumpuk sa balas kanu entayn i namaka-angay lun, mana su kinadtalu nu Nabi ﷺ guna sekanin makawma ganat sa kinambunuwa sa Tabūk: **((Sabēn-sabēnal na aden mga taw sya sa Madinah a dala den inukitan nu a lalan nandu dala den natalpas nu a bogan, yatabya na tagapeda nu silan, nakaungen salkanilan i pakabangen))**⁽¹⁾.

يَا سَائِرِينَ إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ لَقَدْ سِرْتُمْ جُسُومًا وَسِرْنَا نَحْنُ أَرْوَاحًا

(1) Nawna den i kinalabit sa nakapanudtul lun, hadith a nya na ebpun sa Sahīhayn.

Oh sekanu a bagangay sa baytullah, saben-sabenal salkanu na nakalalakaw su mga lawas nu, na sekami na ya nakalalakaw na su mga ngiyawa nami

إِنَّا أَقَمْنَا عَلَىٰ عُذْرٍ وَقَدْ رَحَلُوا وَمَنْ أَقَامَ عَلَىٰ عُذْرٍ كَمَنْ رَاحَا

Saben-sabenal na silan na namakaganat den lemalakaw, na sekami na natabun sabap sa aden nakabangen salkami, na entayn i natabun sabap sa aden nakabangen lun na mana bun naka-angay.

Jā-tlu a majlis

Su ganti nu kapanihadji nandu kapagumrah

kanu entayn i dili lun pakagaga

Napanudtul sa (Sahīh Al-bukharī): nakabpun kani Abu Hurairah; pidtalu nin: minangay su mga faqir lu ku Rasulullah ﷺ, sa ya nilan pidtalu: nakuwa den nu mga taw a mga kawasa su mga ebpangkatan a mapulu nandu mga limu a tanitiyasa; bamedsambayang silan sa mana bun su kapedsembayang nami, nandu bamebpuasa silan sa mana bun su kapebpuasa nami, nandu aden pan mga subla a mga tamuk nilan a ibamanihadji nilan nandu ibamagumra nialn nandu ibamenjihad nilan nandu ibanadaqa nilan. Ya pidtalu nu Rasulullah ﷺ : **((Ngintu panudtulen ku salkanu su ngani-nganin a amayka makwa nu inyaba na magos nu su nangawna salkanu nandu dala isa bu a makasawt salkanu ku mga taw a mawli salkanu, nandu maaden kanu sa sekanu i lawan a mapya a napantag kanu entuba a timpu, ya tabya a – makalepeng – na entayn i enggalbek kanu maytuba a galbek? Pamedtasbīh kanu nandu pamedtahmīd kanu nandu pamedtakbīr kanu sya kanu ulyan nu langun nu sambayang – a faradhu – sa makatlu-pulu enggu tlu))**⁽¹⁾.

Su tamuk sya kanu entayn i musal lun ku palityaya sa Allah nandu enggastun nin sya kanu mga galbekan a mapya a ipedsupeg lu kanu Allah, na kadsabapan intu na kasupeg lu kanu Allah, nandu entayn i enggastun nin su tamuk sya kanu mga supak salkanin a Allah, nandu usalen nin sya kanu kasampay nin kanu mga kahanda nin a haram atawaka sya – sa mga galbekan – a makalimpang salkanin ebpun kanu palityaya sa Allah, na kadsaban intu na katebped nu kinadsumpat nin ku Allah. Sa mana su kinadtalu ni Abu Sulaiman Ad-darani: Su dungya na dalinding salkanin a Allah kanu mga kuntla nin, nandu bagedan a ipedsampay lu salkanin a – Allah – para kanu mga Awliya nin, mahasutti – su Allah – a nangaden sa enggaga-isa a satiman a kadsabapan a ikasampay lu salkanin atawaka kadsabapan a katebped u kinadsumpat salkanin.

Pinamedta nu Allah sya sa Qur'an su – silan antu a inusal nilan su mga tamuk nilan sa pananangul sa Allah – nandu nabensyan nin su – silan antu a inusal nilan su mga tamuk nilan sa supak ku Allah.

(1) Al-bukharī (843), Muslim (595).

Pidtalun nu Allah sya kanu mga pinamedta nin:

﴿الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ [البقرة: ٢٧٤]

“Su silan antu a bamenggastun nilan su mga tamuk nilan sya ku magabi nandu malamag, sa masulen nandu mapayag, na patut kanilan i balas, lu kanu Allah nandu dala andam kanilan nandu dala kanilan i mga kalidu na ginawa”.

Nandu pidtalun nu Allah:

﴿إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرِجُونَ تِجْرَةً لَنْ تَبُورَ ﴿٢٩﴾ لِيُؤْتِيَهُمْ أَجْرَهُمْ وَيَزِيدَهُمْ مِّنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ﴾ [فاطر: ٢٩-٣٠]

“Sabeng-sabengal su silan antu a bamembatyan nilan su Qur’an nandu initunay nilan su sambayang nandu inipangenggay nilan su su ped ku mga inirizki nami kanilan sa masulen nandu mapayag sa eb pangagalapen nilan su dagangan a dili den egkalapis ✨ Ka endu nin egkatalutup kanilan su mga balas nilan nandu kadsisingumanan nin silan sa ped ku kalabihan nin, sa sabeng-sabengal sekanin – a Allah – na bala-ampun a bala-sukul”.

Su mga ayatan a mayaba i pakatutulu nin na madakel abenal.

Pidtalun nu Allah sya kanu mga nabensyan nin:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَن ذِكْرِ اللَّهِ وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٩﴾ وَأَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِي أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُن مِّنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٠﴾﴾ [المنافقون: ٩-١٠]

“Oh sekanu a namalityaya! Di kanu pedsimpangan ku mga tamuk nu nandu ku mga wata nu sya ku katadem sa Allah sa entayn i enggula sa entuba na silan su mga nangalugi ✨ Nandu enggastu nu – zakat, sadaqah – i ped sa nganin a inirizki nami salkanu sya ku unan na katalingguma ku isa salkanu nu kapatay na madtalun nin i hu kadenan ko namba ka inidatanguli nengka bu sa laki su agyal ku sa apya paydu bu na makapanadaqah ako nandu mabaluy ako a ped kanu mga salihin”.

Pidtalun ni Ibn Abbās: Langun a taw a da nin inggay su zakat nu tamukin, na yanin kapatay na makapangeni-ngeni sa kambalingan sa dungya. Entupan ka binatya nin su nyaba a ayatan.

Nandu pinamanudtul nu Allah su mga taw nu naraka a ibagenggay sa kanilan su listan nu galbek nilan sya ku biwang nilan sa ya nilan pedtalun :

﴿مَا أَعْطَىٰ عَنِّي مَالِيَّةٌ هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَّةٌ﴾ [الحاقّة: ٢٨-٢٩]

“Dala makangguna sa laki su tamuk ko ❖ Nadala den sa laki su bagel ko”.

Su mga hadith a bamedta ku entyn i ginastu nin su tamukin sa lalan sa palityaya, nandu su kinabensi ku entayn i dala nin itunay su kawagib nu Allah salkanin na madakel gayd.

Pidtalun nu Nabi ﷺ: **((Ngin den a kapya su tamuk amayka sya kanu mama a salih))**⁽¹⁾.

Su langun a kawasa ku mga sahabat, na ludep kanu nyaba a hadith.

Ya den uluwan nu mga taw a penggastun nilan su tamuk nilan sa lalan sa Allah ku nyaba a ummat na si Abubakr As-siddīq, sekanin i nadsabapan na kinatulun nu nyaba a ayatan :

﴿وَسَيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَى الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّى وَمَا لِأَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزَى إِلَّا أَتْبَعَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَىٰ وَلَسَوْفَ يَرْضَىٰ﴾ [الليل: ١٧-٢١]

“Dili sumala na pakawatanen ku intu sya kanu nananggila - sa dusa - ❖ A su ibangenggay nin su tamuk nin ka endu sekanin masutti ❖ Nandu dala isa salkanin i limu a bamalasan ❖ Ya tabya na singanin ku kasuwat nu kadnan nin a labi a mapulu ❖ Na talanged a egkasuwat sekanin”

Napanudtul sa (Sahīh Al-hakim): nakabpun kani Ibn Az-zubayr, pidtalun nin : pidtalun ni Abu Quhafa kani Abubakr: Egkailay ku seka a madakel i bagonen nengka a mga malubay a ulipen! Namba ka ya nengka bagonen na mga mama a mabagel ka magkelung nengka silan nandu silan i enggalbek ku galbek nengka. Ya pidtalun ni Abubakr: Oh ama ko! Dala ped a kahanda ko yatabya mapya. Pidtalun ni Ibn Az-zubayr: na nakatulun sa nyaba su ayatan a: [الليل: ٥] ﴿فَأَمَّا مَنْ أَعْطَىٰ وَاتَّقَىٰ﴾ “Nandu entayn menem i taw a nangenggayan nandu nananggila...” taman den kanu kapupusan nu surah⁽²⁾.

Nandu napanudtul ni Abu Dawūd nandu si At-tirmidhī ebun sa hadith ni Umar; pidtalun nin: sinugu kami nu Rasulullah ﷺ sa manadaqa kami, na nangatabu intuba sa aden tamuk ko, na nadtalun ko: saguna na lawanan ko si Abubakr. Pidtalun nin: na init ko su tenga kanu tamuk ko. Na ya pidtalun nu Rasulullah ﷺ : **((ngin i inisama nengka kanu pamilya nengka?))** Yaku pidtalun: na man bun ba – tenga -.

(1) Ahmad (17763), Al-bukharī sa (Al-adab al-mufrad) (299). Nya a hadith na Sahīh.

(2) Al-hakim (572/2), Nandu pidtalun nin: namba a hadith na Sahīh sya sa sharat ni Muslim.

Saben-sabenal si Abubakr na yanin inenggay na su langun nu endaw i aden salkanin, na ya pidtalu – nu Rasulullah -: **((Oh Abubakr ngin i inisama nengka kanu pamilya nengka?))** na ya nin pidtalu : na su Allah nandu su sinugu nin. Na ya ko nadtalu na: di ko den lawanan sekanin kanu enggaga-isa sa taman sa taman⁽¹⁾.

Napanudtul ni Imam Ahmad nandu si An-nasa'ī nandu si Ibn Majah ebpun a hadith ni: Abu Hurayra, nakabpun kanu Nabi ﷺ pidtalu nin: **((Dala den tamuk a tidtu a nakangguna salaki a mana kinangguna na tamuk ni Abubakr))**. Na nakauliyang si Abubakr sa ya nin nadtalu: saki nandu su tamuk ko na leka oh Rasulullah.⁽²⁾ Napanudtul ni At-tirmidhī.

Nandu kaped pan kanu mga taw a penggastun nilan su mga tamuk nilan sa lalan sa Allah na si Uthman bin Affan.

Napanudtul ni At-tirmidhī ebpun kani Abdurrahman bin Khabbab; pidtalu nin: nadsaksiyan ko su Nabi ﷺ a ibangeni nin sa tabang su mga sundalu sya kanu kinambunuwa sa *Ghazwat al-'usrah*, na midtindeg si Uthman ka pidtalu nin: Oh Rasulullah! Aden sa laki i magatus a unta taman kanu mga kasangkapan nin a ipedsadaqah ko sa lalan sa Allah. Mawli na pakanasisita pamun su mga sundalu, na midtindeg si Uthman ka pidtalu nin: Oh Rasulullah! Aden sa laki i duwa-gatus a unta taman kanu mga kasangkapan nin a ipedsadaqah ko sa lalan sa Allah. Mawli na pakanasisita pamun su mga sundalu, na midtindeg si Uthman ka pidtalu nin: Oh Rasulullah! Aden sa laki i tlu-gatus a unta taman kanu mga kasangkapan nin a ipedsadaqah ku sa lalan sa Allah. Pidtalu – ni Abdurrahman bin Khabbab -: nailay ko su Rasulullah ﷺ a pembaba ebpun kanu mimbar sa pedtalun nin : **((Dili den makagked kani Uthman i endaw a enggulan nin sa uliyan nu nyaba, Dili den makagked kani Uthman i endaw a enggulan nin sa uliyan nu nyaba))**⁽³⁾.

Napanudtul ni Imam Ahmad nandu si At-tirmidhī ebpun a hadith ni Abdurrahman bin Samurah, saben-sabenal a nakawma si Uthman lu kanu Nabi ﷺ sya kanu kutika a ibelipaladu nin su mga sundalu sa *Ghazwat al-'usrah* sa aden lun i sangibu a Dinar, na binukakal – nu Rasulullah – lu kanu bilik nin. Pidtalu ni – Abdurrahman bin Samurah -: nailay ko su Rasulullah ﷺ a pegkekelid-keliden nin

(1) Abu Dawūd (1678), At-tirmidhī (3675), nandu pidtalu nin: hadith a hasan Sahīh.

(2) Nawna din i kinatakhrij lun, nya a hadith na Sahīh.

(3) At-tirmidhī (3700).

sya kanu bilik nin sa ya nin pedtalun: **((Dili den makagked kani Uthman i endaw a enggulan nin sa uliyan nu nyaba))** sa nakaduwa ⁽¹⁾.

Nandu kaped bun sa kanilan si Abdurrahman bin Awf.

Napanudtul ni At-tirmidhī ebpun a hadith kani: Abu Salamah bin Abdurrahman bin Awf, nakabpun kani A'isha; saben-sabenal su Rasulullah na pedtalun nin (sya kanu mga kaluma nin): **((Sabensabenal su katamanan nu na kaped sa pakalidu sa ginawa ko sya kanu uliyan ko, na dala den abenal makagaga edsabal salkanu yatabya na su mga taw a tidtu a balasabal))**, tigin: tupan a pidtalu ni A'isha kani Abu salamah: Painumen nu Allah si ama nengka sa panginumen a *salsabīl* ebpun ku surga. Ka yanin ka-aden na inumunan nin su mga kaluma nu Nabi ﷺ isa ka pamumulan a nabpasa sa pat-pulu ngibu. Nandu yanin pidtalu na: Hasan gharīb. Napanudtul bun ni Al-hakim, nandu Sahīh sya salkanin. Na napanudtulu ni Imam Ahmad i ledsuwan nin⁽²⁾.

Nandu napanudtul bun ni Imam Ahmad, nandu si Al-hakim, hadith a ganat kani Umm bakr bint Al-miswar bin Makhramah, sabensabenal kani Abdurrahman bin Awf na pibpasa nin i lupa nin kani Uthman sa pat-pulu ngibu a Dinar, na pimbabadin ku mga faqir ebpun ku tupu na Zuhrah, nandu ku mga Muhajireen, nandu ku mga kaluma nu Nabi ﷺ. Pidtalu ni Al-miswar: Na ininggay ko kani A'isha i umun nin kanu entu, na yanin nadtalu salkami: Sabensabenal na nakineg ko su Rasulullah ﷺ a pedtalun nin: **((Dala makalanun salkanu sya ku uliyan ko yatabya na su mga tidtu a balasabal, painumen nu Allah si ibn Awf ebpun ku salsabīl sa surga))** ⁽³⁾.

Su mga tudtulan u silan a mga malimu, a penggastun nilan su mga tamuk nilan sya sa lalan ku Allah, ebpun ku mga sahabat nu Rasulullah ﷺ na malendu a banudtulen.

Ya kaaden nu mga faqir ku mga sahabat, na pabila ka mailay nilan su mga sahabat a aden mga tamuk nin, a ebpagusalen nilan su mga tamuk nilan sya kanu mga egkalilinyan nu Allah, mana su kapanihadji, kapagumrah, kanjihad sa lalan sa Allah, kaawn kanu mga na-ulipen, kapanadaqa, kapangalimwan kanu mga pagali nandu su salakaw pan a pidtimbangangan nu palityaya nandu simba; na galidu i

(1) Ahmad sya sa kitabin a ((Fadhā'il as-sahābah)) (846), At-tirmidhī (3701), Hasan sya kani Shaykh Albanie sya sa kitabin a Al-mish'kāt (3/1713).

(2) Ahmad (24485), At-tirmidhī (3749), Al-hakim (532/3).

(3) Ahmad (24724), Al-hakim (351/3), Yanin pidtalu: *Sahīh* i isnadin.

ginawa nilan sabap sa naliyus silan kanu kaamung nilan kanu entu a mga kalabihan (simba).

Linabit sa kanilan nu Allah sya sa Qur'an, pidtalu nu Allah:

﴿لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضَى وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنْفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُوا لِلَّهِ وَرَسُولِهِ مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ وَلَا عَلَى الَّذِينَ إِذَا مَا أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَا أَجِدُ مَا أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ تَوَلَّوْا وَأَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَنًا أَلَّا يَجِدُوا مَا يُنْفِقُونَ ﴿٩١﴾ [التوبة: ٩١-٩٢]

“Dala ku mga malubay nandu dala ku mga pedsasakit nandu dala bun ku silan a dala egkangatun nilan a manggastu nilan i dusa, amayka manguyaw silan sa lekanin a Allah nandu kanu sinugu nin, dala kapatut ku mga muhsinin a ukit (a kapangungkayd sa kanilan) sa su Allah na bala ampun a pinakamalimu ﴿﴾ Nandu dala dusa nu silan a tinalingguma ka nilan ka endu nengka silan maabunaw sa lutu sa nadtalu nengka i dala matun ku a i-abunaw ku salkanu na namedtaligkud silan sa su mga mata nilan na bamedtulu i lu sa lidu na ginawa sa dala egkangatun nilan a nganin a manggastu nilan”.

Nakatulun su nyaba a ayatan sa yanin nadsabapan, na su lumpukan nu mga faqir a mga muslim a nakawma silan lu kanu Nabi ﷺ, sa su Nabi na belipaladu ebpawang sa kapembunwa lu sa Tabuk, sa pinangeni nilan kanu Nabi i pawnuten silan, na ya pidtalu nu Nabi sa kanilan: **((Da natun ko a nganin a makapambalutu ko salkanu))**. Na minuli silan sa bamangulyang sa lidu na ginawa, sabap sa nalyus silan kanu entu a kapenjihad a gadtagapeda nilan su Rasulullah ﷺ.

Pidtalu nu ped kanu mga Ulama: Wallahi, namba i tidtu a ulyang nu mama, minulyang silan sya kanu kinalyus nilan kanu mga lakaw a mapakay a kadsabapan nu kashahid nilan, na su entayn menem i yanin ibagulyang na kinalyus nin ku umun nin sa dungya nandu su galinyan nu ginawa nin, na makalagid silan kanu wata atawaka babay a bagulyang sa da nin kanggumaked kanu umun nin.

سَهْرُ الْعِيُونَ لِغَيْرِ وَجْهِكَ بَاطِلٌ وَبُكَاءُ هُنَّ لِغَيْرِ رَفْقِكَ ضَرَّائِعٌ

Su kandiyaga nu mga mata sa dikena sabap sa pananangul salka na batil, nandu su ka-uliyangin sa dikena sabap sa kinadedag salka na dala bun katagan nin.

Mabaluy a manis su kaulyang, amayka sya maaden kanu di kanggumaked kanu mga kalabihan a mapulu nandu mga limu a tanitiyasa.

Guna makineg nu mga sahabat su kadtalu nu Allah a: [البقرة: ١٤٨] ﴿فَاسْتَبِقُوا الْحَيْرَةَ﴾

“Pamedsisigiya kanu sya ku mga mapya”. Nandu su kadtalu nu Allah a :

﴿وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ﴾ [آل عمران: ١٢٣]

“Nandu pameng-gagan kanu lu sa ampun a ganat ku Allah salkanu nandu ku surga a su balawagan nin na mana su langit nandu lupa a inipagadil ku mga muttaqīn –magilek-” ; na nasabutan nilan ku namba a ayatan i ya tangga ku kapedsamikal nu uman i isa kanilan na endu maaden sa kaunanan nin su salakaw lun sya kanu mga kalabihan, nandu ya mawna lu kanu kasampay kanu ebpangkatan a mapulu. Ya kaaden nu pidsinakatawan sa kanilan na amayka mailay nin su entayn i enggalbek ku simba a di nin gabalebeg; na mangandam sekanin sa napulawanan nu entu a taw a minggalbek lun, na galidu i ginawa nin ku kinapulawan lun. Su kapegkuya-kuya nilan na sabap sa apas nilan kanu mga pangkatan sa gay a mawli, sa mana su kinadtalu nu Allah:

﴿وَفِي ذَٰلِكَ فَلْيَتَنَفَّسْ أَلْمُتَنَفِّسُونَ﴾ [المطففين: ٢٦]

“Sa sya sa entuba i egkuya-kuyan nu bamegkukuya”. Mawli na nakatalingguma su namakatundug kanilan, na nakadsalyu sa ula-ula, sa nabaluy a ya nilan pegkuya-kuyan na su kanggumaked ku kadudunggyay a pedsagad bu.

Pidtalun ni Al-hasan: Pabila ka mailay nengka su taw a idsigi ka nin sya ku kadudunggyay, na idsigi nengka sekanin sya kanu kabpagagama (akhirat).

Pidtalun ni Wuhaib ibn Al-ward: Amayka magaga nengka i dala makalawan salka a isa bu ku pananangul sa Allah, na enggula ka.

Ya uluwan nu mga patitigi ku mga mapya ku nyaba a ummat na si Abubakr As-sidīq رضي الله عنه. Pidtalun ni Umar: Dala pigkuya-kuyan nami a enggaga-isa a mapya, ya tabya na na-unanan kami ni Abubakr, ya nin kaaden na patitigi sya kanu mga kamapyanan.

Ya makatundug lun a patitigi ku mga kamapyanan na si Umar.

Su taw a mawatan i kahanda nin, na sekanin su dili edtilu kanu mga manawt, ugayd na yanin apasen na makadtatangguna lu ku mga ebpangkatan a mga mapya a lalayun, nandu dili pedtamanan sya ku panamal nin sa apya mausal nin su ginawa nin sa pananangul sa Allah. Na entayn i nadedagan sabap sa pananangul sa Allah, na su Allah i mataw lun manambi.

Nadtalu kanu kaped ku mga mategel i apas sa kanggalbek sa simba: Nginan ka belasayn nengka i nan a lawas? Tigin: Yaku pedsinganen na kakurmat lun.

وَإِذَا كَانَتِ التُّهُمُوسُ كِبَارًا تَعَبْتُ فِي مُرَادِهَا الْأَجْسَامُ

Amayka su mga ginawa ka mapulu i pangkatan, na di sumala na malugat den su lawas ku kasampay kanu mga kahanda nin.

Pidtalun ni Umar bin Abdul-aziz: Aden sa laki i ginawa a maapas, dala nasampay nin a enggaga-isa ya di tabya na panamalan nin menem su labi pan kanu nasampay nin, na saben-sabenal na gu nin masampay su nya a gambetadan (*khilafah/kadatu/kamal*) dala den makalawan lun sya sa dunya; na banamal pamun lu ku nganin a ya labi kapulu nin ku dungya (ya maytu na su akhirat).

عَلَى قَدْرِ أَهْلِ الْعَزْمِ تَأْتِي الْعَزَائِمُ وَتَأْتِي عَلَى قَدْرِ الْكِرَامِ الْمَكَارِمُ

Sya pedtatanggunut su kasampay kanu mga masla a enggagaisa kanu pedtinggapas lun, nandu sya pedtatanggunut su kadakel a limu kanu kakalimu.

Ya alaga na uman i manunya, na su lekanin a pedtuntuten. Na entayn i yanin pedtuntuten na su dunya, na dala den lemawan lun sa kababa, kagina su dunya na mababa, na ya lemawan lun sa kababa na su entayn i pedtuntut lun, nandu su dunya na lusak, na lemawan lun sa kalusak na su entayn i mamaluli lun.

Pidtalun nu kaped kanu mga ulama: Su mga pusung na pendadalog, aden pusung a sya pendadalog ku Arash, na aden pusung a sya pendadalog ku katilyas.

Su dunya na langun mana katilyas, ka langun u nadalem lun a pangenken nandu panginginumen na lu bun baninggalus sa katilyas, maytu bun su nadalem lun a mga balegkas nandu su lawas na yanin bun embaluyan na lupa, mana su nadtalun a: Su langun u sya sa untul na lupa na muli bun sa lupa.

Su taw a mategel i apasin na bamikalan nin i kasampay nin ku kahanda nin, nandu bagibpeden nin i kapenggula nin ku langun a makasuwat kanu papedtayan nin. Su taw menem a malubay i apas, na yanin bu bamikalan na su kadtatanggunutin ku nafsu hawa nin, ka yanin den pedsaligan na su kapendapay nu Allah, na galiyus sekanin - amengka dapayn sekanin u Allah - kanu pangkatan nu mga taw a namedtigi ku mapya ka silan i mangasiken i pangkatan lu ku Allah.

Pidtalun nu kaped ku mga salaf: Ibetad nengka den sa su taw a minggula sa mawag na na-ampun den, dikenaba naliyus salkanin su balas nu mga taw a muhsinīn?

أَتَرْضَىٰ بِسَبْقِ الْمُتَّقِينَ إِلَى اللَّهِ

فَيَا مُذْنِبًا يَرْجُو مِنَ اللَّهِ عَفْوَ

Oh seka a baladusa a pedsinganay sa ampun nu Allah, nginan gasuwatan nengka den i kina-una nu mga muttaqūn (mangagilek ku Allah) lu ku Allah?

Guna su namedtigi su bamedtigi sa kasampay ku mga pangkatan, na inilingan na uman isa su kaped sa kanu kapenggalbek sa mapya.

Pidtalun nu Nabi ﷺ: **((Dala kadsekalan (a mapya) yatabya na duwa timan: Su mama a inenggan nu Allah sa tamuk, na sya nin penggastun ku lalan ku Allah sa magabi-malamag, nandu su mama a pinalangag nu Allah sa Qur'an, na ipedtunay nin sya ku magabi-malamag)).** Sya sa kaped a riwāyah: **((Dala pedsekalan (a mapya) yatabya na duwa timan: Su mama a pinalangag nu Allah sa Qur'an, na ipedtunay nin sya ku magabi-malamag, sa yanin madtalu: umana bu ka enggan ako sa man ba sa inenggay lun na man bun ba i enggula ko sa penggulan nin na, nandu su mama a inenggan nu Allah sa tamuk, na sya nin penggastun ku kawagibin, sa yanin madtalu: umana bu ka enggan ako sa man ba sa inenggay lun na man bun ba i enggula ko sa penggulan nin na)).** Nyaba a hadith na sya sa Sahīhayn⁽¹⁾.

Sya sa kinapanudtul ni At-tirmidhī nandu su salakaw lun, nakabpun kanu Nabi ﷺ, pidtalun nin: **((Ya man upaman nu nya a ummat na pat kataw a taw: mama a inenggan nu Allah sa tamuk nandu kataw, na ipenggulalan nin su natawan nin sya ku tamukin, ka sya nin penggastun ku kawagibin. Nandu mama a inenggan nu Allah sa kataw uged na da nin enggay sa tamuk, na yanin gadtalu na: Umana bu ka aden laki a man ba sa nani, na yako enggulan na manbun ba sa penggulan nin na))** Pidtalun nu Rasulullah ﷺ: **((silan duwa na pagidsan sa balas. Nandu mama a inenggan nu Allah sa tamuk uged na da nin enggay sa kataw, na di nin gatuganul su tamukin ka sya nin penggastun ku dikena kawagibin. Nandu mama a dala enggay nu Allah sa kataw nandu dala bun i tamuk, na yanin pedtalun na: Umana bu ka aden salaki i tamuk ni kwana, na yaku enggulan na man bun ba sa penggulan nin na)).** Pidtalun nu Rasulullah ﷺ: **((silan duwa na pagidsan sa dusa))**⁽²⁾.

Guna mailay nu Nabi ﷺ su kapegkalidu na ginaw nu mga sahabatin a mga faqir, nandu su kapegkalugkug nilan, sabap sa kanu kapenggastu nu mga suledilan a mga kawasa sa tamuk sa lalan ku Allah nandu pananangul salkanin, na silan na

(1) Al-bukharī (5025), Muslim (815).

(2) At-tirmidhī (2325), Pidtalun nin: Hadith a hasan Sahīh.

dala pakanggastu nilan, na ya inipangumpiya nu Nabi kanu pamusungan nilan na tinutulu nin silan sa malemu a galbek a magos nilan su nangawna kanilan, nandu dala makalepeng kanilan ku mamakatundug kanilan, nandu silan i mabaluy a labi a mapya kanu entuba a timpu nilan, yabu tabya na entayn i enggalbek kanu entuba a galbek, ya bantu inipamandu nu Rasulullah na su dhikr sya ku uman i kapasad na palyugat a sambayang.

Pakatutulu bun sa namba, su napanudtul ni Imam Ahmad, nandu si At-tirmidhī, hadith a ganat kani Abu Ad-dardā', nakabpun ku Nabi ﷺ, pidtalun nin: **((Kalinyan nu i pamanudtul ko salkanu i labi a mapya ku mga galbek nu, nandu labi a suttu ku kadnan nu, nandu labi i kapulu na pangkatan nin, nandu ya nu temu kumin sa kanggastu sa bulawan nandu pilak, nandu ya nu pan temu kumin sa mabalatemu nu su kuntla nu na bunun kanu nilan nandu bunun nu mambu silan?))**. Ya nilan nadtalun na: Uway oh Rasulallah. Tigin: **((Su kapanadem-tadem ku Allah ﷻ))**⁽¹⁾. Napanudtul bun ni Malik sya sa *Al-muwatta'* sa *mawqūf*.

Pidtalun kani Abu Ad-dardā': su taw a napandaludaya sa magatus a ulipen. Ya nin pidtalun: saben-sabenal su magatus a ulipen a tamuk na tidtu a madakel, na ya labi i kalabihan nin ku namba na su kapangimbenal (iman) a tatap sa magabi sa malamag, nandu su dili kapinda na dila nu isa salkanu ku dhikr salkanin a Allah.

Nandu napanudtul bun a pidtalun nin: su kadtalu ko sa *(la ilaha illallah nandu Allahu akbar)* sa makamagatus, na ya labi i lilini ko lun kumin sa kadsadeqa ko sa magatus a Dinar.

Nandu napanudtul sa *Marfū'* nandu *mawqūf*: ((Entayn i naliyus nu kapanambayang ku magabi, nandu inidsingit nin su tamuk nin, nandu tinalaw ku kambunuwa nin ku kuntla nin, na mapakadakel sa kadtalu sa *(subhanallah wa bihamdih)* sabapin sa su namba na ya labi i kalilini lun nu Allah kumin kanu saka-palaw a bulawan atawaka pilak a penggastun sa lalan salkanin a Allah.

Nandu egkatawi ka i, saben-sabenal na entayn i di pakabalebeg ku galbek a mapya, sa inikalidu na ginawa nin su dili nin kapegakabalabeg lun, nandu nadsinganin nin i kabalebeg nin lun; na pembalasan sekanin sa mana su balas nu minggalbek antu, sa mana su nalabit a pedtalun nin i umana bu ka aden sa laki i tamuk na ipagamal ku sa mana su kinapagamal lun ni kuwana, na pakapagidsan silan sa balas. Nandu nadtalun i: pakapagidsan silan sya ku unayan nu balas dikena

(1) Ahmad (27525), At-tirmidhī (3377), Al-hakim (673/1), Pidtalun nin: Sahīh i isnadin.

sya kanu kapedtakep-takep lun; sabapin sa su kapedtakep-takep sa balas na talatantu bu sya ku minggalbek, sabap samba na ya kaaden nu mga taw a mawatan i mga panganganay nin, na dili silan gasukul sa kanu nan a kapendelepenga sa balas, ka pebpapangilayn nilan i makanggalbek silan sa mga simba a makalepeng nilan kanu simba a di nilan egkabalebeg, ka endu nilan manggumaked su balas a makalepeng ku balas nu simba a da nilan mabalebeg, nandu matakep sa kanilan su balas, sa mana su kapedtakep ku mga nagamal ku simba a da nilan mabalebeg, ka endu mamakandedelepenga silan langun sya ku balas.

Ya kaaden nu sabad a dili pakabalebeg penjihad, mana su mga babay nandu mga malubay kanu timpu nu Nabi ﷺ, na bangingidsa silan ku Nabi sa mga galbekan a makatimbang ku balas nu jihad.

Nalyus su sabad ku mga babay sa kapanihadji sa egkaped su Rasulullah ﷺ, guna su nakawma su Rasulullah; na inidsan nilan u ngin i makalepeng nilan kanu entu a kinapanihadji, pidtalun nu Rasulullah: **((pag-umrah ka sya ku ulan-ulan nu Ramdhan; ka saben-sabenal su umrah sya ku Ramadhan na pakatimbang sa kapanihadji (ataw ka kapanihadji sa egkaped aku) ⁽¹⁾.**

Pidtalun ni A'isha: Ya Rasulullah, egkaylay nami su jihad sa ya labi i kalabihan nin a simba, na ngintu di kami enjihad? Pidtalun nu Rasulullah: **((ya nu jihad na su kapanihadji nandu kapag-umrah)) ⁽²⁾.**

Midsadaqah su ped ku mga kawasa sa madakel a mga tamuk, na nakasampay su pakinegan lun ku lumpukan nu mga salihin, na midtimu-timu silan, ka kinuwinta nilan su nganin a nakadsadaqah nu mga kawasa ebpun a mga Dirham, ka midsambayang silan sa sunnat a saka-rakaat i timbang nu uman i Dirham a nakadsadaqah nu mga kawasa.

Samba egkaaden su kagkuya-kuya ku mga kapyanan, nandu kapagagawa sa kapulu na ebpangkatan.

تَعَالَىٰ فَإِنظُرِي كَيْفَ التَّغَالَىٰ

كَذَلِكَ الْفَخْرُ يَا هَمَّ الرَّجَالِ

Manamba i badtugan, oh sekanu a mga mama, siken ka nandu ilay ka u panun i tidtu a kapebpapuluwa.

(1) Nalabit den sa nawna i namakapanudtul lun, hadith anyu na sya sa Sahīhayn.

(2) Nalabit den sa nawna i namakapanudtul lun, hadith anyu na sya sa Sahīhayn.

Mahasutti su Allah, a pidsisinggumanan nin ku nyaba a ummat nandu inukatan nin lun, su mga bungawan nu mga kamapyanan, sya naka-ukit ku Rasulullah ﷺ. Dala ku mga masla a simba a ipedtindeg nu ped ku mga taw a dili gabalebeg nu ped, yatabya na binaluyan nu Allah sa simba a makalepeng lun atawaka makalawan nin lun pan, na makandedelepenga su langun nu ummat sya ku kapamaluli ku kamapyanan.

Guna maaden su jihad sa ya labi kapy a nin a simba, ugayd na dala ipenggaga lun nu kadakelan ku mga taw, na inaden su kapakadakel nandu katatap ku dhikr sa entuba i makalepeng lun, nandu inaden su mga simba ku paganayan nu sapulu gay ku ulan-ulan nu Dhulhijjah sa makalepeng ku jihad, yatabya lun na su entayn i ininjihad nin su ginawa nin nandu su tamuk nin sa daden sekanin maka-uli (nashahid).

Guna baluya su kapanihadji sa ped ku mga masla i kalabihan nin a simba, nandu banamalan nu manggiginawa, sabap ku nganin a inibetad nu Allah ku mga pamusungan a lilini ku baytullah, nandu kaaden nu kadakelan ku mga taw a di lun pakabalebeg, sa labi pan u uman lagun; na binaluy nu Allah ku mga ulipen nin i mga simba a makalepeng ku balas nu kapanihadji, a entuba i manggula nu entayn i dili pakabalebeg sa kapanihadji nin sa *tatawwu'*.

Su katunay ku langun nu mga iniwagib, na ya labi i kalabihan nin kumin kanu kapanihadji sa sunnat nandu kapagumrah atawaka su salakaw pan san; sabapin sa su Allah na ya labi i kalilini nin ku kanggalbek nu taw ku mga iniwagib nin kanilan. Su kadakelan ku mga taw na malemu bu ged kanilan i kapanihadji sa *tatawwu'* atawa kapanadaqah, uged na mawgat ged salkanin i katunay nin ku mga palyugat i kabayad lun ku mga utang nandu su kambalingan ku nangalalim, sakamaytubun a mawgat ged kanu kadakelan i kadsanggila kanu mga haram atawaka aden shub'hah nin a ukit a kapantiyali, uged na malemu salkanin i kanggastu nin lun sya sa kapanihadji nandu kapanadaqah.

Su kakumpen ku mga ilalakaw sya ku mga iniharam, na ya labi i kalabihan nin kumin ku kapanihadji sa (sunnat), labi pan o entu a kabpnihadji na egkalegenan lun su taw.

Pidtalun ni Fudhayl bin Iyadh: Dala kapanihadji nandu karibat (kandiyaga ku kuntla) nandu jihad, a lemawan i kapasangin ku kakumpen kanu dila (kadtalun), upama ka naaden ka sa pebparihalan nengka su nganin a gadtalun nengka, na sabuti ka i masla a penggulan i leka.

Mga suled ko! Upama ka di gasulut su kapanihadji nu ku nya a lagun, na ya nu lun isambi na su *jihad an-nafs* a labi kasla nin a ukit nu kanjihad. Atawaka u na-ungen kanu sa kasampay nu ku baytullah; na paguguliyang kanu sa endaw i taman a magaga nu, kagina su kapatuga kanu lugu na wagib u na-ungen su taw sa kangay nin sa baytullah. Na di nu temabungawi su agama nu sa makaukit ku kamaradusa nu, kagina su kadusan na namba i pakatabungaw ku agawa dikena kanu ulu, nandu pakawget nu i katindeg nu su sambayang sa dalem a salta salkanu su singanin nandu gilek, ka entuba i ganti nu sa kanu kapedtindeg lu sa Arafah nandu Muzdalifah. Na entayn i tantu a nakawatan ku baytullah, na di nin itangka su ginawa nin ku limu nu Allah sabap ku kamaradusa, ka saben-sabenal na su limu nu Allah na masiken ku entayn i midtawbat nandu nangenin sa ampun. Nandu entayn i dili pakagaga pegkagi sa baytullah, kagina mawatan sekanin, na yanin den ebpawangan na su kadnan nu baytullah, kagina saben-sabenal salkanin na sekanin pan i labi a masiken ku ugat na lig sya ku mga taw a mamangeni lun nandu madsab lun.

إِلَيْكَ قَصْدِي رَبِّ الْبَيْتِ وَالْحَجَرِ فَأَنْتَ سُؤَالِي مِنْ حَجِّي وَمِنْ عُمْرِي

Saben-sabenal na sa seka i tangga ko oh kadnan nu baytullah nandu hajar al-aswad, ka seka i banggeni-ngenyan ko sya ku kabanihadji nandu umrah ko.

وَفِيكَ سَعْيِي وَتَطْوَافِي وَمُزْدَلِفِي وَالْهَدْيُ جِسْمِي الَّذِي يُغْنِي عَنِ الْجُزْرِ

Nandu su kaped-sayy ko na pananangul salka, apeg nu kapedtawaf nandu kapembeken ko sa Muzdalifah, yako qurban na su lawas ko a ganti nu kasumbali.

وَمَسْجِدُ الْخَيْفِ خَوْفِي مِنْ تَبَاعُدِكُمْ وَمَشْعَرِي وَمَقَامِي دُونَكُمْ خَطْرِي

Su andam ko sya ku masjid Al-khayf sa makatangka salkanu, na su pamikilan ko na sya ku Mash'ar (Muzdalifah) nandu su gadtimpawan ko luba.

زَادِي رَجَائِي لَكُمْ وَالشَّوْقُ رَاحِلَتِي وَالْمَاءُ مِنْ عَبْرَاتِي وَالْهَوَى سَفْرِي

Yako lutu na su singanin ko salkanu, yako bagedan na su tadem ko, su ig i lu nu mata ko, su sekel ko i ipendadalog ko.

***Mga galbek sya ku
Ulanulan a Dhul ga'adah***

Galbehan sa ulan-ulan a Dhul qa'adah

Napanudtul ni Imam Ahmad sya ku Musnad nin: Nakabpun ku mama a ganat sa Bāhilah; pidtalu nin: Nakatingguma ko kanu Nabi ﷺ sa aden nasisita ko, na pidtalu nin sa laki: **((Entayn ka?))**. Ya ko pidtalu: di ako nengka gakilala? Ya nin pidtalu: **((Enduken, Entayn ka?))**. Ya ko pidtalu: saki su taga Bāhilah a nakatingguma bun salka ku naypus a lagun. Pidtalu nu rasulullah: **((Nakatingguma ka sa laki sa dala baya-baya nu lawas nengka nandu gambebetad nengka, na ngin i natamanan nengka anan?))** Ya ko pidtalu: Wallahi; da ako den malintas ku kinabpuasa iganat ku kinabpun ko salka ya tabya na nakasakamagabi. Pidtalu nu Rasulallah: **((Entayn i sinemugu salka sa siksang nengka su ginawa nengka? Entayn i sinemugu salka sa siksang nengka su ginawa nengka? (nakatelu nin nambabalinganan). Ebpuasay ka su ulan-ulan nu kadsabar (su Ramadhan).))** Ya ko pidtalu: mabagel ako, nandu galilinyan ko i umanan nengka sin. Pidtalu nu Rasulallah: **((Ebpuasa ka sa sagay ku uman i ulan-ulan))** ya ko pidtalu: mabagel ako, nandu galilinyan ku i umanan nengka sin. Pidtalu nu Rasulallah: **((Na duwa gay ku uman i ulan-ulan))**. Ya ko pidtalu: Mabagel ako, nandu galilinyan ko i umanan nengka sin. Pidtalu nu Rasulallah: **((Na tlu gay ku uman i ulan-ulan))**. Pidtalu nu mama: Nagayuk ako sya ku ikapat ugayd na na-ungen. Sa pidtalu ko: mabagel ako, nandu galilinyan ko i umanan nengka sin. Pidtalu nu Rasulallah: **((Na ebpuasay ka su kaped ku ulan-ulan a pegkurmaten (Ash-hur al-hurum), na di ka menem ebpuasay su kaped lun))** ⁽¹⁾. Napanudtul ni Abu Dawūd, An-nasa'ī nandu si Ibn Majah su ma'ana nin, aden sya ku mga lapal nin i namaka-uman nandu nakulang.

Nyaba a hadith i dalil sa entayn i taw a ipeges nin su isa a simba a kadsabapan a ikabinasa nu badan nin; na kena intu inisugu salkanin, sa namba i kina-idsa lun o Rasulallah sa: **((Entayn i sinemugu salka sa siksang nengka su ginawa nengka?))**, sa pimbabalinganan nin sa nakatelu.

Sa mana bun su kinadtalu nu Rasulallah ku isa a taw a nailay nin a belalag a banihadji, sa tidtu den a linutayan: **((Sabensabenal su Allah na dikena nin den nasisita i kapediksa na nambay sa ginawa nin, sugu nu sa mageda))** ⁽²⁾.

Nandu pidtalu nu Rasulallah kani Abdullah bib Amr bin Al'ās, a ya nin kaaden pebpuasa sya ku malamag nandu pegqiyam sya ku magabi, nandu

(1) Ahmad (20323).

(2) Al-bukharī (4/78), Muslim (3/1263).

pedtamat sa Qur'an sya ku uman magabi, sa di sekanin pedtulug sya ku pamilya nin, na sinugu sekanin nu Rasulullah sa ebpuasa nandu muka nandu temamat sa Qur'an sa uman pitu gay. Nandu pidtalu nin lun i: **((Sabensabenal su ginawa nengka na aden kawagibin salka, nandu sabensabenal su pamilya nengka na aden kawagibin salka, na itunay nengka su kawagib nu uman i kiwagib lun))**⁽¹⁾.

Ya sabapan nu namba, na sabensabenal su Allah ﷻ na binaluy nin su tupu ni Adam, sa pakanasisita sa ipamagel nin ku badan nin a makan, mainum, kaluma nandu mandital, sa hinalal nu Allah salkanin su langun nu mapya a ikagkabagel nu ginawa nandu ikagkakasag nu lawas, sa makadtabanga su duwa banan sya kanu kasimba nin sa Allah ﷻ, nandu hinaram nu Allah ebpun kanu mga namba su nganin a mga maledsik a makabinasa, a ya lun mapaluli nu ginawa na su kasangka nin, katadinan nin, kasimpang nin nandu kadtakabul nin, na entayn i unutan nin su lilini nu ginawa nin ku nganin a iniharam nu Allah salkanin, na sabensabenal a sinemupak sekanin nandu sinalimbut nin su ginawa nin, nandu entayn menem i ikumpen nin ku ginawa nin su mga inihalal sa kadsabapan a ikabinsa nin, na sabensabenal a sinalimbut nin nandu inungen nin su kawagib o ginawa nin, na amayka namba i kadsabapan a kagkalubay nu badan nin, nandu di nin kagaga sya ku katunay ku mga inifaradhu nu Allah salkanin nandu sya ku mga kawagib o Allah ataw ka sya ku mga kawagib o idsikamanusya nin, na pembaradusa sekanin, amay menem ka namba i kadsabapan o di nin katunay ku mga sunnat; na naaden sekanin sa taw a lugi.

Ya kaaden nu Nabi ﷺ na ipedsapal nin su kapakapasang, nandu ipedsugu nin su kapakalemu, ka su agama a inipapananggit lun na malemu.

Dala maaden su kadakelan ku mga sunnat nu Nabi ﷺ, nandu su ped ku mga sahabatin, sa kapakadakil ku kabpuasa nandu sambayang, ugayd na sya ku palityaya nu pusung, kasutti nin, kalilintad nin, nandu kabagel o kapedsumpatin lu ku Allah, sa gilek lun, lilini, sela-sela, tinggapas ku nganin a aden lun nandu kapagadidi ku nganin a pedsagad bu.

Sabap ku namba, na naaden su kalabihan u ilmu a balaguna, a pakatutulu nin su kagkataw ku Allah nandu su kagilek lun, kalilini lun, nandu kalilini ku mga galilinyan nin, nandu kabensi ku mga egkabensyan nin, sa ya labi i kalabihan nin kumin ku mga galbekan a sunnat.

(1) Natakhrij den sa nawna, napanudtul inya sya sa Sahihayn.

Entayn i taw a temuntul ku lalan nu Rasulullah ﷺ nandu ku mga panduwan nin, sa apya kena langun nin, na saben-sabenal sekanin antu na napulawanan nin su entayn i temuntul ku salakaw kanu lalan nin a Rasulullah sa apya ngin i kapamikal nin lun.

مَنْ لِي بِمِثْلِ سَيْرِكَ الْمُدَلَّلِ تَمْشِي زُوَيْدًا وَتَجِي فِي الْأَوَّلِ

Entayn den i makatutulu salaki sa mamba sa kabelalakaw nengka a na-atul, malumbat bu i kapedsangkad nengka uged na seka i gauna pakawma.

Yanin unud, na su namba a mama a taga bāhilah, na guna mailay nu Nabi ﷺ a napasangan sekanin nu kapebpuasa, sa nangasalin su palas nin nandu nagkaydan su lawas nin; na sinugu sekanin nu Rasulullah sa ya nin bu ebpuasan na su Ramadhan, sabap sa namba su ulan-ulan a iniwagib nu Allah i kabpuasa lun nu mga muslim, nandu nasasangan den sa kanilan su kabpuasa nilan lun ku dalem u salagun, nandu su kabpuasa lun na pakapunas ku mga dusa ku pageletan u duwa a Ramadhan, asal na edsanggilan su mga *kabā'ir* (mga masla a dusa). Na pinangeni salkanin -Rasulullah- nu taga bāhilah i umanan salkanin su ebpuasan nin, nandu sugun sekanin sa kadsunnat, ka pidtalu nin ku Rasulullah i makagaga sekanin ebpuasa, pidtalu nu Rasulullah salkanin i: ((ebpuasay ka su sagay sya ku iman i ulan-ulan)), na nangni sa edsisinggumanan, nandu pidtalu nin i: makagaga pon u umanan, pidtalu nu Rasulullah: ((ebpuasay ka su tlu gay ku uman i ulan-ulan)). Nadtalu i: namagayuk sekanin sa umanan su tlu gay; uged na daden kaumani sa edsubla pan sa tlu gay sya ku uman i ulan-ulan.

Kanu namba a tudtul na gasabut i saben-sabenal su kabpuasa sa sagay sya ku uman i ulan-ulan na ganggumaked lun su pahala a mana kinabpuasa ku nakasawlan, saka maytu bun su kabpuasa sa maka-duwa sya ku uman i ulan-ulan. Sa ya nin sabap intu na su kapebpuasa na pedtakepen su pahala nin sa kena mana kapedtakep ku ped a simba, sa mana su kinambityala ku hadith a ((su langun o amal nu tupu ni Adam na pedtakep-takepen lun sa makasapulu taman sa makapitu gatus takep, pidtalu nu Allah ﷻ : ya tabya na su puasa; kagina su puasa na laki nandu saki i bamalas lun)). Su puasa na dala mataw ku tamanan o kapedtakep-takep ku pahala nin ya tabya na su Allah ﷻ, sa uman kailutan su kapagikhlis lun, kasulen lun, nandu su kapananggila ku mga iniharam nandu mga *makruh*, na kaumanan menem su kapedtakep-takep ku pahala nin. Na dili mapawal i su puasa nu taw a sagay sa uman i ulan-ulan na gatakep lun su pahala sa mana su pahala nu tlu-pulu gay sa ilista i sekanin na pibpuasan nin su naka sawlan. Metu bun pabila ka ebpuasa sa maka duwa ku uman i ulan-ulan. Na pabila

ka ya nin kabpuasa i tlu gay sya ku uman i ulan-ulan; na mapayag den; sabapin sa su iman i isa a mapya na pedtakepen sa makasapulu.

Napanudtul sa Sahīhayn: nakabpun kani Abdullah bin Amr, pidtalu nin: pidtalu nu Rasulullah ﷺ: **((Ebpuasa ka ku uman i ulan-ulan sa tlu gay; ka sabensabenal su isa a mapya na pedtakepen sa makasapulo, na su entuba na makalagid sa kabpuasa ku intilu nu lagun))** ⁽¹⁾.

Pinangusyatan nu Nabi ﷺ su lumpukan ebpun ku mga sahabatin sa kabpuasa sa tlu gay ku uman i ulan-ulan, kaped lun si Abu Hurairah, Abu Ad-dardā' nandu si Abu Dharr nandu su salakaw pan kanilan⁽²⁾.

Napanudtul ku hadith nu mama a taga Bāhilah i pidtalu nin ku Nabi ﷺ : mabagel aku, nandu galilinyan ku i umanan nengka sin. Pidtalu lun o Nabi: **((Na ebpuasay ka su kaped ku ulan-ulan a pegkurmaten (Ash-hur al-hurum), na di ka menem ebpuasay su kaped lun))** Sya ku ped a riwāyah: **((Ebpuasay ka su ulan-ulan a pegkurmaten (Ash-hur al-hurum), temundog menem na dili))** Nandu sya ku ped a riwah na pidtalu nin: **((Ebpuasay ka su ulan-ulan a pegkurmaten (Ash-hur al-hurum))**.

Namba i dalil ku kalabihan nu kabpuasa sa Ash-hur al-hurum a pat timan, a linabit u Allah sya sa Qur'an ku kinadtalu nin: [التوبة: ٣٦] ﴿مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرْمٌ﴾ “Kaped lun su pat timan –a ulan-ulan- a pegkurmaten”, tinafsir nu Nabi ﷺ su nya a ayatan ku hadith a napanudtul ni Abu Bakrah, sa su nya a mga ulan-ulan na su telu timan a edtutundug; Dhul qa'adah, Dhul hijjah nandu Muharram, nandu su Rajab. A nalabit tanu sya ku kinambityala ku ulan-ulan u Rajab.

Nandu nalabit tanu a ebpun kani Ibn Abbās, i sabensabenal su mga galbek a mapya nandu su mga pahala sya ku nyaba a mga ulan-ulan, na labi i kangasla nin.

Nandu nalabit tanu sya ku kinambityala ku ulan-ulan a Muharram su kadtalu nu Nabi ﷺ: **((Ya labi i kalabihan nin a puasa ku uyan nu Ramadhan na su mga ulan-ulan nu Allah a binedtuwan nin sa Ash-hur al-hurum))**.

Di sumala na mawma tanu sya ku kambityala sa ulan-ulan o Dhul hijjah su bityala ku kalabihan nu kabpuasa sa sapulu gay sya ku Dhul hijjah insha Allah.

(1) Al-bukharī (1976), Muslim (1159).

(2) Nalabit inan sya ku mga hadith a Sahīh sya sa Sahīhayn nandu sya ku salakaw lun.

Su *Dhul qa'adah* na ped ku *ash-hur al-hurum*, nyaba i paganayan ku *ash-hur al-hurum* a midtutundug.

Nandu su *Dhul qa'adah* na ped ku mga ulan-ulan kabpanihadji a nalabit o Allah sya ku kinadtalu nin: [البقرة: ١٩٧] ﴿أَحْسَنُ أَشْهُرٍ مَّعْلُومَاتٍ﴾ “su kabpahihadji na sya ku mga ulan-ulan a nataratantu”. Nadtalu i: su kapegkurmat ku ulan-ulan o *Dhul qa'adah* na ganat pan ku timpu nu jahiliyah, sa ya alap lun na ibagangay ku kabpanihadji, sa ya lun kinabedtu sa *Dhul qa'adah* na kagina pedtana silan syaba ebun ku kapembunuwa, na ya menem kinabaluy ku Muharram sa kaped ku *ash-hur al-hurum* na kagina samba gatabu su kabaguli nu bamegkasi lu ku dalpa nilan.

Ped ku mga kalabihan o *Dhul qa'adah* na: su mga umrah nu Nabi ﷺ na pagelin natabu ku nyaba a ulan-ulan, ya tabya na su umrah nin ku kinapanihadji nin, ugayd na sya bun natabu su kinapag-ihram nin a ﷺ ku *Dhul qa'adah*.

Nakapat nakapagumrah su Nabi ﷺ: su umrah *Al-hudaybiyah*, a dala nin mapasad, mid-tahallul sekanin nandu mimbalingan sa Madinah, su umrah *al-qadhā'* sya ku nakatundug a lagon. Su umrah *al-ji'rānah* sya ku *Ām al-fat'h* (lagon a kinataban ku Makkah) guna mapamagumun su ghanimah a nakwa nilan ku kinambunwa sa Hunain, ped a kadtalu na sya natabu ku Shawwal, ugayd na ya mapayag na sya ku *Dhul qa'adah*, sa namba i kadtalu nu kadakelan ku mga ulama. Nandu su umrah nin sya ku *hajjat al-widā'* sa mana su napanudtul sya ku mga tudtul a mga Sahīh nandu kadtalu nu kadakelan ku mga Ulama.

Nandu napanudtul a nakabpun sya ku lumpukan nu mga salaf –ped lun si Ibn Umar, si A'isha nandu si Atā' - su kinapakalabi ku kapagumra sya ku *Dhul qa'adah* nandu Shawwal kumin ku umrah sya ku Ramadhan; sabapin sa su Nabi ﷺ na ya nin kinapagumra na sya ku *Dhul qa'adah*.

Oh seka anan a diden galekat sya ku kapenggula sa iniharam, magidsan i sya sa kanu *ash-hur al-hurum* atawa sya ku salakaw lun!

Oh seka anan a ipendidimatag nin su palityaya nandu edtatangguna sya ko mga ma'asiyat!

Oh seka anan a makin bangilut i kapendarwaka nin sya ku kapedsembi-sambi nu mga timpu nu uyag-uyag nin!

Kanu i kaimaman nengka ku namba a kapegkalimban nengka?!

Kanu i kadtawbat nengka ku nan a mga kadusan?

Oh seka anan a pedsiken den sya ku kapatay, ugayd na lalayun pamun sya ku kabaladusan! Di pan gasasangan a palinta salka su kapegkalukes, liyu ku palinta nu Qur'an nandu su Islam?!

Su kapapatay na ya labi kapy a nin salka, kumin ku namba a ula-ula nu uyaguyag nengka.

***Mga galbek sya ku
Ulanulan a Dhul hijjah***

J̄ha-isa a majlis

Su kalabihan o sapulu gay ku Dhul hijjah

Hadith a napanudtul ni Al-bukharī, ebpun kani Ibn Abbās, nakabpun ku Nabi ﷺ; a pidtalu nin: **((Dala mga gay, a makalawan pan su kalilini nu Allah ku kanggalbek lun sa mga mapya, ku nyaba a mga gay (paganayan a sapulu gay ku Dhul-hijjah))**. Pidtalu nilan: Oh Rasulullah! Apya su jihad ku lalan sa Allah! Apya su jihad ku lalan sa Allah. Pidtalu nin: **((apya su jihad ku lalan sa Allah; ya tabya na su taw a ininjihad nin su ginawa nin nandu su tamukin sa daden makambalingan magidsan su ginawa nandu su tamuk nin))**⁽¹⁾.

Binagi ku sa duwa ka fasl su mga bityala sya ku kalabihan o paganayan a sapulo gay ku Dhul-hijjah:

- Sya ku kalabihan o mga simba lun, namba i nakatutulu nu hadith ni Ibn Abbās.
- Sya ku kalabihan na namba a mga gay.

J̄ha-isa a fasl

Sya ku kalabihan o mga simba lun

Nakatutulu nu namba a hadith, i su simba ku nyaba a mga gay, na ya labi a galilinyan o Allah, kumin ku salakaw lun a mga gay, sa dala tinabya lun, na kagina ka ya nin kaaden i ya labi a galilinyan nu Allah, na yabun labi i kalabihan nin lu salkanin. Nandu napanudtul su namba a hadith sa ya nin lapal na: **“Afdhal”** Ya labi i kasla na kalbihan. Minduwa-duwa su nanudtul lun siya ku kalima a: **“Ahabb”** Ya labi a kalilinyan, ataw ka: **“Afdhal”**.

Na amayka ya kaaden o simba ku nyaba a sapulu gay, i ya labi i kalabihan nin, nandu ya labi a galilinyan o Allah, kumin ku salakaw lun a mga gay; na gaaden su mga simba –sa apya aden pan labi lawan lun- sa ya labi kumin ku mga simba siya ku salakaw a mga gay. Sa namba i sabap a kina-idsa nilan sa: Ya Rasulullah! Apya pan su jihad ku lalan sa Allah? Sa ya nin pidtalu: **“apya pan su jihad”**.

Mawli na tinabya nin su isa ku embalangan o jihad a ya labi ku salakaw lun: inidsa kanu Nabi ﷺ i ngin ku mga jihad i ya labi i kalabihan nin? Ya nin pidtalu na:

(1) Napanudtul ni Al-bukharī.

“entayn i kangapadsan su kuda nin, nandu entayn i temuga i lugu nin”⁽¹⁾, na su namba a taw na ya labi i kapulo na ebpangkatan nin lu sa Allah. Nakineg o Nabi i isa a mama a pendu'a sa ya nin pedtalun: Hu kadnan ko! Ipanggumaked nengka sa laki su nganin a inipanggumaked nengka ku mga ulipen nengka a mga salih. Pidtalu lun nu Nabi: “na kangapadsan su kuda nengka nandu mashahid ka”⁽²⁾. Su namba a jihad, na ya labi kumin ku mga simba sya ku paganayan a sapulu gay ku Dhul hijjah.

Su salakaw san a pidtimbangangan na jihad; na ya labi lawan i kalabihan nandu kalilini nu Allah kanu mga simba sya ku sapulo a paganayan ku Dhul hijjah, nandu maytubun su langun o embalangan pan o simba.

Namba na pakatutulu sa su galbekan a aden pan labi lun –i kopya nin- na u siya enggalbeken ku waktu a pinakalabi i kalabihan nandu kalilini lun nu Allah na pakatimbang ku mga galbekan a labi i kopya nin ku salakaw lun nandu gadsisingumanan su pahala nin sabap ku kapedtakep-takep lun.

Nandu napanudtul ku namba a hadith ni Ibn Abbās i riwāyah a nakauman lun i **((su mga simba ku nyaba a mga gay na pedtakepen sa makapitu gatus takep))**, hadith a malubay i isnad nin.

Nakatutulu su hadith ni Ibn Abbās sa kapedtakep ku langun o mga galbekan a salih siya ku paganayan a sapulu gay sa dala tinabya lun.

Ped ku mga galbek a mapya: na su kabpuasa ku sapulo gay nu Dhul hijjah.

Ya kaaden ni Ibn Sīrīn na gabensiyon nin su kadtalu sa: pibpuasan nin su sapulo gay; ka gaantap i nalalagit ebpuasa su eid al-adh'ha, ugayd na ya edtalun na: pibpuasan nin su siyaw gay, ugayd na kagina u madtalu i mibpuasa ku sapulo gay, na ya kahanda lun na su mga gay a inisugut su kabpuasa lun.

Su kapanahajjud sya ku magabi nu paganayan a sapulo ku Dhul hijjah; na *mustahabb*.

Ya kaaden ni Sa'īd bin Jubair –sekanin i nakapanudtul ku hadith ni Ibn Abbās- na pabila ka lemudup su paganayan a sapulo gay; na banamal sekanin sa kabpanamal a mana dala den makagaga lun. Nandu napanudtul a pidtalu nin i: di

(1) Napanudtul ni Ahmad (14233).

(2) Napanudtul ni Ibn Khuzaimah (453), nandu si Ibn Hibban (4640), nandu si Al-Hakim (1/325), nandu pidtalu nin i: Sahīh.

nu pebpandenga su mga palitan nu, sya ku magabi nu paganayan a sapulo gay, ka pakasuwat lun i kasimba.

Su kinapakapya sa kapakadakel ku dhikr ku nya a mga gay; na pakatutulu nu kinadtalu nu Allah: [الحج: ٢٨] ﴿وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ﴾ “*nandu mapamelabit nilan su ingalan nu Allah sya ku mga gay a nangataratantu*”; su mga gay a nangataratantu na namba su paganayan a sapulo gay ku Dhul hijjah sya ku jumhūr nu mga ulama.

Jk̄aduwa a fase

Su kalabihan nu paganayan a sapulo gay ku Dhul hijjah

Nalabit sya ku hadith ni Ibn Umar a *Marfū'* i: **((Dala siya ku mga gay i labi kasla nandu kalilini nu Allah ku kasimba lun, kumin ku nyaba a sapulo gay))**.

Pidtalun ni Masrūq sya ku kinadtalu nu Allah sa : [الفجر: ٢] ﴿وَلَيَالٍ عَشْرٍ﴾ “*nandu ku mga magabi a sapulo*” nyaba su pinakamasla i kalabihan nin ku mga gay nu lagun. Napanudtul ni Abdulrazzaq nandu su salakaw lun.

Maytu bun; a su nyaba a mga gay, na egkaludep lun su gay nu Arafah, a napanudtul i ya labi a pinakamapya a gay nu dungya, sa mana su nalabit tanu ku hadith ni Jabir.

Su mga magabi nin menem; na aden kanu mga *muta'akhirin* i ya nin kepet, na ya labi lun su mga magabi nu *ashr al-awākhir* ku Ramadhan sabap sa egkaludep lun su laylatul qadr. Na su nyaba a kepet na nakawatan.

Sa ya bantang, na su kadtalu nu mga *muta'akhirin* ku mga ulama; i ya edtalun na: su katimbelan o paganayan a sapulo gay ku Dhul hijjah na ya labi kumin ku katimbelan nu *ashr al-awākhir* ku Ramadhan, apya ya nin kaaden i sya ku *ashr al-awākhir* su laylatul qadr a dala makalawan lun. Wallahu aalam.

Nandu aden ku nyaba a paganayan a sapulo gay ku Dhul hijjah i mga kalabihan a salakaw ku mga nalabit:

Ped ku mga kalabihan nin na midsapa lun su Allah: pidtalun nu Allah:

﴿وَالْفَجْرِ﴾ ﴿وَلَيَالٍ عَشْرٍ﴾ [الفجر: ١-٢]

“-midsapa su Allah- sa saben-sabenal ku fajr, nandu ku mga magabi a sapulo”.

Su sapulo a mga magabi; na su sapulo ku Dhul hijjah. Namba i Sahīh ku Jumhūr o mga patatafsir ku mga salaf nandu su salakaw sa kanilan.

Ped ku kalabihan nin: na nyaba su kulimpusan nu mga ulan-ulan a natantu a ibamanihajji, a pidtalu nu Allah: [البقرة: ١٩٧] ﴿الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ﴾ “*su kabpanihajji na sya ku mga ulan-ulan a natantu*”, ya maytu na su Shawwal, Dhul qa’adah nandu su sapulo gay a paganayan ku Dhul hijjah.

Ped ku kalabihan nin: na nyaba su mga gay a natantu a linabit o Allah su nganin a inirizki nin ebpun a mga pangangayamen (unta, sapi, kambing). Pidtalu nu Allah:

﴿وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَا أَيُّهَا النَّاسُ ارْجِعُوا إِلَىٰ ذُنُوبِكُمْ وَلَئِنِ اتَّبَعْتُمْ أَهْلَ الْأَنْبِيَاءِ لَنُجِزَنَّكُمْ وَلَيَرْضَيْنَنَّ عَنْكُمْ وَلَيَجْعَلَنَّ أَمْوَالَكُمْ هَدًى وَمَنْعَةً لِّنَفْسِكُمْ وَعَلَىٰ كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ﴿٢٧﴾ لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِّنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِيعُوا أَلْبَابَ الْأَفْقِيرِ ﴿٢٨﴾﴾ [الحج: ٢٧-٢٨]

“Nandu ipananawag nengka ku mga taw su kagkagi, ka mamakatalingguma silan salka sa bamelalag nandu –migkukuda ku- uman i unta, a mamakatalingguma silan a ebpun ku uman i lalan a mawatan ﴿﴾ Ka endu nilan gadsaksiyan su gunaguna kanilan nandu mapamelabit nilan su ingala nu Allah sya ku mga gay a natantu makapantag ku nganin a iniridzki kanilan a mga binatang ku mga pangangayamen, na pangankan kanu lun nandu pakan nu lun su nangabulugan i kafaqir nin”.

Pidtalu nu kadakelan ku mga ulama i su (*mga gay a natantu*) na su paganayan a sapulo gay ku Dhul hijjah.

Nandu kaped pan a kalbihan nin, nyaba a kalbihan na syabu kanu bamegkagi, na nyaba i gay a kapedtapik nilan ku *Hady* (ayam a pedsumbalin nilan sa Makkah), a entuba i makasampulna kanu kapegkagi nilan, ka pangengen nilan su sapu nin sya ku kulimpusan u sapulu gay, namba su *Yawm An-nahr*. Yaden mapya salangun a kadtapik sa *Hady* gemanat sa Mīqat, na sya matabu ku mga gay a natantu.

Napanudtul sa hadith i: ((Ya labi kasla na pahala nin – kanu mga galbekan nu kabpanihajji sya ku ulyan o mga rukun – na su kapakatanug sa suwara siya kanu katalbiya, nandu kasumbali sa udh-hiya))⁽¹⁾.

(1) Nawna den i kina-takhrīj lun.

Egkaaden su kapakadakel ku dhikr sa Allah, sya ku sapulo gay, sa shukur ku mga limu, ku kinarizki sa mga pangangayamen, a su ped lun na aden lakit-lambay nin ku agama nu nanihajji, nandu su ped lun na sya ku kadudungyay nin. Nandu ya pinakamasla i kalabihan nin a simba, na su madakel lun su dhikr sa Allah, labi den ku kabpanihajji, ka inisugu nu Allah su kapakadakel sa dhikr salkanin siya ku kabpanihajji: pidtalu nu Allah:

﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ فَإِذَا أَفَضْتُمْ مِّنْ عَرَفَاتٍ فَأَذْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدَيْتُمْ وَإِنْ كُنْتُمْ مِّن قَبْلِهِ لَمِن الضَّالِّينَ ﴿٣٨﴾ ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ وَأَسْتَعْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣٩﴾﴾ [البقرة: ١٩٨-١٩٩]

*“Dala dusa nu ku kapangilay nu sa limu a ganat ku kadenan nu, na amayka gemanat kanu sa Arafah na pamelabit nu su Allah sya ku mga mash’ar al-haram nandu pamelabit nu sekanin siya ku kinatutulu nin salkanu, ka saben-sabenal na ya nu kaaden ku unan nu entu na ped kanu mga tadin ﴿٣٨﴾ Mawli lun na ganat kanu ebpun sa endaw i pengganatan nu mga taw nandu pamaampun kanu ku Allah, saben-sabenal su Allah na balaampun a pinakamalimu”. Su namba a mga dhikr na egkaaden siya ku paganayan a sapulo gay ku Dhul-hijjah. Mawli lun na pidtalu nu Allah: ﴿٣٩﴾ “na amayka manga-*ipus nu su mga ukit o kinapanihajji nu na panademi nu su Allah sa mana su kabpanadem nu ku mga lukes nu ataw ka lawan pan lun a kapanadem”, sa su namba na siya gatabu ku gay a kapedsumbali, a siya ku ikasapulo, mawli na inisugo nin a Allah su kapanadem lun siya ku ulyan nu ika-sapulo siya ku mga gay na nangatantu, ya maytu na su ayyam at-tashriq.**

Napanudtul sya sa “As-sunan” a nakabpun ku Nabi ﷺ pidtalu nin: **((saben-sabenal a ya kinaaden ku kapedtawaf sa Ka’abah, nandu su kapedsayy ku pageletan nu Safa nandu su Marwa, nandu su kabpeluntal, na endu makatunay su dhikr sa Allah ﷻ))⁽¹⁾.**

Su langun nu mga namba na siya lakit-lambay ku mga bamanihajji.

Na su mga kena namanihajji, na magigiyamong silan siya ku kapakadakel sa dhikr sa Allah, nandu sya ku kapagadil sa kanu qurban ku nyaba a paganayan a sapulo gay ku Dhul-hijjah.

Su kapagadil sa qurban; sya ku nyaba a sapulo gay na ipagadil su mga pegqurbanen, nandu magigiyamong sya kanu mga banihajji ku kaped a mga iniharam sa kanilan; sa entayn i makagkahanda sa egqurban sya ku endaw i

(1) Abu Dawūd (1888), At-tirmidhī (902), nandu pidtalu nin i:hadith a hasan Sahīh.

kaludup nu Dhul hijjah na di nin tebpedan su buk nin nandu su kanuku nin sa apya paydu bo, sa mana su napanudtul ni Umm Salamah a nakabpun ku Nabi ﷺ, hadith a napanudtul ni Muslim⁽¹⁾, a namba i kepit ni Shafi'e nandu si Ahmad nandu su kadakelan ku mga fuqaha al-hadith.

Nandu su kapagigiyamong kanilan sya ku dhikr ku nyaba a mga gay; na inisugu ku mga taw.

Nalabit ni Al-bukharī sya ku “Sahīh” nin a nakabpun kani Ibn Umar nandu kani Abu Hurairah, sa ya nilan kaaden na bagangay silan lu sa padiyan ku nyaba a mga gay ka pedtakbir silan nandu pedtakbir mambu su mga taw sabap ku kapedtakbir nilan⁽²⁾.

Nandu napanudtul ni Ja'afar Al-firyabie sya ku kitab a ((Kitab al-īdayn)): pinanudtul salkami ni Ishaq bin Rahawayh, pinanudtul salkami ni Jarir, a nakabpun kani Yazid bin Abi Ziyad; pidtalu nin: nailay ku si Sa'īd bin Jubair nandu si Mujahid nandu si Abdurrahman bin Abu Layla atawaka su dwa sa kanilan nandu su salakaw pan a nailay nami a mga fuqaha a ya nilan pedtalun ku nyaba a mga gay na: *Allahu akbar Allahu akbar, la ilaha illallah, wallahu akbar, Allahu akbar walillahil hamd.*

Su Allah na inipamula nin ku ginawa nu mga mu'min i lilini ku sa kadalpa ku Masjid Al-haram, ugayd na kena uman i pidsinakatawan na makagaga sa kadalpa nin lun sa uman lagun; iniwagib o Allah sya ku pamakabalebeg i kapanihajji sa maka-isa bu sya ku tilenduwan nu uyag-uyag, nandu binaluy nin su nya a sapulo gay ku Dhul hijjah sa nadtumpukan nu magidsan i mga nanihajji ataw ka kena, sa entayn i di pakabalebeg manihajji ku kapapantagan a lagun; na makabalebeg sya ku kanggalbek sa mga simba a ya masla i kalabihan nin kumin ku jihad, a su jihad na ya masla i kalabihan nin ku kapanihajji.

لِيَالِي الْعَشْرِ أَوْقَاتِ الْإِجَابَةِ فَبَادِرُ رَغْبَةٍ تُلْحِقُ ثَوَابَهُ

Su mga magabi nu sapulu gay na mga kutika a ipedtalima ku pangeni, na enggan-gan ka sa ula-ula a galilini ka, ka masampay nengka su balasin.

أَلَا لَا وَقَفْتِ لِلْعُمَّالِ فِيهِ ثَوَابُ الْخَيْرِ أَقْرَبُ لِلِاصِّابَةِ

(1) Muslim (1977).

(2) Nawna den i kina-takhrīj lun.

Dala den salakaw a kutika a pamakutan nu bamenggalbek sa mapya a ya labi i kasiken a katabu lun

مِنَ أَوْقَاتِ اللَّيَالِي الْعَشْرِ حَقًّا فَشَمِّرُوا طُلُوبَكُمْ فِيهَا الْإِنَابَةَ

Kanu mga kutika sya ku magabi nu sapulu gay, na edtinggapas kanu ka tuntut nu sya ku nyaba a timpu su kadtawbat ku Allah

Su mga kadusan na gadsabapan na kapegkatangka nandu kapegkawatan ku mga limu nu Allah, na su kasimba menem na gadsabapan a kagkasupeg nandu kanggumaked ku mga limu.

Su mga pagali nu ku nyaba a mga gay, na namagihram den silan, nandu pedsangul den silan sa baytullah al-haram, sa bamedtalbiya, bamedtakbir, bamedtahlil (la ilaha illallah), bamedtahmid nandu pedsela-selan nilan su Allah. Namakaganat den silan, na sekitaw na nyatanubun, namakasiken den silan, na sekitaw na nakawatan tanu, na u aden masapli tanu kanu umun nilan a kamapyan, na tidtu den intuba a makapya sa ginawa tanu.

Su taw a dala makapanihajji, sabap sa aden nakabangen lun, na pakatumpuk sa balas kanu namanihajji. Nandu aden antu, na kalamapasan pan nu mga taw a pamusungan nilan i namelakaw, su mga taw a su lawas nilan bu i namelakaw.

يَا سَائِرِينَ إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ لَقَدْ سِرْتُمْ جُسُومًا وَسِرْنَا نَحْنُ أَرْوَاحًا

Oh sekanu a bagangay sa baytullah, saben-sabenal salkanu na nakalalakaw su mga lawas nu, na sekami na ya nakalalakaw na su mga ngiyawa nami

إِنَّا أَقَمْنَا عَلَى عُنْدِ وَقَدْ رَحَلُوا وَمَنْ أَقَامَ عَلَى عُنْدِ كَمَنْ رَاحَا

Saben-sabenal na nakaganat silan, na sekami na natagak sabap sa aden nakabangen salkami, na entayn i natagak sabap sa aden nakabangen lun, na mana bun su silan a naka-angay.

Panamali nu i kang-ganimah nu, sa yanin ukit na su kapamakut sya ku nyaba a mangasla a gay, ka nyaba a mga gay na dala makaganti lun nandu dala pagidsan nin sa alaga.

Panamali nu su kagkuya-kuya ku mapya a galbekan, pamagayas kanu sa unan a dipan pakawma su agyal, sa unan a dipan pakadsendit su midtalipenda, sa

unan a katingguma nu timpu a mapangeni nu isa i makambalingan sya sa dunya ka endu makanggalbek sa mapya uged na diden matalima salkanin su pangeni nin, sa unan a dipan gasetas nu kapatay su singanin nu taw a banginganay, sa unan a dipan gasumalya su taw sya ku pakuburan nin ku nganin i pinggula-ula nin.

Oh seka a aden den uwan na bukin, kanu uliyan a kinasampay nin sa pat-pulu lagun! Oh seka a nasumpatan pon su umulin kanu uliyan nu entu sa sapulu lagun taman sa nakagos sa lima-pulu lagun! Oh seka a penggayn-gayn i kapatay nin ka sya den ku pageletan nu nem-pulu nandu pitu-pulu lagun! Dala den gapagangapan nengka ku uliyan u nya a tudtul yatabya na su katingguma salka nu kapatay. Oh seka a yaden kadakel a dusa nin na mana den kadakel nu Shaf'a nandu witr! Nginan di nengka ipegkaya su mga malaykat a pedsulat ku mga galbek nengka? Atawa seka na kaped ka ku papendalbut ku gay a mawli? Oh seka a mana den kalibuteng nu magabi i kalibuteng na atay nin! Nginan dala pon mawma su timpu a kagkalinawag nandu kagkalemek nu pusung nengka? Endiyagay ka su kabangalimuwan nu kadnan nengka ku nyaba a sapulu gay, kagina sya ku nyaba a mga gay na aden ipedsabulak u Allah a mga limu a yalun pakapaluli na entayn i magkahanda nin, na entayn i makapaluli lun na lalayun den mapya i manggiginawa nin.

وَتَدَّتْ لِلْغُرُوبِ

جَنَحَتْ شَمْسٌ حَيَاتِي

Nakasiken den su senang nu uyag-uyag ko, ka mangagan den pedsedep.

وَبَدَا فَجْرُ الْمَشْرِيبِ

وَوَلَّى لِيَ لِرَأْسِي

Naypus den su kaitem u buk ko, ka gapunsingan den su maputi a buk

جَجْتُ فِي بَحْرِ الذُّنُوبِ

رَبِّ خَلِّصْنِي فَقَدْ لَجْتُ

Oh kadnan ko na lepas ako, ka saben-sabenal a naled ako ku kaludan nu mga kabaradusan.

رَبِّ مِنْ كَلِّ قَرِيبِ

وَأَنْبِئْنِي الْعَفْوَ وَيَا أَقْبِ

Nandu ipasampay nengka salaki su ampun, Oh seka a labi a masiken ku langun a masiken.

Jha-duwa a majlis

Su kalabihan nu gay nu Arafah nandu su Eid al-Adh'ha

Napanudtul sya sa Sahīhayn: nakabpun kani Umar bin Al-khattab ﷺ; isa a mama ebpun ku mga yahudi i pidtalu nin kani Umar i: oh Ameer al-mu'mineen! Aden ayatan sya ku Qur'an nu, a upama ka syabu initulun salkami a mga yahudi; na baluyn nami su entuba a gay sa eid. Pidtalu ni Umar: endaw ku mga ayat? Ya pidtalu nu yahudi: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ [المائدة: 3] *“Sa kanu nyaba a gay na tinalutup ko salkanu su agama nu nandu inelut ko salkanu su limu ko nandu nandu nasuwatan ko den salkanu su Islam a agama”*. Na pidtalu ni Umar: saki na saben-sabenal a katawan ko su gay a kinatulun lun, nandu su lugar a tinulunan lun, nakatulun su nyaba ayat sa su Rasulullah ﷺ na pedtindeg lu sa Arafah, sa gay na gyamat⁽¹⁾.

Nandu napanudtul ni At-tirmidhī, ebpun kani Ibn Abbās nandu ku salakaw lun, pidtalu nin: nakatulun su nyaba a ayat sya ku gay na eid, sa gay na gyamat nandu gay na Arafah.

Su eid na timpu a ipegkakalini nandu ipenggalaw-galaw, sa su mga kapegkakalini nu mga mu'min nandu mga kapegkagalaw nilan na sabap ku kinatalutup nilan ku simba nilan nandu kinasampay nilan ku balas nu mga simba nilan, su mga kalabihan nandu kaampun a inidatalama nu Allah sa kanilan. Sa mana su kinadtalu nu Allah: ﴿قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ﴾ [يونس: ٥٨] *“Edtalu ka (Muhammad) i sabap ku kalabihan nu Allah nandu ku limu nin, na sabap sa entuba na enggalaw-galaw den silan, ka entuba na ya temu ebpun ku nganin a pendidilimudan nilan”*.

Su kina-uma nu Rasulullah ﷺ sa Madinah, na aden ku mga taga Madinah i duwa gay a ipenggalaw-galaw nilan, na pidtalu nin: **((saben-sabenal su Allah na sinambiyān nin salkanu su nan a duwa gay sa ya labi i kapyā nin, su eid al-fitr nandu eid al-adh'ha))**⁽²⁾. Sinambyan nu Allah ku nya a ummat su duwa gay a ipenggalaw-galaw sa duwa gay a ipen-dhikr, ipedshukur nandu ibangampun.

Sya sa dungya na aden ku mga mu'min i telu timan a eid: su eid sa uman padyan, nandu su duwa a eid sa uman lagun.

(1) Al-bukharī (45), Muslim (3017).

(2) Ahmad (12006), An-nasa'ī (1556), Al-Hakim (1/234), nandu pidtalu nin: hadith a Sahīh sya ku shurut ni Muslim.

Su eid sa uman padyan; na su gay nu gyamat, ipenggunep sekanin ku mga sambayang a faradhu. Su Allah na inifaradhu nin ku mga mu'min su lima waktu sa uman gay, su mga gay sa dungya na pitu timan, na uman maganap su padyan nandu maganap nu mga mu'min su mga sambayang lun, na inisugu nin sa kanilan i eid sya kanu gay a kinatalutup nilan kanu entu. Nyabunba su gay a kinasampurna ku kinapamaluy, gay a kinapamaluy ku Adam nandu kinapaludep lun sa surga nandu kinapalyu lun, nandu syaba a gay mapupus su dungya nandu makatalingguma su bangkit. Binedtuwan sa gay na jumu'ah, sabap sa kanu kapedtimu-timu syaba, ka endu makapakikineg ku mga patadem nandu indawan, nandu sabap ku kapedtimu-timu sa kapedsembayang, tembu binaluy su namba a gay sa eid, na sabap ku namba na inisapal su kadtangga lun ebpuasa.

Su kadsambayang sa gyamat, na aden indalagida nin sa kapanihajji.

Su kabpanay ku kaangay sa masgit siya ku gyamat, na pakatimbang sa mana su kasumbali sa qurban, sa bagunot-unot siya ku kapanay, ka su pinakamapanay na mana migqurban sa unta, entu pan ka mana sapi, mana bilibili, mana manuk, tupan ka mana leman.

Nandu su kadsambayang sa gyamat, na gapenasin su mga dusa kanu pageletan nu isa a gyamat, ya tabya na su mga masla a dusa (kabā'ir). Makalagid kanu hajj a mabrūr a gapunas sya ku mga pageletan nin su mga dusa.

Napanudtul sa hadith a Sahīh: nakabpun ku Nabi ﷺ; pidtalun nin: **((Dala gay a nasebangan nandu nasedepan u senang, a makalawan ku kalabihan nu gay na gyamat))**⁽¹⁾.

Namba su eid sa uman padyan, a aden lakit-lambay nin ku kapedtalutup ku sambayang a faradhu, a ika-duwa a pinakamasla rukun nu Islam.

Su duwa a eid menem a maka-isa bu siya ku uman i lagun na:

Ika-isa: su Eid al-fitr, a sya egkaaden ku kinatalutup ebpuasa ku Ramadhan, a ika tlu a rukun nu Islam. Na amayka matalutup nu mga muslim su ulan-ulan a iniwagib sa kanilan i kabpuasa lun, na kawagib nilan ebpun ku Allah su kaampun nandu kalepas sa kanilan ebpun sa naraka –kagina su puasa na egkawagib nin su kaampun ku mga dusa a naypus, nandu kalepas ebpun ku naraka sya ku entayn i napatut lun i kanarakan- na inisugu nu Allah kanilan sya ku ulyan o kinatalutup

(1) Ahmad (10722), nandu si At-tirmidhī (3339), kinukum nu mu'allif nu kitab sa hadith a Sahīh.

nilan ebpuasa i eid, a endidilimudan lun silan sa shukur-shukur sa Allah, nandu panademtadem lun, nandu sela-sela lun ku nganin a tuturo nin kanilan. Nandu inisugu nin kanilan kanu namba a eid su kadsambayang nandu kapanadaqa. Nandu namba su gay a masabpet nu mga mibpupuasa su balas nu puasa nilan, nandu ya nilan ka-uli ebpun ku kinandidilimudan nilan sa eid, na nanga-ampun su mga dusa nilan.

Ika-duwa: su Eid al-adh'ha, a labi a masla i kalabihan nin, a sya egkaaden ku kinatalutup ku kabpanihajji, a ika-pat a rukun nu Islam nandu tumideng nin. Sa pabila ka matalutup nu mga muslim su kinapanihajji nilan; na ampunen sa kanilan su mga dusa nilan. Nandu egkaaden su kapegkatalutup nu kabpanihajji sya ku gay nu Arafah, sya ku kabpewuquf sa Arafah; sa namba i pinakamasla a rukun nu kabpanihajji, sa mana su kinadtalu nu Nabi ﷺ: **((Su kabpanihajji na su wuquf sa Arafah))**. Nandu su gay nu Arafah, na namba su gay a ibamelepas o Allah ebpun ku naraka. Ka belepasen o Allah ku nyaba a gay ebpun ku naraka, su magidsan i miwuquf ataw ka dala ebpun ku mga muslim, namba i sabapin i naaden su Arafah sa natundugan a eid nu langun nu mga muslim, sa magidsan i namanihajji kanilan ataw ka dala; sa ya nin sabap na su kina-isa siya ku kinalepas ku naraka nandu kinaampun ku dusa sya ku gay nu Arafah. Da ibpalyugat nu Allah kanu mga muslim su kapanihajji sa uman lagun, sabap ku limu nin nandu kinapakapegkag kanilan. Ka iniwagib o Allah su kagkagi sa maka-isa bu siya ku tilenduwan nu uyag-uyag, ya maytu na kena uman lagun, ugayd na *fardh kifaya* siya ku uman lagun, sa dikena mana su puasa a iniwagib sya ku uman i muslim ku uman lagun.

Na amayka matalutup su gay nu Arafah, nandu malepas den o Allah su mga ulipen nin a mga mu'min ebpun ku naraka, na maisa-isa den su langun o mga muslim sya ku eid, nandu inisugu sya ku uman i pidsinakatawan su kasumbali sa qurban. Su mga banihajji kanu nyaba a gay na lemuntal silan, nandu inisugut den sa kanilan su kaluwas nilan ku mga ihram nilan, mawli na talutupen nilan su nganin a sama nilan ku kabpanihajji, nandu tumanen nilan su mga samaya nilan, nandu sumbalin nilan su mga qurban nilan, mawli na temawaf silan ku Ka'abah. Su dikena menem namanihajji, na edtimu-timu silan siya ku dhikr sa Allah, katakbir lun, nandu siya ku kasimba lun.

Mawli kanu entu, na sumbalin nilan su mga qurban nilan, sa shukur nilan ku a mga limu.

Su sambayang nandu su kapedsumabli sya ku eid al-adh'ha, na ya labi i kalabihan nin kumin ku sambayang nandu sadaqah sya ku eid al-fitr. Namba i

Sabap sa su eid al-adh'ha na ya labi i kasla na kalbihan nin ku duwa a eid, nandu natimu lun su kapulu na pangkatan nandu kapya nu timpu, sya ku mga bamanihajji; na naaden sa kanilan ku nyaba a gay i mga eid ku unanan nin nandu ku ulyanan nin. Ka su unanan nin, na gay nu Arafah, na su ulyanan nin na su *ayyam at-tashrīq*. Su nyaba a mga gay na eid nu mga namanihajji, na mana su napanudtul sa hadith a nakabpun kani Uqbah bin Amir a nakabpun ku Nabi ﷺ; pidtalu nin: **((Su gay nu Arafah nandu su gay nu kapedsumbali nandu su *ayyam atashrīq*, na eid tanu a bagagama ku Islam, nandu nyaba su mga gay a ibangangkan nandu ibamaginum-inum))**. Napanudtul nu mga kigkwan sa “As-sunan” nandu Sahīh sya kani At-tirmidhī⁽¹⁾.

Namba i sabapin i dala isugut sya ku bamanihajji su kabpuasa nilan ku gay nu Arafah; kagina nyaba su paganayan a gay nu eid kanilan, nandu pinakamasla a gay a ipendidilimudan nilan, ka saben-sabenal a kineman su Nabi ﷺ lu sa Arafah, sa bagilayn sekanin nu mga taw.

Su *ayyam at-tashrīq* a tlu gay, na ped ku eid al-adh'ha. Namba i sabap a kinasugu nu Nabi ﷺ, i ipananawag lu sa Makkah i: Nyaba a gay na ibangangkan nandu ibamaginum-inum nandu ipedtadem ku Allah ﷻ. Ka mabagel i kinasapal ku kabpuasa lun.

Aden antu na makadtimuwa su duwa a eid sya ku isa a gay, mana su kadtimuwa nu gyamat nandu su gay nu Arafah ataw ka su eid al-adh'ha, na kadsisinggumanan su kalabihan nu entu a gay, sabap ku kinadtimuwa lun nu duwa a eid.

Saben-sabenal a nanggula i manamba; sya ku kinagkagi nu Rasulullah ﷺ na nakadtimuwa su gay nu Arafah nandu su gay nu Gyamat, nakatulun kanu entuba gay su ayatan a: [المائدة: ٣] ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ “*Sa kanu nyaba a gay na tinalutup ko salkanu su agama nu, nandu inelut ko salkanu su limu ko, nandu nandu nasuwatan ko den salkanu su Islam a agama*”.

Su kinatalutup ku agama ku namba a gay, na nasampay sa yanin palas na:

Ped lun: Su mga muslim na dapon silan mamakapanihajji sa *hajjat al-islam*, siya ku ulyan nu kinawagib ku kapanihajji, kanu unan u namba. Namba i kadtalu

(1) Abu Dawūd (2419), At-tirmidhī (773), An-nasa'ī (3004), Ibn Mājah (1004), nandu pidtalu ni At-tirmidhī i: hadith a hasan Sahīh.

nu kadakelan ku mga ulama. Na natalutup sabap ku namba (a kinapanihajji) su agama nilan, sabap ku kinatalutup nilan temunay ku mga rukun nu agama Islam.

Ped lun: Su Allah na inimbalingan nin su ukit a kapanihajji, sa mana su ukit a kapanihajji nu Nabi Ibrahim عليه السلام. Nandu pinenas nu Allah su kapanukutu, nandu su mga taw a bamedsakutu, sa dala benal nakasimbul salkanilan ku mga muslim kanu namba a gay. Pidtalu ni Ash-sha'bie: Nakatulun su nyaba a ayatan ku Nabi عليه السلام sa ula-ula a pedtindeg sekanin lu sa Arafah, sya ku pidtindegan ni Ibrahim عليه السلام, na migkalubay su kapanukutu, nandu nageba su mga tanda nu timpu na *Jahiliyyah*, nandu dala den nakatawaf ku baytullah sa kawas-kawas. Manbunba i nadtalu ni Qatādah nandu su salakaw lun pan. Nandu saben-sabenal a nadtalu i: Dala den nakatulun pan a ayatan sa uliyanan nin a pebpayag sa haram atawa halal. Pidtalu inamba ni Abubakr bin Ayyash.

Pantag ku kinasampulna ku limo; na ya lun kinasampay na sabap ku kina-ampun ku mga dusa, ka dili masampulna su limu u madala lun su kina-ampun ku mga dusa, sa mana su kinadtalu nu Allah, ku Nabi nin a Muhammad ﷺ:

﴿لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا﴾ [الفتح: ٢]

“Ka endu ma-ampun nu Allah salka su nganin a nawna a dusa nengka, nandu su nganin a nawli, nandu endu nin masampulna salka su limu nin, nandu endu k nin matutulu sa ukit a matidtu”.

Nandu pidtalu nin sya ku ayatan a mimbityala ku kapagibdas:

﴿وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُظْهِرَكُمْ لِيَتِمَّ نِعْمَتُهُ عَلَيْكُمْ﴾ [المائدة: ٦]

“Ugayd na galinyan nin i masutti kanu nandu matalutup salkanu nu limu nin”

Sya kanu nyaba a ayatan na nasabutan ni Muhammad bin Ka'ab Al-quradhie, i su abedas na gapunasin su mga kadusan, sa mana su mapayag a kinapanudtul lun nu mga hadith.

Su gay nu Arafah na aden lun i mga kalabihan a madakel:

Ped lun: Namba su gay a ipengganap ku agama nandu ipedtalu ku limu.

Ped lun: Eid nu mga muslim, sa mana su kinadtalu ni Umar bin Al-khattab nandu si Ibn Abbās.

Ped lun: Nadталu i: namba su *Ash-shaf'* a pidsapan nu Allah sya sa Qur'an, na ya menem *Al-witr* na su gay a kapedsumbali.

Nandu nadталu i: namba su *As-shāhid* (saksi/pedsaksi), a pidsapan nu Allah sya sa Qur'an, pidталu nu Allah: [البروج: ٣] ﴿وَشَٰهِدٍ وَمَشْهُودٍ﴾ “*Nandu* -ipedsapa ko- *ku pedsaksi nandu su pedsaksiyan*”.

Ped lun: Napanudtul i nyaba i pinakamasla i kalabihan nin ku mga gay. Napanudtul ni Ibn Hibban sya ku “Sahīh” nin, a ebpun a hadith kani Jabir, nakabpun kanu Nabi ﷺ; pidталu nin: **((Ya pinakalabi i kalabihan nin ku mga gay na su gay nu Arafah))** ⁽¹⁾. Sa namba i kepit nu kaped ku mga ulama. Su kaped ku mga ulama na ya nin kadталu na: su gay a kapedsumbali sa qurban i pinakamasla i kalabihan nin ku mga gay, sa ya nin dalil na su hadith ni Abdullah bin Qurt, nakabpun ku Nabi ﷺ; pidталu nin: **((Ya pinakamasla a gay lu sa Allah, na su gay a kapedsumbali entu pan ka su gay a ikasapulu enggu isa ku Dhul hijjah))**. Napanudtul ni Imam Ahmad nandu si Abu Dawūd nandu si An-nasa'ī nandu si Ibn Hibban sya ku Sahīh nin, sa ya nin lapal na: **((Ya labi i kasla na bahagiyan nin))** ⁽²⁾.

Ped lun: Namba su gay a ibangampun nu Allah ku mga kadusan, nandu ibelepasi nin ku kanarakan, nandu kabpangandag nin ku mga name-wuquf lu sa Arafah. Mana su napanudtul sya ku Sahīh Muslim: nakabpun kani A'isha, nakabpun ku Nabi ﷺ; pidталu nin: **((Dala gay a lemawan i kadakel a belepasen nu Allah a mga ulipen nin ku kanarakan sa kanu gay nu Arafah, ka saben-sabenal salkanin na pedsiken, ka ibangandagin silan ku mga malaykat, sa yanin edталun: Ngin ba i kahanda nilan?))** ⁽³⁾.

Sya sa (Al-musnad), nakabpun kani: Abdullah bin Amr, nakabpun ku Nabi ﷺ, pidталu nin: **((Saben-sabenal na su Allah na ibangandagin ku mga malaykatin sya ku malulem nu Arafah su mga taw sa Arafah, sa yanin edталun kanilan: Ilay nu i mga ulipen ko, tiningguma ko nilan a nangaguleng-guleng i bukilan nandu nangapiri na libubuk))** ⁽⁴⁾.

Na entayn i gapanganganay nin sya ku gay nu Arafah i malepas sekanin ku kanarakan, nandu maampun su mga dusa nin, na parihalan nin su mga sabap a kadsabapan a kalepas ku naraka nandu kaampun ku mga dusa.

(1) Nawna den i kina-takhrīj lun.

(2) Nawna den i kina-takhrīj lun.

(3) Muslim (1348).

(4) Ahmad (7089), Pidталu ni Al-mundhirie: Su isnad nin Ahmad na dabun problima lun.

Ped lun: na su kabpuasa ku nyaba a gay. Napanudtul sya sa Sahīh Muslim, nakabpun kani Abu Qatādah, nakabpun ku Nabi ﷺ; pidtalu nin: **((Su kabpuasa sya ku gay nu Arafah, na yaku gapanginganay ku Allah na mapunasin su mga dusa ku salagun a nawna lun nandu su mga dusa sya ku lagun a temundug lun))**⁽¹⁾.

Ped lun: Na su kapalihala nu taw ku mga ilalakaw nin, ebpun ku mga iniharam kanu nyaba a gay.

Ped lun: Kapakadakel sa kanu *Shahadat at-tawhīd*, sa ikhlas, nandu benal kanu ginawa; kagina namba i unayan nu agama Islam, a sinampulna nu Allah ku nyaba a gay.

Napanudtul sya sa “Al-musnad”: Nakabpun kani Abdullah bin Amr; pidtalu nin: Ya pinakamadakel a du’a nu Nabi ﷺ sya ku gay nu Arafah na: **((La ilaha illallah, wahdahu la sharīka lah, lahu al-mulk, wa lahu al-hamd, biyadihi al-khayr, wahuwa ‘ala kulli shay’in qadīr))**.

Nandu napanudtul ni At-tirmidhī, sa ya nin lapal na: **((Ya pinakamapya a dua sya ku gay nu Arafah, nandu pinakamapya den a nadtalu ko nandu su mga nawna sa laki a mga nabi na su: ((La ilaha illallah, wahdahu la sharīka lah, lahu al-mulk, wa lahu al-hamd, biyadihi al-khayr, wahuwa ‘ala kulli shay’in qadīr))**⁽²⁾.

Su katunay ku *kalimat at-tawhīd*, na makadsabap lun su kalepas ku kanarakan; sabap sa pakatimbang sekanin sa kapandaludaya sa ulipen, a su kapandaludaya sa ulipen na egkawagib sabap lun su kalepas ebpun ku kanarakan.

Mana su napanudtul sya sa Sahīh, a entayn i taw a edtalu nin su (*La ilaha illallah*) sa makamagatus; na pakatimbang sa mana sekanin napandaludaya sa sapulu kataw a ulipen. Nandu napanudtul bun i entayn i taw a edtalu lun sa makasapulu, na mana sekanin napandaludaya sa pat kataw a ulipen.

Ped lun: kapakadakel sa kapamangeni sa ampun, nandu kalepas ku kanarakan, kagina nyaba su gay a masla i inam sa katalima nu dua.

(1) Muslim (1162).

(2) Ahmad (6960), At-tirmidhī (3585), pidtalu ni Al-haythamie sya sa “*Majma’a azzawa-id*” su mga rijal nin na thiqah.

Oh seka anan a egkapanganganay nin ged i kalepas ebpun ku kanarakan uged na gakumpen salkanin su limu sabap sa lalayun sekanin panggula ku mga masla-manawt a mga dusa! Tallah (Idsapa ko ku Allah), na da nengka pangindawa su ginawa nengka, nandu dala man labi a mataw ku ula-ula nengka a salakaw salka, inilusak nengka su ginawa nengka sabap ku mga kadusan, na u sin sa dili maampun su mga dusa nengka; na magkenu nengka u panun bantu? Di ka intu pegkenu, ka ya man sabap a da kaampun salka, na sabap bun ku ginawa nengka.

فَنَفْسِكَ لَمْ وَلَا تَلْمِ الْمَطَايَا وَوُتَّ كَمَدًا فَلَيْسَ لَكَ اعْتِذَارُ

Yaka edtempuwi na su ginawa nengka, dika pedtempuwi su timpu, ka ya nengka kapatay n aula-ula a subla i lidu na ginawa, ka dala man pakadtud-tud nengka.

U ya nengka gapangingalap i kalepas ku naraka, na pamasas ka su ginawa nengka lu ku Allah, kagina [التوبة: ١١١] ﴿إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةُ﴾
“Sabensabenal su Allah na pinamasa nin ku mga mu'min su mga ginawa nandu mga tamukilan, sa patut kanilan su kasurgan”.

Entayn i masla i kurmatin ku ginawa nin, na mapegkag salkanin i kanggastu nin ku langun a makatipwas lun ku apuy sa naraka.

Su kaped ku mga salaf, na nakatlu atawa nakapat nilan napamasa su ginawa nilan ku Allah, ka ibanadaqa nilan i alaga na kawgatilan, sa pilak.

Nandu pinamasa ni Amir bin Abdullah bin Az-zubair su ginawa nin lu ku Allah sa nakanem, sa yanin ukit na bagenggay sa *diyah* a ibanadaqa nin.

Nandu pinamasa ni Habib Al-'ajamie i ginawa nin lu ku Allah sa pat-pulu ngibu ka Dirham, a inidsadaqa nin.

Nandu ya ka-aden ni Abu hurayrah na pedtasbīh uman gay sa sapulu enggu duwa ngibu ka tasbīh, mana su alaga na *diyah* nin, sa entuba i ipedtapwasin ku ginawa nin.

Su mga ula-ula nu mga taw a sādiqīn sya sa Arafah na embalang-balang:

Aden kanilan i ya pakalabi kanilan na su kagilek nandu su kaya:

Si Mutarrif bin Abdullah bin Ask-shikhīr, nandu si Bakr Al-muzanie na mi-wuqūf silan sa Arafah, na ya pidtalun nu isa kanilan: Hu kadnan ko! Di ka pebpalawi

su langun u mga taw sya sa Arafah sa sabap bu salaki. Ya menem pidtalu nu isa na: Ngin den a kapulu na pangkatan inya a pedtangenan nandu labi a gapanginaman nu mga taw, u dikena bu su naped ako kanilan!

Mi-wuqūf sa Arafah si Al-fudhayl, su mga taw na langun pendu'a, na sekanin na baguguliyang sa mana kabaguguliyang nu ina a nadedagan a wata, sa diden sekanin pakandu'a sabap ku kabaguguliyangin, na guna su magan den makasedep su senang, na tinemingada sa langit, ka yanin pidtalu: Gayan ako abenal salka, apya inampun ako nengka pan!

Su kaped ku mga taw a magilek sa Allah, na mi-wuqūf sa Arafah taman sa guna su mangagan den pedsedep su senang, na nananawag sa: Tatap nu su kasalig sa Allah, tatap nu su kasalig sa Allah! Ka saben-sabenal a nakasiken den i kapengganat, apya man diko katawan u ngin i kinapaked nengka ku mga nasisita nu mga miskinan, na pakasalig ako sa dala pinandaya nengka kanilan!

وَإِنِّي مِنْ خَوْفِكُمْ وَالرَّجَا أَرَى الْمَوْتَ وَالْعَيْشَ فَيَكُم عِيَانَا

Sabap ku gilek nandu kabpanginanay ko salkanu, na mapayag i kapegkailay ko kanu kapatay nandu uyag-uyag.

فَمَنْتُوا عَلَى تَائِبٍ خَائِفٍ أَتَاكُمْ يُنَادِي الْأَمَانَ الْأَمَانَا

Na pangalimuway nu su nakatingguma salkanu a pedtawbat, nandu penggilek, a bananawag ka bangilay sa kasaligan nin.

Su nabiyag, na upama ka pamangenin nin su kalilintad kanu kadnan a Datu a Malimu; na inggay nin lun.

الْأَمَانَ الْأَمَانَ وَزُرِي تَقِيْلُ وَذُنُوبِي إِذَا عُودِدَنْ تَطْوِلُ

Bangin ko i tidtu a kalilintad, ka su dusa ko na mogat, u bilangen bu na moget a timpu i kabilangun

أَوْبَقْتَنِي وَأَوْثَقَنِي ذُنُوبِي فَتَرَى لِي إِلَى الْخَلَاصِ سَبِيلٌ؟

Nabinasa ako nin, nandu nakatambed ako nin, na aden pon katawan nengka a ukit a kabukawan ko ebpun lun?

Aden ku mga nakakilala ku Allah, i yanin pedtamelan sya sa Arafah na su panginamin sa kanu Allah.

Pidtalun ni ibn Al-mubarak: Pibpawangan ko si Sufyan Ath-thawrī sya ku malulem nu gay na Arafah, na yaku nailay a pedtinggaleb, nandu su lu nu mata nin na di gadenda sa kapedtulu nin, na linengiyan ako nin, na yako lun pidtalun: Entayn den ba i mawag salangun i gatamanan nin ku nyaba a kinalimud? Tigin: Entayn i yanin katig na di silan ampunen nu Allah.

Napanudtul pan, nakabpun ki Al-fudhayl, pidsima-sima nin su kaped sengku-sengku nandu kabaguguliyang nu mga taw sya ku malulem nu Arafah, na yanin nadtalun: Ngin i kalangan nu lun, u langun a nyaba ka minangay sa isa a mama, ka pinangeniyan nilan sa *Dāniq* (nem-bagi na isa ka Dirham), ngintu matika nin silan ebpalaw? Ya nilan nadtalun na: Dili. Tigin: Wallahi (Idsapa ko ku Allah), Su kapangampun na ya labi i kalmu nin ku Allah kumin sa kaenggay nu mama kanilan sa *Dāniq*.

وَأَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ وَيَغْفِرُ وَإِيَّيَ لَأَدْعُو اللَّهَ أَسْأَلُ عَفْوَهُ

Saben-sabenal a pendu'a ako ku Allah, nandu bangeni ako salkanin sa dapay, ka gatawan ko i su Allah i pendapay nandu bangampun.

وَإِنْ عَظَمْتُ فِي رَحْمَةِ اللَّهِ تُصَغِّرُ لَئِنْ أَعْظَمَ النَّاسُ الذُّنُوبَ فَإِنَّهَا

Upama ka masla den ged ku mga taw i kapegkailay nilan ku kabaradusan, na saben-sabenal ku kabaradusan na sangat i kanotin u mabalakin su limu nu Allah.

Dikena moget, na mangay den su mga suled nu a namegkagi ka me-wuqūf den silan sa Arafah, na ngin den a kapy na bagi su taw a narizkiyan lun, ka luba silan bamangeni kanu Allah, sa ula-ula a penggedam su pamusungan nilan nandu bamedtu su lu nu mata nilan. Ka dibu ebpila-pila salkanilan, i mga taw a gagilekan ku Allah a nakalunsan lun su kapenggilekilan sa kanu kapebpipya nilan pendu'a, nandu mga taw a galilini ku Allah a nakakagat lun su kapegkatademin ku Allah, nandu mga taw a banginam ku Allah nandu mapya i antapan nilan lun nandu pinangimbenal nilan sekanin, nandu mga taw a inimbenala nilan su Allah ku kapedtawbat nilan, nandu mga taw a lu silan midsabpa ku Allah kanu kabalalaguy nilan, nandu dibu ebpila-pila kanilan i mga taw a napatut kanu naraka uged na linepas sulan nu Allah, nandu mga taw a diden gapukas ku mga dusa nilan uged na sekanin i minukas kanilan. Kanu entuba a kutika, na sandengen silan nu Kadnan nilan a labi lawan i kalimu, ka ipangandagin su kinalimud nilan ku mga nadalem sa langit, nandu semiken sekanin, tupan ka edtalun nin: Ngin i mga kahanda nilan?

Entayn i dala maka-wuqūf sa Arafah ku nyaba a lagun, na yanin panamalan enggula na su mga kawagib u Allah, a andang den a nasabutan nin.

Entayn i dala makatulug sa Muzdalifah, na yanin tegkesen na su pusungin sa kapaginugut ku Allah, ka saben-sabenal a inisiken sekanin nu Allah.

Entayn i dala makadtindeg sya sa Al-khayf, na yanin edtindegan na su kapanginam ku Allah nandu kagilek lun.

Entayn i dala makasumbali sa *hady* nin sya sa Mina, na yanin sumbalin na su nafsu hawa nin, ka benal den a nakasiken su kapatay.

Entayn i dala makasampay sa baytullah, kagina sekanin na mawatan, na yanin den edtanggan na su Kadnan nu baytullah, kagina sekanin na saben-sabenalin na ya labi i kasiken nin ku entayn i manginam lun nandu mananawag lun, kumin ku ugat sa lig.

Kanu nyaba a gay, na nakapayapat su kapedsakaw-sakaw nandu kapedsasagipa ku mga pusung, a tinemalima ku inambiyatan lun.

Oh sekanu a mabagel i tinggapasin! Da kanu matag lemugka yatabya na masampay nu su Allah.

Oh sekanu a bamegkagi! Enggula nu langun su talitiban a kapegkagi, nandu tunggal nu su kadnan nu sa kalilini, nandu padtagapeda nu su gilek nandu panginam salkanin, nandu ikagalaw nu su kapangintadem salkanin.

Oh sekanu a tidtu a egkalilini ku Allah! Tawaf kanu nandu ruku kanu, nandu edsayy kanu ku pageletan nu Safa nandu Marwa, sa lilini salkanin. Sa Arafah, na lu lumpeni kanu salkanin, tupan ka lu kanu talus sa Muzdalifah, tupan ka embalingan kanu sa Mina. Na upama ka sumbalin den su mga qurban, na isiken nengka su ngiyawa nengka. Saben-sabenal a napayag saguna a gay, su lalan, uged na migkapaydu-paydu i benal a pedtuntul lun, ya madakel na matag bu bityala.

لَئِنْ لَمْ أَحِجَّ الْبَيْتَ إِذْ شَطَّ رَنْعُهُ حَجَّجْتُ إِلَى مَنْ لَا يَغِيبُ عَنِ الذِّكْرِ

Apya dala ko den makapanihajji sabap sa kawatan nu dalpa, na lu ako mibpawang ku dili pakapagema lun su katadem.

فَأَحْرَمْتُ مِنْ وَقْتِي بِخَلْعِ شِمَائِلِي أَطُوفُ وَأُسْعَى فِي اللَّطَائِفِ وَالْبِرِّ

Ka entu demun ba na nag-ihram ako, sa pinukas ko su dili mangapya a ula-ula ko, pedtawaf ako nandu pedsayy ako sya ku mga mapya a galbekan.

صَفَائِي صَفَائِي عَن صِفَاتِي وَمَرْوَاتِي مُرْوَةٌ قَلْبٍ عَن سِوَى حُبِّهِ قَفْرٍ

Yaku Safa na su kapeditlak ko ku mga sipat ko, yaku Marwa na su kapegka-usug nu pusung kanu Allah, sa dala den salakaw lun a dalem nu pusung.

وَفِي عَرَفَاتِ الْأُنْسِ بِاللَّهِ مَوْقِفِي وَمُزْدَلِفِي الزُّلْفَى لَدَيْهِ إِلَى الْحَشْرِ

Sya ako miwuqūf kanu kapedsasagipa kanu Allah, yaku Muzdalifah na su kapedsiken salkanin taman den ku gay na kasedseg ku mga taw.

وَبَتُّ الْمُنَى مِثِّي مَبِيتِي فِي مَنَى وَرَمِي جِمَارِي جَمْرَ شَوْقِي فِي صَدْرِي

Su katebped nu ngiyawa i ganti na katulug ko sa Mina, ya menem ganti nu kabluntal na su pembaga a tadem ko kanu pusung ko.

وَأَشْعَارُ هَدْيِي ذَبْحُ نَفْسِي بِقَهْرِهَا وَحَلْقِي بِمَحْقِ الْكَائِنَاتِ عَنِ الشَّرِّ

Yaku hady na su kapedsumbali ko ku ginawa ko, sa kapeges ko lun ku mapya, yaku tabungaw na su kasajhatra ko ku langun u inaden.

وَمَنْ رَامَ نَفْرًا بَعْدَ نُسُكٍ فَإِنِّي مُقِيمٌ عَلَى نُسُكِي حَيَاتِي بِلا نَفْرِ

Na entayn i uliyan u kapasadin egkagi, na gemanat ka muli ku inged, na saben-sabenal salaki na taman a bibyag ako, na diko tagaken su laki banya a kapegkagi.

J̄a-tlu a majlis

Su ayyam at-tashriq

Napanudtul ni Muslim sya kitabin a “Sahīh” ebpun a hadith kani: Nubayshah Al-hudhalie; pidtalu nu Nabi ﷺ: **((Su mga gay sa Mina na mga gay a ibangankan nandu ibamaginum-inum nandu ipen-dhikr salkanin a Allah ﷻ))⁽¹⁾.**

Nandu napanudtul nu mga kigkuwan sa As-sunan nandu Al-musnad, ebpun sa pila ka-*turuq*, a ebpun ku Nabi ﷺ:

Nandu sya ku riwāyah ni Ad-dāraqutnie, uged na malubay i isnadin: **((Mga gay a ibangankan nandu ibamaginum-inum nandu ipendulug nu mga kaluman))⁽²⁾.**

Su mga gay sa Mina na paydu bu a mga gay, ya lun kadtalu nu Allah na: ﴿وَأَذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ﴾ [البقرة: ٢٠٣] “*Nandu tademi nu su Allah sya ku mga gay a gabilang bu*”. Namba su tlu gay sya ku ulyan nu eid al-adh’ha, ya maytu na su ayyam at-tashrīq. Sa namba i kadtalu ni Ibn Umar nandu su kadakelan ku mga migkakataw.

Napanudtul ni Ibn Abbās nandu si Atā’ i su ayyam at-tashrīq na pat gay: su gay nu eid al-adh’ha, nandu su tlu gay ku ulyanan nin, binedtuwan ni Atā’ sa ayyam at-tashrīq. Ugayd na yabun mapayag su nawna antu a kadtalu.

Nandu pidtalu nu Nabi ﷺ: **((Su mga gay sa Mina na tlu gay, na entayn i enggagan mawa ebpun sa Mina sya ku ika-duwa gay nin na dala dusa nin, nandu entayn i engagawli na dala dusa nin))**. Napanudtul u mga kigkwan ku As-sunan a pat timan, ebpun a hadith kani Abdurrahman bin Ya’amar a nakabpun ku Nabi ﷺ. Samba napayag i namba su mga gay na ayyam at-tashrīq⁽³⁾.

Nandu ya masla i kalabihan nin, na su paganayan a gay nu ayyam at-tashrīq a su *Yawm al-qarr* ; sabap sa su mga migkakagi na pedtangen silan lu sa Mina sa dili mapakay a lemiyu silan lun⁽⁴⁾.

(1) Muslim (1141).

(2) Ad-dāraqutnie (207/3).

(3) Binedtuwan su namba sa ayyam at-tashrīq; kagina su mga taw na bagagagen nilan sa senang su mga sapu, sa namba i ukita a di nin kabinasa, nandu aden nadtalu a salakaw san a sabapan a kinabedtu lun sa ayyam at-tashrīq.

(4) Dili pan silan mapakay a lemiyu sa Mina, sa ya maytu na temawaf sa tawaf al-wida.

Napanudtul sa hadith ni: Abdullah bin Qurt, nakabpun kanu Nabi ﷺ: **((Ya pinakamasla a mga gay lu sa Allah, na su gay a kapedsumbali, entupan ka su gay a ikasapulu enggu isa ku Dhul hijjah))**⁽¹⁾.

Ya temundug i kalabihan nin, na su ika-duwa gay ku ayyam at-tashrīq. Entupan ka su ika-telu gay ku ayyam at-tashrīq.

Pidtalun nu Allah: [البقرة: ٢٠٣] ﴿فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ وَمَنْ تَأَخَّرَ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ﴾ *“Na entayn i edsasaw sya ku duwa gay (sa kaganat nin sa Mina) na dala dusa nin nandu entayn i engagawli (ganapen nin su tlu gay) na dala bun dusa nin”*. Pidtalun nu kadakelan ku mga salaf: yalun egkasabut, na entayn i midsasaw gemanat sa Mina ataw ka midtatangguli, na bagampunen salkanin nandu punasen salkanin su mga dusa nin ku unan u kinagkagi nin, amayka su kinagkagi nin na dala sekanin makambargyuma nandu dala sekanin makanggalbek sa mga inisapal. Ka ma-awa salkanin su mga dusa nin, nandu makalagid sekanin ku gay a kinambata lun ni ina nin, a dala mga dusa nin. Namba su kinadtalu nu Allah sa: [البقرة: ٢٠٣] ﴿لِمَنِ اتَّقَى﴾ *“kanu entayn i magilek”*. Su gilek ku Allah, na sharat a kapunas ku dusa. Nandu pakatutulu nu nya a ayatan, su kadtalu nu Nabi ﷺ a: **((Entayn i taw a migkagi sa dala makambaragyuma, nandu dala makanggalbek ku mga inisapal, na maawa su mga dusa nin, sa makalagid sekanin ku gay a kinambata lun ni ina nin))**.

Nandu inisugu nu Allah su dhikr salkanin, ku nyaba a mga gay a nangatantu, sa mana su kinadtalu nu Nabi ﷺ: **((Nyaba su mga gay a ibangankan, nandu ibamaginum-inum, nandu ipen-dhikr salkanin a Allah))**⁽²⁾.

Su mga dhikr sa Allah a inisugu ku nyaba a mga gay, na madakel i edtimbangnagn nin:

Ped lun: su katakbir sya ku ulyan nu mga sambayang a faradhu, inisugu inyaba taman sya ku kulimpusan a gay nu ayyam at-tashrīq, sya ku kadtalu nu mga ulama.

Ped lun: su kambismillah nandu katakbir sya ku kasumbali, kagina su kasumbali ku mga *hady* nandu qurban, na taman sya ku kulimpusan u ayyam at-tashrīq, sa kadtalu nu ped ku mga ulama.

(1) Nawna den i kina-takhrīj lun.

(2) Nawna den i kina-takhrīj lun.

Ped lun: Su dhikr ku Allah sya ku kakan nandu ka-inum; inisugu sya ku kakan nandu ka-inum i kambismillah sya ku unan nin nandu alhamdulillah sya ku ulyan nin. Napanudtul sya ku hadith a nakabpun ku Nabi ﷺ: **((Sabensabenal su Allah ﷻ na gasuwatan nin sya ku ulipen nin i pabila ka keman na mag-alhamdulillah nandu pabila ka minum na na mag-alhamdulillah))** ⁽¹⁾.

Ped lun: Su katakbir sya ku kabeluntal sya ku mga gay nu ayyam at-tashrīq. Sya inya ku mga migkakagi⁽²⁾.

Ped lun: Su dhikr sa Allah, sa daden mga sabapan nin; ka inisugu su kapakadakel ku dhikr sya ku ayyam at-tashrīq, ya kaaden ni Umar na pedtakbir lu sa Mina sya ku mga migkakagi, na endaw i kakineg salkanin nu mga taw na temakbir mambu silan. Pidtalun nu Allah ﷻ:

﴿فَإِذَا قَضَيْتُمْ مَنَسِكَكُمْ فَادْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا فَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلْقٍ ۗ وَمِنْهُمْ مَّن يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾ [البقرة: ٢٠٠-٢٠١]

“Na amayka nanga-ipus nu su mga galbekan u kapegkagi na panadem-tademi nu su Allah sa mana su kapanadem nu ku mga lukes nu ataw ka lawan pan a kapanadem, ka aden ped ku mga taw i pedtalun sa: hu kadnan nami, enggay kami sya ku dungya sa (mapya), uged na dala den bagi nin ku akhirat a kamapyanan. Nandu ped sa kanilan i pedtalun sa: hu kadnan nami, enggay kami sya ku dungya sa mapya nandu sya ku akhirat sa mapya, nandu lepas kami ku siksa nu naraka”. Sabensabenal na pinakapya nu kadakelan ku mga salaf i kapakadakel sa kandua sa nyaba sya ku ayyam at-tashrīq.

Pidtalun ni ‘Ikrimah: Ya sunnat a edtalun sya ku ayyam at-tashrīq na su: *Rabbanā ātinā fi dunyā hasanah, wa fil ākhirati hasanah, wa qinā ‘adhāban nār.*

Nakabpun kani Atā’; pidtalun nin: Patut ku entayn i migkagi a pembalingan den ku ingedin i kadtalu nin sa: *Rabbanā ātinā fi dunyā hasanah, wa fil ākhirati hasanah, wa qinā ‘adhāban nār.*

Su namba a du’a na langkumin su mga kamapyanan. Ya kaaden nu Nabi ﷺ na madakel i kapendu’a nin sa nyaba, ka napanudtul i nyaba i pinakamadakel i kapendu’a nin lun. Nandu ya kaaden nu Nabi ﷺ na pabila ka endu’a sa ped a mga

(1) Muslim (2734).

(2) Natantu bu kanu namegkagi.

du'a na ibelagkes nin su nyaba a du'a; ⁽¹⁾ sabapin sa nalangkum nu nya a du'a su mga kamapyanan sa dungya-akhirat.

Pidtalun ni Al-hasan: Su kamapyanan u dungya na su ilmu nandu simba, su kamapyanan u akhirat na su surga.

Pidtalun ni Sufyan: Su kamapyanan u dungya na su ilmu, nandu su rizki a halal.

Su kinasugu ku dhikr sya ku kapasad ku simba, na yalun gasabut na: su mga simba na yanin kapegkapasad na endaw i katalutup lun, ugayd na su dhikr na galalayun sa dala taman nin sya ku mga mu'min, sa magidsan i sya sa dungya taman sa akhirat.

Inisugu nu Allah su katadem lun sya ku kapasad u sambayang: pidtalun nu Allah: [النساء: ١٠٣] ﴿فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلَاةَ فَادْكُرُوا اللَّهَ قِيَمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ﴾ *“Na amayka nanga-ipus nu den su sambayang na pamelabit nu su Allah sya ku katindeg nandu kaayan nandu sya ku mga kadtakilid nu”* nandu pidtalun nu Allah pantag ku sambayang a gyamat i: [الجمعة: ١٠] ﴿فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِن فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا﴾ *“Na amayka na-ipus den su sambayang na ebpalak-palak kanu sya ku lupa nandu ebpapangilay nu su kalabihan u Allah nandu pamelabit nu su Allah sa madakel”* nandu pidtalun nu Allah: [الشرح: ٧-٨] ﴿فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ ۖ وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَارْغَبْ﴾ *“Na amayka na-ipus nengka (su galbekan nengka) na pamikal ka ku (tadem ku Allah) nandu su kadenan nengka bu i panyuluk ka”*.

Su langun u mga galbekan na aden tadtaban nin, ya tabya na su dhikr ka dala tadtaban nin nandu dala kapupusan nin. Su langun u mga galbekan na malintas sya ku kabangkit ku dungya sa dala den masama a galbekan lu sa akhirat, ugayd na su dhikr na dala kalintas nin. Su mga mu'min na ebpaguyag-uyag silan ku tadem-tadem salkanin a Allah, nandu mamamatay silan taman sa uyagen silan paluman sa pedtadem-tadem salkanin a Allah.

Su ayyam at-tashrīq na egkatimu lun, sya ku taw a mu'min, su limu kanu lawas nilan, sabap ku kabangan-kan nandu kabanginum-inum, nandu su limu ku pusungilan, sabap ku dhikr nandu sukul salkanin a Allah, namba i buntal a kapegkasampulna nu limu salkanilan, nandu uman silan manginsukul ku limu, na

(1) Al-bukharī (4522), Muslim (2690).

su entuba kinapanginsukul nilan na salakaw menem a limu, tembu pakanasisita menem sa bagu a kapanginsukul, taman sa dili den malintas i kapanginsukulin.

إِذَا كَانَ شُكْرِي نِعْمَةً اللَّهِ نِعْمَةً عَلَيَّ لَهُ فِي مِثْلِهَا يَجِبُ الشُّكْرُ

Amengka su kapanginsukul ko kanu limu nu Allah na isa bun a limu salaki a patut bun i kapanginsukul ko lun

فَكَيْفَ بُلُوغُ الشُّكْرِ إِلَّا بِفَضْلِهِ وَإِنْ طَالَتِ الْأَيَّامُ وَاتَّصَلَ الْعُمْرُ

Na dala den kasampay ku tadtaban a kapanginsukul lun sa apya ngin pan i kagkalendu nu umul, yabu tabya na sabap ku kalbihan nin.

Su kinadtalu nu Nabi ﷺ sa: **((Nyaba su mga gay a ibangankan nandu ibamaginum-inum nandu ipen-dhikr ku Allah ﷻ))** na yanin pakatutulu na: su kapegkan nandu kabaginum sya ku mga gay nu eid, na ipembagel sya ku dhikr nandu simba salkanin a Allah, sa namba i pidtamanan a ukit a kadshukur sya ku limu, na amayka mausal sya ku simba.

Nandu inisugu nu Allah sya sa Qur'an su kapangankan ku mga mapya nandu su kadshukur lun, sa entayn i ipamagel nin su mga limu nu Allah sya ku kanggalbek sa ma'siyat na; saben-sabenal a pigkapiran nin su mga limu nu Allah salkanin.

إِذَا كُنْتَ فِي نِعْمَةٍ فَارْعَهَا فَإِنَّ الْمَعَاصِيَ تَزِيلُ النِّعَمَ

Amengka pakananam ka sa limu na parihala ka, kagina su mga kasupakan na namba i pakapenas ku mga limu

وَدَاوِمٌ عَلَيْهِمْ بِشُكْرِ الْإِلَهِ فَشُكْرُ الْإِلَهِ يُزِيلُ النِّقَمَ

Nandu tatap ka i kapanginsukul nengka ku kadnan nengka, ka su kapanginsukul ku kadnan na namba i pakapenas ku lipunget.

Labi-labi den su limu a kanggugunanam kanu mga sapu nu mga panunumbalin, mana su sya ku ayyam at-tashrīq; sabap sa su nyaba a mga pangangayamen na bamalityaya nandu di nilan pedsupaken su Allah, pedtasbih nandu bangungunutan ku Allah, pidtalu nu Allah: ﴿وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ﴾ [الإسراء: ٤٤] “*Sa dala ebpun ku mga enggaga-isa ya tabya na pedtasbih sa pugi lun*”. Nandu silan na bamedsujud ku Allah, sa mana su napanudtul u Allah sya sa *Surah An-nahl* nandu *Surah Al-hajj*. Aden antu na silan pan i labi i kadakel na katademin kanu Allah, kumin ku mga sabad ku tupu ni Adam. Napanudtul sa “Al-musnad” sa *Marfū’*: **((Di bu pila-pila i binatang a ya labi i kapyo nin nandu ya labi i kadakel na**

katademin sa Allah, kumin ku migkuda lun)) ⁽¹⁾ nandu pinanudtul nu Allah sya sa Qur'an i saben-sabenal ku kadakelan ebpun ku mga Jinn nandu manunya na makalagid ku binatang, ataw ka labi pan i kinadiyang-diyangin ku lalan a matidtu.

Inihalal nu Allah su kasumbali ku nyaba a mga binatang a bamalityaya nandu balatadem salkanin, kanu mga ulipen nin a mga mu'min, ka endu nilan pakapamagel sya ku mga ilalakaw nilan, nandu endu matalutup su kanggugunanam nilan sya ku kakan nilan ku mga sapu; kagina nyaba i labi i kopya nin a pangenengken, sa apya ya kaaden o badan i mawiyag bun sa apya di makakan ku mga sapu, ugayd na dili masampulna su kabagel, kopya na kapamimikilan nandu kanggugunanam ya tabya na makadsabap sa kakan ku sapu, na inihalal nu Allah ku mga mu'min su kasumbali ku nya a mga pangangayamen nandu su kakan ku mga sapu nin, ka endu masampulna su kagkabagel u simba nandu mga akal nilan, sa namba i mabaluy a makapamagel nilan ku mga pamikiran nilan a makangguna nandu mga galbekan a mga mapya, a ikabida nu tupu nu Adam ebpun ku mga lemanap-lanap, ka makabida sekanin sya ku kapanadem-tadem ku Allah ﷻ ebpun ku tadem lun nu mga lemanap-lanap. Na ya patut ku mu'min na yanin ibala ku nyaba a mga limu, na su kadshukur, kapanademtadem, nandu ipamagel nin su nyaba a mga limu ku simba salkanin a Allah, ka su Allah na inilabi nin su tupu nu Adam ebpun ku langun a pinamaluy nin, nandu inadil nin lun su nyaba a mga binatang. Pidtalu nu Allah:

﴿فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِعُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ كَذَلِكَ سَخَّرْنَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ [الحج: ٣٦]

“Pamegkan kanu lun den, nandu pakan nu su mga bamedtitilu nandu su mga pakapaginagkay, ka binetukan nami intu salkanu ka kalu-kalu kanu edsusukul”.

Su kinasapal menem ku kabpuasa ku nya a mga gay nandu su kinasugu ku kapangankan nandu kapamaginum-inum, na aden lun i masulen a kamapyanan. Sa ya maytu sa saben-sabenal su Allah, na natawan nin su nganin a mga mapasang a natala nu mga namanihajji, iganat den ku kinalalakaw nilan, nandu su kinalugat nilan ku kinatunay ku mga galbekan nu kabpanihajji; na inisugut sa kanilan su kapangintelenen ku ulyan u kinalugat nilan, sa edtangen silan sa Mina sya ku gay nu kapedsumbali nandu su tlu gay a ayyam at-tashrīq. Nandu inisugu nin su kapangankan ku mga sapu nu sinumbali nilan, kagina silan na mga bisita nu Allah, nandu sabap sa limu nandu lat a nanamin sa kanilan. Nandu inamungan silan nu mga dikena namanihajji ku namba a kabpangankan nandu kabpamaginum-inum,

(1) Ahmad (15629), pidtalu ni Al-haythamie: su isnadin na hasan.

sabap ku kinaamung nilan mamikal ebpuasa, en-dhikr, nandu ped pan a mga simba sya ku paganayan a sapulu gay ku Dhul-hijjah, nandu su kinaamung mampun nu Allah ku mga dusa nilan nandu su kinasumbali nilan ku mga qurban, na minamung silan ku kapenggalaw-galaw nu mga namanihajji, nandu nadtumpukan nu langun u mga muslim su kapangankan nandu kapamaginum-inum sa mana su kinadtumpuk nilan langun sa kinapamikal semimba sya ku paganayan a ikasapulu gay ku Dhul-hijjah, sa nabaluy su mga muslim ku nyaba a mga gay sa bisita silan u Allah, sa bangankan silan ku rizki nin nandu pedshukuran nilan su kalabihan nin. Na inisapal su kabpuasa ku nya a gay; sabap sa di pakadayt ku sangat a malimu i gutemen nin su mga bisita nin, sa makamana-mana pedtalun nin a Allah ku mga mu'min sa kanu nyaba a gay i: saben-sabenal a na-ibus nu su mga simba a initunay nu, na daden nasama pan ya tabya na su kapangintelenen nu, sa nyaba su ibangintelenen sya ku ulyan u kinalugat, sa mana bun su kinapapangintelenen nu mga mibpupusa ku ulan-ulan nu Ramadhan sa kinasugu sa kanilan sa kapangankan nilan sya ku eid al-fitr.

Makalagid samba i ula-ula nu mu'min sya sa dungya, kagina saben-sabenal su dungya na makalagid ku mga gay a ibelalakaw nu mga migkakagi, sa ya maytu na mana su mga timpu a dalem silan a ihram, a pedsanggihan nilan su mga iniharam nu Allah a mga kalilinyan u ginawa, sa entayn i makadsabar ku tilenduwan nu kabelalakaw nin nandu makumpen nin su ginawa nin ku mga haram, na pabila ka makadunggu su kinalalakaw nin nandu makasampay sekanin ku pedtamanan nin, na entupan ba a natalutupin su galbekan nu kabpanihajji nandu nakatunay nin su samaya nin, na mabaluy su langun u mga gay nin sa mana su mga gay lu sa Mina, a mga gay a ibangankan nandu ibamaginum-inum nandu dhikr ku Allah, sa mabaluy sekanin a kaped ku mga bisita nu Allah, a masiken ku Allah, sa taman den sa taman, namba i kinadtalu ku mga taw sa surga sa:

﴿كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ [الطور: ١٩]

“-nandu edtalun kanilan i:- pangankan kanu nandu pamaginum-inum kanu sa kapy na ginawa sabap ku nganin a mga pinggula nu”

﴿كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ﴾ [الحاقة: ٢٤]

“-sa edtalun sa kanilan i:- pangankan kanu nandu pamaginum-inum kanu sa daya-daya sa lalaw nu nganin a pinangipus nu sya ku mga gay a namakalipus”.
Nadtalu i: nyaba a ayatan na nakatulun siya ku mga balapusa sya sa dungya.

Entayn i taw a ebpuasan nin sya ku isa a gay su mga galinyan nu ginawa nin; na pabukan sekanin u Allah sya ku ulyan nu kapatay nin. Na entayn menem i enggan-ganan nin su kanggugunanam ku nganin a iniharam lun; na ya lun ipamalas na malyus sekanin ku surga. Sa ya ma'na nu namba na: ((Entayn i minum sa khamr sya sa dungya na di nin den mainum lu sa akhirat)), nandu ((Entayn i embanggala sa sutla sya sa dungya na di nin den mambanggala lu sa akhirat))⁽¹⁾.

Su surga na gambetadan a inipagadil ku mga ulipen nin a namalityaya, sa ya aden lun na dala mata a nakailay lun, dala tangila a nakakineg lun, nandu dala edtik ku pusung u manusia. Sinugu su Rasulullah ﷺ sa mangenggat sekanin ku kasurgan, sa makadsabap ku kapalityaya nandu kagkumpurmi nandu kabpiyapy, na entayn i temalima lun, na makaludup sa surga nandu makakan ku mga inidतालमा nu Allah ku bisita nin, na entayn menem i di temalima; na malyus.

Napanudtul ni At-tirmidhī a nakabpun kani Jabir; pidtalun: linyuwan kami nu Rasulullah ﷺ sya ku isa a gay, sa ya nin pidtalun: **((nailay ko sya ku taginepan i makamana-mana sya si Jibrīl ku gawlunan ko, na si Mikael na sya menem ku gatuwadan ko))**. Sa pidtalun nu isa sa kanilan sya ku tagapeda nin i: enggay ka sekanin sa sunggilingan. Na ya nin pidtalun: pakikineg ka –oh Rasulullah- nandu kenal ka sa mapya. I saben-sabenal na makalagid ka nandu su ummat nengka sa makamana-mana datu a nangaden sa gambetadan, mawli na pimbalayan nin sa walay, nandu nangaden ku entu a walay sa dulang, mawli na sinemugu sa maka-akat ku mga taw sa kakan ku entu a dulang, na aden ku mga taw i namalityaya ku entu a sinugu, nandu aden ku mga taw i dala lun palityaya. Na su Allah na sekanin su datu, nandu su gambetadan na entuba su Islam, na su walay na entuba su surga, nandu seka oh Muhammad na seka su sinugu, na entayn i nalityaya salka na makaludup ku Islam, na entayn i makaludup ku Islam na makaludup ku surga, na entayn i makaludup ku surga na makakan ku nganin a nadalem lun))⁽²⁾.

Nandu napanudtul ni Al-bukharī sa mamba i ma'na nin, sa ya nin lapal na: ((Yanin makalagid na mana isa a mama a mimbalay sa walay, na nagadil luba sa dulang, nandu sinemugu sa makapangenggat, na entayn i temalima kanu bangenggat na makaludep ku walay nandu makakan ku dulang, na entayn menem i di lun malityala na dili makaludep ku walay nandu dili makakan ku dulang, na su walay na entuba su surga, nasu bangenggat na su Muhammad ﷺ)).

(1) Al-bukharī (5830), nandu Muslim (2069).

(2) At-tirmidhī (2860), sinaheeh ni Al-hakim sya sa kitabin a *Al-mustadrak* (369/2), nandu si Al-albanie sya sa *Sahīh al-jāmi'* (1/484).

Dala den lemawan sa kapya nu taw a tinalima nin su enggat salkanin nu kadenan nin, ﴿يَقَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللَّهِ﴾ [الأحقاف: ٣١] “*Oh mga qawm nami, talima nu su bangambiyat lu ku Allah*”.

J̄a-pat a majlis

Su kulimpusan u lagun

Napanudtul ni Imam Ahmad ebpun a hadith kani Jabir, nakabpun ku Nabi ﷺ; pidtalu nin: **((Di nu bangananaya su kapatay; ka saben-sabenal su mga ibabagilay ku pebpatay ku timpu a kapembugkut ku nginyawa nin na mapasang, nandu ped ku kabarabahagi i amayka egkalendu su umul nu taw na rizkiyan sekanin nu Allah sa kadtawbat))**⁽¹⁾.

Su kapanganganay ku kapatay na madakel i palas nin:

Ped lun: su kapanganganay ku kapatay sabap ku mga malat a makasugat ku taw sya sa dungya. Na namba na inisapal.

Napanudtul sya sa Sahīhayn: nakabpun kani Anas a nakabpun ku Nabi ﷺ; pidtalu nin: **((Di den a benal panganganayn nu isa salkanu su kapatay sabap ku malat a nakatingguma lun, na amayka ya nin kaaden i di nin den a benal katigkelan; na yanin edtalun na: Ya Allah! Uyag ako sa taman a yapan kaaden u uyag-uyag ko i ya makagkapyo salaki, na imatayi ako den amayka ya kaaden u kapatay ko i ya makagkapyo salaki))**⁽²⁾.

Ya kinapakawag sa kapanganganay nu taw kanu kapatay, sabap ku mga malat a pakasugat lun, nandu yanin ga-antap na entuba i makapasengaw lun mangagan, na kagina di egkatawan u ngin i kabpawangan nin ku ulyan nu kapatay nin, ka aden antu na ya nin kabpawangan na ya pan labi i kawagin (naraka).

Napanudtul sa hadith: nakabpun kanu Nabi ﷺ; pidtalu nin: **((Ya bu makapangintelenen na entayn i inampun salkanin su mga kadusan nin))**⁽³⁾. Na gasabut ku namba i di egkapatut ku taw i pangeni-ngeni nin su kapatay nin, ya tabya na isalta nin sya ku kapangeni-ngeni nin, i maden su entu a kapatay sa ya labi a makagkapyo salkanin lu sa Allah. Manbun ba su langun a di nin gatawan i kamapyanan nin sya ku ginawa nin, mana su kagkawasa nandu su kagkamiskin nandu su salakaw pan. Namba i kinasugu sa kadsambayang sa *istikhārah* sya ku nganin a galilinyan nin a di nin egkatawan i kamapyanan nin sya ku ginawa nin. Ya nin bu tangkeden ku ginawa nin a pangenin nin na su katawan nin i kamapyanan

(1) Ahmad (14564) nandu su isnad nin na hasan.

(2) Al-bukharī (5671), nandu si Muslim (2680).

(3) Ahmad (24713), hadith a hasan sya ku sabad ku mga ulama.

nin, mana su kapangeni na ampun ku Allah, nandu limu, tutulu nandu gilek ataw ka salakaw pan san.

Ped lun: su kapanganganay sa kapatay sabap sa gilek ku fitna sya ku kabpagagama, su namba na inisugut, ped ku mga sahabat nandu mga imam na pinanganganay nilan nandu inindu'a nilan su kapatay, sabap ku abung nilan ku fitna sya ku kabpagagama nilan. Napanudtul sa hadith i: **((Hu kadnan ko- Amayka nagkahanda nengka i ka-fitna nengka kanu isa a qawm; na imatayi ako sa kena ped ku mga nangasugat a fitna))**⁽¹⁾.

Ped lun: su kapanganganay sa kapatay sa shahid, na su namba na inisugut bun. Madakel i kinalabit sa su mga sahabat na bangeni-ngenin nilan i mashahid silan sya ku kapenjihad nilan, maytu bun su kinapangeni-ngeni ni Mu'adh sa kanu ginawa nin nandu ku pamilya nin sa mashahid silan, guna makasugat su dalu a *Ta'awn* sa dalpa a *Sham*.

Duwa i sabapan a kinasapal ku kapangeni-ngeni sa kapatay a nalabit ku hadith ni Jabir:

Ika-isa: sabap ku kapasang a egka-ilay nu taw sya ku timpu a kapebpaya nin, ka egka-ilay nin su mga malaikat, mga nanggalbek nin a mapya nandu malat, nandu su gambetadan nin sa surga atawa sa naraka, sa maka-uman pan lun su kapasang nu kapembugkut ku ngiyawa nin.

Napanudtul sa hadith a Sahīh: ((pabila ka pananggiten den su minatay lu kanu kalebeng lun, na amengka yanin kaaden na salih; na ya nin edtalun na: pamagayasi ako nu, pamagayasi ako nu. Na amay menem ka ya nin kaaden na dikena salih; na ya nin edtalun na: Ngin den a kapasang! Endaw ako nilan anya ibagangay? Sa egkagineg su suwara nin nu langun na pinamaluy, ya tabya na su manusya, ka u mana bu ka makineg nu manusya na makalalis))⁽²⁾.

Ika-duwa: su taw a mu'min na ya pegkalenduwan nu umul nin na sya sa mapya, nandu ped ku kabala-bahagi nin na pegkalendu su umul nin sa berizkiyan sekanin nu Allah sa makadtawbat ku mga kalimbanan nin a naypus nandu makapamikal sya ku kanggalbek sa simba, na amayka panganganay nin i kapatay; na saben-sabenal na pinanganganay nin i malintas su entu a mga simba nin, na entuba i sabap a di patut salkanin i mangeni-ngeni sa kapatay.

(1) Nawna den i kina-takhrīj lun.

(2) Nawna den i kina-takhrīj lun. Ebpun a hadith sya ku Assunan ni At-tirmidhī, sa Sahīh i sanad nin.

Madakel i napanudtul i mga mayaba i ma'ana nin a kadtalu ebpun kanu Nabi ﷺ:

Napanudtul sa “Sahīh Al-bukharī”: nakabpun kani Abu Hurayrah, nakabpun ku Nabi ﷺ; pidtalu nin: **((Di den a benal panganganayn u isa salkanu su kapatay: ka upama ya nin kaaden i mibpiya-piya sekanin na aden antu na edsisinggumanan sekanin u Allah sa mapya, nandu amayka ya nin kaaden i baladusa na aden antu na padtawbaten sekanin u Allah))**⁽¹⁾.

Napanudtul sa “Sahīh Muslim”: nakabpun kani Abu Hurayrah, nakabpun ku Nabi ﷺ; pidtalu nin: **((Di den a benal panganganayn u isa salkanu su kapatay nandu di nin intu indu'a ku unan u katalingguma nin, ka saben-sabenal na amayka matay den su isa salkanu na malintas den su simba nin, nandu saben-sabenal a dala pakadsisingguman ku umul nu mu'min ya tabya na mapya))**⁽²⁾.

Su taw a mu'min na dala pakadsisingguman ku umul nin ya tabya na kamapyanan, na entayn i taw a maaden sa mamba na su uyag-uyag nin na ya labi i kapyang nin kumin ku kapatatay.

Napanudtul sa sunan ni At-tirmidhī a nakabpun ku nabi ﷺ sa saben-sabenal a inidsa salkanin: entayn ku mga taw i mapya? Ya nin pidtalu na: **((entayn i taw a migkalendu su umul nin nandu minunut su kapyang nu galbegan nin))**⁽³⁾.

Sya ku du'a nu Nabi ﷺ: **((Ya Allah! Baluy ka su uyag-uyag sa makadsisingguman sa laki sya ku mga kamapyanan, nandu baluy ka su kapatatay sa makadenda sa laki sya ku mga malat a galbegan))**. Napanudtul ni Muslim⁽⁴⁾.

Namba i sabapin i egkangalidu su ginawa nu mga salaf sya ku kapebpatay nilan, sabap ku kapegkalintas nu mga simba nilan.

Minulyang si Mu'adh sya ku kapebpatay nin den, sa ya nin pidtalu: ya ku bu ibagulyang na su lilingay ko kanu kapegkawaw nu bakelengan sya ku timpu na kapebpuasa, nandu su qiyam allayl sya ku timpu nu balat (katenggaw nandu kabagugulan) nandu su kapenggageta ku mga ulama sya ku mga halaqat nu dhikr.

(1) Al-bukharī (5673).

(2) Muslim (2682).

(3) At-tirmidhī (3011), nandu pidtalu nin i: hadith a hasan Sahīh.

(4) Muslim (2720).

Nandu minulyang si Abdurrahman ibn Al-aswad sya ku kapebpatay nin den sa ya nin pidtalu: Ngin den a kapegkalingay inya sa kanu kapebpuwasa nandu kapedsambayang! Na dala den malintas i kapembatya nin sa Qur'an taman den sa kinabpendusin.

Nandu minulyang si Yazid Ar-raqāshie sya ku kapebpatay nin sa ya nin pidtalu: ebpagulyangan ko su nganin a nadiyang-diyang ko a mga qiyam allayl nandu mga puasa. Mawli na minulyang pan sa ya nin pidtalu: Oh Yazid, entayn i gemanti salka ku sambayang sya ku ulyan nengka? Nandu entayn i ebpuasa salka? Nandu entayn i gemanti salka ku mga galbekan a simba? Nandu entayn i gemanti salka edtawbat ku mga dusa a namakalipus?

Nandu su ped ku mga salaf na ya nilan pidtalu sya ku kapebpatay nilan na: ya ku bu man ibagulyang na amayka ebpuasa su mga balapuesa na kena ku den kuyug sa kanilan, nandu amayka edsambayang su mga pasasambayang na kena ku den kuyug sa kanilan, nandu amayka en-dhikr su mga padhi-dhikr na kena ku dn kuyug sa kanilan, na namba i mga sabap a kabpagulyang ku.

Na amayka su mga mibpiya-piya na pamakadsendit silan sya ku da ged kadsisingguman ku simba; na panun den su ya nin ula-ula na malat?!

Su mga taw a minatay, na sya ku pakuburan nilan, na galingayan nilan ged i da nilan kadsisingguman ku mga galbek a mapya, apya isa bu ka tasbīh atawa isa ka tahmīd. Taman sa aden salkanilan i makadsinganin sa kambalingan sa dunya, uged na diden intu masulut.

Pidtalu nu ped ku mga salaf: su uman i sagay a baguyag-uyag lun su taw a mu'min na isa a ghanīmah.

Su kamis nu langun u nakalipus a umul na napupus den, ka yabu nasama na su endaw i napagunga nin, na u mawma den su kapatay na yalun kapegkagedam na mana mababa bu ged a kinapagumul.

Pidtalu nu Allah:

﴿أَفْرَأَيْتَ إِنْ مَتَّعْنَاهُمْ سِنِينَ ﴿٢٠٠﴾ ثُمَّ جَاءَهُمْ مَا كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٢٠١﴾ مَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَمْتَعُونَ ﴿٢٠٢﴾﴾ [الشعراء: ٢٠٠-٢٠٧]

“Na nadsima nengka ba (Muhammad) su kinapapagumul nami kanilan sa lagunan
✦ *Uliyan nin na nakatingguma kanilan su andang a inibpasad kanilan (Kapatay)*
✦ *Na dala makangguna kanilan su nganin a pigkakalinyan nilan”*

Binatya nu kaped ku mga salaf su nyaba a ayatan, na nakauliyang, ka yanin nadtalu: Amengka makatingguma den su kapatay, na diden makangguna ku taw su nganin a kamis nandu kapya na gambebetadin.

Manamba i nakambayuk-bayuk ni Abu al-'atāhiyah kani Ar-rashīd, sya ku kutika a kinambalay nin ku tulugan nin, taman sa inipailay nin ku mga pakatin.

عِشْ مَا بَدَا لَكَ سَالِمًا فِي ظِلِّ شَاهِقَةِ الْقُصُورِ

Paguyag ka den sya ku migkasla-sla a tulugan, sa endaw den i taman a kailay nengka lun i kapya nin.

يُسْعَى عَلَيْكَ بِمَا اشْتَهَيْتَ بَتَّ لَدَى الرِّوَاكِ وَفِي البُكُورِ

Ibanigkil salka su langun a kalinyan nengka sya ku uman mapita atawa malulem.

فَإِذَا النَفْسُ تَقَعَّقَعَتْ فِي ضَيْقِ حَشْرَجَةِ الصُّدُورِ

Na amengka su ngiyawa ka makagos den sya ku pusung ku timpu na kapebpaya

فَهُنَاكَ تَعْلَمُ مَوْقِنًا مَا كُنْتَ إِلَّا فِي غُرُورِ

Na lu nengka pan ba kaimamanan sa matanged nengka i na-akalan ka besen.

Oh sekanu anan a namagumul den sa duwa-pulu! Pila-pila bu i minatay den ku mga tagapeda nu, ka sekanu bu i nangasama.

Oh sekanu anan a namagumul den sa tlu-pulu! Bagu pon ged i kinaludep nu sa kinagkanguda, na ngintu ka da nu kalingayi?

Oh sekanu anan a namagumul den sa pat-pulu! Napupus den i timpu na kanguda, uged na lalayun pamun i kapegakalini nu.

Oh sekanu anan a namagumul den sa lima-pulu! Nakadtenga kanuden sa magatus, uged na da kanu bun padtimbang.

Oh sekanu anan a namagumul den sa nem-pulu! Saben-sabenal na nakasiken kanu den ged sa kapatay, na nginan endadalmet kanupon atawa egkakalini pon? Benal den a nakapagudal kanu!

وَإِذَا تَكَامَلَ لِلْفَتَى مِنْ عُمُرِهِ خَمْسُونَ وَهُوَ إِلَى التُّقَى لَا يَجْنَحُ

U sin sa natalutup lima-pulu lagun den i umul nu manguda, a dipun lu lemamig ku kagilek sa kadnan

عَكَفْتُ عَلَيْهِ الْخَزِيَّاتُ فَمَا لَهُ مُتَّأَخَّرَ عَنْهَا وَلَا مُتَزَحُّزِحُ

Na matangen den salkanin su mga galbek a kalusakan sa dala den ukit a katangka atawa kalekat nin ebpun ku entu

وَإِذَا رَأَى الشَّيْطَانَ غُرَّةً وَجْهَهُ حَيًّا وَقَالَ فَدَيْتُ مَنْ لَا يُفْلِحُ

Na endaw den i kailay nu shaytan ku benengin, na edsakaw-sakawn nin ka yanin edtalun na nyaba i ini-on ko na su taw a dala mapya a ukulin.

Pidtalun ni Al-fudhayl ku isa a mama: Pila den i umul nengka? Tigin: Nem-pulu lagun. Yanin lun pidtalun: Naka nem-pulu lagun den i kabelalakaw nengka ebpawang ku kadnan nengka, magan kaden makawma.

وَإِنَّ أَمْرًا قَدْ سَارَ سِتِّينَ حِجَّةً إِلَى مَهْمَلٍ مِنْ وَرْدِهِ لَقَرِيبُ

Saben-sabenal na su taw a nakanem-pulu lagun den, na benal den a nakasiken i katingguma nin ku pedtamanan nin.

Oh seka a gapya ged i ginawa nin, sabap sa madakel den i minukit lun a lagun! Yanengka ipegkagalaw na su kapegkulang ku umul nengka.

Pidtalun ni Abu ad-dardā nandu Al-hasan: Saben-sabenal salka na pila gay kabu, uman mapupus su isa a gay, na napupus bun su sabad salka. Nandu nakambayuk-bayuk nu kaped kanilan su:

إِنَّا لَنَفْرَحُ بِالْأَيَّامِ نَقَطَعُهَا وَكُلُّ يَوْمٍ مَضَى يُدْنِي مِنَ الْأَجَلِ

Gapya i ginawa tanu ku mga gay a pedsagad, inunta na uman i gay a pedsagad na entuba i kapegkasiken tanu ku agyal.

فَاعْمَلْ لِنَفْسِكَ قَبْلَ الْمَوْتِ مُجْتَهِدًا فَإِنَّمَا الرِّيحُ وَالخُسْرَانُ فِي الْعَمَلِ

Na panamal kaden enggalbek para ku ginawa nengka, ka yabu man ka-untung nandu kapegkalugi na sya ku galbekan.

Fasl

***Mga galbekan sya ku mga
embalangan na timpu hanu lagun***

J̄ha-isa a majlis

Su timpu na Ar-rabi'

Napanudtul sya sa Sahīhayn, hadith ni Abu sa'īd Al-khudrie, nakabpun ku Nabi ﷺ, pidtalu nin: **((Sabensabenal na yaku tidtu a ipegkagilek a bangandamen ko salkanu, na su nganin i paliyun nu Allah salkanu ebpun ku mga kabarakat u lupa))** Inidsa lun u: ngin i kabarakat u lupa? Tigin: **((Parahayasan na dunya))**. Pidtalu salkanin u isa a mama: ((Ngintu su mapya na makadtapik sa mawag?)). Na nakatana su Rasulullah ﷺ taman sa ya ko katig na katulunan na wahi, ulyan nin na pinunasan nin su biyasin, ka yanin pidtalu: **((Endaw den i minidsan antu?))**. Tigin: Saki. Tigu nabi: **((Su mapya na dala madtapikin yatabya na mapya, sabensabenal na su tamuk banya na gadung a mamis, nandu sabensabenal a kaped ku babangetun nu Ar-rabi' i makapatay (sabap sa kadsakembut nu tiyan sabap sa kadakel a kapegkan) atawa sama bu di makapatay, yabu san tabya na su pegkan sa Khadir (pamulan a dikena su mapya salangun, dikena bun menem ged nalabawan), guna makakan, taman sa napenu na sya miniga ku gasenangan, na nakaudu nandu nakatiti, uliyen nin na mimbalingan menem keman. Sabensabenal na su tamuk banya na gadung a mamis, entayn i egkapatut i kinakuwa nin lun nandu sya nin inusal ku patut a bagusalan lun; na migkapyapya intu a tabang, na u yanin kinakuwa na ukit a dikena egkapatut, na yanin upama na mana pegkan a dili gausug))**⁽¹⁾.

Ya kaaden nu Nabi ﷺ na bangandamen nin ku mga ummatin su kadudungyay, ka bangandamen nin i mafitna silan u dungya.

Napanudtul sa Sahīhayn: nakabpun kani Amr bin Awf; sabensabenal su Nabi ﷺ na pidtalu nin kanu Ansar sya ku kina-uma nu tamuk salkanin a ebpun sa Bahrain: **((Pamanudtul nu nandu panginami nu i makagalaw salkanu, wallahi (midsapa su Rasulullah); dikena ko ya bangandamen salkanu i kamiskin, ugayd na ya ku bangandamen salkanu na amayka mabelat salkanu su dungya sa mana su kinabelat lun ku mga nawna salkanu, na egkuya-kuyan nu su dungya sa mana bun su kinagkuya-kuya nilan lun, na mabinasa kanu nin sa mana su kinabinasa nin sa kanilan))**⁽²⁾.

(1) Al-bukharī (6427), Muslim (1052).

(2) Al-bukharī (6425), Muslim (2961).

Ya kaaden u nawli a khutba nu Rasulullah na pina-ingatan nin su mga kapalasan u dungya. Nalabit sa Sahīhayn: nakabpun kani 'Uqbah bin 'Amir; minanik su Nabi ﷺ ku minbar, ya nin pidtalu: **((Dikena ko ya bangandamen salkanu i semakutu kanu sya ku ulyan ko, ugayd na yaku bangandamen salkanu na su dungya, sa egkuya-kuyan nu, na makambubunwa kanu, na mabinasa kanu sa mana su kinabinasa ku mga nawna salkanu))**. Pidtalu ni 'Uqbah: namba i nawli a kina-ilay ko ku Rasulullah ﷺ sya sa minbar⁽¹⁾.

Nandu napanudtul sa “Sahīh Muslim”: nakabpun kani Abdullah bin Amr; pidtalu nu Nabi ﷺ: **((Pabila ka ukan salkanu su tataguwan u Faris nandu su Rūm; na ngin i enggulan nu a mga taw? Tigi Abdurrahman bin Awf: Ya nami enggulan na endaw i inisugu salkami nu Allah. Na ya nadtalu nu Rasulullah: ((Atawa salakaw san! ataw ka salakaw lun! Egkuya-kuya kanu, mawli na editipuwā kanu, mawli na edsisimenga kanu, mawli na mamagukag kanu))**⁽²⁾.

Su kinadtalu ﷺ sya ku hadith ni Abu Sa'īd sa : **((saben-sabenal a ya masla a bangandamen ko na su nganin a pagemawn u Allah salkanu a mga kabarakat u lupa))** a tinafsiran nin sa su kapalasan nu dungya, na ya nin ma'ana: na su nganin a inuka (nakambayabaya) ku mga ummat u Rasulullah ebpun a mga kadatu nu Faris nandu Rum nandu su salakaw pan a nangawarisan nu nyaba a ummat su mga dalpa nilan nandu mga tamuk nilan nandu mga lupa nilan a gabpunan nu mga pamumulan nilan nandu mga unga nandu mga lawasa-ig nandu mga mina nilan, nandu su salakaw pan san a pakabpun ku kabarakat nu lupa. Namba na ped ku mga masla a *mu'jizah*, i kinapamanudtul u rasulullah ﷺ sa makuwa nu ummatin su mga inigadung nu Faris nandu su Rum nandu su mga tamuk nilan nandu su dalpa nilan, ka natuman su namba a pinamanudtul nu Rasulullah ﷺ.

Binedtuwan u Allah su tamuk sa mapya (*khayr*), sya sa madakel a mga ayatan sa Qur'an: pidtalu nu Allah: [العاديات: ٨] ﴿وَإِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ﴾ “Nandu saben-sabenal sekanin na makapantag ku lilini sa mapya (*tamuk*) na sangat a mabagel (i lilini nin lun)”. Nandu pidtalu nin pan: [البقرة: ١٨٠] ﴿إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ﴾ “*su nakatagak sa mapya (tamuk) na (inisugu lun i) kapanutuma ku duwa a lukes nandu ku mga pagali*”. Pidtalu nu Allah a kadtalu ni Sulaiman:

﴿إِنِّي أَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي﴾ [ص: ٣٢]

(1) Al-bukharī (6426), Muslim (2962).

(2) Muslim (2926).

“Sabēn-sabēnal a nakapalabi ko i kalilini ko sa mapya (tamuk) kumin ku tadem ko kanu kadenan ko”.

Sya ku kinaiḍsa lun nu minidṣa sa: ngintu su mapya na makadtapik sa mawag? Na linemenek su Nabi ﷺ taman sa ya nilan inantap na pedtulun salkanin su wahi. Na mana su entubun ba mambu i benal, sa ya nin tanda na su napanudtul ni Muslim sya ku hadith : **((Na nalipapasan sa banapun nin su ating nin))** nandu ya kaaden nu Nabi ﷺ na amayka pakawma salkanin i wahi na bamangigis salkanin i mana mga muntiya a ating sabap ku kawgat nu wahi. Nandu su namba na tanda sa ya kaaden nu Nabi ﷺ na amayka idsan sekanin sa enggaga-isa a da pan nakatulun a wahi kanu entuba; na bagangapa sa wahi kanu entuba a idsa, sa di nin pedsawalan sa taman a di pan makawma su wahi salkanin.

Na guna su nakatulun den salkanin su sawal u naka-idsa lun; na ya nin pidtalū: **((endaw su minidṣa?))**. Pidtalū nu minidṣa: nya aku bun. Na ya pidtalū nu Nabi ﷺ: **((sabēn-sabēnal su mapya na yanin bu madtanggit na mapya bun))**.

Ya mawli na minenggay sa upaman, sa mana su tamuk nandu su entayn i kemuwa lun sa kawagib nin nandu enggastun nin sya ku kawagib nin, nandu su entayn i kemuwa ku tamuk sa kena nin kawagib nandu enggastun nin sa kena nin kawagib. Na su tamuk sya ku paganayan a upaman na mapya, na sya ku ikaduwa a upaman na malat. Nasabut ku namba i su tamuk na kena langun mapya, ugayd na aden bu i kadsabapan a kalusud nin ku mga mapya: amayka usalen nin ku nganin a makangguna ku akhirat nin; na maaden sa mapya salkanin su tamuk, nandu amay menem sya nin usalen ku di makangguna lun sa akhirat, na maaden su tamuk sa malat salkanin.

Su tamuk; na yanin pidtalū nu na: **((gadung a mamis))** makabinban i buntal nin nandu mapya i nanam nin, magidsan su tamuk nandu su dungya na iniligad ku namba a sipat sya ku madakel a mga hadith:

Napanudtul sa Sahīhayn: nakabpun kani Hakīm bin Hizam; nangenī sekanin ku Nabi ﷺ na inenggan nin, mawli na nangenī menem sekanin na inenggan nin, mawli na nangenī menem sekanin na inenggan bun sekanin u Rasulullah, mawli na nangenī menem ku Rasulullah na ya pidtalū nu ﷺ salkanin: **“Oh Hakīm! Sabēn-sabēnal su namba a tamuk na gadung a mamis (makabinban i buntal nin nandu mapya i nanam nu nadalem lun), na entayn i taw a nakanggumaked lun sa ukit a mapya, na pamabarakaten salkanin, nandu entayn i nakanggumaked lun sa ukit**

a malat; na di pambarakaten nu Allah salkanin, nandu maaden sekanin sa makamana-mana pegkan a dili gawsug))⁽¹⁾.

Nandu napanudtul sa “Sahīh Muslim”: nakabpun kani Abu Sa'īd Al-khudrie, nakabpun ku Nabi ﷺ; pidtalu nin: **((saben-sabenal su dungya na gadung a mamis (makabinban i buntal nin nandu mapya i nanam nu nadalem lun), nandu saben-sabenal su Allah na pinandatu kanu nin ku dungya ka bagilayan nin u ngin i mga enggalbeken nu. Na ikagilek nu su dungya, nandu ikagelek nu su babay; ka saben-sabenal a ya paganayan a nakafitna ku tupu nu Isrā'īl na su babay))**⁽²⁾.

Su kinapandatu sa kanilan sya ku dungya, na sya nakanggulalan ku nganin a pinapangiwarisan sa kanilan nu Allah a mga kaaden u mga nawna a ummat, mana su Faris nandu su Rum. Nandu su kinapa-ingat sa kanilan ebpun ku mga fitna nu dungya, labi den sya ku fitna nu babay; kagina su babay i paganayan a linabit u Allah a kalilinyan nu ginawa sya sa dungya nandu kapalasan nu dungya, sya ku kinadtalu nin sa:

﴿رَزَقَ لِلنَّاسِ حُبَّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذَلِكَ مَتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ [آل عمران: ١٤]

“Inipabpalas ku manusya su lilini ku mga egkalilinyan a mga babay nandu mga wata nandu begked mamegked a bulawan nandu pilak nandu kuda a pinanandan nandu mga pangangayamen nandu mga inawidan, sa entuba na kapalasan ku uyag-uyag sa dungya”.

Su kadtalu nu ﷺ: **((nandu saben-sabenal a kaped ku babangetun nu Ar-rabī' i makapatay (sabap sa kadsakembut nu tiyan sabap sa kadakel a kapegkan) atawa sama bu di makapatay, yabu san tabya na su pegkan sa Khadir))**, Na ped a lagyawan ku pidtalu a kapalasan nu dungya nandu kapy na buntal nin nandu su kapy nin sya ku manggiginawa. Sa inupama su dungya sa mana su mga mangengetu sya ku timpu nu Ar-rabī', a egka-ilay i mga gadung a bamangetu sya ku timpu nu Ar-rabī', a gatintal nin su mga pangangayamen na makapakadakel nilan su kakan nilan lun taman sa makasubla sya ku nasisita nilan sabap ku kapegkalilini nilan lun: na aden antu na ipatay nilan –mabuslit silan- embetu i tiyan nilan sabap ku kadakel u nakan- ataw ka kapunan na kadsakit nilan sa mapasang.

(1) Al-bukharī (1472), Muslim (1035).

(2) Muslim (2742).

Namba i lagyawan nu entayn i enggumaked ku dungya, sa di mataw mapenu, nandu di den ebpagud-pagud, dili makadtilu, nandu daden haram salkanin, ka ya halal salkanin na langun taman a masampen nin, nandu ya haram salkanin na endaw bu i di nin manggumaked.

Namba su mga taw a beladawn nilan su tamuk u Allah nandu su Rasulullah, sa endaw den i kiyug na manggiginawa nilan, na dala patut sa kanilan ya tabya na su naraka, lu sa gay a mawli.

Ya maana nu tamuk nu Allah nandu su Rasulullah na: su mga tamuk a wagib ku mga kamal i kaparihala lun, nandu sya mausal ku palityaya sa Allah nandu ku Rasulullah, mana su mga ghanimah nandu al-fay', nandu su mga tamuk a *kahrāj* nandu *jizyah*, nandu su sadaqah a para ku mga miskinan, nandu su mga zakat, nandu waqf, nandu su salakaw pan.

Su namba na pa-ingat sa saben-sabenal a entayn i kemuwa ku mga tamuk a haram— mana su riba, tamuk nu yatim, inagaw a tamuk, tinegkaw, linalim, sinalimbut, ataw ka salakaw pan a mga ukit a di mapya- na su naraka i labi a patut ku entuba a taw, lu sa akhirat. Su langun u mayaba a mga tamuk, nandu su mga makalagid lun, a penggugunanamen nu kigkuwan lun sya sa dungya nandu bagusalen nin sya ku kasampay nin ku mga kamapyanan nu dungya nandu su galilinyan nu ginawa nin, na embaluy su namba a mga tamuk sya ku ulyan nu kapatay nin sa buta na apuy sya ku tyan nin, a ebpun sa naraka.

تَفْنَى اللّٰذَادَةُ مِمَّنْ نَالَ لَدَّتْهَا مِّنَ الْحَرَامِ وَيَبْقَى الْإِثْمُ وَالْعَارُ

Entayan ni ya ukit a kinattekaw nin ku nanamin na haram na mapupus bun, ka ya bu gasama na su kadusan nandu kayayan

تَبْقَى عَوَاقِبُ سَوْءٍ مِّنْ مَّعْتَبِهَا لَا خَيْرَ فِي لَدَّةٍ مِّنْ بَعْدِهَا النَّارُ

Ya gasama na su napagunga nu galbek a malat, ka dili egkapupus, dala kanya nin i nanam a yanin uliyanan na apuy.

Namba i sabapin, i kinalagid nu Nabi ﷺ kanu taw a yanin kakuwa ku nadalem sa dungya sa dikena ukit kapatut nandu sya nin usalen ku dikena patut, na makalagid sekanin ku binatang, a banadtab taman sa edsakembut su tiyan nin, sabap ku nakan nin, sa aden antu na ipatay nin, ataw ka idsakit nin.

Maytu bun su taw a maytuba i ula-ula: aden antu na kadsabapan a kapatay nu pusungin nandu agama nin –na entayn i matay sa mamba i ula-ula nin- na makanaraka sabap ku pinggalbek nin. Pidtalun nu Allah:

﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ﴾ [محمد: ١٢]

“Nandu su silan a migkacapil a penggugunanam silan (sya sa dungya) nandu bamegkankan silan sa mana su kapegkan nu mga binatang, na su naraka i dalpa nilan”.

Namba i tidtu a minatay, ka ya man tidtu a minatay, na entayn i minatay i pusung nin, mana su kadtalu a:

لَيْسَ مَنْ مَاتَ فَاسْتَرَّاحَ بِمَيْتٍ إِنَّمَا الْمَيِّتُ مَيِّتٌ الْأَحْيَاءُ

Dikena ya minatay su entayn i nakapangalintana sabap ku kinapatay nin, uged na ya tidtu a minatay na su bibyag pon na minatay den

Pantag menem kanu midsakit, taman sa namagambay-ambay salkanin su kapatay, mawli lun na migkapyu bun, na nakaimaman sekanin ku kinalimban nin, nandu midtawbat nandu mibpya-pya semimba, ku unan u kapatay nin, na dikena intu mawag.

Pantag sa kinatabiya nu nabi kanu pegkan sa *khadir*, na yanin inan murad, na su entayn i yanin bu penggumakeden ku dungya na endaw bu i nasisita nin lun, na u maibped su nanggumaked nin ka makanasisita pon, na embalangan ka kemuwa menem ku endaw bu i taman a nasisita nin.

Su pegkan sa *khadir*, na isa a manot a lemanap-lanap, yanin bu pegkanen ku pamulan na endaw bo i nasisita nin, ka u makakan den na awan nin den, na sya ebpawang ku gasugat a senang, na pakapaliyu nin ku lawas sin su maledsik.

Nalabit bun i: su *khadir* na dikena inan pamulan a sya bagetu ku timu na rabī', ka nan na utan a sya bagetu sa uman panenang, ku uliyan den a kagkiles nu mga lon na kayu, diken ged madakel i kakan lun nu mga ayam mana upama na unta, ka paydu paydu i kakan nin lun, entuba i di kapedsakembut na tiyan nin u ken nin intu.

Namba i lagyawan nu taw a mu'min, a malemu masukul, yanin bu kuwan na su halal, sa endaw bu i nasisita nin lun, nandu yanin pamilin na su mababa bu i alaga nin a tamuk, nandu di sekanin matag kemuwa paluman yatabya na endaw

pan i kaibped nin ku nangakuwa nin, na dili pakabinasa atawa pakagked salkanin su kapegkuwa nin ku tamuk, ka pakadtabang lun pan intu ku kasampay nin ku kahanda nin sya ku timpu a uyag-uyagin sa dunya, nandu pakadtabangun intu ku kapembaletu nin a madtanggit nin lu sa akhirat. Namba na yanin pakatutulu na su kinapamedta kanu taw a yanin bu enggumakeden ku dunya na endaw bu i nasisita nin, mana su pidtalu nu Nabi ﷺ: **((Talanged a nakatindus su taw a tinutulu nu Allah ku Islam, a nasukulan nin den su nasasangan demun a uyag-uyagin))** ⁽¹⁾.

Inilagyawan nu Allah su dungya nandu su kapalasan nin nandu su kangagan kapedsambi-sambi nu nadalem lun nandu su kapegkadala nin, sa mana su mangengetu ku lupa a gasugat u ulan: Pidtalu nu Allah:

﴿وَأَصْرِبْ لَهُمْ مَثَلِ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَا أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ فَأَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ الرِّيحُ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ مُّقْتَدِرًا﴾ [الكهف: ٤٥]

“Nandu ilagyawan nengka kanilan a upaman, i su uyag-uyag sa dungya na mana ig, a initulun nami ganat sa kawang-kawangan, na midsimbul-simbul sabap lun i mga mangengetu nu lupa, uyan nin na nabaluy a gepuk a ibamamayambeg intu nu mga sambel, sa ya kaaden nu Allah ku langun u enggaga-isa na pakabanting”.

Nandu pidtalu nu Allah:

﴿إِنَّمَا مَثَلُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَا أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ وَالْأَنْعَامُ حَتَّىٰ إِذَا أَخَذَتِ الْأَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ وَظَنَّ أَهْلُهَا أَنَّهُمْ قَدِرُونَ عَلَيْهَا أَتَيْنَاهَا لَيْلًا أَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنَاهَا حَصِيدًا كَأَن لَّمْ تَغْنَبِ بِالْأَمْسِ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾ [يونس: ٢٤]

“Ya upaman u uyag-uyag sa dungya, na mana su ig, a pinatulun nami a ebpun ku kawang-kawangan, a nakadsabap lun i kinapangengetu sya ku lupa, a ped lun su nganin a gapangankan nu taw nandu su mga binatang, taman sa sin sa nakanggina-gina den su lupa ku lembe nin nandu nakabpalas-palas den, nandu natalanged den nu taw nin i makagaga den silan lu, na nakatalingguma lun su kasuguwan nami sya ku magabi atawa malamag, na binaluy nami intu a lagamiyan a mana bun dala makalenggaw (makapamula) kagay, na maytuba i kapedsinantal nami ku mga ayatan nami ku mga taw a bamimikilan”.

Nandu pidtalu nin pan:

(1) Muslim (1054).

﴿أَعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهُمْ وَزِينَتُهُمْ وَتَفَاخُرُهُمْ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَمًا وَفِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٌ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْعُرُورِ ﴿٢٠﴾﴾
 [الحديد: ٢٠]

“Sabuti nu i yabu man uyag-uyag sa dunya na dalemetan, nandu kasimpangan, nandu parahayasan, nandu kabpamagendiga, nandu kapapegkadakel sa tamuk nandu mga wata, sa mana idsan nu ulan a nagaypan nu bamumula su kabangenetu nu pamulan, entupan ka egkuku, na mailay nengka den a egkabinaning, entupan ka mabaluy a gapuk, na sya ku mawli a gay su siksa a bendes, nandu su ampun nu Allah nandu suwat-suwatin, ka su uyag-uyag sa dunya na dala man salakaw yatabya na pakabintiyana”

Nandu pidtalu nin pan:

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنْبِيعٌ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا مُّخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَمًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرًا لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿٦١﴾﴾ [الزمر: ٦١]

“Dala nengka madsima-sima (Muhammad) i saben-sabenal na su Allah na initulun nin ebpun ku langit su ig, na pinaukitin sa mga buwal ku lupa, entupan ka papenggemawn nin sabap lun su pamumulan, a embida-bida i palas, entupan ka edsigalaw, na mailay nengka den a egkabinaning, entupan ka baluyen nin a gapuk, saben sabenal su entuba na tangal a patadem ku mga taw a bali-akalen”.

Mababa bu ged i timpu na kanguda, ka mana bun timpu a kabagulak nu mga pamulan sya ku Ar-rabī', na endaw den i kagkilesin na entudenba i kapupusin, mana bun pamulan a endaw i kagangu nin na nasisita den a gupun.

Su langun u nadalem sa dunya, na langun den patadem sa akhirat:

Su pamumulan nandu su kapegkagadungin sya ku timpu na Ar-rabī', ku uliyana a kinalanesin ku timpu na kabagugulan, nandu su kapegkawyag nu kayu ku uliyan a kinalanesin, na yanin pakatutulu na: su kapapembuwat ku taw ebpun ku lupa sya ku uliyan u kinapatay nin. Linabit inamba nu Allah sya sa Qur'an sa nakapila-pila, pidtalu nin:

﴿يَتَأْتِيهَا النَّاسُ إِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ الْبُعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَكُم مِّن نُّرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَعَيْرٍ مُّخَلَّقَةٍ لِّئُبَيِّنَ لَكُمْ وَنُقِرُّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَىٰ آجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ وَمِنْكُمْ مَّن يُتَوَقَّىٰ وَمِنْكُمْ مَّن يُرْدُّ إِلَىٰ أَرْدَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِن بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا وَتَرَىٰ الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأُنْتَبَتْ مِن كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ﴿٧٥﴾﴾ ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّهُ يُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَأَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٧٥﴾ وَأَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ فِي
 [الحج: ٧٥]

“Oh sekanu a mga taw, upama ka penduwa-duwa kanu sa kapambuwat (paluman ku uliyan a kapatay), na saben sabenal salkami na inaden nami sekanu ebpun sa libubuk, entupan ka ebpun sa nutfah (ig a lawas), entupan ka nabaluy a sakempel a lugu, entupan ka nabaluy a sapu a gapamaluy (pebpasad sa wata) atawaka dili, ka endu nami pakapayag salkanu, nandu papedtakenan nami ku wawatan su endaw i magkahanda nami taman ku kawma na bentalin, entupan ka pagemawn nami sekanu a wata, entupan ka masampay nu su kambabet nu (kabagel na lawas), aden salkanu i pebpatay (ku unan nu entu) aden menem salkanu pembali-umul taman sa dili nin den katawan su enggagaisa a andang a katawan nin, nandu mailay nengka den su lupa a midtagintingan (namalan a dala pamumulan nin) na endaw den i kapatulun nami lun sa ig na embukakal nandu demabuk taman sa metu lun su embalangan a mangengetu a makagalaw ﴿ Entuba na kagina su Allah i bantang, nandu sekanin i baguyag ku namamatay, nandu sekanin i pakagaga ku langun a enggagaisa ﴿ Nandu su bangkit na da den kanduwa-duwa lun na makatalingguma, nandu saben sabenal ku Allah na papembuwaten nin su langun u nadalem ku pakuburan”.

Nandu pidtalu nin pan:

﴿وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُّبْرَكًا فَأَنْبَتْنَا بِهِ جَنَّاتٍ وَحَبَّ الْحَصِيدِ ﴿۱﴾ وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ ﴿۲﴾ رِزْقًا لِلْعِبَادِ وَأَحْيَيْنَا بِهِ بَلَدَةً مَيِّتًا كَذَلِكَ الْخُرُوجُ ﴿۳﴾﴾ [ق: ۹-۱۱]

“Nandu pinadtulun-tulun nami ebpun ku langit i ig a barakat, na inipapangetu nami sabap lun su mga pamumulan nandu unud a gapagagani nu ﴿ Apeg nu kayu kulma a mangalambeg i kayu a aden lun i unga a mibpingi-pingi ﴿ Entu na rizki kanu mga ulipen, nandu inuyag nami pan sabap lun (ulan) su dalpa a minatay, na mambunba i kapambuwat nami (ku mga taw sya ku uliyan u kapatay nilan)”.

Pidtalu nin pan:

﴿وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيْحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ ۗ حَتَّىٰ إِذَا أَقَلَّتْ سَحَابًا ثِقَالًا سُقْنَهُ لِبَلَدٍ مَّيِّتٍ فَأَنْزَلْنَا بِهِ الْمَاءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ ۚ كَذَلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتَىٰ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿۵۷﴾﴾ [الأعراف: ۵۷]

“Nandu sekanin i pedsugu ku sambel sa papata ku unan u kapegkawma na limu nin (su ulan), taman sa endaw den i kinadtapikin sa gabun a makapal na lu nami isedseg ku dalpa a minatay (migkiteb), na itulun nami sabap lun su ig, nandu

papangetun nami sabap lun su langun a unga, na maytubumba i kapambuwat nami ku namamatay, ka kalu-kalu kanu makatadem”

Su kababa na timpu a ibangengetu nandu ibamangunga nu pinamula, nandu su kambalingan nu lupa ku kaandangan nin a mamala, nandu su kayu sya ku kaandangan nin, na makalagid kanu kambalingan nu tupu ni Adam sa kanu lupa a nabpunan nin ku kinapamaluy lun.

Su mga timpu nu lagun, na ipapedtadem nin ku taw su akhirat: su kapasang a kayaw nu panenang, na pebpatadem ku kayaw nu naraka, a ebpun ku sengaw nu naraka. Su kapasang a katenggaw nu shitā' (balat), na pebpatadem ku kapasang a katenggaw nu naraka, a ebpun ku katenggaw nu naraka. Nandu su timpu nu kharīf a ipedsabpeta ku mga pinamula a ipegtagu ku mga walay, na pebpatadem ku kasampay ku mga pahala nu simba lu sa akhirat. Na su rabī'; a pinakamapya a timpu kanu lagun, na pebpatadem ku mga limu lu sa surga nandu su kapyra nu uyag-uyag lu, na nasisita ku mu'min i mapanguyat ku kapagadil sa mga galbek a mapya, a ikasurga nin.

Ya kaaden nu ped ku mga salaf, na bagangay silan lu sa padyan, sya ku mga gay a kabagulak na ulak a raihana nandu kabagunga nu mga unga na kayu, ka pegkuwa silan sa mga ibaratan, nandu pendu'a silan sa mamakasurga silan.

فَوَاعَجَبًا كَيْفَ يَعْصِي الْإِلٰهَ أَمْ كَيْفَ يَجْحَدُهُ الْجَاهِدُ

Makagep u panun i kapegkatika nin pedsangkang ku kadnan, atawa panun i kapegkatika lun pegkiyas nu taw a pegkiyas

وَلِلَّهِ فِي كُلِّ تَحْرِيكَةٍ وَفِي كُلِّ تَسْكِينَةٍ شَاهِدٌ

Inunta na aden ku Allah i saksi ku uman i gumagalbek nandu ku uman i bangalintana

وَفِي كُلِّ شَيْءٍ لَّهُ آيَةٌ تَدُلُّ عَلَى أَنَّهُ وَاحِدٌ

Nandu aden tanda nin ku uman i enggagaisa a pakatutulu sa sekanin na isa-isa nin bu.

Nandu ped pan a kakuwayan sa ibaratan, na su kabaguyag nu Allah kanu lupa sya kanu timpu nu Ar-rabī', kanu uliyan u kinapatay nin, sa sya nin papedsabapen sa ulan. Sa ya makuwa san a ibaratan, na aden antu na uyagen nin su mga pusung a minatay sabap ku mga dusa nandu kinalipat, sa sya nin padsabapen ku kapakikineg kanu mga patadem a ganat salkanin. Sa namba i

﴿أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ﴾

“Ngintu dala pon maka-uma ku namangimbenal su kutika a ikagkakalmek nu mga pusung nilan ku kalabit ku Allah nandu ku nganin a initulun nin a bantang” taman ku kinadtalu nin a Allah sa: [الحديد: ١٦-١٧] ﴿أَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يُحِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا﴾ “*sabuti nu i saben-sabenal na su Allah i baguyag ku lupa ku ulyan nu kinapatay nin*”. Yanin inan pakatutulu na: entayn i nakagaga muyag ku lupa sya ku ulyan nu kinapatay nin, sa nakadsabap ku ulan, na makagaga sa ka-uyag ku mga pusung a minatay a maidtegas, sa makadsabap ku dhikr (patadem).

Kapanganganay sya ku entayn i minuyag ku lupa a minatay sa nakadsabap ku ulan, i uyagen nin su mga pusung a a minatay sa makadsabap ku dhikr, ka saben-sabenal sekanin na sangat a katawan nin su langun nu mga ula-ula nandu sangat a malimu.

Kalu-kalu makasanggiyup i sambel na limu nin, na entayn i makasilek lun na mapya den i ginawa nin sa taman sa taman, ka sekanin i tidtu a mangalimuwan a tidtu a malat i nanam.

إِذَا مَا تَجَدَّدَ فَضْلُ الرَّبِّيعِ تَجَدَّدَ لِقَلْبِ فَضْلِ الرَّجَاءِ

Uman makawma su timpu na Ar-rabi' na mabagu menem ku pusung su kalbihan a kapanginam

عَسَى الْحَالُ يَصْلُحُ بَعْدَ الدُّنُوبِ كَمَا الْأَرْضُ تَهْتَرُ بَعْدَ الشِّتَاءِ

Kalu-kalu egkapyia pon su gatamanan, kanu uliyan a kinandusa, sa mana bun su lupa a pegkapyia ku uliyan nu shitā'

وَمَنْ ذَا الَّذِي لَيْسَ يَرْجُوكَ رَبِّ وَرَبُّعُ عَطَائِكَ رَحْبُ الْفِنَاءِ

Ka entayn besen i di makapanginam salka a kadnan ko, i su kawlad nu kapangenggayan nengka na mana kawlad na malinawag

Jha-duwa a majlis

Su timpu na panenang

Napanudtul sa Sahīhayn ebpun a hadith kani Abu Hurayrah, nakabpun ku Nabi ﷺ; pidtalu nin: **((Mimbuku su naraka lu ku Allah, sa ya nin pidtalu: Hu kadenan ko! Kinan den u sabad sa laki su sabad, na sinugutan sa maaden salkanin i duwa a ginawa; ginawa sya ku timpu nu shitā', nandu ginawa sya ku timpu nu panenang, na su pinakamapasang a gatala nu a mayaw, na ebpun ku sengaw nu jahannam, nandu su pinakamapasang a gatala nu a matenggaw na ebpun bun ku jahannam))**⁽¹⁾.

Saben-sabenal su Allah na binaluy nin ku mga ulipen nin i duwa a gambetadan, a ibamaras nin kanu nganin a mga pinggalbek nilan, nandu namaluy sa dalpa a penggalbekan, a inaden nin lun su kapapatay nandu kapaguyag-uyag, nandu pinamatalu nin su mga ulipen nin ku namba a dalpa, sa mga kasuguwan nin nandu mga inipanapalin, nandu pibpalyugatan nin silan ku kapangimbenal ku mga ghayb, salta lun su kapangimbenal ku gay a mawli nandu ku surga nandu naraka, nandu initulun sabap ku namba a nangalabit su mga kitab, nandu sinugu su mga rasul, nandu nangaden sa mga tanda, a makapayag ku namba a mga ghayb a inisugu nin i kapangimbenal lun, nandu nangaden sa mga tanda a pakatutulu sa aden surga nandu aden naraka; su isa ku duwa a gambetadan a pinamaluy nin na su surga a malilintad, nandu su isa lun na su naraka a dalpa a pedsiksan, nandu su nyaba a dungya na dalpa a galipus bun a gatala lun su malat-mapya, na su nganin a nadalem lun a mga mapya nandu mga limu na pakapatadem nin su mga limu ku surga, nandu su nganin a mga masakit a gatala lun na pakapatadem ku kasakit u apuy sa naraka.

Nandu binaluy nu Allah ku nya a dungya i madakel a pakapatadem ku surga nandu ku naraka:

Ped lun: su mga timpu nandu mga gambetadan, a pakapatadem nin su nganin a nadalem ku surga a mga limu.

Ped lun: binaluy nu Allah sya ku dungya i mga madakel a makapatadem ku naraka a inidtatalama ku entayn i supaken nin su Allah, nandu pakapatadem nin su nganin a nadalem lun a mga kasiksan a malipedes, ebpun a mga gambetadan nandu mga timpu nandu mga ilalakaw ataw ka salakaw pan:

(1) Al-bukharī (537), Muslim (617).

Su langun a pinamaluy sya ku dungya na aden pakatutulu nin, su mga limu na nandu kapya na mangiginawa, na pakatutulu ku kasla nu limu, kalabihan, kapya, kakumpletu nandu kapulu nu namaluy lun. Na su nganin a nadalem lun a mga kapasang nandu kamarasayan, na pakatutulu ku kapasang u lipunget nin, nandu kapegkagaga nin, nandu kapegkapeges nin a Allah, nandu su kapedsembi-sambi nu timpu sya ku dungya, na pakatutulu sa kapegkapupus nandu kapegkadala nin.

Ped ku pinakamasla a pakapatadem ku naraka jahannam, na su apuy sya sa dungya, pidtalu nu Allah: [الواقعة: ٧٣] ﴿نَحْنُ جَعَلْنَاهَا تَذْكِرَةً﴾ “*sekami na binaluy nami intu sa patadem*”; yanin ma’ana: na su naraka sya sa dungya na binaluy nu Allah a patadem, a pakapatadem nin su apuy sa naraka.

Nasagadan ni Ibn Mas-ud sya su mga panday na putaw, a inawn nilan su putaw ebpun ku apuy, na nakatana si Ibn Mas-ud nandu nadtulikan nin, taman sa nakawliyang sekanin.

Pibpalnan ni Uways su mga panday na putaw, ka pidsima-sima nin u panun i ukit a kapembyag nilan ku *al-kīr*, na guna nin makineg su uni nu apuy, na nakalesing sekanin nandu nawdtang.

Ya kaaden nu madakel ku mga salaf na bagangay silan ku mga panday na putaw, ka pedsima-siman nilan i ukit a kapebpanday nilan ku putaw, na pamakawlyang silan, nandu bamelindung silan ku Allah ebpun ku apuy sa naraka.

Pidtalu ni Umar ؓ: pakadakel nu sa kapanadem nu ku naraka; ka saben-sabenal na mapasang su kayaw nin, nandu sangat i kadalem nu kalut nin, nandu ya ibamadas luba na putaw.

Ya kaaden ni Ibn Umar nandu su salakaw lun ebpun ku mga salaf, na pabila ka minum silan sa ig a matenggaw, na mamakawliyang silan sa magkalendem nilan su mga singanin nu taw nu naraka, a mamaka-inum silan sa ig a matenggaw –uged na mustahīl i kasampay nilan ku singanin nilan- ka ya nilan edtalun ku mga taw sa surga na: [الأعراف: ٥٠] ﴿أَفِيضُوا عَلَيْنَا مِنَ الْمَاءِ أَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ﴾ “*palampayi kami nu pan sa ped ku mga ig ataw ka ku nganin a inirizki nu Allah salkanu*” na ya isumpat sa kanilan na: ﴿إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَهَا عَلَى الْكٰفِرِينَ﴾ “*saben-sabenal su Allah na hinaramin su duwa anan (ig nandu pegken) ku mga kafir*”.

Yaden tidtu a makalidu sa ginawa, na sya sa edtikupan den silan nu naraka, na ka-awan den bantu silan na inam, namba su *al-faza' al-akbar*, dili inamba magedam nu mga taw sa surga ﴿إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ﴾ [الأنبياء: ١٠١]
“Sabensabenal i su nangawna den salkanilan su mapya a ganat salkami, silan bantu na initangka silan ebpun lun”

Jā-tlu a majlis

Su timpu nu shita' (kabagugulan/balat)

Napanudtul ni Imam Ahmad, ebpun a hadith kani Abu Sa'īd Al-khudrie رضي الله عنه, nakabpun ku Nabi ﷺ; pidtalu nin: **((Su timpu nu shitā' na timpu a rabī' nu mga mu'min))** ⁽¹⁾.

Napanudtul bun ni Al-bayhaqie nandu su salakaw lun, inuman nilan lun i: **((malendu su magabi nin na pegqiyam sekanin (a mumin), nandu mababa su mapita nin na pepuasa nin))** ⁽²⁾.

Ya sabap a gaaden su timpu nu shitā' sa entuba i timpu na rabī' nu mga mu'min, na kagina su mu'min na syaba papegkawsug sa palityaya, nandu syaba sekanin banamal ku mga simba, nandu papenggalaw-galawn nin su pusung nin sya ku mga simba a gangalemuwan lun, sa mana su kapebpakawsug nu mga binatang sya ku timpu na rabī', a pegkakasebud silan, nandu pegkapy a i mga lawas nilan, na maytuba i kapegkapy nu kabagagama nu mu'min, sya ku timpu na shitā', sabap ku nganin a pinakalemuwan salkanin u Allah a mga simba.

Su mu'min na galemuwan pepuasa sya ku malamag nu shitā', ka di makagedam sa kawaw nandu gutem; sabap sa mababa su mapita nin nandu matenggaw.

Ya kaaden ni Abu Hurayrah na pedtalun nin i: ngintu tutulun ku sekanu sa kakuwa sa ghanimah a di maka-ukit sa kambunwa? Ya nilan inisumpat: uway. Na ya nin pidtalu na: su kabpuasa sya ku timpu na shitā'.

Su qiyam al-layl sya ku magabi nu timpu na shitā'; sabap sa malendu su magabi nin na makatalutup su taw sa tulug, nandu makatukel salkanin su magabi, sa makatindog sekanin sa sambayang, nandu makabatya sa Qur'an, sa nalut nin su tulug a nasisita nin, na masampilna nin su makagkapy lun sa dungya-akhirat.

Katigan a ebpun kani Yahya bin Mu'adh: su magabi na malendu, na di ka pedtantuwa sa itulug nengka bu, su Islam na limpyu, na di ka pembudsengi ku mga kadusan nengka.

(1) Ahmad (11716), pidtalu ni Al-haithamie: su isnad nin na hasan.

(2) Al-bayhaqie (489/4).

Su timpu nu shitā', na sulangay nu timpu na panenang; a sabap ku kababa nu magabi sya ku timpu na panenang, nandu kayaw nin, na ya tatap na di galut su tulug, na su kadtahajjud ku mga magabi nin na mapasang ged ku ginawa, nandu aden antu na di den masulut i isenggay nin pan i kabatya sa Qur'an.

Napanudtul ebpun kani Ibn Mas-ud; pidtalu nin: *Marhaban* sa kanu shitā'-pedsakaw sakaw nin su shitā'-; pedtulun lun su barakah, pegkalendu su magabi nin ka endu makadtahajjud, pegkababa su malamag nin ka endu makabpuasa. Napanudtul inan salkanin sa *Marfū'* uged na dikena benal a *Marfū'*.

Nandu nakabpun kani Al-hasan a pidtalu nin: kalini-lini su timpu nu shitā' kanu mu'min; malendu su magabi a pedtahajjudan nin, nandu mababa su mapita nin a pebpuasan nin.

Nandu nakabpun kani Ubayd bin Umair; pabila ka makawma su timpu nu shitā' na edtalun nin i: oh mga pababatya sa Qur'an! Migkalendu su magabi a ipembatya nu, nandu migkababa su mapita a pebpuasan nu, na ebpuwasa kanu nandu edtatahajjud kanu.

Ya sabap a kapegkapasang nu kapedtahajjud sya ku magabi nu timpu nu shitā' na duwa timan:

Ika-isa: su kapasang nu kapembangun ebpun ku igan sabap sa katenggaw nu timpu.

Ika-duwa: su kapasang nu kabpagibedas sabap sa katenggaw nu timpu.

Su katalutup ku abdas kanu timpu a mapasang su matenggaw, na ped ku mga masla i kalabihan nin a simba.

Napanudtul sa "Sahīh Muslim": nakabpun kani Abu Hurayrah, nakabpun ku Nabi ﷺ; pidtalu nin: **((ngintu tutulun ku sekanu sa nganin a makapunas ku mga dusa nandu makagkapulu ku pangkatan lu sa surga? Ya nilan inisawal na: uway oh Rasulullah! Pidtalu nu Rasulullah: su katalutup sa abedas sya ku timpu a sangat i katenggaw, nandu kapakadakel sa sangkad ku kasangul sa masgit, nandu su kaangapa sa sambayang sya ku ulyan u isa a sambayang. Namba na kaped kanu ka-ribat, namba na kaped kanu ka-ribat))**⁽¹⁾.

(1) Muslim (251).

Nandu napanudtul sya ku hadith ni Mu'adh bin Jabal, a nakabpun ku Nabi ﷺ; saben-sabenal sekanin na nailay nin su kadenan nin (sya sa taginepan), na pidtalu nin ku Rasulullah: Oh Muhammad! Ngin i pedpapalawan nu mga malaykat? Tigin: **((Su mga makagkapulu ku pangkatan nandu su mamakapenas ku kadusan))**. Tigin: **((Ya mamakapenas sa kadusan na: katalutup ku abdas sya ku timpu a sangat i kalegen nin penggulan, nandu su kasangkad ebpawang sa sambayang a gyamat (siya sa isa a riwāyah na: ebpawang sa kapenggyama) nandu su kapagangapa ku sambayang. Entayn i enggula santu na mapya i kauyagin nandu mapya i kapatay nin, nandu madala su dusa nin sa mana su kinambata lun ni ina nin. Ya menem makagkapulu sa pangkatan na: kapakan sa pangenken, nandu kapayapat sa salam, nandu su kadsambayang sya ku magabi ku timpu a kapedtulug nu mga taw...))** Linabitin su taman sa kapupus nu hadith. Napanudtul ni Imam Ahmad nandu At-tirmidhī⁽¹⁾. Sya sa kaped a riwāyah: **((Su katalutup ku abdas sya ku timpu a sangat i katenggaw))**.

Su katalutup ku abdas sya ku timpu a mapasang su matenggaw, na ped ku palangayan nu mu'min.

Pinagadilan nu Allah su mga ulipen nin sa mga upis, nandu mga bumbul nu mga binatang, a entuba i mabaluy a dalinding nilan ku matenggaw.

Pidtalu nu Allah: [النحل: ٥] ﴿وَاللَّيْلُ نَسْفَةً يَذُوقُهَا لَكُمْ فِيهَا دِفءٌ وَمَنْفَعٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ﴾ *“nandu su mga pangangayamen na binaluy silkanu, a aden natatagu lun a dalinding (ku matenggaw) nandu mga kapantag nandu ped lun na bamegkanen nu”*.

Pidtalu nu Allah: [النحل: ٨٠] ﴿وَمِنْ أَصْوَابِهَا وَأَوْبَارِهَا وَأَشْعَارِهَا أَثْنَا وَمَتَلَعًا إِلَى حِينٍ﴾ *“nandu (inaden nin salkanu) su mga bumbul u bilibili nandu mga bumbul u unta nandu su mga bumbul u kambing, a kasangkapan, nandu pagigimuwan, sa tanan ku kutika a kabinasa nin”*.

Napanudtul ni Ibn Al-mubarak , nakabpun kani Safwan bin Amr, nakabpun kani Sulaim bin Amir; pidtalu nin: ya kaaden ni Umar bin Al-khattab na pabila ka nawma su timpu na shitā' na pedsulatan nin silan sa mga indawan: sabeb-sabenal a nawma den su timpu na shitā', na sekanin na satlu, na adil nu su mga bumbul (enditalen a pangalaw ku matenggaw) nandu su mga *khuff* nandu su mga gwantis, na pamaluy ka nu ebpun ku mga bumbul sa enditalen; sabapin sa su matenggaw na satlu, sa mangagan ged i kaludup nin, nandu mawget i kaawa nin.

(1) Nawna den i kina-takhrīj lun, hadith a Sahīh.

Ipedsulat ni Umar i namba ku mga taw nu shām, sya ku kinataban nilan ku dalpa a shām a natabu sya ku timpu nin, ka ipegkagilek nin sya ku mga sahabat nandu ku mga salakaw sa kanilan, a dala malayam sa matenggaw, i mabinasa silan nu katenggaw nu dalpa. Namba na tanda na kapyu nandu kakalimu nin ku pagetaw nin.

Dikena ya nin mana i edsanggilan nin den a benal i masugat sekanin a matenggaw; ka makabinasa lun bun intu. Ya kaaden nu ped ku mga datu, na pinadsanggilan nin abenal i masugat silan na apya paydu bu a matenggaw nandu mayaw, na enutba i nakabinasa salkanilan nandu nadsabapan a kangagan na kinapatay nilan. Saben-sabenal su Allah na inaden nin su mayaw nandu su matenggaw sa pakagkapyu ku ulipen nin, ka su mayaw na endu nin matunag su nasisita a matunag ku lawas, su matenggaw menem na endu nin makapadtegas, sa endaw den i di kasugat nu mayaw ataw ka matenggaw sya ku badan, na edsakit, ugayd na ya inisugu na su kaulam ku badan, kagina su mayaw nandu matenggaw a subra, na ped ku mamakabinasa ku tupo ni Adam.

Pidtalun nu Allah i su sipat nu mga taw sa surga na:

﴿مُتَّكِعِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ لَا يَرَوْنَ فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًا﴾ [الإنسان: ١٣]

“sa bamedsandang-sandang silan sya ku entu a mga kantir, sa dala egkagedam nilan lun a kayaw nu senang nandu dala bun matenggaw a subla”. ini-awa nu Allah sa kanilan su kapasang nu mayaw nandu matenggaw. Pidtali ni Qatādah: katawan nu Allah i su subla a mayaw nandu matenggaw, na makabinasa, na linepas nin silan ku langun nu kabinasan a makadsabap ku mayaw nandu matenggaw.

Siya ku mga arab, na ya pidtalun a *as-sayf* na su *ar-rabī'*, na su pembedtuwan menem u mga taw sa *as-sayf*; na *al-qaydh* sya ku mga arab. Sya ku timpu nu balat na bagesuk su mayaw sya ku mga lawas nu kayu, a gadsabapan nu kaunga nin, mebpun mulak su kayu nandu enggulawn sya ku timpu nu *ar-rabī'*, na pabila ka mabaluy den a unga nin, na pegkabagel su kayaw nu senang ka endu pedkalutu.

Su kapagadidi sya ku timpu na matenggaw, sa ya maytu na kaenggay ku mga miskin ku makadtanggub nilan ku matenggaw, na masla ged i kalbihan nin.

Nakasampay ku isa a matidtu a kamal, su isa a babay, a balu, a aden pat kataw a wata nin, na langun silan gangagutem, nandu dala mga balegkasin, na sinugu nin su isa a mama ka pinaangay nin lun, nandu pinadtapikin ku langun a

nasisita nilan a mga pegken nandu balegkas, uliyan nu entu na linewasin su balegkasin ka yanin pidtalu: Idsapa ko i di ko inya embalegkasen nandu edtangguben yatabya na uliyan pan a kawma nengka, u madtalu nengka den i nakapakan nandu nakapambalegkas nengka silan. Na ginemanat su mama, ka pinakan nin nandu pinambalegkasin silan, tupan ka mimbalingan, na yanin nawman a pegkegkel den na matenggaw, na tupan ka pimbalegkasin.

Kaped sa kalbihan na shitā', na pakapagkalendemin su katenggaw nu naraka, na sabap lun na pakalindung su taw ku naraka.

Sya sa hadith a Sahīh: Nakabpun ku nabi ﷺ: **((Sabensabenal na su naraka na duwa i kapengginawa, ikaisa na sya sa timpu na shitā' ikaduwa na sya sa timpu na sayf (panenang), na su gagedam nu a tidtu a matenggaw na luba ebpun salkanin, nandu su gagedam nu a tidtu a mayaw na lubun ebpun salkanin))**⁽¹⁾.

Pidtalu nu Allah: [النبا: ٢٤-٢٥] ﴿لَا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا إِلَّا حَمِيمًا وَعَسَاقًا﴾ *“Dala gananamilan luba a matenggaw (a sambel) nandu panginumen (ka yanilan bu gananam na) ig a pedsebu-sebu nandu su ghassāq”*. Nandu pidtalu pan nu Allah: [ص: ٥٧] ﴿هَذَا فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٌ وَعَسَاقٌ﴾ *“Namba (i siksa nilan) na tapengan nilan den i ig a pedsebu-sebu nandu ghassāq”*. Pidtalu ni ibn Abbās: ya **ghassāq**: na matenggaw a daden lemawan lun, ka makalupang i katenggaw nin. Pidtalu ni Mujahid: Panginumen a di nilan matika temekaw sabap ku katenggaw nin. Nalabit bun i: ya **ghassāq** na matenggaw a madu i baw nin.

Itangka tanu nu Allah kanu entu.

Oh seka a pembatyan lun su mga sipat nu naraka, a lalayun pamun i kapenggalbek ku mapaludep lun, disumala na katawan nengka den su naraka, u tundanen den, a aden lun i pitu-pulu ngibu a pedtundanan, ngin i kalangan nengka lun, magaga nengka temigkel i kayaw nandu katenggaw nin?

وربيع يمضي ويأتي الخريف

كم يكون الشتاء ثم المصيف

Pakapila den pakasagad su shitā' tupan ka su sayf, tupan ka su rabī' tupan ka su kharīf

وسيف الردى عليك منيف

وارتجال من الحرور إلى البرد

(1) Nawna den i kina-takhrīj lun, nya a hadith na matun sya sa Sahīhayn.

Nandu (pakapila den) pedsambi su timpu, ebpun ku mayaw pawang sa matenggaw, na seka na lalayun pamun i ula-ula nengka a kalusakan.

يا قليل المقام في هذه الدنيا إلى كم يغرك التسويـف

Oh seka a mababa i pangkatan nin sya sa dunya, endaw taman i kapabintyana nengka sa kapedalipenda

عجبا لامرئ يذل لذي الدنـ يا ويكفيه كل يوم رغيـف

Makagep su taw a babagulipen den ku dunya, inunta na nasasangan lun den i uman gay na salar a pan.

Patadem kanu kadtawbat, nandu su kangganggan lun enggula ku unan u kapatay, nandu su katatap lun sa taman sa kapatay, Ka su kadtawbat na inukul a galbekan sya ku tilenduwan nu uyag-uyag Nyaden ba i kulimpusan nu nya a kitab

Napanudtul ni Al-imam Ahmad nandu si At-tirmidhī nandu si Ibn Hibban sya ku “Sahīh” nin, ebpun a hadith kani: Ibn Umar, nakabpun kanu Nabi ﷺ, pidtalu nin: **((saben-sabenal su Allah ﷻ na pedtaliman nin su tawbat nu ulipen nin sa taman sa dili pan gemalakal su bakelengan nin sya ku kabugkut ku ngiyawa nin))**. pidtalu ni At-tirmidhī: hadith a hasan⁽¹⁾.

Ya pakatutulu nu nan a hadith, na pedtaliman nu Allah su tawbat nu ulipen nin, taman a aden pon ngiyawa nin, ka dala pamun makaliyu ku bakelengan nin.

Ya nin dalil sya sa Qur'an, na su kadtalu nu Allah ﷻ:

﴿إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللَّهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ قَرِيبٍ فَأُولَٰئِكَ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ﴾ [النساء: ١٧]

“Yabu man tawbat a patut ku Allah, na su tawbat nu silan a penggalbek sa malat a dala sabut nilan lun i mawag, uliyan nin na sinemambut silan edtawbat, ka silan bantu i pedtawbaten nu Allah” Amayka matalabisa su kalabit sa galbek a malat; na galangkumin su langun u mga malat a galbek magidsan i manawt nandu masla.

Ya murad sa *jahālah* na su kanggalbek ku malat, sa apya gatawan bun nu taw i entu na malat. Saben-sabenal na su langun u entayn i sinemangka salkanin a Allah, na sekanilan na giyahil/awam. Nandu su langun nu entayn i nalityaya salkanin, na sekanilan na alim/mataw. Yalun kasabut na sya sa duwa anya:

Ika-isa: Entayn i taw a natawan nin sa tidtu su kasela nu Allah, nandu kapulu nin; na ikagilekin sekanin nandu dili nin supaken. Mana su kinadtalu nu ped ku mga ulama: u mana bu ka ebpamimikiren nu taw su kasela nin a Allah, na dili nin matika semupak. Nandu pidtalu nu ped pan: Nasasangan den a kataw i kagilek ku Allah, nandu nasasangan den a ka gyahil i kadulat ku Allah.

Ika-duwa: Entayn i taw a inilabi nin su kasupak kumin kanu palityaya; na ya nin intu pakatutulu na yanin kinanggula santu na sabap kanu kadala na sabutin, nandu yanin katig na entuba i makangguna lun, na su kapamagayasin ku kadsasalunanamin, ka edtawbatan nin bu u egkatuwa den sekanin. Su namba na masla a kada na sabut, sa sekanin antu na midsasaw sya ku kinanggalbek ku mga

(1) Ahmad (6408), At-tirmidhī (3037), Ibn Hibban (628), Al-hakim (4/286), nandu pidtalu nin i: Sahīh i isnad nin.

kadusan na nalyus sekanin ku mga balas, nandu kamis nu palityaya. Aden antu na makadtawbat sekanin ku ulyan nu namba, nandu aden antu na mawma sekanin nu kapatay sa matekaw, na makasunggiling sekanin ku taw a egkagutem, na guna kan sa pegken na yanin kinan na pegken a aden duti nin, ka inuman nin bu sa gamut ka endu maawa su duti, su namba na dala penggalbek lun a taw ya tabya na dala sabutin.

Ya ma'na nu kangagan edtawbat na su kadtawbat ku unan nu kapatay, namba i kadtalu nu kadakelan ku mga ulama. Kagina su umul na mababa, nandu su timpu sa dungya na mababa, na entayn i taw a midtawbat kanu unan u kapatay; na naludep sekanin sya ku minggan-gan edtatawbat, nandu entayn i matay sa dili makadtawbat; na tantu a nakatangka nandu nakawatan.

Entayn i nakadtawbat ku unan u da pan galakal su bakelengan nin ku kinabugkut ku ngiyawa nin na; na naludup sekanin ku mga nakadtawbat sa unan nu kapatay, na matalima su entu a tawbatin. pidtalu nu Allah ﷻ:

﴿وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتَّىٰ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ الْإِسْمَ وَلَا الَّذِينَ يُمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارًا أُولَٰئِكَ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا﴾ [النساء: ١٨]

“Dikena (egkatalima su) tawbat nu silan a bamenggalbek sa malat, a sakali silan edtawbat na u mawma den nu isa salkanilan nu kapatay, ka yanin edtalun na: saben-sabenal na pedtawbat ako den saguna. Nandu dibun (gatalima su) tawbat nu silan a bamebpatay a mga kapil silan, silan bantu i pidtatalngan nami sa siksa a malipedes”. Na pinapagidsan nu Allah su taw a syapan midtawbat kanu kapebpatay nin, nandu su minatay a daden makadtawbat.

Ya edtalun a kadtawbat sya ku timpu nu kapebpatay na su kadtawbat sya ku kapebpaya, kanu kutika a ibabagilay den ku taw su mga ula-ula nu akhirat, nandu su mga malaikat; kagina su kapangimbenal, nandu su kadtawbat, nandu su langun nu mga simba, na makangguna sekanin u yanin kaaden na timpu pan a ghayb-inisulen- (kena samata mata a kadsaksiyan nu taw), na amayka padsaksiyan den ku taw su mga ghayb, sa mabaluy den a mapayag; na diden makangguna su kapangimbenal lun, nandu su kadtawbat ku entuba a mga kutika.

Su kinadtalu nu Rasulullah ﷺ sya ku hadith ni Ibn Umar sa: **“sa taman sa dili pan gemalakal su bakelengan nin sya ku kabugkut ku ngiyawa nin”** na ya nin mana: na taman sa dili pan makasampay su ngiyawa sya ku bakelengan nin sya ku kapembugkut lun. Inilagid su kapenggalakal nu bakelengan nu taw a bamumug.

Sa pakatutulu nu Qur'an su namba: sya ku kadtalu nu Allah:

﴿فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَتِ الْحُلُقُومَ ﴿٨٣﴾ وَأَنْتُمْ حِينِيذٍ تَنْظُرُونَ ﴿٨٤﴾ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلَكِنْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿٨٥﴾﴾ [الواقعة: ٨٣-٨٥]

“U sin sa nakasampay su ngiyawa ku bakelengan ✪ Na sekanu kanu entuba a kutika na bagilayn nu bun ✪ Na sekami pan i labi a masiken salkanin kumin salkanu, uged na di nu egkailay”

Nandu su kinadtalu nin a Allah: ﴿كَلَّا إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ ﴿٢٦﴾﴾ [القيامة: ٢٦] *“Bantang, sin sa makasampay den su ngiyawa sa papangan”*

Napanudtul ni Ibn Abi Ad-dunya, lekanin i isnadin, nakabpun kani Al-hasan; pidtalu nin: ya den labi i kapasang nin sya ku taw a pebpaya, na pabila ka makasawt den su ngiyawa nin sya ku pulu nu laleb nin. Nandu pidtalu nin i: sa kanu namba a kutika na kemegkel nandu masapwat nin su ginawa nin. Mawli na nakawlyang si Al-hasan.

Sabuti ka, i saben-sabenal kanu manusya, na taman a gauyag pan, na dili lun matebped su kapanginamin ku dungya, taman sa aden antu na dili nin magaga kemumpen su ginawa nin ku katagak ku mga galilinyan nin a inisapal nandu mga kadusan, ka ya isasat salkanin nu shaytan, na edtawbatan bu u egkatuwa den. Na pabila ka mawma den su kapatay; na entupan ba a makaimaman kanu kinabimban lun nu dungya, na tidtu den i kadsenditin, nandu mapangeni nin i kambalingan nin sa dungya, ka endu makadtawbat nandu makanggalbek sa mga simba. Uged na dili den taliman su entu a pangeni nin. Na malimud salkanin su kapasang nu kapebpatay, nandu su subla a sendit.

Saben-sabenal a pina-ingat u Allah ﷻ su mga ulipen nin ku namba a manggula sya ku Qur-an, ka endu nilan gapagadilan su kapatay, sa kadtawbat, nandu mga simba, sya ku unan u di pan pakatalingguma.

Pidtalu nu Allah ﷻ:

﴿وَأَنْبِئُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا لَهُ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ ﴿٥٤﴾ وَأَتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٥٥﴾ أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَحْسَرُنِي عَلَىٰ مَا قَرَرْتُ فِي جَنبِ اللَّهِ وَإِن كُنْتُ لَمِنَ السَّخِرِينَ ﴿٥٦﴾﴾ [الزمر: ٥٤-٥٦]

“Pananangul kanu ku pedtiyagal salkanu, nandu sangkup kanu lun, ku unan a dipan pakatalingguma salkanu su siksa, uliyan nin na di kanu kadtabangan ✪ Paginuguti nu i lawan i kopya nin a initulun salkanu ebpun ku kadnan nu, ku unan a dipan pakatalingguma salkanu su siksa sa matekaw, sa sekanu na dinu intu gadsaginu ✪ (ku unan a dipan) Madtalu nu isa, i Ngin den i nya a kapegkalingay

ku nadiyang-diyang ko a (mga galbek a) pananangul sa Allah, ka saki na nabaluy ako a tidtu den a nakuyug ku mga masumput”

Saben-sabenal a nakineg su kaped a bamebpaya a banebpin nin su beneng nin, sa ya nin pedtalun: Ngin den i nya a kapegkalingay ku nadiyang-diyang ko a (mga galbek a) pananangul sa Allah.

Nandu nakineg su isa a yanin pedtalun: Pidsudiyang ako nu dunya, taman den sa napupus su gay ko lun.

Su isa menem na yanin pidtalu sya ku kapebpatay nin: Da kanu papembimban sa dunya, sa mana kinabimban nin salaki.

Nandu pidtalu nu Allah:

﴿حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ ﴿١٠٠﴾ لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِن وَرَائِهِم بَرْزَخٌ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٠١﴾﴾ [المؤمنون: ٩٩-١٠٠]

“Taman sa guna mawma nu kapatay su isa kanilan, na yanin pidtalu: Hu kadnan ko na pambalingan ako ✨ Ka kalu-kalu ako makanggalbek sa mapya sya ko natagak ko, Dili, saben-sabenal na asalin bu inan gadtalu, ya nilan gabpawangan na su uyag-uyag sa pakuburan, taman sa katingguma nu kapambuwat kanilan paluman”

Nandu pidtalu nu Allah:

﴿وَأَنْفِقُوا مِنْ مَّا رَزَقْنَاكُمْ مِمَّن قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُن مِّنَ الصَّالِحِينَ ﴿١١٠﴾ وَلَنْ يُؤَخَّرَ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١١١﴾﴾ [المنافقون: ١١٠-١١١]

“Nandu enggastu nu su ped ku inirizki nami salkanu, ku unan a katingguma nu kapatay ku isa salkanu, ka yanin madtalu na: Hu kadnan ko, namba ka ilanggiyal nengka su agyal ko sa apya mangagan bu, na manadaka ako nandu makuyug ako ku mga salih ✨ Na diden ilanggiyal nu Allah su umul nu ginawa ku kawma nu agyalin, ka su Allah i labi a pakataw ku nganin a galbek nu”

Nandu pidtalu nu Allah: ﴿وَجِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ ﴿٥٤﴾﴾ [سبأ: ٥٤] *“Nabpageletan su pageletan nilan nandu su pageletan nu nganin a gangalinyan nilan”* sa tinafsiran nu ped ku mga salaf – ped lun si Umar bin Abdulaziz-: Ya nilan kinadtawat na sya den ku uliyan a kinalipus den nu timpu nin.

Pidtalun ni Al-hasan: ikagelek nengka su Allah, oh seka anan a tupu ni Adam! Apas ka i dili matimu salka su duwa timan, sya ku timpu nu kapebpatay, su kapasang nu kapebpaya, nandu lidu na ginawa a subla ku mga naypus.

Ya den pinakabanganganayn nu mga minatay, sya ku mga pakuburan nilan, na uyagen silan sa apya isa ka oras bu, a makasambi nilan sya ku mga diniyang-diyang nilan a mga timpu a ipedtawbat nandu ipenggalbek sa simba, na su mga taw sa dungya na pendiyang-diyangen nilan su uyag-uyag nandu mga umul nilan, nandu aden sa kanilan i sya nin den inibped su umul nin ku mga ma'siyat.

Pila ka edtibalangan i mga taw a bamedtawbat:

Aden sa kanilan i: dili pedtawfiqan sa makdtawbat sa ikhlas, ka sya sekanin papegkalemwan ku kanggalbek sa mga ma'siyat, taman sa lu den ba matay, na namba su mga ula-ula nu mga tading.

Ya makalawan san i kawagin na: entayn i nagamal sa mapya, sya ku paganayan nu uyag-uyag nin, mawli lun na minggalbek sa mga ma'siyat, sa entuba i nayt nin sa patayan.

Ngin den a kapasang i ya makatundug kanu tutulu na katadingan, nandu saka labi pan i kapasangin i ya makatundug ku mga kinasimba na kinanggalbek sa mga ma'siyat.

Ped ku embalangan nin na: su taw a sya den migkatuwa ku kalimbanan, mawli lun na tinawfiqan sa kanggalbek ku mga simba, sa entuba i mayt nin sa patayan. Na namba su ula-ula nu taw a yanin galbek na su mga galbekan u taw a pakanaraka, taman sa guna su pedsiken den sekanin ku kapatay, salta mambu na entuba i nawna den a qadr salkanin, na ya nin enggalbeken na su mga galbekan u mga taw a pamakasurga, na makuyug sekanin ku pamakaludup sa surga.

Napanudtul sa hadith: **((pabila ka egkahandan nu Allah sya ku ulipen nin i mapya; 'asalahu.** ⁽¹⁾ Pidtalun nilan: ngin i mana na 'asalahu? Pidtalun nu Nabi ﷺ: **((tawfiqan sekanin sa kanggalbek ku mga simba, mawli na lu ba matabu su kapatay nin))** ⁽²⁾.

(1) ('Asalahu) ataw ka ('As-salahu), Sahīh bun i duwa anan, kinandut sya ku kalima a: 'Asal (teneb), ka su uyag-uyag nin na pedtaman sa ula-ula a mapya sa makalagid ku teneb.

(2) Ahmad (21949), Ibn Hibban (342), pidtalun ni al-'iraqie sya sa Takhrij Al-ihya: su isnad nin na jayyid.

Napanudtul ni Abdulwahid, sya sa kitab a (Qatlā al-Qur'an), linabitin i isnadin: Saben-sabenal su isa a mama ebpun ku mga balabansa sa Basrah, na nageda sya sa lansa, tagapeda nin su panunugun nin a babay, na nakaisa na mininem sa makalangut, nandu pidsengalan sekanin nu panunugun nin a babay, na aden nadtagapeda nilan ku entu a lansa a mama a salih. Na yanin pidtalu kanu entu a salih: Oh seka a manguda! Nginan mataw ka sa mayaba? Tigu mama a salih: Aden katawan ko a lawan pan san i kapya nin. Kagina su manguda antu na mapya i suwara, na linemdsu ka bintya nin su:

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللَّهِ أَوْ أَشَدَّ خَشْيَةً وَقَالُوا رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ لَوْلَا أَخَّرْتَنَا إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ قُلْ مَتَّعَ اللَّهُ الدُّنْيَا قَلِيلًا وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ لِمَنِ اتَّقَىٰ وَلَا تُظَلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧٧﴾ أَيْنَمَا تَكُونُوا يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُّشِيدَةٍ وَإِنْ تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ قُلْ كُلُّ مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ فَمَالِ هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا ﴿٧٨﴾﴾ [النساء: ٧٧-٧٨]

Na nakaidtug nu mama a balabansa su baginumen nin a makalangut, ka yanin pidtalu: Edsaksiyan ko i namba i labi a mapya kumin sa sengal, na nginan aden pon san katawan nengka a salakaw? Tigu mama a salih: Aden. Tupan ka binatya nin: ﴿وَقُلِ الْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ فَمَن شَاءَ فَلْيُؤْمِن وَمَن شَاءَ فَلْيُكْفُرْ إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا﴾ [الكهف: ٢٩]

Na nakasenep intu ku pusung nu mama a balabansa, nandu nakaidtugin su baginumen nin a makalangut, nandu pinesa nin su 'ūd a penggamiten sa kapedsengal, tupan ka pidtalu nin: Oh seka a manguda! Ngin i kailay nengka makasengaw ako pon? tigin: Uway.

﴿قُلْ يٰعِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥٣﴾﴾ [الزمر: ٥٣]

Na nakalalis su mama a balabansa sa matanug a kinalalis, na guna nilan ilaya na dikena ka minatay besen.

Napanudtul ni Ibn Abi Ad-dunya, siya ku isnadin: i saben-sabenal si Salih Al-muriyy, kanu isa a gay, na bagagayan sekanin a ebpanudtulan nin su mga taw, na binatya salkanin nu isa a pababatya su:

﴿وَأَنذَرُهُمْ يَوْمَ الْآزِفَةِ إِذِ الْقُلُوبُ لَدَىٰ الْحَنَاجِرِ كَظِيمِينَ مَا لِلظَّالِمِينَ مِن حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ ﴿١٨﴾﴾ [غافر: ١٨]

Na nagkalendem ni Salih su naraka, nandu su mga ula-ula nandu gatamanan nu mga taw a sinemangka sa naraka, na namangulyang su mga taw, na tinemindeg su isa a manguda ebpun ku mga taw, sa ya nin pidtalu: su langun u mga namba na sya ku gay na harikyamat? Pidtalu ni Salih: uway, nandu da den lemawan sa kapasangin, saben-sabenal a bamelesing silan sya ku didalem nu naraka, taman sa kaibpedan silan na suwara, ka dala den masama a uni nilan, ya tabya na mana bu degu nu taw a pedsakit. Na nakalalis su manguda sa: *innā lillāh wa innā ilayhi rāji'ūn*. Ngin den i laki antu a kinalimpang ku uyag-uyag ko! Ngin den i nya laki a

kapedkasendit kanu kinadtalipenda ko kanu kasimba ko salka a kadnan ko! Tidtu den a nadiyang-diyang su umul ko! Entupan ka sinemangul sa qiblah, ka inibpasadin ku Allah i kadtawbat, nandu pinangni nin ku Allah i taliman sekanin nu Allah, tupan ka nakauliyang taman sa nawan na tanud, na sinapwat bu ebpun ku ayanan, na nakapila gay na pegkakapen bu ni Salih nandu su mga tagapeda nin, uliyan nin na minatay. Na madakel i nangalimud ku kinapatay nin, nandu si Salih na madakel i kalabit nin lun, nandu yanin pedtalun: Sekanin i minatay nu Qur'an, nandu minatay nu indawan. Na aden nakadtaginep lun, na tigin: Ngin i betad nengka? tigin: Nalangkum ako na kabarakat na majlis ni Salih, ka nakaludep ako sa kanu kawladan nu limu nu Allah, a nalangkumin su langun u enggagaisa.

Nandu ya mawli a emablangan a palas nu kadtawbat na: nyaba i labi a mapulu i ebpangkatan, na entayn i taw a sya nin den inusal su uyag-uyagin ku simba nandu palityaya, sa makin pan nangilut edsisingguman sa mga simba sya ku kapedsiken nu kapatay nin, taman sa entu den ba i nayt nin sa patayan.

Pidtalun ni Ibn Abbās: guna makatulun ku Nabi ﷺ i [النصر: ١] ﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ﴾ *“Pabila ka makatingguma su tabang nu Allah nandu su kataban”* na pinggayayan den nu Nabi i ginawa nin, ka yanin den penggula na kinapanamalin ku mga galbek a makagkapyo lun sa akhirat.

Pidtalun ni Umm Salamah: ya kaaden nu Rasulullah ﷺ sya ku magan den sekanin matay, na dili galintas lun su kapedtalun sa: **“Subhanallah wa bihamdih”**. Na pigkeno ko salkanin intuba, na ya nin pidtalun: **((saben-sabenal na inisugu sa laki su namba))**, na binatang nin su namba a surah.

Nandu ped ku mga palangayan nin na bag-i'tikaf sekanin sya ku uman lagun, sya ku ulan-ulan nu Ramadhan, sa sapulu gay, nandu pedtamaten nin kani Jibril su Qur'an sa maka-isa, na nag-i'tikaf sekanin ku namba a lagun sa naka duwa-pulo gay, nandu tinamatin kani Jibril su Qur'an sa nakaduwa. Sa ya nin pedtalun na: **((dala kinanggula ko lun ya di tabya na sabap ku kapedsiken nu kapatay ko))**⁽¹⁾.

Amayka ya kaaden nu Nabi ﷺ, na pedsugun sa kapakadakil sa galbekan a mapya; na panun den su taw a diniyang-diyangin su umul nin sya ku mga ma'siyat.

(1) Nawna den i kina-takhrīj lun.

Pidtalun nu ped ku mga Salaf: Edtawbat kanu sa magabi-malamag.

Pakatutulu inan sa, saben-sabenal su mu'min na ya patut lun sa magabi sa malamag na malalayun salkanin su kadtawbat; sabapin sa dili nin egkatawan ngin a kutika i kauma lun nu kapatay, mapita ataw ka malulum. Entayn i kapitan ataw ka kaluluman, a dala makadtawbat; na sekanin antu na gadilikadwan; sabapin sa makagilek sa mabalatemu nin su Allah sa dala sekanin makadtawbat, na makuyug sekanin ku mga salimbuten, pidtalun nu Allah: [الحجرات: ١١] ﴿وَمَنْ لَّمْ يَتُوبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾⁽¹⁾ “Na entayn i dili edtawbat na silan bantu i tidtu a mga lalim (dupang)”

Su kandidimatag ku kadtawbat, sya ku timpu nu kangunguday, na dala kapya nin, na labi den sya ku timpu a matuwa den su taw.

Hu kadenan nami! tutulu kami kanu bantang.

Pabila ka mawma na kadalu su taw; na su kandidimatag nin ku kadtawbat, na daden lemawan lun sa kawag, sabapin sa su kadsakit, na ambay-ambay nu kapatay.

Nandu ya patut ku entayn i embisita sa pendalu, na makapatademin lun su kadtawbat, nandu kapaampun, sabapin sa dala den lemawan sa kapya su galbek a demunggu sa kadtawbat nandu kapaampun: kagina amayka ya kaaden nu mga galbek a nangaypus na malat, na mapunas nu kadtawbat, amayka ya nin menem kaaden na mapya, na kadsisinggumanan nu kadtawbat su kapya nin.

Nalabit sya ku hadith a *sayyid al-istigfār*, a napanudtul sya sa as-Sahīh: saben-sabenal a entayn i matya lun sya ku mapita nandu sya ku malulum, ya mawli na matay sekanin kanu entu a mapita ataw ka mgabi; na makuyug sekanin ku mga taw nu surga⁽¹⁾.

Nandu mapakadakil su taw a pendalu sa kabatya sa adhkar (tadem salkanin a Allah), labi labi den su *la ilaha illallah*; ka saben-sabenal a entayn i namba i kalimpuusan a madtalu nin, na makaludup sa surga.

Napanudtul sya sa hadith ni Abu Sa'īd nandu Abu Hurairah: nakabpun ku Nabi ﷺ; ya nin pidtalu: **((entayn i taw a edtalun nin sya ku timpu a kapedalu nin su: *la ilaha illallah wallahu akbar, la ilaha illallah wahdahu la sharīka lah, lahu al-mulk, wa lahu al-hamd, la ilaha illallah, wala hawla wala quwwata illa billah.***

(1) Albukhari (6306).

Na pabila ka matay sekanin ku entu a dalu nin; na dili sekanin kanen nu apuy sa naraka. Napanudtul ni An-nasa'i, nandu si Ibn Majah, nandu si At-tirmidhi sa sahīh sya salkanin⁽¹⁾.

Ya kailay nu mga salaf ku entayn i taw a matay ku ulyan nu kinanggalbek sa simba, mana su kinabpuasa ku Ramadhan, ataw ka ku ulyan nu kinapanihajji, ataw ka umrah; na egkainam nilan su kasurgan nu entu a taw.

Nandu ya nilan kaaden, liyu ku kabamikal nilan ku kapenggalbek sa mga simba ku timpu nu kabagel nilan, na dili gapinda sa kanilan su kapedtawbat, nandu kapebpaampun, nandu ya nilan ipedtamat ku mga galbekan nilan na kabpagistigfar, nandu kapedsabut sa *la ilaha illallah*.

Edtawbat kanu, edtawbat kanu, kanu unan nu dili kanu pan gawma nu kapatay, ka amayka di kanu makadtawbat na masampay den nu taw a talipenda su tidtu a sendit nandu kalugiyen.

Edtawbat kanu, edtawbat kanu, kanu unan nu dili pan gapintu su kapedtalima ku tawbat.

Edtawbat kanu, edtawbat kanu, ka saben-sabenal a pedsiken den su oras a ganasisita lun su tawbat (kapatay).

Entayn i inetuwan den a uwan, na mana sekanin magingay a napupus den su ulanulan a kagingay nin, a yanin bu bagangapan na kapembata, mamba su taw a naguwang, yanin bu gaangapan na su kapatay, na ngin den i kawagin, u lalayun pamun sekanin ku kapendusa nin.

Uged na su kadtawbat sya ku timpu a manguda, na ya labi kapyang nin.

Su manguda, na initagakin su kandusa, inunta na mabagel ged i paka enggat lun sa kanggula nin, su matuwa den na migkalubay den su lawas nandu migkapaydu den i makapangenggat sa lun sa kanggula lun, tembu di silan makapagidsan.

Pidtalun ni Umar bin Al-khattab رضي الله عنه, sya ku kadtalu nu Allah a:

﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ أَمْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِتَقْوَىٰ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ﴾ [الحجرات: ٣]

(1) At-tirmidhī (3430), Annasaie sya sa Alkubra (9774), Ibn Mājah (3794), nandu si Hakim (1/46), nandu pidtalun nin i: hadith a Sahīh.

“Silan banan i pinanengkad (pinadtakena) nu Allah ku pusungilan su gilek, nandu lekanilan den su ampun nandu balas a masla” Tigi umar: Silan su pakadsekel abenalunggula ku mga ma’siyat, uged na di nilan punggulan.

Umengka yanengka kinadtindog ebpun ku majlis, na nategkes i pusung nengka sa kadtawbat, ya edtalun salka nu malaykat na limu: *Marhaban wa Ahlan* (kadtalu a ipedsakaw-sakaw), Na upama ka ya edtalun salka nu mga mawag a mga tagapeda: Sya ka salkami, na yaka edtalun kanilan: Diyako, ka su makalangut a nalayaman nu a baginumen, na na-awa den su kapegkalangutin.

Oh seka nan a migkalibuteng den su kitabin, sabap ku edtibalangan a malat! Nawma den i timpu a kapenas nengka santu, sa makaukit ku kadtawbat. Oh seka a nalangut den nu shahawat, su pusungin! Dala pon mawma i kaimaman nu pusung nengka!?

يَا نَدَامَايَ صَرَخَا الْقَلْبُ صَرَخَا فَاطْرُدُوا عَنِّي الصِّبَا وَالْمَرْحَا

Oh sendit ko, nakaimaman sa tidtu su pusung, na itangka nu salaki su kadsisiwata nandu kagkakalini

هَزَمَ الْعَقْلُ جُنُودًا لِلْهَوَى فَاسِيدِي لَا تَعْجَبُوا إِن صَالَحَا

Tinaban nu akal su mga sundalu na nafsu hawa, a mangabinasa, na da kaw magep u migkapyu (su akal).

زَجَرَ الْحَقُّ فُؤَادِي فَارْعَوَى وَأَفْأَقَ الْقَلْبَ مِثِّي وَصَرَخَا

Kinagkag nu bantang su pamusungan ko, na nakakumpen, nandu nakapagedamin su pusung ko, ka nakaimaman.

بَادِرُوا التَّوْبَةَ مِنْ قَبْلِ الرَّدَى فَمُنَادِيهِ يُنَادِينَا الْوَحَا

Enggagan kanu edtawbat, sa unan a kapatay, ka su bananawag lun na bananawagen tanu nin sa malibpes.

Syaba napupus su nya a mukhtasar

Su pugi na kanu Allah, a pedtiyagal kanu langun u inaden, su salawat nandu sajahatra na kanu nabi tanu a si Muhammad, lagkes den nu pamilya nandu mga sahabatin.

Su nadalem ku nya a kitab

Muqaddimah ni Shaykh Abdulaziz Atturayfie.....	1
Muqaddimah nu napakakempet kanu nya a kitab	3
Talasilan nu <i>mu-allif</i> a si Imam ibn Rajab	8
Ledsuwan nu kitab	10
Kalbihan a kapatadem ku Allah nanduu kapangindaw	16
Fasl: Kapedsinantal kanu kadtalu nu Nabi ﷺ	23
Mga galbek sya ku ulanulan u Allah a Muharram	27
Ika-isa a majlis: Mga kalbihan nu ulanulan u Allah a Muharram nandu su paganayan a sapulu gay nin	28
Ika-isa a fasl: Kalbihan na kabpuasa sa sunnat	28
Ikaduwa a fasl: Kalbihan na kadsambayang sya sa magabi (tahajjud)	31
Ikaduwa a majlis: Gay na 'Āshurā.....	39
Ikatlu a majlis: Kapegkawma nu nanihadji	47
Mga galbekan sya ku ulanulan a Safar	51
Mga galbek sya ku Ulanulan a Safar	52
Mga galbek sya ku ulanulan a Rabi'ul awwal	59
Ikaisa a majlis: Su kinambata ku Nabi ﷺ.....	60
Ikaduwa a majlis: Kinambata bun ku Nabi ﷺ.....	74
Ikatlu a majlis: Su kinapatay nu Nabi ﷺ.....	80
Kinandadaledsu na dala kapy na ginawa nu Nabi ﷺ.....	93
Mga galbek sya ku ulanulan a Rajab	101
Mga galbekan sa ulanulan a Rajab	102
Mga galbek sya ku ulanulan a Sha'aban	108
Ika-isa a majlis: Su kabpuasa lun	109
Fasl	118
Ikaduwa a majlis: Su tenga nu Sha'aban (Nisfu Sha'aban).....	120

Fasl	125
Mga galbek sya ku ulanulan a pedsele-selan su Ramadhan	129
Mga galbek sya ku ulanulan a pedsele-selan su Ramadhan	130
Ika-isa a majlis: Kalbihan a kabpuasa	134
Ikaduwa a majlis: Kalbihan a kapangalimuwan nandu kabatya sa Qur'an sya ku Ramadhan.....	146
Ikatlu a majlis: Kapembityala sapulu gay sa luk a Ramadhan nandu su moli a tenga nu ulanulan	161
Ikatpat a majlis: <i>Ashrul awakhir</i>	169
Ikalima a majlis: Pitu gay sya ku kulimpusan nu Ramadhan	176
Ikanem a majlis: Kabagudas kanu ulanulan nu Ramadhan	181
Mga galbek sya ku ulanulan a Shawwal	191
Ika-isa a majlis: Su kabpuasa kanu tilenduwan nu Shawwal nandu kabpuasa ku nem gay nu Shawwal kanu ulian nu Ramadhan	192
Ika-duwa a majlis: Su kapanihadji, su kalbihan nin nandu su kanggan-gan kanu katunay lun	198
Ika-tlu a majlis: Su ganti na kapanihadji nandu kapagumrah kanu entayn i dili lun pakagaga.....	211
Mga galbek sya ku ulanulan a Dhul qa'adah	224
Galbekan sa ulan-ulan a Dhul-qa'adah.....	225
Mga galbek sya ku ulanulan a Dhul hijjah	231
Ika-isa a majlis: Su kalbihan u sapulu gay ku Dhul hijjah.....	232
Ika-isa a fasl: Kalbihan nu mga simba lun	232
Ikaduwa a fasl	234
Ika-duwa a majlis: Su kalbihan nu gay sa Arafah nandu su eid al-adh'ha	240
Ika-tlu a majlis: <i>Ayyam Attashreeq</i>	253
Ika-pat a majlis: Su kulimpusan u lagun	262
Fasl: Mga galbek sya ku mga embalangan a timpu kanu lagun	268
Ika-isa a majlis: Su timpu na <i>Arrabi'e</i>	269
Ika-duwa a majlis: Su timpu na panenang (<i>Assayf</i>)	280

Ika-tlu a majlis: Su timpu na <i>shita</i> (Kabagugulan/balat)	283
Majlis a pakapatadem nin su kadtawbat, nandu su kangganggan lun ku unan u kapatay, nandu kalalayun lun sa taman sa kapatay, Ka su kadtawbat na inukul a galbekan sya ku tilenduwan nu uyag-uyag.....	289
Su nadalem ku nya a kitab	300

مختصره

لطائف المعتبرة

للإمام الجافض ابن رجب الحنبلي

(٧٣٦ - ٧٩٥ هـ)

رحمَهُ اللهُ تَعَالَى

اختره وعلس عليه

محمد بن سليمان بن عبد الله المهنا

قدم له

الشيخ المحدث

عبد العزيز بن مرزوق الطريفي

دار المصنعة

بالغة الماجداناوية - الفلبينية